

**REVISTA
DE STUDII INTERDISCIPLINARE
C. STERE**

An 5 (2018), nr. 3-4 (19-20)

REVISTA DE STUDII INTERDISCIPLINARE „C. STERE”
(psihologie, sociologie, studii juridice, economie, religie, științe politice, relații internaționale)
e-mail: revista.c.stere@gmail.com

FONDATORI:

- ✓ Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, R. Moldova
- ✓ Universitatea Americană din Moldova
- ✓ Institutul de Studii Interdisciplinare „Petre Andrei”, România

Director: **Cătălin BORDEIANU**, doctor în filosofie, profesor, România

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef adjunct: **Aliona LÎȘIU**, doctor în economie, conferențiar, R. Moldova

Secretar general de redacție: **Cristina COPĂCEANU**, doctor în economie, conferențiar, R. Moldova

Secretari de redacție: **Elena BORDEIANU**
Florentin BUSUIOC

Consiliul științific:

1. **Elena ACULAI**, doctor habilitat, conferențiar, R. Moldova
2. **Serhat AKPINAR**, academician, doctor în economie, profesor, Cipru
3. **Gheorghe AVORNIC**, doctor habilitat, profesor, R. Moldova
4. **Ștefan Alexandru BĂIȘANU**, doctor în filosofie, conferențiar, România
5. **Alexandru BOBOC**, academician, doctor în filosofie, Academia Română
6. **Ionel BOSTAN**, doctor în drept, doctor în economie, profesor, România
7. **Valeriu CANȚER**, academician, doctor în fizică, Președintele Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare, R. Moldova
8. **Ioan CHELARU**, doctor în drept, Președintele Academiei Juriștilor din România
9. **Eugenia COJOCARU**, doctor habilitat, profesor, R. Moldova
10. **Valentina COPTILEȚ**, doctor în drept, conferențiar, R. Moldova
11. **Nicolae DABIJA**, academician, Republica Moldova
12. **Ion DEACONESCU**, doctor în filologie, profesor, România
13. **Teodor DIMA**, academician, doctor în filosofie, Academia Română
14. **Spiros FLOGAITIS**, academician, doctor în drept, doctor în istorie, profesor, Grecia
15. **Victoria GONȚA**, doctor în psihologie, conferențiar, R. Moldova
16. **Raisa GRECU**, doctor habilitat, conferențiar, R. Moldova
17. **Ion HUMĂ**, doctor în filosofie, profesor, România
18. **Lucian DINDIRICĂ**, doctor în istorie, România
19. **Dan JUMARĂ**, doctor în istorie, conferențiar, România
20. **Vasile MACOVICIUC**, doctor în filosofie, profesor, România
21. **Tatiana MANOLE**, doctor habilitat, profesor, R. Moldova
22. **Pavel MIDRIGAN**, doctor în politologie, conferențiar, R. Moldova
23. **Iurie MIHALACHE**, doctor în drept, conferențiar, R. Moldova
24. **Svetlana MIHĂILĂ**, doctor în economie, conferențiar, R. Moldova
25. **Mihai MILCA**, doctor în sociologie, conferențiar, România
26. **Octavian MOȘIN**, doctor în teologie, conferențiar, R. Moldova
27. **Vasile NECHITA**, doctor în teologie, profesor, România
28. **Adrian Dinu RACHIERU**, doctor în sociologie, profesor, România
29. **Alexandru ROȘCA**, academician, doctor în filosofie, Academia de Științe a Moldovei
30. **Gheorghe RUSNAC**, academician, doctor în istorie, Academia de Științe a Moldovei
31. **Tzvetan SIVCOV**, doctor în drept, profesor, Bulgaria
32. **Alexandru SURDU**, academician, doctor în filosofie, vicepreședinte Academia Română
33. **Laurențiu ȘOITU**, doctor în filosofie, profesor, România
34. **Andrei TREBCOV**, doctor în drept, Președintele Uniunii Internaționale a Juriștilor, Federația Rusă
35. **Alexandru TRIFU**, doctor în economie, profesor, România
36. **Viorel ȚURCANU**, doctor habilitat, profesor, R. Moldova
37. **Pantelemon VARZARI**, doctor habilitat, conferențiar, R. Moldova

ISSN 2457-5550

Editura **Vasiliana '98** – acreditată CNCS

Tel: 0332421250; e-mail: vasi98iasi@gmail.com; www.vasiliana98.ro

Responsabilitatea pentru conținutul textelor aparține, în exclusivitate, autorilor

CUPRINS

STUDII INTERDISCIPLINARE

Improvement Of Psychological And Pedagogical Competences Of Didactic Staff Of Komrat State University In The System Of Lifelong Learning.....	5
Interdisciplinaritatea studiilor europene.....	11
Palierele nexus în reprezentarea socială a liderilor.....	21
Libertatea, filosofii și politica.....	31
Tendențe și provocări contemporane în dezvoltarea sistemului de învățământ superior.....	42
Social Work Doctoral Education: Current Trends And Challenges.....	49
Tranzițiile paradigmatiche moderne în interpretarea relației învățare-dezvoltare la studenți.....	53
Modelul metacognitiv al învățării (MMI) a fost promovat de Palinscar și Brown (1986) pornind de la principiul psihologic cunoscut sub denumirea de „zona proximei dezvoltări” (Vîgotski, 1978).....	61
Aspecte interdisciplinare ale fenomenului violenței în familie.....	64

ECONOMIE

Analiza managerială în spitale și rolul acestora la dezvoltarea economică.....	71
Fidelizarea și loializarea clienților – componentă strategică de dezvoltare a afacerii.....	80
Managementul produselor apicole în Republica Moldova.....	86
Dezvoltarea economică și competitivă a Republicii Moldova.....	90
Features of Determining Indicators of Operating Activity in Evaluating the Economic Security of Enterprise.....	98
Particularitățile marketingului în organizații necomerciale.....	108
Managementul unităților spitalicești – obiective, competențe și strategii.....	116
Прогнозирование экономического механизма природопользования.....	124
Особенности формирования стратегии национального брендинга Грузии.....	129

Micro and Small Business and Government Support Policy în Georgia	144
Creșterea competitivității economiei naționale prin ameliorarea climatului de afaceri	149

PSIHOLOGIE ȘI ȘTIINȚELE EDUCAȚIEI

Internationalisation Of Higher Education: Teaching And Learning Challenges In A Multicultural Classroom	156
Aspecte ale sacralului în poezia lui Grigore Vieru.....	161
Rolul și esența factorilor ce favorizează comportamentul etic al tânărului specialist.....	167
Impactul valorilor interculturale asupra dimensiunii morale a personalității.....	172
Școala doctorală: tendințe contemporane și perspective de dezvoltare.....	179

IMPROVEMENT OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL
COMPETENCES OF DIDACTIC STAFF OF KOMRAT STATE UNIVERSITY IN
THE SYSTEM OF LIFELONG LEARNING

Sergei ZAHARIYA

PhD, associate professor,
Rector, Comrat State University

There is a need for professional training of university teachers in accordance with modern requirements. The requirements for the teacher's psycho-pedagogical competence are constantly becoming more complicated. Competent approach to the training of modern specialists puts in the number of prime importance not only the problem of forming the socio-professional competencies of students, but also the development of the teacher's psychological-pedagogical competence. New forms and methods of training on the basis of computer technology are becoming widespread in universities. The implementation of information technology in the higher school educational process promotes a number of new requirements for the professional competence of the teacher.

***Keywords:** psycho-pedagogical competence, universities, education system, higher education.*

The problem of improving the professional competence of teachers of higher education in recent decades has acquired special significance and has identified current aspects. The pedagogical reality that has developed in the higher school proclaims that the need for the professional training of the university teachers in accordance with modern requirements is urgently needed. The requirements for the teacher's psychological-pedagogical competence are constantly getting complicated, which is caused by a number of reasons.

First, the social procurement for the training of highly qualified personnel capable, that are able to develop an innovative

economy and ensuring the competitiveness of the state requires a comprehensive improvement of the educational process in the university, and its quality improving.

Secondly, the integration of education systems, established under the signing of the Bologna Declaration, implies the introduction of innovative approaches to the training of students and, accordingly, submits increased demands on the competence of university teachers. The modern educational paradigm shifts the emphasis from traditional teaching to the control of independent cognitive activities of students, which requires the teacher to master new pedagogical approaches, as well as methods and forms of work.

Thirdly, the informatization of education expands the capabilities of teachers in the transfer of educational knowledge, creates a need for mastering modern information technologies, including distance learning technologies. All this changes the position and role of the teacher in the didactic process of the university, the nature of communicative interaction with students [1].

And, finally, the competence-based approach to the training of modern specialists, provided for by the reform of higher education, places among the top priorities not only the problem of forming the social and professional competencies of students, but also the development of the teacher's psychological and pedagogical competence.

The need for psycho-pedagogical training of teachers in higher education is also dictated by the fact that some of them do not have a basic vocational and pedagogical education. Psychological and pedagogical knowledge is acquired empirically, with the profession mastering, and in many ways are random, unsystematized, and therefore are not a reliable theoretical basis for the successful solution of professional problems.

Thus, in recent years, the tendency to compulsory psychological and pedagogical training of university teachers in the system of additional vocational education increases.

The problem of the competence development of the university teacher has acquired special significance together with the spread of the concept of competence-

oriented education, which formed the basis for documents related to the reform of the higher school.

The main goal of the competence-based approach is to strengthen the practical orientation of education, going beyond the limited „knowledge“ paradigm. Competent-oriented education, therefore, involves mastering students' basic methods of working, developing their willingness to flexible and mobile use of the available knowledge, skills, and abilities to solve real-life and professional problems.

The need for students to develop social and professional competencies capable of further successful adaptation and competitiveness in a market economy makes it necessary to look at the problem of the competence of university teachers from a new perspective - how much they themselves have the appropriate set of competencies in order to fulfil more fully imposed on them task of preparing modern specialists.

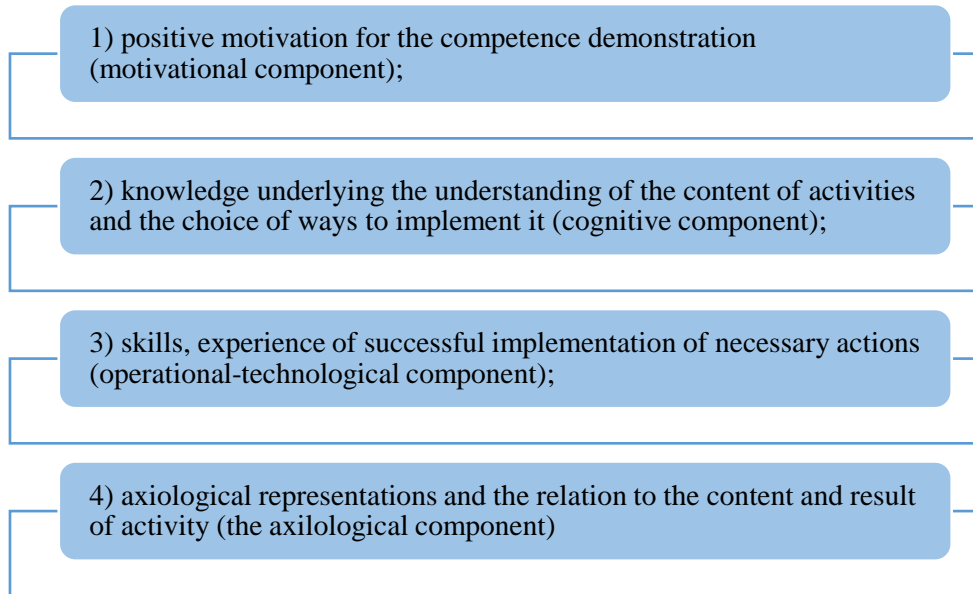
Considering that the activity of the teacher of higher education is multifunctional and includes not only pedagogical, but also scientific, research, methodological, technical and didactic and other activities, it is advisable to divide professional and pedagogical competence. At the same time, pedagogical competence is an integral part of the teacher's professional competence. And since education and mentoring presuppose direct communication with students, the use of methods of psychological influence on them, the methods of self-regulation of

mental states etc., it is advisable to use a broader concept – „psycho-pedagogical competence” of a teacher of higher education.

Thus, the competence of a high school teacher is understood to mean the complex of professional knowledge, skills, values, and

the willingness to use them for effective implementation of activities.

In the structure of the teacher's competence, the following components can be distinguished [4]:

The criteria for assessing the formation of the competence of a university teacher are, therefore, the totality of his professional knowledge, skills, values, which he follows in his activity, and motivational readiness to perform professional functions with a high level of quality.

The social procurement for the training of specialists who must be in demand on the labour market, the changing economic and sociocultural conditions of life, scientific and technological achievements - all this determines the new requirements for the professional activity of the teacher. Thus, for example, the internationalization of education or the introduction of

information technologies of teaching fundamentally changes the pedagogical process in the university and simultaneously facilitates the acquisition by the teacher of new knowledge, the formation of new ways of activity. The expansion of the teacher's functions eventually is fixed in the qualification characteristic, reflecting the scientifically substantiated composition of professional knowledge, skills and abilities. The qualification characteristic is nothing more than a normative model of professional competence.

The new forms and methods of training on the basis of computer technology are becoming widespread in universities. We have to state that

the introduction of information technology in the higher school educational process advances a number of new requirements for the teacher's professional competence.

First, the importance of technical and didactic training, knowledge of the pedagogical capabilities of information technology increases. In this context, there is a need for readiness for constant improvement in this area.

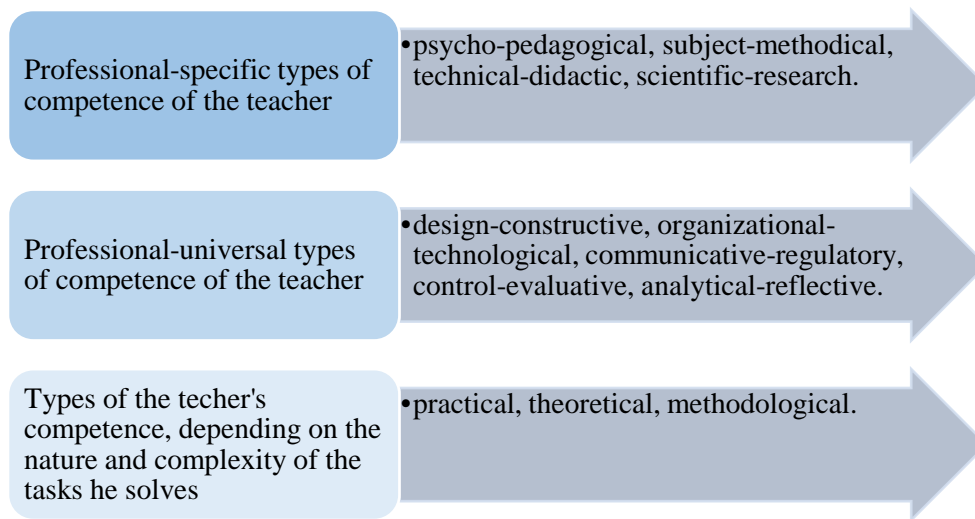
Secondly, the teacher requires the competence to prepare training courses in their electronic presentation.

Thirdly, the wide opportunities offered by modern technical means require the teacher the good command of new forms and methods of

teaching, first of all, the methodology of lecture-presentation, simulation laboratory work, webinar, chat, teleconference etc...

The teacher even now has to take into account the new realities of the functioning of high education institutions: an increase in the economic dimension in their activities, an increase of competition, the total introduction of information tools of education, the integration processes in the education field.

Taking into account that the professional competence of the teacher is formed in the activity, it is quite justified to identify the types of competencies in accordance with the types of activity:

The psycho-pedagogical competence of the teacher is demonstrated in his ability and readiness to interact with the students competently, to manage their cognitive activities, communication and simultaneously to regulate their own behaviour and activities. The psycho-pedagogical compe-

tence is based on the corresponding knowledge, skills, moral and ideological values and assumes the readiness of their creative realization in professional activity for achieving its high results. The development of the teacher's psycho-pedagogical competence is affected by many

factors: the nature of basic vocational training, the natural abilities and inclinations, work motivation, the pedagogical personality orientation.

The psycho-pedagogical competence of the teacher is formed within the professional activity, which directly depends on the educational situation in the country and the world, therefore one it cannot be ignored a number of social factors. The social procurement for the training of specialists capable of developing an innovative economy and ensuring the competitiveness of the state, the drawing together of national higher education systems within the framework of integration processes, and the wide informatization of education all impose new demands on the teacher's psycho-pedagogical competence. He even now has to develop syllabus taking into account the different levels of student training, to use the information technology training, to focus on the formation of social and professional competencies of graduates, in order to improve their competitiveness in the labour market.

In order to implement the pedagogical idea of the need to build a system for improving the pedagogical skills of teachers at the Comrat State University, a program has been set up to increase the psychological and pedagogical competence of higher school teachers.

In this context, we note that since 2010-2011 academic years the Centre for Life-long Education of Didactic Personnel functions at the university. It is a structural subdivision

that implements a wide range of additional educational programs for professional retraining for general and higher education specialists.

One of the directions of the Centre's work is the organization and realization of the courses on the psycho-pedagogical module since 2014. The courses are oriented for teachers of higher education, didactic cadres of the system of professional and additional education, who do not have special psycho-pedagogical training.

The goal of professional development is the growth of professionalism that can be achieved in the process of solving the following problems:

- motivation of self-development, self-education, professional growth, career;
- the increase of competence: social, psychological, pedagogical, economic, legal, special etc.;
- the development of psychological properties, professionally important qualities, correction of professional forms of behaviour;
- the development of auto competence (personal competence) and adjustment of the teacher's psycho- professional profile;
- providing conditions for self-development, self-education of the individual [2].

The acquisition of the psycho-pedagogical module is designed to help the teacher to understand the need to eliminate from old stereotypes, change his own professional position on the basis of its reflexive analysis and mastering of modern scientific ideas. This approach contributes to:

giving the higher education system steadiness and expediency; the development of teachers' independence and responsibility, self-awareness, leadership and creative attitude to pedagogical activity [3].

The additional reserve is represented by the use of certain technologies of distance education, interactive IT-tools. This became possible as a result of the participation of the teachers of Comrat State University in the European project TEACH ME and the reorganization of the existing Centre for Lifelong Education in the framework of this project in November 2017. The centre is arranged with modern computer equipment that meets the needs of the university. The aim of the project is to prepare innovative and educational proposals for teachers involved in professional development courses, as

well as to increase the attractiveness and access to continuing education by reviewing and adapting the e-learning methodology.

So, the investment potential of the university often depends on the innovative nature of the development of scientific, educational and practical activities of the subjects of the educational process, their involvement in the innovation system. Taking into account these factors, the educational process in Comrat State University is built on the basis of modern educational technologies and organizational forms of education in order to transfer the main emphasis of the learning process to the student, to develop and encourage his initiative, creativity, independence, responsibility for the results of his work.

Bibliography:

1. Андреев А.Л. Компетентностная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа [Электронный ресурс]: электрон. данные. Москва: Научная цифровая библиотека PORTALUS.RU, 30 октября 2007. Режим доступа: http://portalus.ru/modules/shkola/rus_readme.php?subaction=showfull&id=1193748437&archive=1194448667&start_from=&ucat=& (свободный доступ).
2. Гапонова Г.И. Совершенствование профессиональной компетентности преподавателя высшей школы как средство реализации потенциального ресурса образовательной среды ВУЗа. – Режим доступа: http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2012/7/pedagogika/gaponova.pdf.
3. Кер Л.С., Куртева О.В., Ткач Л.Ф., Яниогло М.А. Психопедагогический модуль. Куррикулум интегрированного курса. Учебное пособие для дидактических кадров высшей школы. Комрат: 2013. 60 с.
4. Красинская Л.Ф. Психолого-педагогическая компетентность преподавателя высшей школы Учеб. пособие. Самара: СамГУПС, 2010. 140 с.

INTERDISCIPLINARITATEA STUDIILOR EUROPENE

Eugen STRĂUȚIU

profesor universitar, doctor,

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, România

European studies represents a direction of research and an academic discipline often present in the curricula of university programs under the aegis of the domain entitled „International relations”.

They represent a species of Area studies, situated in the same category as American studies, South American studies, African studies, Asian studies, and so on. By their very nature, Area studies involve inter-, trans- and multidisciplinary, investigating geopolitical space with instruments of geography, history, linguistics, political sciences, international law, economics, cultural studies, security studies, and so on. In their turn, these sciences are characterized by strong interdisciplinary features.

Thus, European studies far exceeded the limited perception of many scholars and university professors, limiting (to synonymous) European studies to the European integration process and its most advanced product - the European Union.

Keywords: *European studies, academic discipline, European integration process, European Union.*

In literatura românească, conceptele „pluri-disciplinar”, „inter-disciplinar” sau „trans-disciplinar” nu apar în „Dicționarul limbii române moderne” din 1958 și în „Micul dicționar encyclopedic”, ediția a II-a, București, 1978. Termenul „interdisciplinaritate” este abordat abia în „Dicționarul de neologisme” realizat de Florin Marcu și Constant Maneca, ediția a III-a, din 1978 [1, p. 83]. Abordările analitice ale fenomenului rămân însă, până astăzi, extrem de rare, succinte, puțin relevante, și deci puțin utilizabile pentru metodologia cercetării și a predării în învățământul superior.

În abordarea extrem de sintetică a lui Gheorghe Zaman și Zizi Goschin [2, p. 3],

pluridisciplinaritatea (sinonim cu *multidisciplinaritatea*) apare ca o agregare a diferitelor discipline în scopul studierii aceluiași obiect (arii, instituții, fenomen, proces, eveniment etc.), păstrând neschimbate metodologiile proprii. „Ele dezvoltă legături care nu sunt interactive, ci mai degrabă cumulative, și pot lucra împreună pentru a crea o imagine mai complexă a realității, întrucât obiectul de cercetare poate dezvălui mai bine diferitele sale caracteristici atunci când este examinat de perspective diferite, folosind metodele și cunoștințele furnizate de către mai multe discipline”. *Interdisciplinaritatea* rezultă din „procesul de combinare și integrare a diferitelor discipline, împreună cu metodo-

logiile și ipotezele lor de lucru. Aceasta implică trecerea frontierelor tradiționale dintre științe și combinarea tehnicilor lor în efortul de a atinge un obiectiv comun. Metodologiile și ipotezele care aparțin unor discipline diferite sunt conectate și modificate pentru a se adapta la nevoile de cercetare, construind noi instrumente care să permită investigarea unor subiecte dificile, care depășesc posibilitățile unei singure discipline.”¹ *Transdisciplinaritatea* „este specifică proiectelor de cercetare care abordează probleme care traversează granițele a două sau mai multe discipline, ținând spre o abordare holistică. Aceasta implică, de asemenea, concepte sau metode care au fost inițial dezvoltate de către o disciplină, dar în prezent sunt utilizate pe scară largă de către alte discipline științifice.”

Metodologia multi-, inter- și transdisciplinară în cercetarea științifică este complementară, și nu exclusivistă.

În sensul cercetării noastre, pentru simplificarea mesajului, vom folosi termenul de „interdisciplinar” inclusiv în prezența fenomenelor conexe „multidisciplinar” și „transdisciplinar”, insistând cu precizări suplimentare acolo unde deosebirea rămân relevante.

¹ Exemplul autorilor: În domeniul economiei, subiecte complexe cum ar fi inflația, piața forței de muncă, creditul sau piața schimburilor valutare necesită diferite abordări care combină economia, matematica, geografia, politica, sociologia, biologia, fizica și altele.

Studiile de arie și nevoia inerentă de interdisciplinaritate. Specificul academic (universitar) al studiilor de arie

Interdisciplinaritatea studiilor de arie (cu versiunile trans- și multi-) este analizată în nenumărate articole, studii și cărți, de către sute de autori contemporani. Nefiind obiectul principal al cercetării noastre, ne rezumăm aici doar la un exemplu: în opinia lui Narifumi Maeda Tachimoto de la Universitatea Nagoya (Japonia), „O unitate din lumea globală este formată din trei domenii: ecologică, sociale și culturale. Domeniul ecologic este studiul *ecologiei* - mediului, naturii, artefactelor, populației sau comportamentului. Domeniul social este studiul *sociologiei* - puterii, instituției, politicilor, pieței sau agenției. Domeniul cultural implică studii asupra *simbolicii* - logicii, sensului, informațiilor, limbii, artelor etc. Identitatea ecologică este o temă unificatoare care cuprinde cele trei domenii” [3].

Pornind de la o bogată literatură analitică referitoare la caracterul și caracteristicile studiilor de arie, Agenția pentru Asigurarea Calității Învățământului Superior în Marea Britanie („The Quality Assurance Agency for Higher Education”) a elaborat reperele fundamentale („Subject benchmark statements”) recomandate pentru organizarea Studiilor de arie ca domeniu și disciplină în învățământul superior [4].

Explicând conceptele, documentul precizează că „Studiile de arie reprezintă un termen generic aplicat studiului societății sau al societăților dintr-un anumit spațiu geografic. Conținutul empiric al programelor de

studii de arie, prin urmare, variază foarte mult. Programele în domeniul studiilor sunt multidisciplinare (bazate pe două sau mai multe discipline academice diferite) și/sau interdisciplinare (integrarea explicită a două sau mai multe discipline)” [4, p.2]. Aprofundând metodologia recomandată procesului de predare, documentul afirmă din nou că „Programele de studii de arie sunt multidisciplinare și interdisciplinare, încurajând analiza unei regiuni prin diverse abordări ale artelor, științelor umaniste și ale științelor sociale. O astfel de abordare le permite studenților din domeniul studiilor de arie să dobândească o profunzime și o suprafață unică de înțelegere a dinamicii sociale, culturale și politice a unei regiuni” [4, p.1].

Categoriile studiilor de arie recomandate în învățământul superior britanic sunt precizate în anexe („lista nu are intenția de a fi exhaustivă, ci conține, în schimb, cele mai frecvente și populare titluri de studii de domeniu din Marea Britanie”), astfel: Studii africane; Studii americane; Studii canadiene; Studii Asia-Pacific; Studii celtice; Studii chineze; Studii japoneze; Studii latino-americane; Studii ale Orientului Mijlociu; Studii scandinave; Studii slave; Studii sud-asiatice; Studii sud-est asiatice [4, p.9].

În acest context, Studiile europene preiau toată problematica interdisciplinarității specifică Studiilor de arie, la care adaugă propriile detalii. Cel mai semnificativ dintre aceste detalii își are originea în definirea obiectului. În literatura analitică, dar și în formularea denumirilor programelor

de studii (de licență, master sau doctorat), aflăm variantele „Studii europene” („European Studies”), „Studii ale Uniunii Europene” („EU Studies”) și „Studii ale integrării europene” („European Integration Studies”). Primele două domină copios, iar ultimele două sunt aproape identice - cu un plus de analiză instituțională în cazul „EU Studies” și o nuanță accentuată de filozofie și istorie a procesului de integrare spre Uniunea Europeană („European Integration Studies”). Dar deosebiri între „European Studies” și „EU Studies” rămân esențiale, și, din păcate, sunt prea puțin sesizate și respectate în spațiul est-european - de unde și grave confuzii în tematica abordată. Precizăm și subliniem: „European Studies” reprezintă o investigație inter-, pluri- și transdisciplinară a spațiului european, care pune în funcțiune instrumentele geografiei, istoriei, științelor economice, studiilor culturale, științelor politice, dreptului internațional, studiilor de securitate ș.a. În această economie a materiei, Uniunea Europeană rămâne doar un reper (esențial, fără îndoială) în procesul istoric de integrare europeană, reprezentând forma cea mai evoluată a europenismului. Dar, Studiile europene au avut sensul lor necesar înainte de Uniunea Europeană, și vor rămâne și după eventualul sfârșit nefericit al Uniunii Europene! Spațiul european a existat și fără Uniunea Europeană, și va exista și în eventualitatea destrămării acesteia - desigur, mai sărac din punct de vedere politic, dar extrem de consistent din punct de vedere istoric, cultural sau economic. În acest timp, „EU

Studies” rămâne capitolul cel mai recent al „European Studies”, obiect primordial al analizei politice și instituționale, cu extensii mai puțin consistente spre istorie, cultură sau economie.

Această idee este subliniată și explicată foarte corect într-o recentă lucrare de doctorat susținută la Universitatea din Oradea: „Studiile despre integrarea europeană sunt acele studii sau discipline ce în conținutul lor fac referire doar la procesul de integrare europeană. Considerăm că acest tip de studii a fost doar un pas spre dezvoltarea ulterioară a studiilor cu vocație europeană, căci integrarea europeană a fost unul dintre primele procese importante prin care a trecut Europa și Uniunea Europeană. Cel mai amplu dintre concepte este, cu siguranță, cel de studii europene. Studiile europene sunt studii multidisciplinare și interdisciplinare în același timp, iar scopul lor este acela de a descrie, de a conceptualiza, de a explica și de a înțelege o realitate de la nivelul Europei care nu poate fi înțeleasă și sintetizată de o singură disciplină. Studiile europene fac referire la toate realitățile din Europa, nu doar la cele legate de Uniunea Europeană sau integrarea europeană. Punctul de convergență al acestora este unitatea europeană.” [6, p.8].

Statutul Studiilor europene ca disciplină academică. Cazul românesc

Felul în care diferitele sisteme de învățământ superior din Uniunea Europeană planifică și implementează Studiile europene a făcut obiectul unui proiect de cercetare

aplicat de către o echipă internațională coordonată de către profesorul Ioan Horga din Oradea, sub tutela Rețelei Tematice de Studii Europene (SENT). Rezultatele au fost publicate în revista „The Romanian Journal of International Relations and European Studies”, în anul 2012 [7, p. 107-128]. În concluzie sintetică, în țările Uniunii Europene, Studiile europene se regăsesc într-unul dintre următoarele tipuri: 1. Tipul diversificat (Belgia, Germania, Slovacia); 2. Tipul anexă la alte programe (Anglia, Danemarca); 3. Tipul monolit (Italia, Lituania); 4. Tipul Mixt (Franța, Spania, Portugalia); 5. Tipul „Relații Internaționale și Studii Europene” (Polonia și România).

Toate programele de studii, așa cum sunt prezentate pe site-urile instituțiilor de învățământ organizatoare, se prezintă prin caracterul lor interdisciplinar. Exemplificăm descrierea programului „European Studies” la Universitatea din Dublin: „Obiectivul programului dvs. de studii europene este de a atinge un nivel înalt de competență lingvistică, o înțelegere intelectuală fermă a mai multor discipline academice și o înțelegere detaliată a trecutului european și a Europei contemporane. În programul dvs. de studii europene, veți studia două limbi (franceză, germană, italiană, poloneză, rusă sau spaniolă). De asemenea, studiați istoria ideilor și evoluția gândirii europene. De asemenea, studiați trecutul și prezentul european prin disciplinele Istorie, Științe Politice, Sociologie și Economie” [8].

În România, primele programe de studii europene au debutat în anul 1995, sub

denumirea „Relații Internaționale și Studii Europene”. Un eveniment major de sistematizare a expertizei acumulate și proiectare a viitorului s-a derulat în 1997 la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în cadrul conferinței „Studiile Europene astăzi”. Prefața volumului oficial al conferinței este semnată de ministrul învățământului (atunci în funcție) Andrei Marga, care subliniază (cum altfel?) multidisplinaritatea domeniului, al cărui scop este „de a descrie, de a conceptualiza, de a explica și de a înțelege o realitate care nu poate fi înțeleasă și sintetizată de o singură disciplină” [9, p. 13]. În acest context, Universitatea „Babeș Bolyai” a înființat Facultatea de Studii Europene, astăzi funcțională și prestigioasă.

Clarificări necesare și esențiale cu privire la statutul programului universitar „Relații Internaționale și Studii Europene” obținem prin investigarea reglementărilor Agenției Române pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior (ARACIS), În accepțiunea ARACIS, domeniul de licență „Relații Internaționale și Studii Europene” se subordonează Comisiei „Științe Sociale, Politice și ale Comunicării”, având statut egal cu domeniul de licență „Științe Politice”. Caracterul multidisciplinar al domeniului este evidențiat de precizările ARACIS din anul 2009, cu privire la disciplinele obligatorii (Introducere în relațiile internaționale, Introducere în studiile europene, Istoria relațiilor internaționale, Economia mondială, Drept internațional, Metode de cercetare în științe sociale și politice, Introducere în științele politice, Ideologii politice în epoca

contemporană, Instituții europene, Teorii ale relațiilor internaționale, Politică externă și diplomatie) și la cele recomandabile (Sociologia relațiilor internaționale, Studii de securitate, Studii de arie, Analiza conflictelor internaționale, Geostrategie și geopolitică, Negocieri și conflicte în relațiile internaționale, Globalism și globalizare, Integrare europeană, Dreptul UE, Guvernanța în UE, Politici comunitare) [10].

În accepțiunea Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU), domeniul științific „Relații internaționale și studii europene” este încadrat Comisiei Sociologie, științe politice și administrative (alături de Sociologie, Științe politice, Științe administrative și Științe ale comunicării) – toate acestea fiind încadrate în domeniul fundamental Științe sociale (celelalte comisii de specialitate: Științe juridice; Științe militare, informații și ordine publică; Științe economice și administrarea afacerilor; Psihologie și științe comportamentale) [11].

Aplicație. Ce este spațiul european?

Investigarea spațiului european pornește, în mod obligatoriu, de la întrebarea simplă adresată cursanților, cercetătorilor sau lucrărilor deja publicate: „Ce este Europa?” Instinctual, logic și de bun simț, rațiunea se îndreaptă întâi spre instrumentele geografiei. Aici deja avem prima dificultate: chiar dacă majoritatea autorilor și operelor definesc Europa drept un continent, cu o condiție similară Asiei, Australiei, Africii și Americii (cu versiunile America de Sud și America de

Nord), Europa nu îndeplinește criteriul definirii continentelor drept o vastă întindere de uscat înconjurată de oceane și mări. Sunt numeroși autori care prezintă Eurasia drept un continent în apartenența căruia se află peninsula Europa [12, p. 1-27].

Indiferent de statutul acceptat al Europei ca peninsulă a unui continent mai vast sau un continent în sine, rămânem cu întrebarea: care sunt limitele estice ale Europei? Celelate limite sunt indiscutabile? Oferim aici un exemplu sintetic de răspuns nuanțat, formulat de către Agenția Europeană a Mediului – instituție specializată a Uniunii Europene: „Limitele exacte ale Europei reprezintă o chestiune controversată. Nu este nici bine definită, nici subiectul unui acord comun. Este deosebit de dificil să se decidă dacă sunt sau nu parte din Europa, insule și țări învecinate, cum ar fi Groenlanda, insulele arctice, Turcia și republicile trans-caucaziene. Granița cu Asia este considerată să urmeze munții Urali, râul Ural până la Marea Caspică, Valea Manici până la Marea Azov, Marea Neagră și Bosforul” [13].

Dacă pentru geografi dezbateră se poate închide (relativ) cu o convenție asemănătoare cu cea de mai sus (care astăzi nu este unanim acceptată!), pentru economiști, juriști, lingviști, istorici, cercetători ai culturii, sociologi sau antropologi această convenție devine o mare provocare logică și epistemologică. Fiecare dintre științele de mai sus (plus altele) vor interveni automat pentru a contesta, preciza sau relativiza definiția geografică.

Doar un exemplu. În sensul definiției de mai sus, Federația Rusă este parțial în Europa, parțial în Asia. Atunci când economiștii vor investiga spațiul european, cum vor proceda? Oare nu avem aceeași legislație economică, aceeași monedă, aceeași autoritate economică, aceleași principii și metode de statistică economică pe întreaga suprafață geografică a Federației Ruse? Cum e posibil să oprești analiza economică la Ural, cum să faci proiecte de dezvoltare și statistici naționale care să se oprească pe crestele muntelui?

Specialiștii în drept internațional vor pune alte întrebări. Oare Federația Rusă este membră a Consiliului Europei sau a Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa numai până la Ural? Ca subiect de drept internațional, semnatară de tratate și membră în organizații internaționale, este vreo diferență între Rusia până la Ural și Rusia de dincolo? În conflictele sale internaționale, statul rus se angajează numai până la Ural, văzut dintre Est sau Vest?

Și așa mai departe. Lingviștii nu vor vedea nicio diferență de limbă în funcție de Ural; istoricii nu vor descoperi epoci în care statul rus și-a pus limite politice pe Ural, antropologii vor vedea aceleași trăsături de viață și comportament social ale poporului rus, teologii vor vedea aceeași unitate ortodoxă pe tot cuprinsul Rusiei, culturologii nu vor așeza pe Dostoievski sau Ceaikovski în Europa sau în afara Europei în funcție de Ural. Sau, ca să ne situăm în postmodernismul zilelor noastre, vom vedea o singură echipă națională a Federației Ruse în fotbal, hochei,

handbal și toate sporturile de echipă, care joacă în campionatele europene, și prin aceasta întăresc conștiința sutelor de milioane de fani ai sporturilor că Rusia este europeană în întregul său, fără nici o legătură cu Munții Ural.

Iată așadar, cum numai un demers pluridisciplinar și interdisciplinar ne poate apropia de o definiție cât mai corectă a spațiului european în limita sa estică. În cazul temei apartenenței Federației Ruse la spațiul european, suntem în situația fericită în care geografia este contestată unanim de toate celelalte paradigme, iar răspunsul devine relativ simplu: da, Rusia aparține spațiului european.

Pentru delimitarea sud-estică a spațiului european, demersul devine mult mai complicat. Acolo avem două teme majore: statele trans-caucaziene (pentru maximum de nuanțe, tema se cere sub-împărțită în cazul Georgiei, Armeniei și Azerbaidjanului) și Turcia. Dar aceeași grilă multi- și interdisciplinară pusă în funcțiune mai sus, ne va oferi răspunsurile de care avem nevoie. O prezență istorică și contemporană mai puternică a religiei și culturii musulmane (dar, atenție! și Europa vestică este puternic marcată de Islam, în ambele sensuri istoric și contemporan) și curenți ale democrației în raport cu standardele europene fac aceste spații să pară mai departe de Europa. Astfel, devine mai greu de acceptat că aceste patru țări sunt europene, deși toate sunt membre OSCE, ale Consiliului European, și joacă cu echipele lor naționale în campionatele sportive ale Europei. În fond, ca un punct de

vedere personal, spațiul european este prezent și în trans-caucazia, și în Anatolia.

Comentariile de mai sus conduc la câteva observații.

Întâi, că geografia nu este suficientă pentru a defini spațiul european. Multi- și interdisciplinaritatea sunt obligatorii;

În al doilea rând, că o grilă de criterii multi- și interdisciplinare este obligatorie pentru a recunoaște limitele de est și sud-est ale spațiului european;

În sfârșit, vedem că aplicarea acestei grile clarifică suplimentar, nuanțează și justifică răspunsurile, dar nici așa nu vom ajunge la răspunsuri certe, valabile azi și pentru totdeauna, imposibil de contestat. Chiar gândind multi- și interdisciplinar, convenind unanim asupra concluziilor parțiale ale științelor puse în lucru, concluzia finală poate să difere. Aceasta va fi influențată ideologic, de interese politice și economice, de resentimente istorice – este loc încă de mult subiectivism în definirea spațiului european.

Aplicație didactică. O propunere de programă universitară

Observațiile și analizele de mai sus ne conduc, în mod obligatoriu, la depășirea concepției (răspândită în majoritatea universităților românești care organizează programul de studii de licență „Relații internaționale și studii europene”, în cadrul căruia aflăm disciplina „Introducere în studii europene”) conform căreia Studiile europene se identifică cu prezentarea și analiza Uniunii Europene.

Aplicând paradigma multi- și inter-disciplinarității (necesară și obligatorie) materiei Studiilor europene, propunem aici o versiune aplicată pentru cele 14 prelegeri (corespunzătoare celor 14 săptămâni didactice în cadrul unui semestru universitar) [5].

1. Curs introductiv. Prezentarea obiectivelor cursului și a cerințelor

2. Specificul cercetării în Studiile europene și influența asupra statutului disciplinei academice

3. Paradigma europeană. Limite exterioare și delimitări interioare ale Europei

4. Organizări politice europene. Statul, partidele politice și societatea civilă

5. Fundamentul ideologic al spațiului european. Religia și ideologiile politice. Statul de drept și drepturile omului

6. Fundamentul cultural al spațiului european. Marile curente cultural-artistice

7. Integrarea europeană. Istoria ideii. Cronologia integrării

8. Uniunea Europeană. Spațiul economic european

9. Alte organizații internaționale europene: OSCE, Consiliul Europei

10. Conflictele naționale ale Europei. Separatism și dispute teritoriale

11. Amenințările asimetrice la adresa securității europene: terorismul, crima organizată, imigrația

12. Instituții de securitate europeană. Rolul parteneriatului euro-atlantic

13. Euroscepticismul - ideologie și organizare instituțională

14. Tendințe și perspective ale procesului de integrare europeană.

Această formulare a materiei scoate din discuție confuzia între „European studies” și „EU Studies”, și pune în funcțiune paradigma multi- și inter-disciplinară absolut necesară materiei. Menționăm însă și o dificultate didactică inerentă. Profesorul capabil să susțină o astfel de materie trebuie să dețină pregătire culturală, didactică și de specialitate de o deosebită vastitate, astfel încât să lucreze ușor cu domeniile și metodologiile geografiei, științei politice, dreptului internațional, științelor economice, studiilor culturale sau studiilor de securitate. Efortul cerut studenților nu este mai puțin. Aceștia sunt obligați să demonstreze o vastă inițiere în disciplinele menționate (pe care pregătirea de tip liceal o oferă, dar în realitatea zilelor noastre absolventul prea puțin o demonstrează; pe de altă parte, acestea sunt noțiuni fundamentale care țin de educația cetățenească - din nou subliniem că adolescentul nostru prea puțin demonstrează și aceasta). Atunci rămâne profesorului să introducă și noțiunile de bază ale fiecărei discipline implicate - ceea ce induce și mai mult criza de timp și energie intelectuală.

Concluzii

Atât sub aspectul cercetării, cât și sub aspectul derulării procesului didactic, domeniul Studiilor europene este un exemplu foarte puternic de nevoie de multi- și inter-disciplinaritate. Aplicarea celor două metode susține foarte bine nevoia de explicare, analiză și prognoză. Însă, scopul final al

demersului trebuie să fie depășirea celor două spre transdisciplinaritate. Căci „Principala distincție între pluri și interdisciplinaritate constă în tipul relației care se stabilește între disciplinele combinate: multidisciplinaritatea reunește pur și simplu o serie de discipline independente, care contribuie împreună la realizarea demersului științific, în timp ce interdisciplinaritatea contopește și transformă metodele, generând instrumente noi și îmbunătățite, mai bine adaptate la subiectul cercetării. Transdisciplinaritatea merge și mai departe, vizând o unitate a cunoașterii dincolo de disciplinele izolate, în timp ce cercetările pluri și

interdisciplinare rămân întotdeauna în granițele disciplinelor tradiționale” [2, p. 3].

Nevoile didactice împing titularul cursului spre segmentarea materiei conform cu perspectivele diferitelor științe / discipline pe care le utilizează. Dar, ori de câte ori natura problemei investigate oferă timp și spațiu, profesorul trebuie să utilizeze oportunitățile spre trans-disciplinaritate. Iar concluziile (în propunerea de programă de mai sus, sub denumirea „Tendințe și perspective ale procesului de integrare europeană”, vor reprezenta neapărat încoronarea trans-disciplinară a eforturilor multi-disciplinare deja consumate.

Bibliografie:

1. Aurel Jula. Interdisciplinaritatea și transdisciplinaritatea, factori de creștere a calității învățământului universitar. În: Buletinul AGIR, 2003, VIII, Nr. 3
2. Gheorghe Zaman, Zizi Goschin. Multidisciplinaritate, interdisciplinaritate și transdisciplinaritate: abordări teoretice și implicații pentru strategia dezvoltării durabile postcriză. În: Economie teoretică și aplicată, 2010, Volumul XVII, Nr. 12 (553)
3. Narifumi Maeda Tachimoto. Global Area Studies and Fieldwork. În: Nagoya University, Discussion Papers No. 129, December 2004 (online: <https://www.gsid.nagoya-u.ac.jp/bpub/research/public/paper/article/129.pdf> ,)
4. The Quality Assurance Agency for Higher Education. În: Area Studies, 2008, Adamsway Mansfield (United Kingdom), (online: www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/Subject-benchmark-statement-Area-studies.pdf)
5. Eugen Străuțiu. Introducere în studii europene, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2015, 295 p.
6. Viorica Buda. Transmiterea ideii de unitate europeană și statusul studiilor europene în universitățile din România. Rezumatul tezei de doctorat”, Universitatea din Oradea, 2011 (online: http://arhiva-www.uoradea.ro/attachment/791672704232e82e41d0a31a6bc16159/bc8761af9a2102cca2bd15a1ad448e01/Buda_Mariana_Viorica_rezumat.pdf)
7. Ioan Horga. European and/or EU Studies Curriculum between Internal and External drivers. In: The Romanian Journal of International Relations and European Studies, 2012, Vol. 1, Nr. 1

8. Center for European Studies. European Studies Handbook 2017-2018". Trinity College Dublin, 2018 (online: <https://www.tcd.ie/students/orientation/assets/pdf/European%20Studies%20%20Handbook%202017-18.pdf>)
9. Andrei Marga. European Studies În: Dan Grigorescu, Nicolae Păun (Eds.), European Studies Today, International Conference in Cluj-Napoca, 29-30 September 1997, European Studies Foundation Publishing House, Cluj-Napoca, 1998
10. Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Superior, Comisia de Științe Sociale, Politice și Administrative, „Standarde specifice” (online: http://www.aracis.ro/uploads/media/Standarde_specifice.pdf)
11. Ordin privind unele măsuri de organizare și funcționare a Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare. În Monitorul Oficial al României, Partea I, Nr. 640/2012 (online: www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/04/1437_001.pdf)
12. Chris Hann. A concept of Eurasia. În: Current Anthropology, February 2016, Volume 57, Nr. 1
13. European Environment Agency. The Continent – extent and boundaries, 2016, April 20 (online: <https://www.eea.europa.eu/publications/92-826-5409-5/page003new.html>)

PALIERELE NEXUS ÎN REPREZENTAREA SOCIALĂ A LIDERILOR

Mihai ȘLEAHTIȚCHI

doctor în psihologie, doctor în pedagogie,
conferențiar universitar

Nexus stands for an affective prelogical knot common to a large number of individuals in a particular community. It is a knot in the sense that it „associates and connects a series of attitudes” and is affectively prelogical because it can „instantly operate a rejection or adhesion” (“which leaves no room for reasoning or afterthought”). Its anchoring in reality is achieved by issuing clear opinions, firm positions or mobilizing slogans. Ultimately, these categories of individuals only have to manifest themselves for or against the produced assessment. The maximum effect is reached in crisis situations, „with the occurrence of real or imaginary abnormal events in the social life (conflicts, collective threats etc.)”

Keywords: *nexus, knowledge, affect, social thinking, social representations, leaders*

Primele informații cu referire la oportunitatea includerii conceptului de *nexus* în studiul interacțiunilor umane ni le oferă M.-L. Rouquette, cel care a fondat și a condus mulți ani la rând faimosul *Laborator de psihologie a mediului* din cadrul Universității *Paris-Descartes* (Paris 5). La sfârșitul anilor '80 - începutul anilor '90, el scoate de sub tipar două lucrări de referință - *La psychologie politique* [1] și, respectiv, *Sur la connaissance des masses. Essai de psychologie politique* [2] -, în care se conține o viziune mai puțin obișnuită asupra „comportamentelor colective de mobilizare cărora nu li se poate identifica o bază rațională”. Potrivit cunos-

cutului psihosociolog francez, înțelegerea și explicarea acestor comportamente țin, în foarte mare măsură, de *raporturile existente între cunoaștere și afect*.

Ce înseamnă, însă, să te conduci de *raporturile existente între cunoaștere și afect*? Răspunsul cel mai potrivit, crede M.-L. Rouquette, ar fi să te pliezi pe ceea ce poartă numele de *nexus*. Într-un asemenea caz, interpretările vor trebui să țină cont de existența unui *nod afectiv prelogic comun unui număr mare de indivizi dintr-o comunitate anume*. Or, *nexus*-ul este un *nod* în sensul că,, asociază și conectează mai multe atitudini” și este *afectiv prelogic* pentru că poate „opera

instantaneu o respingere sau o adeziune” („ceea ce nu lasă loc nici raționamentului, nici reflecției”).

În fond, arată M.-L. Rouquette și cei care i-au continuat opera – cum ar fi S. Delouvée [3; 4] sau/și M. Curelaru [5] –, *nexus*-ul apare în varianta unor termeni care, cel mai adesea, sunt *abstracți* și care, în același timp, sunt *indiscutabili* pentru o colectivitate situată într-un context existențial presant. Ancorarea lui în realitate se realizează prin emiterea unor *opinii clare*, a unor *luări de poziție ferme* sau a unor *slogane mobilizatoare*. În cele din urmă, membrilor colectivității avute în vedere nu le rămâne decât să se manifeste în legătură cu emiterea produsă fie *pentru*, fie *contra*. Efectul maxim este atins în *situații de criză*, „odată cu apariția unor evenimente anormale în viața socială (conflicte, amenințări colective etc.), reale sau imaginare”. Acum, este extrem de important să se impună în prim plan exprimări stimulative precum *patrie, justiție, libertate, egalitate, dreptate* sau/și *adevăr*. Nimic neobișnuit, de fapt: „când inegalitățile sociale sunt apăsătoare și ating un prag al insuportabilului, tema egalității este lansată, devine antrenantă, putând da naștere unei revoluții”. La fel, *libertatea* și *patria* sunt teme care se activează imediat când „națiunea este în pericol”. *Nexus*-ul, precum putem observa, nu ține în niciun fel de logică sau de gândirea consecventă, de argumentare sau de contraargumentare, întrucât, de fiecare dată,

primează *afectul*, adică mișcarea de suflet exagerat de intensă.¹ Legătura *mobilizare – etichetă afectivă*, spun specialiștii – R.P. Wolter, bunăoară [6], redă un aspect fundamental al *nexus*-ului: *cele două elemente nu pot fi dissociate*. Nu există fenomen de mobilizare colectivă care să nu facă apel la *nexus* și dimpotrivă – este dificil să ne imaginăm *nexus*-ul fără un efect de mobilizare.

Studiul experimental dedicat *nexus*-ului nazist, realizat de M.-L. Rouquette la 1994 și încorporat în deja amintita *Sur la connaissance des masses. Essai de psychologie politique*, ilustrează pe deplin afirmația cu privire la *funcția antrenantă a stării de afect*. În studiul vizat, unui număr de 37 de studenți i-au fost prezentate opt afirmații care au figurat în programul electoral al NSDAP (*National Sozialistische Deutsche Arbeiterpartei*):

- în chestionarul distribuit unui număr de 12 subiecți, afirmațiile au fost asociate cu „un partid politic” (*grup de control*);
- în chestionarul distribuit altor 12 subiecți, afirmațiile au fost asociate cu „partidul național-socialist”;
- în chestionarul care a ajuns la ultimii 13 subiecți, afirmațiile au fost asociate cu „partidul nazist”.

Fiecare dintre afirmațiile prezentate subiecților incluși în eșantion a fost evaluată pe o scală Likert în 5 puncte, mergând de la „perfect de acord” la „dezacord total”.

Tabel. Rezultatele studiului asupra *nexus*-ului nazist: numărul de afirmații respinse, în funcție de etichetă

	Eticheta „partid politic”	Eticheta „partid național-socialist”	Eticheta „partid nazist”
Afirmații respinse	28 (30%)	28 (30%)	50 (48%)
Afirmații acceptate	68 (70%)	68 (70%)	54 (52%)

Analizând tabelul de mai sus, constatăm că, atunci când afirmațiile sunt asociate unui „partid politic” (oarecare) sau unui „partid național-socialist”, procentul de respingere este de 30% (28/96). În cazul în care afirmațiile sunt asociate „partidului nazist”, gradul de respingere crește, atingând cota de 48% (diferența față de celelalte condiții este semnificativă la testul χ^2 , unde $p < 0,01$). Eticheta „partid nazist” a condus la apariția unui neîndoielnic *nexus*. Detestând nazismul, subiecții au respins cu o putere mai mare afirmațiile raportate la partidul care-l reprezintă. Avem de-a face, la acest moment, cu o respingere „afectivă și prelogică”, deoarece, subiecții au evaluat negativ afirmațiile pornind de la atitudinea lor (de respingere) față de nazism, în loc să o facă pe baza conținutului prezentat”.

Însumând diverse date cu referire la *nexus* și particularitățile manifestării lui pe dimensiunea „interacțiunilor prezente sau trecute, reale sau imaginare dintre conduitele umane”, M.-L. Rouquette scoate în profil – în aceeași *Sur la connaissance des masses. Essai de psychologie politique*¹ – următoarele caracteristici definitorii ale fenomenului:

- poartă un caracter colectiv și este împărtășit de majoritatea membrilor unei comunități la un moment dat;
- este mobilizator și anulează pentru moment diferențele inter- și intra-grupale;
- este activat mai ales în perioade de criză și de pericol;
- nu reprezintă o elaborare a realului, ci a imaginarului social;
- este o elaborare ireductibilă la un conținut particular, prezentându-se ca un „cvasi-concept”;
- se exprimă printr-un termen unic care nu poate fi înlocuit cu niciun termen echivalent („nebun”, de pildă, nu este același lucru cu „bolnav mintal”);
- forma discursivă privilegiată este emfaza (proclamații, imnuri, sloganuri, declarații de adziune, condamnări publice etc.), stare observabilă, în timpul discursurilor politice solemne, în care o anumită vehemență de limbaj exprimă lipsa de măsură a afectului”.

De la început – ne referim, evident, la constatările care se regăsesc în cele două lucrări inițiatice ale lui M.-L. Rouquette (*La psychologie politique* și *Sur la connaissance des masses. Essai de psychologie politique*) – *nexus*-ul apare în calitate de un construct psihomental integrat în reprezentarea socială, sau, mai bine zis, ca o formă a gândirii sociale despre care se

poate spune că este complementară nucleului central (exprimând valoarea afectivă a acestuia). Ulterior, același unghi de vedere se întâlnește și la mulți alți exploratori ai câmpului social. Iată doar câteva exemple:

- **C. Guimelli:** *nexus*-ul corespunde anumitor aspecte – foarte bogate din punct de vedere emoțional – ale reprezentărilor sociale [7];
- **P.H.F. Campos:** *nexus*-ul exprimă dimensiunea afectivă a reprezentărilor sociale în raport cu mobilizarea mulțimilor [8];
- **M. Curelaru:** în cadrul componentei emoționale a unei reprezentări sociale putem oricând identifica un *nexus* [9].

În pofida faptului că s-au auzit, de-a lungul timpului, și voci prin care *nexus*-ul este văzut ca o *formă specifică a gândirii sociale*, susceptibilă să anticipe apariția reprezentărilor sociale, să le preceadă în elaborare,¹ unghiul de vedere pe care-l emite, inițial, M.-L. Rouquette și la care aderă C. Guimelli, P. H. F. Campos, M. Curelaru și multe alte figuri importante din domeniul psihologiei sociale reușește să se mențină pe o poziție privilegiată, lui revenindu-i, în cele din urmă, statutul de *nulli secundus*. Pentru a oferi dovada necesară, vom specifica că în ultimii 10-15 ani majoritatea cercetătorilor înclină să utilizeze conceptul de *nexus* raportându-se la reprezentările sociale, și nu la un alt nivel al gândirii de masă. Printre aceștia, ca să dăm și niște exemple, se enumeră J.-M. Seca [13] cu C. Guimelli [14], P. H. F. Campos cu M.-L. Rouquette [15; 16], P. Chareaudeau cu R. Montes [17], A. De Rosa cu R. Farr [18], G. Lo Monaco cu P.

Rateau și C. Guimelli [19], N. Roussiau cu E. Renard [20], C. Demontis cu A. Gruev-Ventila, C. Pouet și A. Hellmuth [21]. Chiar dacă, în anumite cazuri – ne referim, în special, la cele legate de cercetările aparținând lui S. C. Calonge [22; 23; 24; 25] sau la O. Camus [26], V. Carranza [27] sau S. Delouvé [28; 29], W. Wagner sau N. Kronberger [30] – *nexus*-ul este prezentat „în mod independent” (nefiind, deci, raportat la reprezentările sociale), acest lucru, oricum, nu este făcut de o manieră tranșantă, adică, după cum preferă să spună R. P. Wolter¹, nu se afirmă explicit că el, *nexus*-ul, reprezintă o *specie aparte a gândirii sociale*.

Acestea fiind spuse, să vedem, în final, cum anume *nexus*-ul se impune în calitate de „o formă a gândirii sociale complementară nucleului central, exprimând valoarea afectivă a acestuia”. Într-o asemenea ordine de idei, ar fi fost, evident, foarte bine să trecem în revistă toate sau aproape toate studiile cu caracter empiric în care se profilează complementaritatea avută în vedere. Din lipsă de spațiu, însă, ne vom limita la doar trei dintre ele – la *Nexus, représentations sociales et masquage des divergences intra et intergroupes* realizat de G. Lo Monaco, P. Rateau, C. Guimelli [31], la *Social representations of terrorism* realizat de C. Demontis, A. Gruev-Vintila, C. Pouet, A. Hellmuth [32] și la *Liderii și reprezentarea lor socială* realizat de către noi cu ceva timp în urmă [33;34].

În cel dintâi studiu, desfășurat pe parcursul anului 2006 s-a urmărit asocierea *nexus*-ului „libertate” cu „grupul ideal”,

ultimul redând un obiect despre care deja se știa, la acea vreme, că este „foarte utilizat în abordarea structurală a reprezentărilor sociale”. Datele acumulate au permis să se stabilească două caracteristici esențiale ale *nexus*-ului față de care s-a manifestat interes: faptul că el este în stare „să anuleze diferențele intra- și inter-grupuri”, precum și faptul că evocarea lui „pare a provoca adeziune față de obiect sau respingerea acestuia, într-un mod necondiționat și unanim”. *Veritatis simplex oratio est*: ori de câte ori *nexus*-ul „libertate” este asociat grupului ideal, „indivizii îl recunosc masiv, chiar dacă el nu se manifestă în conformitate cu prescripțiile centrale” (or, în cazul „grupului ideal”, prescripția centrală este că el „nu trebuie să aibă nicio ierarhie”); și dimpotrivă – ori de câte ori „libertatea” este amenințată, indivizii „nu mai recunosc obiectul”. Prezența *nexus*-ului „libertate”, conchid autorii studiului, este indiscutabilă. Relația lui cu nucleul central al reprezentării și potențialul mobilizator de care dispune țin de domeniul evidenței.

În cel de-al doilea studiu, desfășurat din noiembrie 2006 până în iulie 2007, s-a verificat dacă implicarea personală a indivizilor afectează reprezentările acestora cu privire la terorism. Studiul vizat a avut la bază un chestionar aplicat pasagerilor din aeroporturile *Marseille – Provence* (Franța) și *Boston – Logan* (Statele Unite ale Americii)¹. Analizele efectuate au vizat trei tipuri de participanți, diferențiați în funcție de nivelul de implicare personală și de nivelul practicii antiteroriste: pasageri francezi și pasageri

americani, după cum și personalul de securitate din aeroportul *Marseille – Provence*. Rezultatele obținute au demonstrat că structura reprezentărilor sociale cu privire la terorism se modelează în funcție de implicarea personală a indivizilor care se raportează la riscul apariției unui asemenea fenomen, precum și în funcție de practicile legate de administrarea unui asemenea tip de risc. Astfel, tema dominantă în discursul personalului a fost cea a *siguranței* și a *securității*, iar discursul pasagerilor s-a centrat pe *responsabilitatea guvernanților* și pe o serie de elemente care au profilat *etiologia terorismului* (ultimul fiind pus, de cele mai multe ori, pe seama politicului). În vreme ce reprezentarea socială exprimată de personal a avut o orientare *mai practică*, cea care s-a profilat în mediul pasagerilor a fost *mai normativă, mai evaluativă, mai atributivă, ea nefiind prescriptivă în privința stilurilor de conduită*. În plus, rezultatele studiului întreprins în aria aeroporturilor *Marseille-Provence* și *Boston-Logan* au permis să se stabilească că reprezentările sociale activate de către subiecții implicați în experiment au conținut și o serie de *nexus-uri* [*teamă* – la pasagerii francezi; *teamă, morți, musulmani* – la pasagerii americani; *bombă* – la personalul de securitate] care au fost în măsură să-i mobilizeze pe aceștia, desemnând, destul de clar, mijloacele potențiale ale actului de terorism, autorii și consecințele nefaste ale acestuia. Itemii centrali cu o puternică încărcătură afectivă [*teamă, morți, musulmani, bombă*] au generat, la rândul său, semnificații analoge pentru mai mulți itemi periferici [1

septembrie, Al-Qaida, nesiguranță, Ben-Laden, Islam, pericol, violență, haos, crimă, extremiști, explozie], prin care, în cele din urmă, nu au decât să se instituie, după cum este bine știut, *scripturile de acțiune legate de obiectul reprezentării*.

În cel de-al treilea studiu, desfășurat în februarie-aprilie 1997, au fost puse în evidență o serie de aspecte legate de reprezentarea socială a liderilor. La baza demersului investigațional avut în vedere au stat următoarele raționamente:

(i) spunând „da” unui anumit lider, indivizii se conduc de reprezentările pe care le au în legătură cu lumea în care își duc existența;

(ii) reprezentările sociale caracterizează factorul care conferă „viață” atât liderilor, cât și tuturor inițiativelor legate de numele lor;

(iii) dacă ar fi posibil ca la un moment dat reprezentările sociale să se împuțineze substanțial sau să dispară cu totul, mulțimile ar cădea, irefutabil, într-o stare de alertă, neștiind pe cine să-l urmeze, cui să-și încredințeze soarta.

În plus, a fost luat în calcul rolul deosebit pe care-l deține, în context, profilul axiologic al grupului. S-a pornit de la premisa că profilul vizat constituie tiparul prin care se produce luarea deciziilor în legătură cu acceptarea sau neacceptarea unui anumit lider sau a unui anumit stil de leadership. O privire apreciativă orientată spre ceva ce trebuie considerat ca fiind pozitiv sau negativ, funcțional sau disfuncțional pentru viața unui individ sau a unei colectivități, valorile reprezintă principalul reper critic în funcție de care se organizează

percepția puterii și a persoanelor care o înfățișează.

Raliindu-se unui eșafodaj conceptual multivalent și fiind ancorat într-un eșantion extras din patru populații distincte [studenți, pensionari, adolescenți, deținuți], studiul la care facem referință a condus, în cele din urmă, la obținerea unui masiv de date care certifică că pe dimensiunea reprezentării sociale a liderilor se impun în mod evident trei tipuri de relaționări circumstanțial-condiționale:

(x) dacă în ierarhia orientărilor valorice ale grupului partea superioară este dominată, la un anumit moment, de aserțiuni ce redau predilecții pentru autoconservare, securitate și/sau siguranță, atunci reprezentările membrilor acestui grup asupra liderilor pe care și-i doresc se organizează în jurul unui nod central, majoritatea elementelor constitutive ale căruia exprimă însușirile unor favoriți ai puterii de tip autoritar;

(y) dacă în ierarhia orientărilor valorice ale grupului partea superioară este dominată, la un anumit moment, de aserțiuni ce redau predilecții pentru apartenență și/sau dragoste, stimă și/sau apreciere, atunci reprezentările membrilor acestui grup asupra liderilor pe care și-i doresc se organizează în jurul unui nod central, majoritatea elementelor constitutive ale căruia exprimă însușirile unor favoriți ai puterii de tip democrat;

(z) dacă în ierarhia orientărilor valorice ale grupului partea superioară este dominată, la un anumit moment, de aserțiuni ce redau predilecții pentru cunoaștere, frumos, dezvoltare și/sau autorealizare, atunci reprezentările membrilor acestui grup asupra liderilor pe care și-i doresc se organizează în jurul unui nod central, majoritatea elementelor constitutive ale căruia exprimă

însușirile unor favoriți ai puterii de tip liberal sau liberal-democrat.

Întrucât studiul a fost organizat și desfășurat într-o perioadă dominată de crize (celor de extracție economică, politică și morală aparținându-le întâietatea), când viața de zi cu zi era impregnată cu tot felul de anormalități (sărăcie, inechitate, discriminare, manipulare omniprezentă, conflicte, amenințări colective, ilegalități, corupție, injustiție, lipsă de coerență în activitatea structurilor de stat, egoism și traseism politic, conducere ineficientă, la nivel central și local), starea de spirit a actorilor sociali (îi avem în vedere, inclusiv, și pe cei care, prin voia destinului, au intrat în eșantionul investigației) a înglobat nu doar elemente cu caracter rațional, ci și multiple construcții iraționale. În această cumplită perioadă, contează nu doar ideile cu referire la ceea ce se întâmplă, ci și *nodurile afective prelogice* care produc instantaneu *stări de respingere sau adeziune*, dând suflu unor luări de poziție ferme și unor exprimări/slogane extrem de mobilizatoare (precum adevăr, *dreptate, bunăstare, egalitate, integritate, responsabilitate, corectitudine, cinste, demnitate, normalitate, prosperitate* etc.). Ca și în alte situații similare, apar și se impun, de o manieră categorică, *nexus-urile*, genul de construcții psihice care, precum am specificat deja, nu țin în nici un fel de logică sau de gândirea consecventă, de argumente sau de contraargumente, ci de *afect*, adică de, mișcarea sufletească exagerat de intensă”.

La o examinare mai atentă a reprezentărilor sociale cu referire la lideri, putem constata că în toate cazurile în nucleele

centrale ale acestora se regăsește cel puțin un element care, caracterizând *valoarea afectivă* a acestora, face dovada faptului că exprimă *starea de mobilizare* a grupurilor, o stare care nu are deschiderea necesară – sau, mai mult, este în totalitate închisă – pentru argumentări și justificări, dialoguri și dezbaterii. La pensionari, în acest sens, dăm de *bun la suflet* și *statornic*, la studenți – de *omenos, dezinvolt* și *permisiv*, la deținuți – de *puternic, atașabil* și *respectuos*, iar la adolescenți – de *ferm* și *afabil*. Elementele centrale cu o neîndoieală încărcătură emoțională [*puternic, omenos, atașabil, afabil* etc.] au generat, după cum și era de așteptat, semnificații analoage pentru mai multe elemente periferice [*incoruptibil, non-conformist, empatic, prietenos, tranșant, sincer, deschis* etc.].

Studiile experimentale invocate – cel realizat în condițiile asocierii cu *grupul ideal*, cel realizat în perimetrul aeroporturilor *Marseille-Provence & Boston-Logan* și cel realizat pe dimensiunea reprezentării sociale a liderilor – constituie, după cum vedem, o dovadă elocventă a faptului că noțiunii de *nexus* îi revine realmente o funcție cu totul specială – *de a explica comportamentele care vizează mobilizarea de masă*. Toți acei care, de la 1988 încolo, elaborând lucrări teoretice sau efectuând cercetări cu caracter empiric, nu au încetat să creadă că *nexus-ul* redă o *formă a gândirii sociale care exprimă dimensiunea afectivă a reprezentării sociale* sau – mai exact – o *construcție psihomentală care este complementară nucleului central al reprezentării sociale, exprimând valoarea emoțional-prelogică a acestuia în raport cu mobilizarea membrilor unei colectivități*, au ales,

precum putem conchide, versantul interpretativ adecvat, prezentând lucrurile în lumina ce li se potrivește în cea mai bună măsură.

Bibliografie:

1. Rouquette M.-L. La psychologie politique, Paris, P.U.F., 1988.
2. Rouquette M.-L. Sur la connaissance des masses. Essai de psychologie politique, Grenoble, P.U.G., 1994.
3. Delouée S. D'une guerre à l'autre: deux illustrations historiques des nexus // Psihologia socială: Buletinul Laboratorului „Psihologia câmpului social” [Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași], 2004, nr. 14 (număr tematic: Reprezentările sociale), pp. 93-103.
4. Delouée S. Conduites collectives et cognitions polarisées. Etude expérimentale de la composante affective des représentations sociales: teză de doctorat, Paris: Université René Descartes, Paris 5, 2005, pp. 115-117.
5. Curelaru M. Reprezentări sociale / Prefață de A. Neculau, Ediția a II-a, revăzută, Iași, Editura Polirom, 2006, p. 78.
6. Wolter R. P. Obiecte cu valență afectivă puternică: noțiunea de nexus // M.-L. Rouquette (coord.). Gândirea socială: perspective fundamentale și cercetări aplicate / Traducere din franceză de L. Botoșineanu și F. Botoșineanu, Iași, Editura Polirom, 2010, p. 94.
7. Guimelli C. La pensée sociale, Paris: P.U.F., 1999, p. 100.
8. Campos P. H. F., Rouquette M.-L. La dimension affective des représentations sociales: deux recherches exploratoires // Bulletin de psychologie. – 2000, No. 53 (4), p. 435.
9. Curelaru M. Reprezentări sociale / Prefață de A. Neculau, Ediția a II-a, revăzută, Iași, Editura Polirom, 2006, p. 80.
10. Rouquette M.-L. Sur la connaissance des masses. Essai de psychologie politique, Grenoble: P.U.G., 1994, pp. 59-60.
11. Delouée S. D'une guerre à l'autre: deux illustrations historiques des nexus // Psihologia socială: Buletinul Laboratorului „Psihologia câmpului social” [Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași], 2004, Nr. 14 (număr tematic: Reprezentările sociale), pp. 93-103.
12. Rouquette M.-L., Wolter R. P. A influência de certos termos socialmente salientes (nexus) e da imagem sobre a percepção de um objeto social // Revista Educação Pública, 2006, No. 15 (29), pp. 79-89.
13. Seca J.-M. La „carte mentale” des musiques underground: Approche exploratoire // M. Lavalée, S. Vincent, C. Ouellet (eds.). Les représentations sociales – Constructions nouvelles, Montréal: Université de Québec, 2003, pp. 109-122.
14. Guimelli C. La pensée sociale, Paris: P.U.F., 1999, pp. 101-102.
15. Campos P. H. F., Rouquette M.-L. La dimension affective des représentations sociales: deux recherches exploratoires // Bulletin de psychologie, 2000, No. 53 (4), pp. 435-441.
16. Campos P. H. F., Rouquette M.-L. Abordagem estrutural e componente afetivo das representações sociais // Psicologia: Reflexão e Crítica, 2003, No. 16 (3), pp. 435-445.

17. Chareaudeau P., Montes R. *La voix cachée du tiers des non-dits du discours*, Paris, L'Harmattan, 2004.
18. De Rosa A., Farr R. *Icon and symbol: two sides of the coin in the investigation of social representations* // F. Buschini, N. Kalampalikis (eds.). *Penser la vie, le social, la nature. Mélanges en hommage à Serge Moscovici*, Paris, Les éditions de la MSH, 2001, pp. 237-257.
19. Guimelli C., Lo Monaco G., Rateau P. *Nexus, représentations sociales et masquage des divergences intra- et intergroupes* // *Bulletin de Psychologie*, 2007, No. 60 (6), pp. 581-592.
20. Roussiau N., Renard E. *Des représentations sociales à la mémoire sociale* // *Connexions*, 2004, No. 80 (2), pp. 31-41.
21. Demontis C., Gruev-Vintila A., Pouet C., Hellmuth A. *Social Representations of Terrorism. A study conducted at the Airport of Marseille - Provence: Proceedings of the 8th International Conference of Applied Social Psychology, Besançon, 29-31 august 2007* [în varianta românească, esența studiului este prezentată în: Ernst-Vintila A. *Implicarea și expresiile gândirii sociale asupra terorismului: reprezentări sociale și nexus* // M.-L. Rouquette (coord.). *Gândirea socială: perspective fundamentale și cercetări aplicate* / Traducere din franceză de L. Botoșineanu și F. Botoșineanu, Iași, Editura Polirom, 2010, pp. 231-254].
22. Calonge S. C. *Los procesos sociocognitivos en el discurso mediático sobre la escuela primaria en Venezuela* // *Ventana abierta*, 2001, No. 10, pp. 11-19.
23. Calonge S.C. *El discurso político de la escuela básica en la prensa venezolana* // *Extramuros*, 2001, No. 1 (15), pp. 129-157.
24. Calonge S. C. *Le discours politique de l'école primaire dans la presse vénézuélienne* // M. Lavalée, S. Vincent, C. Ouellet (org.). *Les représentations sociales - Constructions nouvelles*, Montréal: Université de Québec, 2003, pp. 360-372.
25. Calonge S. C. *Los procesos sociocognitivos en el discurso mediático sobre la escuela primaria en Venezuela* // *Extramuros*, 2005, No. 8 (22), pp. 101-116.
26. Camus O. *Science psycho-sociale et engagement idéologique* // *Cahiers de Psychologie Politique*, 2002, No. 2.
27. Carranza V. *La reconstrucción del pasado y/o de la memoria en dos novelas de Julio Escoto* // *InterCambio*, 2003, No. 2.
28. Delouée S. *D'une guerre à l'autre: deux illustrations historiques des nexus* // *Psihologia socială: Buletinul Laboratorului „Psihologia câmpului social”* [Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași], 2004, Nr. 14 (număr tematic: *Reprezentările sociale*), pp. 93-103.
29. Delouée S. *Conduites collectives et cognitions polarisées. Etude expérimentale de la composante affective des représentations sociales: teză de doctorat.* - Paris: Université René Descartes, Paris 5, 2005.
30. Kronberger N., Wagner W. *Discours et appropriation symbolique de la biotechnologie* // C. Garnier, M.-L. Rouquette (eds.). *Les formes de la pensée sociale*, Paris: P.U.F., 2002, pp. 119-147.
31. Guimelli C., Lo Monaco G., Rateau P. *Nexus, représentations sociales et masquage des divergences intra- et intergroupes* // *Bulletin de Psychologie*, 2007, No. 60 (6), pp. 581-592.

32. Demontis C., Gruiev-Vintila A., Pouet C., Hellmuth A. Social Representations of Terrorism. A study conducted at the Airport of Marseille, Provence, Proceedings of the 8th International Conference of Applied Social Psychology, Besançon, 29-31 august 2007 [în varianta românească, esența studiului este prezentată în: Ernst-Vintila A. Implicarea și expresiile gândirii sociale asupra terorismului: reprezentări sociale și nexus // M.-L. Rouquette (coord.). Gândirea socială: perspective fundamentale și cercetări aplicate / Traducere din franceză de L. Botoșineanu și F. Botoșineanu, Iași, Editura Polirom, 2010, pp. 231-254].
33. Șlehtișchi M. Liderii. - Chișinău: Editura Știința, 1998, pp. 97-169.
34. Șlehtișchi M. Eseu asupra reprezentării puterii. Cazul liderilor, Chișinău: Editura Știința, 1999, pp. 173-240.

Ana GUȚU

doctor, profesor universitar,
Institut Supérieur d'Etudes Françaises

L'article traite du rôle de la philosophie dans les projets géopolitiques modernes, et surtout du rôle des philosophes intellectuels dans le développement des sociétés sur la voie du progrès. L'implication des intellectuels dans la politique est envisagée de la perspective de la vénalité et de l'intégrité de ceux-ci, la quête de la vérité restant une vocation exclusive des philosophes intellectuels. Néanmoins, la raison et l'intelligence peuvent être utilisées dans des fins destructives, tel est le cas des sociétés totalitaires communistes dans lesquelles le mensonge et la haine sont organisés intellectuellement et induisent en erreur les peuples. L'auteur propose des isotopies typologiques, appuyées également par des philosophèmes appartenant à des personnalités notoires de la pensée philosophiques universelle.

Cuvinte cheie: libertate, adevăr, filosof, intelectual, toleranță, minciună, ură, limbă, putere, integritate.

Libertatea, oricâte definiții am cita, în percepția tuturor rămâne a fi un cuvânt mareț, chiar dacă ne dăm bine seama de caracterul aporetic și opac al noțiunii atunci când încercăm să o descriem fie succint, fie exhaustiv. Cuvânt mareț, emblematic, simbolic, mobilizator, martirizant, înălțător, extravagant, răzbunător, victorios, cuceritor, devastator, manipulator, moralizator, salvator, genial... Șirul de epitete sau izotopii poate fi continuat. Fiecare din ele este expresia concentrată a experienței umane, cristalizată în cronică, opere literare care aparțin patrimoniului universal inestimabil.

Libertatea nu poate fi explicată prin prisma metafizicului, încremenit într-un segment de timp, ea poate și trebuie înțeleasă

doar prin prisma infinitului, extins în trei dimensiuni: spațiu, timp, volum, alias, teritoriu, istorie, om. E una libertatea redată gladiatorului în Roma Antică, libertatea rațiunii în fața Inchiziției medievale, libertatea cucerită de revoluționarii francezi în 1789, și e alta libertatea circulației mărfurilor, capitalului și persoanelor în Uniunea Europeană. Noțiunea libertății a cunoscut o evoluție în timp. Istoria civilizațiilor ne învață că libertatea spirituală e mult mai valoroasă decât libertatea materială. Un popor e cu atât mai liber, cu cât e mai instruit și mai cărturar. Libertatea spirituală descătușează economia unui stat. Această realitate este descrisă cu lux de amănunte de Voltaire în „Scrisorile filosofice”, publicate în timpul exilului său în Marea Britanie.

„La philosophie et les sciences anglaises sont à l'avant-garde du mouvement intellectuel. L'Anglais s'affirme un type d'homme nouveau: libre en ses pensées comme en ses actions, ne craignant rien en ce monde ni dans l'autre. Filosofia și științele englezești sunt în avangarda mișcării intelectuale. Englezul se afirmă drept un tip de om nou: liber atât în gândirile sale, cât și în acțiuni, neavând frică de nimic nici pe lumea aceasta, nici în cealaltă” [9, p.12].

Voltaire se minunează de Bursa londoneză, despre care spune că este un loc mai respectabil decât unele curți regale. Acolo poți întâlni deputați de orice naționalitate și confesiune religioasă, care se întrunesc întru binele și unitatea oamenilor. Libertatea într-o țară unde există treizeci de confesiuni religioase generează toleranță. Iată o izotopie importantă a libertății. Fără toleranță nu există libertate, această concluzie la care ajunge Voltaire, mai ales în „Tratatul despre toleranță”, scris și publicat pe marginea răsunătorului caz Calas¹ din Franța anului 1762, este una complet modernă, în deplină consonanță cu actualele valori general-umane, instituționalizate în numeroase rezoluții și recomandări ale organismelor europene. E cazul să recunoaștem că Voltaire

¹ Cazul protestantului Jean Calas, condamnat la moarte prin supliciu pe roată, apoi spânzurare și ardere publică în anul 1762 pentru presupusa ucidere a fiului său Marc-Antoine care a dorit să se convertească în catolicism, este cunoscut ca fiind unul reprezentativ în ceea ce privește eroarea justiției, aceasta emițând sentința în baza aparențelor, fără probe evidente. (Voltaire, 2009).

a apreciat în mod vizionar reușita parcursului statului englez spre libertatea instituționalizată mult prea devreme, glorificând o altă virtute a englezilor precum vitejia, de care au dat dovadă varii popoare sau state, dar căror popoare sau state vitejia nu le-a adus libertatea multrâvnită (gândul ne duce la poporul român din Basarabia despre care nicidecum nu se poate spune că e liber atât în plan spiritual, cât și în plan material):

«Il en a coûté sans doute pour établir la liberté en Angleterre; c'est dans des mers de sang qu'on a noyé l'idole du pouvoir despotique; mais les Anglais ne croient point avoir acheté trop cher de bonnes lois. Les autres nations n'ont pas eu moins de troubles, n'ont pas versé moins de sang qu'eux; mais ce sang qu'elles ont répandu pour la cause de leur liberté n'a fait que cimenter leur servitude. – Fără îndoială, instaurarea libertății în Anglia a costat ceva; idolul puterii despotice a fost înecat în mare de sânge; dar englezii deloc nu cred că au plătit prea scump pentru legi bune. Alte națiuni au avut parte de nu mai puține turbulențe, au vărsat nu mai puțin sânge decât ei; dar sângele pe care l-au vărsat aceste națiuni în numele libertății nu a făcut decât să cimenteze sclavia» [10, p. 56].

Năzuința de a nu a fi constrâns, de a nu fi limitat în gândire, acțiuni și dorințe ține de esența noastră umană. Libertatea ca noțiune este de neconceput în afara Omului. Omul este generatorul libertății, conceptorul și purtătorul ei, și, desigur, gândul ne duce nestingherit la păcatul originar. Ba mai mult. Femeia a îndrăznit să încalce interdicția lui Dumnezeu de a mânca fructul din pomul roditor, și chiar dacă Șarpele e cel care a

ispitit Femeia, avem girul sfintei scripturi pentru a afirma că anume Femeia a fost la originea dorinței de Libertate, fie și o libertate primitivă, închistată în olfactiv-gustativul fructului interzis. Preocupările telurice ale Creatorului în Facerea Lumii au stigmatizat inclusiv blestemul lui Adam și Eva, sortiți la o existență plină de nevoi materiale, dar în primul rând, la una finită în timp și spațiu. Fiind privați de imortalitate, Adam și Eva, iar prin ei, întregul gen uman, a concentrat năzuințele sale în ceea ce se crede a putea oferi suprema fericire – Libertatea.

Volumul semantic imens al cuvântului libertate nicidecum nu poate fi redus la definiția propusă de DEX². Dacă ar fi să

² **LIBERTĂȚE**, (4) *libertăți*, s. f. **1.** Posibilitatea de a acționa după propria voință sau dorință; posibilitatea de acțiune conștientă a oamenilor în condițiile cunoașterii (și stăpânirii) legilor de dezvoltare a naturii și a societății. ◇ Loc. adv. *În libertate* = după bunul plac, nestingherit. ◇ Expr. *A-și lua libertatea să...* (sau *de a...*) = a-și îngădui, a-și permite să... **2.** Starea unei persoane libere, care se bucură de deplinătatea drepturilor politice și civile în stat. ◇ Starea celui care nu este supus unui stăpân. ◇ Situația unei persoane care nu se află închisă sau întemnițată. ◇ Expr. *A pune în libertate* = a elibera din închisoare, din arest etc. **3.** Independență, neatârnavă (a unui stat față de o putere străină). **4.** (De obicei la pl.) Drepturi cetățenești. ◇ *Libertate individuală* = dreptul care garantează inviolabilitatea persoanei. *Libertate de conștiință* = dreptul oricărui cetățean de a avea o opinie proprie în orice domeniu de activitate. *Libertate de gândire* sau *libertatea cuvântului* = dreptul de a exprima prin viu grai sau prin scris

extindem această definiție, e nevoie de o precizare eminentă importantă ce poate lua forma unei semnificații generice: valoare (stare, necesitate) existențială conștințată a Omului prin care acesta gândește și acționează după bunul său plac, sau, în termenii lui Rousseau, e vorba de libertatea naturală:

«*La liberté naturelle c'est le droit illimité à tout ce que l'homme peut atteindre. – Libertatea naturală este dreptul nelimitat al omului la tot ceea ce poate atinge*» [8, p. 61]. E o semnificație generică de o puritate nativă, care nu ia în calcul constrângerile unei societăți organizate politic. Aceste constrângeri abia urmează, repertorierea lor fiind posibilă odată cu instituționalizarea statului și dreptului. Unicul instrument prin care poate fi instituit un sistem de norme și legi este prin excelență, limba. Cei ce s-au preocupat de înveșmântarea în formă scrisă a legilor naturii și omului au fost Filosofii antichității. De la Aristotel și Platon au pornit doctrinele și polemicile filosofice. Adevărurile scrise de ei au fost dezvoltate și perfecționate de cărturarii modernității.

Cărturarii, tribunii, erudiții, filosofii sunt elitele societăților organizate instituțional, care înțelegeau cel mai bine esența lucrurilor, transmiteau lumina înțelepciunii poporului, preziceau mersul evenimentelor grație spiritului lor vizionar. În termeni contemporani e vorba despre intelectuali. Intelectualii sunt purtătorii prin excelență ai libertății rațiunii. Nimic nu poate fi mai liber

opiniile proprii. – Din fr. **liberté**, lat. **libertas**, -**atis**. (<http://dexonline.ro/text-dex09/libertate>).

decât gândirea, rațiunea. Nimic nu te face mai liber decât adevărul, descoperit și propovăduit fără constrângeri și prigoniri. Adevărul în ultima instanță este Dumnezeu, iar adevărul despre existențialitatea umană e la îndemâna filosofului - intelectual, omului de știință, capabil să vadă dincolo de aparențe impenetrabile și să discearnă antinomiile conflictuale, purtătoare de moarte și distrugere, de cele dialectice, făuritoare de progres și dezvoltare.

Un Filosof în sensul strict original al cuvântului e omul care în mod dezinteresat caută adevărul, mânat doar de vocația sa. De fapt, dacă ar fi să-l credem pe Hegel, filosofi nu mai există, mai degrabă există filosofii și sisteme de gândire.³ Filosofii antichității au contribuit la promovarea științelor și artelor într-o dăinuire a spiritului creator, fortificând astfel Cetatea, perpetuând civilizația, lăsând loc pentru edificarea societăților viitoare. Uneori istoria ne oferă exemple de intoleranță a Cetății față de libertatea gândirii filosofice, exemplul ilustru fiind cel al lui Socrate, filosoful-martir al Greciei Antice, care și-a trăit doctrina și nu a scris-o.

«Socrate, qui approcha le plus près de la connaissance du Créateur, en porta la peine et

³ „C'est seulement par déviation, et depuis que la philosophie est devenue un métier, une forme d'enseignement rétribué" que la notion de philosophe a perdu sa signification originaire de type exemplaire, de chercheur désintéressé, soutenu par sa seule vocation; depuis lors il n'y a plus eu de philosophes, mais des philosophies et des systèmes de pensées. (Dictionnaire de Philosophie, Larousse, 1995, p. 213).

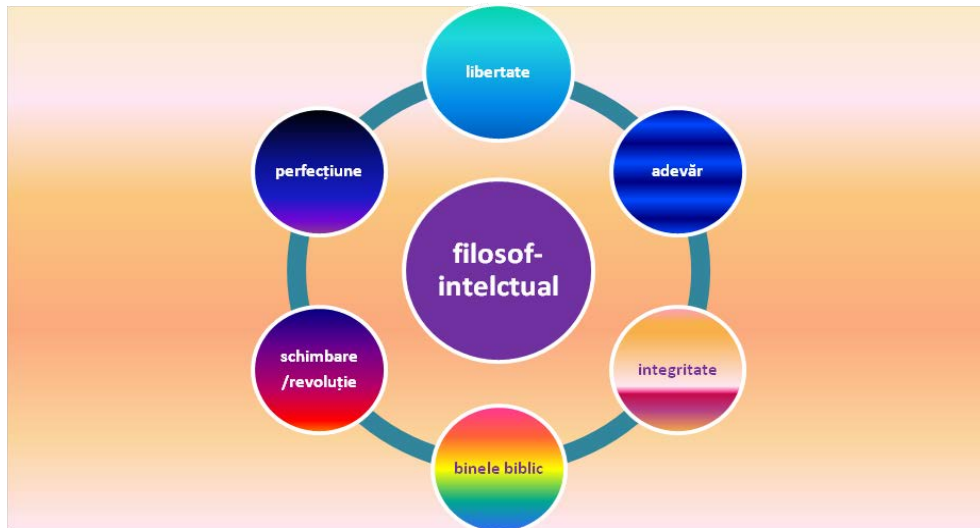
mourut martyr de la Divinité...on lui imputait d'inspirer aux jeunes gens des maximes contre la religion et le gouvernement....il eut d'abord deux cent vingt voix pour lui. Le tribunal des Cinq-cents possédait deux cent vingt philosophes: c'est beaucoup, je doute qu'on les trouve ailleurs. – Socrate, cel care s-a apropiat cel mai mult de cunoașterea Creatorului, a fost pedepsit pentru aceasta și a murit ca martir al Divinității... i se imputa faptul că le inspira tinerilor maxime împotriva religiei și guvernului... a avut mai întâi 220 de voci în favoarea sa. Tribunalul celor Cinci sute avea 220 de filosofi: e mult, mă îndoiesc că ar putea fi găsiți atâția în altă parte» [9, p. 62].

Oricum, cele 220 de voci ale filosofilor nu l-au salvat de la moarte. Din păcate, nici Inchiziția medievală în Europa nu era constituită din filosofi, fie chiar și într-un număr insuficient. Nume notorii din istoria gândirii științifico-filosofice ale celor care au plătit cu viața pentru libertatea gândirii revin în memorie: editorul erudit și traducătorul francez din secolul XVI Etienne Dolet, traducătorii Bibliei din ebraică, greacă, latină în limba franceză – Olivetanul, în limba engleză – Tyndale, filosoful și teologul reformator Jan Huss – toți au murit prin otrăvire sau condamnați la moarte prin ardere publică pe rug. Lista ar putea fi completată. Au fost anihilați fizic, dar adevărul nu poate fi nici ars pe rug, și nici otrăvit.

Cetățile pe parcursul istoriei au știut să-și și „procure” filosofi pentru a-și justifica războaiele, cruciadele sau zidirile. Preocupați la origini de interpretarea cuvântului biblic și

propovăduirea divinității în popor, de-a lungul timpului, filosofii de vocație cedează locul filosofilor remunerați. „Filosofii remunerați” ai Cetăților, în termenii lui Hegel, sunt precursorii intelectualilor moderni, angajați politic. Cărturarii de la curte, sfetnicii, „luminații” care s-au aflat în preajma cezarilor, monarhilor, principilor, țarilor și dictatorilor au exercitat un rol determinant în mersul istoriei, deseori înblânzind mânia tiranilor, stingând focul războaielor, dar și accelerând înflorirea sau căderea imperiilor.

Omenirea a parcurs un drum lung pentru afirmarea libertății ca valoare existențială supremă și a adevărului ca victorie a rațiunii asupra obscurantismului. Este oare angajarea cu simbrăie a filosofului la Cetate o corupere intelectuală? Lumea ideatică a filosofului, țesută din adevăruri gândite și adevăruri absolute degradează atunci când el, filosoful, deviază de la aceste adevăruri, punând în serviciul Cetății sau Puterii politice pseudo-adevăruri, așternute în trivialitatea scrisului angajat.

Graful 1. Cercul valoric al filosofului-intelectual.

Politica a cuprins Cetățile antice și renașcentiste, devenind un fenomen supra-național, izvorât din doctrine și idei filosofice, puse în serviciul oamenilor puterii. În acest sens, filosoful-intelectual are două opțiuni: așteptarea contemplativă a succesiunii firești a evenimentelor din societate,

prin rămânerea sa într-un spațiu ideatic rupt de materialitatea socială sau influențarea directă a succesiunii evenimentelor și faptelor în societate prin implicarea activă a filosofului-intelectual în sfera politicului.

De la „Principele” lui Machiavelli până la memoriile foștilor șefi de state, tratate de

politologie, de acum înainte filosoful-intelectual nu mai e chemat doar să discearnă între bine și rău, să sfătuiască oamenii puterii, ci să se și implice în treburile statului. Implicare și angajare par a fi două concepte diferite. Implicarea intelectualului în treburile statului vine din nestăvilita dorință a sa de a schimba lumea, de a o perfecționa. Schimbarea întru perfecționare este un deziderat nobil, el rezidă în însuși esența existențială a filosofului. Angajarea politică a filosofului uneori presupune inclusiv coruperea intelectuală a acestuia și nu exclude trădarea de către filosof a propriilor convingeri, principii și adevăruri în numele promovării unui pseudo-adevăr sau minciuni prin transfer de autoritate către sfera politicului. Deseori se aud voci categorice, care susțin inutilitatea implicării intelectualilor în politică:

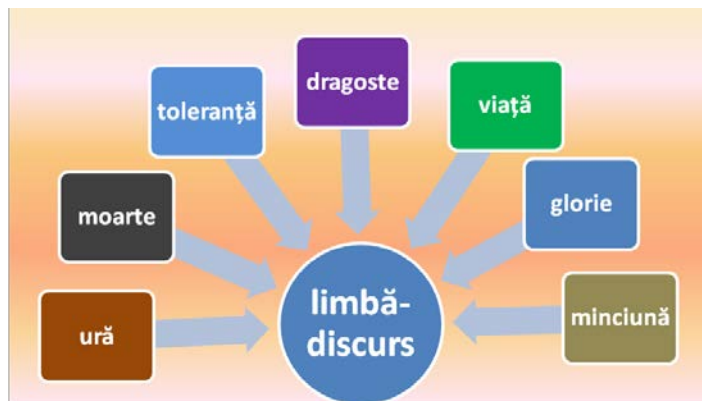
„Intelectualii nu au ce căuta pe aceeași scenă cu politicienii. Nu e rostul lor să se amestece în vacarmul veacului, să se risipească în piața publică, să se abandoneze unei problematice contingente. A lăsa deoparte viața contemplativă, a înlocui marile întrebări ale spiritului cu triviale neliniști de conjunctură e a-ți trăda condiția de intelectual, a sacrifica „talantul” care ți-a fost dat” [7, p. 70].

Însă, preceptele „laice” nu se fac auzite de filosofi. Ca și în antichitate, ei doresc să participe la treburile Cetății, fiind inspirați de conflictul biblic ireconciliabil: lupta Binelui cu Răul. Motivul crimei fratricide Cain - Abel este piatra filosofală a tuturor doctrinelor.

Filosofii sunt mereu la datorie, cu pana sau discursul gata să convingă, să acționeze, să determine și să învingă.

După cum se știe, arma predilectă a filosofilor pentru afirmarea adevărului și elogierea libertății gândirii a fost și va fi întotdeauna cuvântul. Limba este o revelație atunci când ea se află în serviciul filosofului-intelectual liber, dar devine un blestem în cazul filosofului-intelectual angajat. Gabriel Liiceanu e și mai dur afirmând că limba este „instrument divin care se pervertește de îndată ce capătă utilizare umană... Omul este și liber și căzut, el poate la fel de bine să utilizeze limba fie pe linia adevărului, fie pe cea a minciunii” (Liiceanu, 2006, p. 12).

Limba este putere, limba și puterea sunt inseparabile, am încercat să demonstrez acest fapt în unul din articolele mele (Guțu, 2010, pp. 17-32). Limbajul de lemn al regimurilor totalitare comuniste a fost apanajul indispensabil de construire a unei societăți bazate pe minciună și ură. Minciuna și ura, concepute și organizate intelectual începând cu sfârșitul secolului al XIX, instituționalizate la începutul secolului XX pentru a manipula popoare și națiuni, s-au dovedit a fi pilonii doctrinei comunismului. În regimul totalitar comunist „minciuna devine coloana vertebrală a Răului, fiind folosită nu împotriva unui dușman extern, care amenință ființa propriei tale colectivități, ci chiar împotriva acestei colectivități” [5, p. 61].

Graful No 2. Izotopiile discursului filosofic.

Minciuna propovăduită în mijlocul poporului, ridicată la rang de adevăr, difuzată cu insistență de-a lungul anilor lasă sechele de netălmădit pentru mulți ani în mentalul colectiv, privându-l de memorie istorică și esență identitară. E ceea ce ni s-a întâmplat nouă, românilor basarabeni în rezultatul dictaturii comuniste pe parcurs a cinci decenii.

„Jamais on ne corrompt un peuple, mais souvent on le trompe, et c’est alors seulement qu’il parait vouloir ce qui est mal. Un popor nu poate fi corupt niciodată, dar el poate fi adesea mințit și anume în acest caz se crează impresia că poporul vrea ceea ce este rău” [8, p.68].

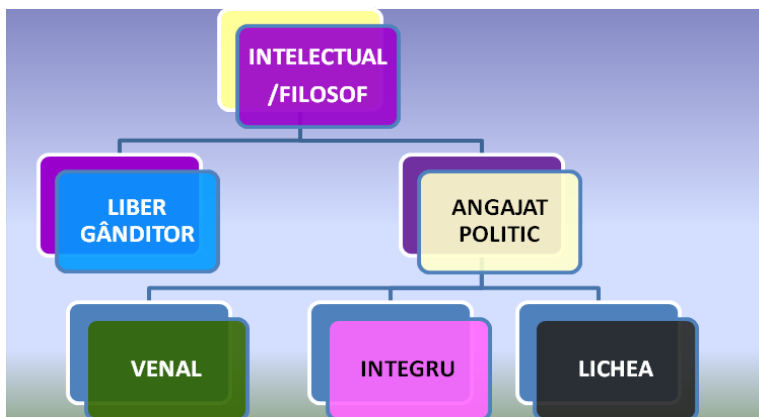
Liiceanu propune și o clasificare a intelectualilor din regimurile totalitar-comuniste: intelectualii care au crezut în minciuna ideologiei comuniste, dar care mai apoi și-au recunoscut eroarea (treziții), intelectualii care au crezut în minciuna comunistă până în ultimul ceas, chiar și

atunci când au fost împușcați de colegii lor de partid (hipnotizații), a treia categorie – intelectualii care au știut adevărul despre comunism, dar au continuat să-l predice, ei mințeau conștient, cu ei, de fapt, s-a făcut comunismul la scară planetară [4, p. 62-63].

Minciuna în comunism este sistematizată ca ideologie, devine adevăr prin teroare și ajunge atotcuprinzătoare [4, p. 64-66]. Regimurile totalitar-comuniste, avându-i ca ideologi pe Marx și Lenin, care au fost ei înșiși cuprinși de ură împotriva genului uman (Marx din cauza că așa și nu a obținut o catedră în niciuna din universitățile germane, Lenin din cauza că a fost dat afară din universitate), au instituționalizat ura de clasă, îndreptând-o împotriva intelectualilor, chiar dacă anume aceștia au fost concepătorii revoluției ruse din 1917. Nu a mai existat în istoria societăților o mașină mai bestială de nimicire a intelectualilor decât mașina comunismului. Intelectualii au fost fie anihilați fizic prin exterminare sau munci

silnice în gulaguri, fie au fost reduși la tăcere prin aservire moral-spirituală. Ca rezultat am moștenit o întreagă literatură angajată

ideologic [2], lipsită de esență, har și creativitate.

Graful No 3. Tipologia filosofilor intelectuali în societatea modernă

„Din clipa când ura este dotată cu o ideologie, ea devine organizată intelectual... Organizând intelectual ura, ideologia distorsionează fatal adevărul și cultivă în mod sistematic minciuna. Minte întunecată de ură nu poate să aibă acces la adevăr, ci numai și numai la fals” [5, p. 66-67].

În epocile marilor monarhii, vinovați de disgrațiile poporului erau mereu regii, reginele, valul revoluțiilor europene, începând cu cea franceză din 1789, a făcut să cadă multe capete din vârful piramidelor monarhice, o replică a respectivei tradiții fiind și soarta Ceaușeștilor din România anulului 1989. Totuși, slăbiciunea de care au dat dovadă intelectualii angajați ideologic în perioada regimului totalitar-comunist a creat în societățile posttotalitare un soi de intoleranță față de cărturari și filosofi. Intelectualilor li se

încriminează lipsa de caracter, consecvență și putere.

„O bună parte a populației autohtone e mai curând plictisită de intelectuali. Ei sunt, în genere, niște inși pe care nu-i pricepi, și care nu te pricep, niște personaje pe care nu te poți bizui, niște încurcă-lume care ar trebui să-și vadă de treabă, dacă tot nu sunt în starre să ajute cu adevărat.” [5, p. 67].

Atitudinile mai persistă, eșecurile și rateurile fiind atribuite intelectualilor, contribuția acestora fiind neglijată și subapreciată în momentele de grea cumpănă ale istoriei. Desigur, mă refer la evenimentele din 1989 din Republica Moldova, când a avut loc o veritabilă revoluție a poezilor, aceștia din urmă aflându-se la baza mișcării de renaștere națională. Cert e că revoluția a fost furată de foștii nomenclaturiști-KGB-iști, care au venit

la putere pentru a se îmbogăți și nicidecum pentru a rupe definitiv cu trecutul comunist. Intelectualii și-au făcut datoria în RM în 1989, însă, nu era de competența lor să pună tânărul stat pe făgașul tehnocrației. Intelectualii au realizat misiunea lor: au adus libertate în gândirea cetățenilor, au semănat germeii reformelor în educația națională, fapt ce a dat roade prin apariția unor generații de tineri, care, la rândul lor, au contribuit la căderea regimului neo-comunist în aprilie 2009 prin Revoluția Twitter.

Democratizarea societăților post-totalitare a scos în prim-plan activismul și angajarea politică a intelectualilor. Republica Moldova este o democrație emergentă, unele fenomene socio-politice sunt absolut noi pentru societatea noastră. Obişnuințele comportamentale ale intelectualilor din RM sunt uneori împovărate cu memoria recentă a angajamentelor ideologice din trecut. Venalitatea bazată în exclusivitate pe factorul material, "extrage" din tagma intelectualilor pe cei mai adaptabili și mai pragmatici, de cele mai deseori fenomenul răspândindu-se printre ziariști, mai rar printre scriitori, filosofi, oameni de știință, ultimii fiind moralisții-filosofi în stilul tradițional definit de Hegel. Fără acești moralisți, care vor rămâne mereu înafara politicului, care veghează asupra integrității spirituale a națiunii, niciun stat nu are viitor:

„Fără prestația moralisților omenirea se debalansează. O lume în care nimeni nu mai e de partea spiritualului, în care nimeni nu mai apără valorile de omenie și dreptate și nu le opune «pasiunilor laice», e o lume care

alunecă în materialismul cel mai pur și sfârșește în bestialitate.” [5, p. 102]

Intelectualii venali, care au fost mereu angajați politic, indiferent de putere, sunt catalogați drept „lichele” de Gabriel Liiceanu. Aceștia se complac în a-și spune intelectuali, au pretinse ambiții politice, își adjudecă performanțe intelectuale ale căror autori nu sunt, se autopropulsează în mediul atenției publice, reușind cu ușurință să procure prin corupere și prevaricațiuni financiare condescendența puterii, oricare ar fi culoarea acesteia. Adevărați hameleoni, respectivii o duc bine, dezicându-se de principiile afirmate în ajun și îmbrățișând altele, esențial contrare, ce convin puterii.

„Cuvântul *lichea* are în vedere pe acel individ care, după ce și-a nenorocit deja semenii prin prestația lui din comunism, în loc să se retragă de pe scena socială cu o urmă de sfială în privire, persistă, metamorfozat, pentru a-și nenoroci semenii a doua oară. E vorba, așadar, de licheaua care s-a autopotențat istoric. Ea se află în clipa de față, după ce a trecut cu bine de celălalt țarm, în cele mai importante instituții ale statului și în punctele cheie ale societății românești” [5, p. 150].

Integritatea principiilor este condiția sine qua none pentru cel care vrea să-și spună intelectual. Însă, această integritate, în forma sa pură, poate fi conservată doar în afara politicului. Luciditatea și echidistanța, atât de necesare pentru a genera judecăți de valoare, rămân intacte în cazul raționamentelor formulate fără stinghereală, filosoful ghidându-se doar de propria expe-

riență, înțelepciune și intuiție vizionară. Elanul intelectualului de a interveni în schimbarea lumii, de a o face mai bună prin implicarea în politică, este stăvilit de trivialitatea ludică a intrigilor și aranjamentelor de ordin conjunctural. Decizia de a persevera depinde de tipul de temperament, chiar dacă intelectualii de cele mai deseori sunt melancolici. Realitatea ne confirmă că intelectualii nu renunța la misiunea lor de a schimba lumea și acceptă roul de consilieri publici sau "din umbră" ai celor care se află la putere.

„Între intelectualul care participă nemijlocit la jocul politic și cel care îl ignoră își face loc, în vremea din urmă, intelectualul care influențează mersul lucrurilor din afara vârtejului lor.” [7, p. 72]. Exemplul Academiei Franceze este unul eminent. Luările de atitudine ale marilor intelectuali precum Andre Malraux, Maurice Druon vizavi de importantele evenimente sau fenomene din societatea franceză sunt profetice și fac parte din patrimoniul intelectual inalienabil al Franței. Andre Malraux a fost și încă mai este intelectualul numărul unu al Franței: scriitor, ministru în varii posturi guvernamentale, el s-a angajat politic în favoarea culturii. O țară măreață a dat omenirii intelectuali măreți. Ceea ce scria Voltaire despre libertatea cucerită de englezi, este perfect valabil și pentru francezi. Voltaire a lăudat experiența englezilor din resentimente pentru exilul nemeritat. Noi suntem suficient de realiști ca să apreciem sacrificiul Franței și aportul ei substanțial în marșul victorios al Libertății pe parcursul secolului XIX:

Chateaubriand, Benjamin Constant, Balzac, Georges Sand, Gustave Flaubert, Charles Baudelaire, Pierre Larousse, Victor Hugo.

„Franța posedă două măreții, măreția materială și măreția morală. Numai puterea sa materială este afectată, puterea intelectuală este neștirbită... Franța este cea mai măreață pentru că este înaripată și luminoasă. Pentru că este marea națiune știutoare de carte, e marea națiune revoluționară. Voltaire îl anunță pe Mirabeau. Dați-l de o parte pe Diderot, și un va mai exista Danton.” (Scrisoare adresată redactorului ziarului *Le Rappel* de către Victor Hugo) [11, p. 782]. Spațiul românesc a dat unevrsalității nume notorii de intelectuali care au descătușat spiritele gânditoare, cel mai impozant fiind Mihai Eminescu, simbolul libertății geniului creator, poet, tribun, publicist. Mircea Eliade, Constantin Noica, Titu Maiorescu, Emil Cioran, Bogdan Petriceicu-Hașdeu, născut în Basarabia - iată doar câteva nume de intelectuali români de mare valoare care au contribuit la schimbarea esențială a lumii pe segmentele de timp în care au trăit și activat. Cu siguranță istoriografii viitorului vor repertoria numele filosofilor români contemporani care veghează din exteriorul sau interiorul politicului asupra direcției corecte de dezvoltare a societății.

Filosofii sunt cea mai mare bogăție a unei țări, ei propovăduiesc valorile idealiste supreme: libertatea gândirii și adevărul. Filosofii-intelctuali integri ai unui stat fundamentază la *raison d'être* - sensul existenței acestuia, asigurându-i premisele necesare pentru modernizarea lui. Un stat fără filo-

sofie și filosofi rămâne a fi o entitate geopolitică în derivă, incapabilă să-și determine proiectele prezente și viitoare. Spuneți-mi

cine vă sunt filosofii și vă voi spune în ce țară trăiți.

Bibliografie:

1. Guțu, Ana. Puterile limbii. București, România de mâine, 2016, 180 p.
 2. Guțu, Ana. Les clichés du totalitarisme: des langues et des identités en République de Moldova. In: „Discurs critic și literatură în epocile totalitare”, Universitatea Dunărea de Jos, Galați, România, 5-6 iunie 2009.
 3. Larousse dictionnaire de la philosophie. Paris, Larousse,, 1995, 302 p.
 4. Liiceanu, Gabriel. Despre minciună. București, Humanitas, 2006, 95 p.
 5. Liiceanu, Gabriel. Despre ură. București, Humanitas, 2007, 165 p.
 6. Patapievici, Horia-Roman. Discernământul modernizării, București, Humanitas, 2009, 230 p.
 7. Pleșu, Andrei. Obscenitatea publică. București, Humanitas, 2007, 223 p.
 8. Rousseau, Jean-Jacques. Du contrat social. Flammarion, Paris, 2010.
 9. Voltaire. Traité sur la tolérance. Paris, Flammarion, 2009, 193 p.
 10. Voltaire. Lettres philosophiques. Paris, Flammarion, 2010, 189 p.
 11. Winock, Niceh. Vocile libertății. Chișinău, Cartir, 2003, 843 p.
- *Parțial, materialul a fost publicat și în alte articole ale subsemnatei.

TENDINȚE ȘI PROVOCĂRI CONTEMPORANE ÎN DEZVOLTAREA SISTEMULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR

Valentina BODRUG-LUNGU,
Universitatea de Stat din Moldova

The importance of education in human development has been reconfirmed by adopting Agenda 2030, Sustainable Development Goal (SDG) 4 Quality education focusing on ensuring high quality, inclusive and equitable education for all and promoting lifelong learning opportunities. Sustainable Development Goals can be addressed as a paradigm for reviewing and reorienting current education.

At the same time, despite achievements, higher education faces more challenges, both at the system level and outside the system. At system level, we mention transformations with reference to the context of education, learning format, learning organization, the relationship between school and university, the teaching process, the role of the teacher, the role and nature of the student. Challenges outside the system are: migration, poverty, demographic aging, climate change, ensuring equality and equity etc. Thus, this article addresses the trends and challenges for the higher education system at the current stage.

In a sense, education must lead to empowerment: through education, people can acquire the ability to make decisions and act effectively in accordance with these decisions. Thus, education consists in the development not only of personal qualities, but also of social ones; the dialogue between staff and colleagues, between common and individual interests, between rights and obligations.

Keywords: education, human development, learning format, school, university

Pe parcursul istoriei umane educația a fost interpretată în mai multe moduri, abordată din diverse perspective, fiind recunoscută în calitate de factor important al dezvoltării individului și societății în ansamblu.

În mod convențional, educația a fost înțeleasă ca pregătire pentru viață, ca realizare personală și ca un element esențial al progresului și a schimbării sociale, în

conformitate cu nevoile de schimbare [1], D. Orr [6] declară că, dacă nu se iau anumite măsuri de precauție, educația poate contribui ca oamenii să devină vandali mai eficienți ai pământului.

Astfel, prin structură, obiective și conținut, educația trebuie să răspundă neconținut exigențelor cerute de evoluția realității naționale și internaționale. Ca factor al dezvoltării ființei umane, educația valorifică

optim premisele ereditare și condițiile de mediu într-un context situațional deschis, favorabil unei activități eficiente [2].

Importanța educației în dezvoltarea umană a fost reconfirmată prin adoptarea Agendei 2030, Obiectivul de Dezvoltare Durabilă (ODD) 4 *Educație de calitate* fiind axat pe asigurarea unei educații de înaltă calitate, incluzive și echitabile pentru toți și promovarea oportunităților de învățare pe întreg parcursul vieții.

ODD 4 are drept scop asigurarea ca toți oamenii, indiferent de sex, vârstă, rasă și origine etnică, precum și persoanele cu handicap, migranți, persoanele indigene, copii și

tineri, în special cei aflați în situații vulnerabile, să poată să învețe pe tot parcursul vieții, pentru a-i ajuta să dobândească cunoștințele și abilitățile necesare pentru a utiliza oportunitățile și participarea deplină în societate.

Menționăm faptul, că prin specificarea educației în calitate de fundament pentru soluționarea provocărilor sociale, ecologice și economice cu care se confruntă astăzi lumea, se recunoaște că punerea sa în aplicare este esențială pentru implementarea cu succes a tuturor celor 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă [5].

Tabel 1. Obiectivele de Dezvoltare Durabilă

1. *Fără sărăcie* – Eradicarea sărăciei în toate formele sale și în orice context.
2. *Foamete „zero”* – Eradicarea foametei, asigurarea securității alimentare, îmbunătățirea nutriției și promovarea unei agriculturi durabile.
3. *Sănătate și bunăstare* – Asigurarea unei vieți sănătoase și promovarea bunăstării tuturor la orice vârstă.
4. *Educație de calitate* – Garantarea unei educații de calitate și promovarea oportunităților de învățare de-a lungul vieții pentru toți.
5. *Egalitate de gen* – Realizarea egalității de gen și împuternicirea tuturor femeilor și a fetelor.
6. *Apă curată și sanitație* – Asigurarea disponibilității și managementului durabil al apei și sanitație pentru toți.
7. *Energie curată și la prețuri accesibile* – Asigurarea accesului tuturor la energie la prețuri accesibile, într-un mod sigur, durabil și modern.
8. *Muncă decentă și creștere economică* – Promovarea unei creșteri economice susținute, deschise tuturor și durabile, a ocupării depline și productive a forței de muncă și a unei munci decente pentru toți.
9. *Industrie, inovație și infrastructură* – Construirea unor infrastructuri rezistente, promovarea industrializării durabile și încurajarea inovației. *Industrie, inovație și infrastructură* – construirea unor infrastructuri rezistente, promovarea industrializării durabile și încurajarea inovației.
10. *Inegalități reduse* – Reducerea inegalităților în interiorul țărilor și de la o țară la alta.
11. *Orașe și comunități durabile* – Dezvoltarea orașelor și a așezărilor umane pentru ca ele să fie

deschise tuturor, sigure, reziliante și durabile.

12. Consum și producție responsabile – Asigurarea unor tipare de consum și producție durabile.

13. Acțiune climatică – Luarea unor măsuri urgente de combatere a schimbărilor climatice și a impactului lor.

14. Viața acvatică – Conservarea și utilizarea durabilă a oceanelor, mărilor și a resurselor marine pentru o dezvoltare durabilă.

15. Viața terestră – Protejarea, restaurarea și promovarea utilizării durabile a ecosistemelor terestre, gestionarea durabilă a pădurilor, combaterea deșertificării, stoparea și repararea degradării solului și stoparea pierderilor de biodiversitate.

16. Pace, justiție și instituții eficiente – Promovarea unor societăți pașnice și incluzive pentru o dezvoltare durabilă, a accesului la justiție pentru toți și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile.

17. Parteneriate pentru realizarea obiectivelor - Consolidarea mijloacelor de implementare și revitalizarea parteneriatului global pentru dezvoltare durabilă.

Prin aderarea la ODD, Republica Moldova s-a angajat să contribuie la realizarea unei educații de calitate, cuprinzătoare și echitabile pentru toți. În acest context menționăm existența cadrului de politici amplu prin care urmează să se asigure implementarea ODD 4 la nivel de țară:

- Planul de acțiuni al Guvernului (2016-2018);
- Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020”;
- Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional/tehnic pe anii 2013-2020;
- Planul de acțiuni pentru restructurarea rețelei instituțiilor de învățământ profesional tehnic pe anii 2015-2020;
- Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020;
- Planul de acțiuni pe anii 2015-2017 pentru implementarea Programului de dezvoltare

a educației incluzive pentru anii 2011-2020;

- Programul național și Planul de acțiuni pentru îmbunătățirea calității învățării limbii române în instituțiile de învățământ general cu instruire în limbile minorităților naționale 2016-2020;
- Cadrul Bugetar pe Termen Mediu în sectorul educației;
- Strategia națională de dezvoltare a sectorului de tineret 2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia;
- Strategia națională privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017-2021;
- Strategia de mediu pentru anii 2014-2023 și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia;
- Programul pentru integrarea problemelor îmbătrânirii în politici (Hotărârea Guvernului nr. 406 din 2 iunie 2014);
- Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2030” (proiect);

- Programul național în sănătatea și drepturile sexuale și reproductive 2018-2022;
- Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021 și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia ș.a

Cele menționate confirmă faptul că caracterul determinant al educației implică organizarea și conceperea activităților într-un context situațional deschis ce necesită nu numai implicarea dar și optimizarea eforturilor tuturor actorilor educaționali.

Astăzi instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova sunt în continuă raliere la standardele internaționale, la procesul de la Bologna. Tot mai vizibilă și transparentă este democratizarea activității instituțiilor, autonomia universitară devenind un principiu esențial în managementul acestora.

În acest sens constatăm că în pofida multiplelor reforme și reconceptualizări ale educației, inclusiv al sistemului de învățământ superior, schimbările reale parvin mai lent decât se dorește (la nivel de politici și finalități ale educației). Constatăm că școala superioară se confruntă cu o serie de provocări, care sunt atât de ordin intern cât și cel extern.

Astfel, pe prim plan se impun mai multe probleme care vizează organizarea procesului de studii, având la bază necesitatea ajustării/schimbării paradigmelor, după cum urmează:

- Contextul educației: Tradițional vs Modern vs On line

- Formatul învățării: învățarea formală vs învățarea pe tot parcursul vieții
- Organizarea învățării: discipline tradiționale vs discipline moderne vs interdisciplinaritate
- Relația dintre școală și universitate: continuitate vs confruntare, respingere/ transformare
- Procesul de predare: furnizarea informațiilor vs conlucrarea la egal între profesor-student
- Rolul profesorului: furnizor al învățării vs facilitator al învățării (John Hattie)
- Rolul și natura studentului: docilitate vs autonomie, implicarea și relaționarea cu profesorul
- Competențele: cunoștințe + atitudini + abilități:
 - Cunoștințe (ce învățăm, ce știm): teoretice vs practice or aplicabilitatea acestora
 - Conținutul cunoștințelor: strictă specializare vs transdisciplinaritate
 - Atitudini (ce sentimente avem/dezvoltăm): curiozitate, curaj, responsabilitate vs individualism, empatie vs egoism, pozitivism vs blamare/ criticism, etică
 - Abilități (cum aplicăm cele învățate): reziliență vs impas, verticalitate vs conformism, Leadership / Voluntariat etc.

În același timp, aspectele enunțate sunt în mare măsură afectate/ condiționate de unele provocări, care se află înafara sistemului educațional, după cum urmează:

- Migrația economică: exodul populației; plecarea părinților cu copii în străinătate – depopularizarea țării, diminuarea numărului studenților
- Transformarea valorilor la nivel de societate: valori reale vs false; care sunt valorile reale?
- Sărăcia: discrepanța crescândă dintre mediul rural – urban, oportunități ratate pentru educație de către cei săraci
- Îmbătrânirea demografică: revederea și reamenajarea politicilor și resurselor; solidaritatea și echitatea între generații
- Schimbările climatice: transformarea valorilor și comportamentelor/ educația și gestionarea eficace a schimbărilor climatice / reziliența
- Asigurarea egalității și echității: oportunități egale pentru femei și bărbați la educație, în câmpul muncii, concilierea vieții de familie și profesionale etc.

În calitate de provocare se prezintă și globalizarea; progresele tehnologice, comunicațiile și rețelele sociale; accesul sporit la informații (calitatea fiind discutabilă); explozie de cunoștințe/informații; și o serie de probleme sociale și de mediu tot mai complexe.

Lumea muncii se află, de asemenea, în curs de schimbare rapidă, cu mobilitate mai mare a forței de muncă, creșterea muncii bazate pe cunoaștere, apariția unor echipe de lucru multidisciplinare implicate în inovare și rezolvare a problemelor și o cerință mult mai mare pentru învățarea continuă la locul de muncă. Curriculumul școlar și universitar trebuie să încerce să doteze elevii/ studenții

cu competențe relevante pentru această lume schimbată și în transformare. Obiectivele educaționale ar trebui să includă acordarea unei priorități mai mari aptitudinilor și caracteristicilor necesare vieții și muncii în secolul XXI, inclusiv abilitățile de comunicare, crearea, utilizarea tehnologiilor, lucrul în echipă și rezolvarea problemelor, și dezvoltarea înțelegerii în profunzime de către studenți a conceptelor și principiilor disciplinare esențiale și abilitatea lor de a aplica aceste înțelegeri complexe, angajarea în problemele din lumea reală.

Provocările specificate mai sus, dar și nevoile actuale sugerează că trebuie să învățăm să vedem lumea și, prin urmare, educația într-un mod nou. Învățământul superior a demonstrat în trecut rolul său esențial în introducerea schimbării și progresului în societate și este considerat astăzi un agent-cheie în educarea generațiilor noi pentru a construi viitorul, dar acest lucru nu îl scutește de a deveni obiectul unei reformulări interne [9].

Conform Declarației Mondiale privind Învățământul Superior pentru secolul XXI (1998) [7], învățământul superior se confruntă cu o serie de provocări importante la nivel internațional, național și instituțional, după cum urmează:

Schimbări în universități ca instituții și la nivelul organizării interne, care vizează îmbunătățirea gestionării resurselor (umane, economice etc.) și restructurarea acestora pentru îmbunătățirea democrației interne. Universitățile trebuie să își continue misiunea de a educa, instrui și realiza cercetarea printr-o

abordare bazată de etică, autonomie, responsabilitate și anticipare.

Schimbări în crearea de cunoștințe, invocând abordări interdisciplinare și transdisciplinare și explorarea formelor nonștiințifice ale cunoașterii.

Schimbări în modelul educațional, care presupune integrarea a noi modalități de predare/învățare pentru dezvoltarea gândirii critice și creative. Ideea este de ai învăța pe oameni să învețe repede, pe măsură ce merg, cu capacitatea de a-și schimba gândirea și chiar de a renunța la deciziile anterioare, dacă este necesar, fără prea multă reflecție sau regret. Predarea și învățarea trebuie să fie mai active, legate de viața reală și concepute cu studenții și calitățile lor unice în minte.

Schimbările vizând atingerea potențialului tehnologiilor informației și comunicațiilor în crearea și diseminarea cunoștințelor, având drept scop crearea „înțelepciunii digitale” (Prensky, 2009).

Modificări pentru responsabilitatea socială și transferul de cunoștințe. Activitatea instituțiilor de învățământ superior trebuie să fie relevantă, fiind văzută ca un serviciu pentru societate; cercetările acestuia să anticipeze nevoile sociale; iar produsele cercetărilor să fie diseminate/valorificate de întreaga societate prin transfer de cunoștințe.

Reiterând valabilitatea ideilor specificate mai sus, considerăm că Obiectivele de Dezvoltare Durabile pot fi abordate ca o paradigmă pentru revizuirea și reorientarea educației actuale. În același timp, reiterăm importanța celor cinci piloni ai educației: *learning to know, learning to do, learning to live*

together and learning to be, learning to transform oneself and society [4].

Într-un sens, educația trebuie să conducă la abilitare: prin educație, persoanele pot dobândi capacitatea de a lua decizii și de a acționa eficient în conformitate cu aceste decizii. Astfel, educația constă în dezvoltarea nu numai a calităților personale, ci și a celor sociale; a dialogului între personal și colectiv, între interesele comune și individuale, între drepturi și obligații.

În baza analizelor efectuate constatăm faptul că educația este apreciată ca unul dintre cei mai puternici factori determinanți ai sărăciei. Persoanele care au studii superioare se confruntă cu un risc al sărăciei de 6 ori mai mic decât cele cu studii medii generale și 10 ori mai mic decât cele cu studii medii primare sau fără studii. Femeile și bărbații sănătoși și bine educați au posibilități mai mari de a se angaja în activități productive, a găsi ocupație în sectorul formal, a câștiga venituri mai mari și de a se bucura de instruire repetate comparativ cu cei fără instruire [3]. Totodată, opțiunile și realizările educaționale influențează cariera profesională a femeilor și bărbaților și, respectiv, bunăstarea lor personală și în viața de familie, precum și viața lor în societate.

Concluzii

Dacă aspirăm să profităm de oportunitățile de învățare ale secolului XXI, atunci trebuie să schimbăm accentele de la blamare la responsabilitate. Când elevii noștri se confruntă cu dificultăți și eșecuri, ne așteptăm ca ei să respecte feedbackul nostru, să-și

schimbe strategiile de învățare și să încerce din nou. Aceasta este esența rezilienței, a auto-disciplinei și a eticii muncii, care sunt esențiale pentru studenții de succes la fiecare etapă istorică. Prin urmare, profesioniștii din

domeniul educației trebuie să îmbrățișeze feedbackul, să valorifice responsabilitatea personală și profesională, și să modeleze schimbările necesare pentru a elimina lacunele în predarea, evaluarea și liderismul.

Bibliografie:

1. Chitty, C. *Understanding Schools and Schooling*, London, Roulage Falmer, 2002, 124 p.
2. Cristea S. *Fundamentele științelor educației: teoria generală a educației*. Colecția științele pedagogice. Litera, 2003, 240 p.
3. Duflo E., *Women Empowerment and Economic Development*, *Journal of Economic Literature*, 2012, 50(4), 1051-1079.
4. *Education and the Search for a Sustainable Future*. UNESCO Policy Dialogue 1, 2009, 4p.
5. *Obiectivele de Dezvoltare Durabilă*. Anexă la scrisoarea nr. 07/13-682 din 02.08.2017 Ministerul Educației, Culturii și Cercetării Republicii Moldova, 11 p.
6. Orr, D. *Earth in Mind: on education, environment and the human prospect*, Chicago, Island Press, 2nd Edition, 2004, 221 p.
7. *Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution*. Executive Summary. A Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education. UNESCO, 2009, 278 p.
8. Douglas B. Reeves *Three Challenges for Education Leaders*
<http://www.ascd.org/ascd-express/vol5/507-reeves.aspx>
9. Granados, Jesús, *The Challenges of Higher Education in the 21st Century*, <http://www.guninetwork.org/articles/challenges-higher-education-21st-century>

SOCIAL WORK DOCTORAL EDUCATION: CURRENT TRENDS AND CHALLENGES

Oksana BOIKO

National University of Kyiv-Mohyla Academy, Kyiv, Ukraine

Current trends in doctoral (PhD) training across the Europe provide evidence on the need to agree on the labor market requests and the content of such training. One of the examples of reaching such consensus can be the one from the United Kingdom of Great Britain and Ireland, where employers, academics, researchers and doctoral students came to an agreement on the knowledge, skills and competences which are needed at modern labour market. A range of documents was adopted at the national level to ensure the above.

Keywords: *doctoral education, social work, market, training.*

One of the first documents of such kind became Joint skills statement (JSS) of the UK research councils' training requirements for research students [4] which includes a range of core general research skills and transferable skills needed to be formed across all the doctoral students. After the so called Gareth Roberts' the Set for Success report [6] produced in 2002 in the UK, the need for specific focus on transferable skills formation across graduates of higher education institutions was evidenced, due to the gap found between the competences needed by employers and the ones ensured by higher education institutions. After the above report the ten days transferable skills training by higher educational institutions became mandatory in the UK. This had a significant impact on formation of the structure and the content of doctoral training across the UK [2].

The next attempt in finding the compromise between academics and employers was the Concordat to Support Researchers' Career Development signed in 2010. The agreement was signed between the bodies which provide funding for research training as well as various studies and the researchers' employers, and it incorporated clear standards identified by the institution providing job placement for researchers as well as their job descriptions as researchers.

The need for finding solutions to changing market requirements, to adjust the universities' offer to growing need of a wide range of competences building in the UK, resulted into conducting a national wide study which included interviews and focus groups with employers, researchers, practitioners, academics, donors etc. The research outcomes built an evidence to formulate a range of knowledge, competences and

qualifications needed for a successful academic and researcher, to enable his further successful employment and career. Thus, the Researcher Development Framework was developed which became the core framework for research training and career building across the UK.

The Researcher Development Framework (RDF) has been adopted in 2010 in the UK as the tool for those planning their research career, both for Master and Doctoral students in higher educational institutions and for researchers already working and willing to advance their career [3]. As a tool encompassing a range of knowledge, skills and qualifications needed for efficient academic and research career, it also describes a range of competences necessary for developing various stages of research career. Across the UK it is mainly used for planning and ensuring research training for doctoral students, including those studying social work, as well as for their future successful employment. At present this document has been adopted by all the Research Councils of the United Kingdom, the National Association of the UK Universities and other leading research institutions.

According to the RDF, there are four main areas for researchers' development:

1) A - Knowledge and intellectual abilities (includes knowledge, intellectual abilities and techniques to do research);

2) B - Personal effectiveness (includes personal qualities and approach to be an effective researcher);

3) C - Research governance and administration (includes the knowledge of the standards, requirements and professionalism to do research);

4) D - Engagement, influence and impact (includes the knowledge and skills to work with others and ensure the wider impact of research) [3].

Thus, the Researcher Development Framework enables researchers at various stages of their career to find out and to become aware of the following: 'Where are my interests? What am I like doing? How do I develop in those areas which are necessary for the next step in my career? How do I demonstrate my own competences to employers?'

The RDF implementation in research education is ensured by all the higher educational institutions we have studied within our PhD thesis research [1]. Moreover, we were able to find evidence that these requirements are ensured by all the universities willing to create the centres of excellence for doctoral training - Doctoral Training Partnerships, as well as for the rest of universities willing to obtain research funding from the Research Councils UK.

One of the examples of the RDF allocation within the UK universities academic framework is the University of York [5]. Thus, the courses for PhD students, including those studying Social Work, at this University are suggested according to the areas of the Researcher Development Framework. Each of students, having identified the relevant area for own

development, is able to select the courses accordingly to study both within the University and outside the University (in partner institutions). Amongst the courses suggested according to the RDF areas there are the following:

A. Knowledge and intellectual abilities: 'Creativity and problem solving in research', 'Literature search', 'Thesis essentials: using Word', 'Management of research outcomes'.

B. Personal effectiveness: 'Academic writing for doctoral students: introduction', 'Non-academic career: interview', 'Non-academic career: CV and application forms', 'Academic career: interview', 'Academic career: CV and application forms', 'Career planning for doctoral students', 'Using personal potential', 'Using Endnote - bibliography management system', 'Presenting with Power Point', 'Tools for professional development planning', 'Time management tools' etc.

C. Research governance and administration: 'Preparation to confirmation to PhD program enrollment', 'Project management for researchers', 'Students' academic training support', 'Social media for researchers', 'Completing dissertation: process and requirements', 'Preparation to dissertation defense', 'Data protection', «Knowing your (Copy) rights: protecting your own work and re-using other people's', 'Research ethics'.

D. Engagement, influence and impact: 'Open access publications', 'Introduction to blogging', 'Social networks for researchers', 'Introduction to Twitter', 'Advanced blogging', 'Advanced Twittering', 'Creating networks and cooperation: how it can help your research', 'Intercultural cooperation', 'Knowledge dissemination and research', 'Developing an academic poster', 'Getting published in peer-reviewed journals', 'Publications in Arts, Humanitarian and Social Sciences', 'Practicing presentation skills' (based on video discussion), 'Developing presentations', 'Building partnership', 'Training foreign students', 'English and communication workshops for postgraduate foreign students who teach', 'Effective leadership and human resource management', 'Preparing funding proposal: grant application components', 'Community engagement into research', 'Research that matters', 'Writing thesis in Social Sciences'.

Thus using the above RDF as the core tool to develop and to manage the content of research training in the UK higher educational institutions ensured applied character of professional training for researchers, as well as became the framework for their successful career planning. The above specific experience is of particular value for the universities across the Europe and needs to be further studied.

Bibliography:

1. Boiko O.M. Professional training for social workers at the third cycle of education in Great Britain: published summary of PhD in Pedagogy dissertation: 13.00.04 / O. M. Boiko; National University of Kyiv-Mohyla Academy, Kyiv, 2017, 22 p. [In Ukrainian].
2. Boiko O. M. The structure for social work professional training at the highest education level in Great Britain / O.M.Boiko // Theme collation 'European integration of higher education of Ukraine within Bologna context'. - Higher Education of Ukraine Journal. - #3 (Annex 2), 2015. - Kyiv: Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, pp. 16-23, [In Ukrainian].
3. About the Vitae Researcher Development Framework (RDF) [Electronic resource]. - Mode of access: <https://www.vitae.ac.uk/researchers-professional-development/about-the-vitae-researcher-development-framework>. - Title from the screen.
4. Joint skills statement (JSS) of the UK research councils' training requirements for research students [Electronic resource] / AHRB's 'Skills Training Requirements for Research Students', 2001, Mode of access: http://www.humanities.ox.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0013/5116/gtf2010.pdf. - Title from the screen
5. PhD Social Policy / Social Work [Electronic resource] / University of York. - Mode of access: <http://www.york.ac.uk/spsw/postgraduate/phd>. - Title from the screen.
6. SET for Success. The supply of people with science, technology, engineering and mathematics skills. The Report of Sir Gareth Roberts' Review [Electronic resource], 2002, Mode of access: http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http://www.hm-treasury.gov.uk/d/robertsreview_introch1.pdf. - Title from the screen

TRANZIȚIILE PARADIGMATICE MODERNE ÎN INTERPRETAREA RELAȚIEI ÎNVĂȚARE-DEZVOLTARE LA STUDENȚI

Valentina BOTNARI, dr. prof. univ. interimar,
Universitatea de Stat din Tiraspol

În acest articol se abordează relația dintre învățare și dezvoltare în evoluția sa autogenetică, accentul fiind pus pe specificul manifestării acesteia la elev și la student, acesta din urmă fiind abordat ca adult. În baza analizei relației învățare-dezvoltare la student și a expectanțelor sociale moderne față de absolventul ce urmează a debuta în cariera profesională se elucidează concurența paradigmatică actuală cu referire la abordarea învățării, prioritate oferindu-se paradigmei constructiviste și derivatelor acesteia (teoria învățării transformative) ce se axează pe învățare ca proces și mai apoi ca rezultat.

This article discusses the relation shipbetweenlearninganddevelopment in its autogenetic evolution, focusing on the specificity of its manifestation at student and student, the latter be in gapproached as an adult. Based on the analysis of the student-to-student relation shipand the modern social expectation stowards the graduate whois to begin his professional career, the present paradigmatic competition is elucidated withreference to the learning approach, giving priority to the constructivist paradigm and its derioations (thetheory of transformation allarning) focuses on learning as a process and then as a result.

La prima vedere, conceptele de „învățare” și „dezvoltare” par a fi opuse, prin primul termen înțelegându-se, de obicei, un fapt cantitativ, de acumulare și stocare a informației cognitive, furnizată de variatele surse externe, iar prin al doilea, un fapt calitativ de restructurare și perfecționare a diferitelor componente și stări (fizice, biologice, psihologice etc.) ale individului privit ca sistem. Datele de cercetare arată, însă că între cele două fenomene există o legătură internă, care capătă aspectul relației dintre proces și produs. În virtutea principiului general al adaptabilității sistemului „individ” în raport cu mediul său specific,

învățarea precede în timp dezvoltarea, ea fiind procesul de extragere și elaborare a unui conținut informațional util, care urmează să servească drept suport elaborării formelor individuale de cunoaștere și relaționare cu situațiile stimulative din afară. Dar individul nu numai că se familiarizează (în sensul cunoașterii) cu diferitele modele sociale (informaționale, culturale, comportamentale etc.), ci le și preia, le asimilează, le însușește, adică le transferă din starea lor de date obiective în date de experiență subiectivă, în achiziții proprii, personale.

Procesul acesta de preluare și asimilare a experienței sociale prin intermediul învă-

țării duce, la rândul lui, la constituirea unor mecanisme psihologice cu ajutorul cărora individul își instrumentează conduita de adaptare și integrare activă în sfera valorilor însușite.

Aceasta și este dezvoltarea, adică transformarea efectelor învățării într-o serie de produși psihici (trăsături, atitudini, stări, orientări, interese, aptitudini) care arată de fiecare dată, în cadrul diferitelor perioade de timp și al diferitelor tipuri de solicitări, cât de evoluat sau de „matur” este individul în raport cu condițiile activității lui.

Dialectica relației dintre învățare și dezvoltare constă tocmai în permanenta complicare a interacțiunii dintre proces și produs, care face ca nu numai dezvoltarea să depindă de învățare – de ritmul și amploarea însușirii informației –, ci și învățarea să depindă, în continuare, de dezvoltare, de stabilitatea și nivelul interiorizării achizițiilor superioare. Salturile calitative se produc în dinamica personalității ca urmare a cumulării efectelor dezvoltării psihice – dobândite prin învățare –, devenind condiții interne cu funcție mediatore în procesul învățării.

Cu cât condițiile interne – fie acestea operații sau acțiuni mintale, componente afective, motive, atitudini sau stări psihice – au un nivel mai înalt de constituire și organizare, cu atât mai pronunțată devine selectivitatea persoanei în raport cu factorii care o solicită. Învățarea devine, în mare măsură, funcție de personalitate, funcție ce ține de istoria dezvoltării individuale a omului.

Vorbind în termeni cibernetici, individul uman poate fi reprezentat ca un sistem funcțional deschis, legat de mediul său prin coordonate informaționale, structurale și funcționale.

Înlăuntrul acestui sistem se produc numeroase „mișcări” la nivelul capacității de sesizare a influențelor și pe baza receptării și prelucrării acestor influențe se realizează procesele de organizare și autoorganizare dinamică. Acest sistem reprezintă, am putea spune, un rezultat al comparării mulțimii influențelor posibile cu mulțimea influențelor asimilabile, gradul lui de integrare și complexitate depinzând de mărimea diferenței dintre cele două mulțimi de influențe. Cu cât raportul dintre categoriile de influențe enunțate tinde mai mult spre 1, cu atât coeficientul de complexitate și, respectiv, gradul de adaptabilitate (nivelul de echilibru) al individului uman vor avea valori mai ridicate. Baza tendinței raportului respectiv spre 1 rezidă în acumularea și sporirea experienței de interacțiune cu mediul de-a lungul evoluției individuale a sistemului considerat.

Analizând din perspectiva psihologică relația enunțată anterior, putem spune că, în timp ce la nivelul copilăriei suma influențelor posibile depășește cu mult pe aceea a influențelor asimilabile, în virtutea unui potențial personal de asimilare încă redus (învățarea și dezvoltarea psihică sânt încă în faza „tatonării” și a „experimentării”), la adult raportul se apropie sensibil de 1, ceea ce face ca învățarea și, implicit, dezvoltarea să câștige în „maturitate” (ca modalități de

orientare în situațiile problematice, tipologia procedeelelor de însușire a experienței, sensul practic și eficiența învățării și a dezvoltării).

Copilul și adultul ocupă poziții diferite în procesul învățării. Astfel, în timp ce învățarea școlară rămâne un proces care se desfășoară doar în vederea pregătirii omului pentru munca practică și pentru viață, învățarea postșcolară și postuniversitară – ca forme de instruire a adultului – este comandată de obiectivele imediate ale activității profesionale. În așa fel, necesitatea fuziunii dintre informativ (cunoștințe) și formativ (acțiunii) este cu mult mai imperioasă. Cu atât mai mult că, actualmente, activitatea profesională solicită prestația de competențe, ce prezintă, din perspectiva holistică, o formațiune complexă ca structură și globală ca organizare, care asigură succesul realizării obiectivelor fundamentale și, respectiv autorealizarea personalității care își are exprimare într-un construct integral imanent de cunoștințe, capacități și calități ale omului interconectate cu atitudinea valorică față de mediu și cu o atitudine creativă față de ceea ce face, stimulând tendința subiectului spre autoperfecționare continuă[1, p. 36].

Dacă ne referim, de pildă, la unul dintre procesele psihice fundamentale implicate în procesul învățării – memoria –, constatăm că, dintr-o fază relativ de sine stătătoare a instruirii – așa cum erau în perioadă școlară – , memorarea și fixarea achizițiilor cucerite devin – la adult – momente ale procesului unitar de rezolvare a obiectivelor profesionale. În virtutea acestui fapt, deși

elevul poate să aibă mai multe disponibilități de întipărire directă, imediată și mecanică a informațiilor (datorită faptului că achizițiile dezvoltării, adică ansamblul de condiții interne care mediază procesul învățării sânt incomparabil mai „sărace” decât ale studentului, elevul fiind monitorizat sistematic din afară de către profesor), el se situează la un nivel mai scăzut de independență și atitudine critică față de finalitățile învățării.

Adultul – persoană mai versată și exersată, mai independentă și mai critică – își elaborează o anumită „distanță strategică” față de sursele de informații, operând filtrări și selecții. În ce-l privește, nu atât faptul relativei descreșteri a plasticității nervoase, cât modificarea interesului, a sensului personal, subiectiv al activității de memorare face să diminueze – și aceasta îndeosebi spre bătrânețe – memorarea mecanică.

Ar fi însă greșit să credem că, fie și la nivel școlar, învățarea trebuie să apară drept funcție a memorării mecanice. Mai ales actualmente, când ritmul de acumulare a informațiilor în științe depășește cu mult posibilitățile creierului de a întipări mecanic și de a „stoca” imediat aceste informații, scopul învățării trebuie să fie, în primul rând – formarea competenței de a învăța să învețe, ceea ce înseamnă că obiectivele de memorare trebuie subordonate sarcinilor de gândire, oferindu-i și solicitându-i elevului nu atât cantități din ce în ce mai mari de informații, cât mai ales procedee și metode de analiză și interpretare a fenomenelor. Cu cât școala face mai intens acest lucru, cu atât persoana va fi

mai avantajată în etapele următoare de evoluție ale vârstei adulte; relativei „uzuri” a substratului material al întipăririi directe îi va răspunde un proces compensator de ordin superior, bazat pe analiza și refacerea activă a realului în planul gândirii. Aceasta și constituie una dintre expresiile concrete ale relevanței independente a subsistemului psihologic față de cel biologic, în cadrul persoanei unitare a omului, și unul dintre indicatorii „maturizării” învățării și ai transformării ei în fapt de dezvoltare.

La adult, sub influența achizițiilor cognitive de factură verbală-logică, care devine conducătoare, se restructurează înseși funcțiile mnemonice, pe primul plan trecând procedeele de memorare mediată. Experimentele întreprinse de Jones, Bartlett, Pieron, Rubiņstein ș.a. Au arătat că pe măsura înaintării în vârstă (începând de la 25 de ani) curba memoriei mecanice, imediate, operative tinde să coboare. În schimb, însă, curba memoriei logice și a celei de lungă durată - contrar legii formulate de Th. Ribot cu privire la evoluția inversă a memoriei - se găsește la un nivel semnificativ mai ridicat decât în perioada copilăriei și este orientată ascendent.

După cum arătam de la început, învățarea nu este numai un fenomen informațional, cantitativ. Efectele ei depășesc sfera proceselor de cunoaștere, repercutându-se, prin intermediul dezvoltării, asupra însușirilor intelectuale, asupra stării fizice, voluntare și afective a persoanei. La rândul lor, aceste componente ale persoanei

influențează din perspectiva motivațională asupra învățării. Cu cât mai „densă” este zona condițiilor interne prin care se filtrează, în persoană, acțiunea pedagogică de instruire și educare, cu atât mai pregnant devine învățarea funcție de personalitate.

În virtutea acestui fapt, al dependenței învățării de personalitate - de sistemul preferințelor, intereselor, aspirațiilor și motivelor omului -, procesul instruirii și dezvoltării individului poate nu numai să progreseze, dar să și stagneze, în funcție de faptul dacă factorii de personalitate acționează ca o „barieră” sau ca mecanismul de facilitare. Aici, într-adevăr, comparația dintre copil și adult, eventual student, poate fi, uneori, în detrimentul acestuia din urmă, deoarece, dacă - terminând școala sau facultatea - omul se plasează, subiectiv (motivațional, atitudinal), pe poziția celui care a terminat „definitiv” și cu învățarea, el își închide conștient drumul spre o evoluție ulterioară. Activitatea profesională a lui capătă un caracter monoton, repetitiv și, se înțelege, duce repede la plictiseală și oboseală.

Fiind un sistem autoreglator, studentul devine în măsură mai mare decât școlarul responsabil direct al autoformării și autoperfecționării sale și acest lucru este deosebit de important, deoarece el introduce în procesul dezvoltării variabile noi: conștientizarea sistemului propriu de relații și „poziții” în mediu și influența „inversă” a opticii individuale asupra propriei dezvoltări.

Desigur, nivelul dezvoltării este condiționat de calitatea învățării, iar aceasta din urmă de valorificarea în procesul de învățământ a celor mai relevante sisteme didactice.

Firește, prezența acestor mai multe sisteme didactice în câmpul de acțiune specific învățământului este rezultatul acumulării unei îndelungate experiențe pozitive și al creației, dar și produsul unui susținut efort de conceptualizare și elaborare care a beneficiat, în mod esențial, de conjunctura favorabilă a dezvoltării științelor educației, a științelor umane, în general, a teoriilor cunoașterii, învățării, informației și comunicării în mod special. Așa se face că diferențierile progresive care au avut loc evidențiază orientări epistemologice și psihologice, pedagogice și sociologice diferite, care indică tipuri diferite de cunoaștere, de învățare și tipuri de strategii didactice diferite ce au început să-și facă loc în interiorul practicii școlare și ulterior în practica universitară.

Urmând această direcție de susținere a pluralismului și relativismului soluțiilor procesuale, această avansare pe calea conceptualizării reprezintă tot atâtea schimbări de paradigmă în jurul cărora s-au constituit un sistem sau altul. Fiecare trecere de la o perspectivă la alta, fiecare schimbare de paradigmă reprezentând, în fond, o schimbare de atitudine față de actul de învățare și de predare și, prin aceasta, de lărgire a perspectivei de percepere a procesului dar și a rezultatului învățământului în unitatea și diversitatea lui.

Așa încât, la ora actuală putem să spunem că învățământul dispune de un *continuum* de inspirație sau de referințe paradigmatică care se întinde de la dependența excesivă a elevului de conținut și de profesor, de la directivitate și constrângere, de la programare strictă și rigiditate până la libera inițiativă a acestuia, până la explorarea realității și construcția propriei cunoașteri prin acțiune, până la autonomie sau non-directivitate, un spectru atât de larg, ce oferă o tot atât de mare posibilitate de adaptare, de creație didactică și responsabilitate.

În mod curent este vorba de un *continuum* ce merge de la un învățământ tradițional axat pe paradigma transmiterii, pe „îndoparea cu cunoștințe” (Piaget), spre un învățământ centrat pe paradigma participării și stimularea dezvoltării funcțiilor cognitive și ameliorarea rezultatelor; un învățământ care se ambiționează să favorizeze dezvoltarea gândirii, a facultăților de dobândire și folosire a cunoștințelor, de creație în cunoaștere la toate vârstele, ori unul focalizat pe paradigma participării în asociere cu paradigma contextului, ecologică, de natură să stimuleze căutarea soluțiilor; dezvoltarea capacității de a face față situațiilor noi de învățare sau de viață.

Sisteme mai vechi sau sisteme mai noi, toate tind, cu mijloace specifice, să favorizeze o trecere dinspre informare spre formare, spre dezvoltare (educație) cognitivă, orientându-se spre valorificarea, facilitarea **autoreglării și proceselor cognitive** și a

evaluării potențialului de dezvoltare pe termen scurt.

În fond, această tranziție urmează o traiectorie de inspirație, care se poate localiza în spiritul filosofiei mecaniciste și behavioriste (Pavlov, Skinner, Thorndike, Dooley, Watson, Carrard) până la o situație în spațiul organicist și umanist (Rousseau, Levin, Decorly, Roger, Tolstoi, Neil), cu poziții de echilibrare intermediară între aceste două tendințe (Pieron, Decroly, Alain, Piaget, Montessori, Freinet, Vigotsky, Bruner), cognitiști ai informației etc.

Sunt teorii complementare, care ar putea conduce la găsirea celor mai bune soluții unor probleme diferite (Bidelle). La fel se pot exploata bogatele posibilități pe care la o eventuală situație între teoriile behavioriste sau paradigmele raționalizării și programării și cele ale procesării informației.

Oportună în viziunea noastră este teoria învățării transformative a lui J. Mezirow, derivată din paradigma constructivismului. Termenul de „transformativ” a fost folosit pentru prima dată de către Mezirow în lucrarea *Educare pentru transformări perspective*, publicată în 1978. Teoria dată a fost dezvoltată în America de Nord la începutul anilor '80 ai secolului trecut. Cu puține excepții aceasta va rămâne în sfera de interese științifice ale savanților din SUA și Canada. Jack Mezirow abordează învățarea transformativă drept un proces pe parcursul căruia subiectul își percepe critic interpretările și așteptările, comparându-le cu interpretările și așteptările altor persoane în vederea evaluării relevanței punctului de

vedere propriu [2]. Bazându-se pe „paradigma lui Kuhn”, „conștientizarea” lui Freire și „domeniile de învățare” [3], Jack Mezirow definește învățarea transformativă drept „procesul prin care subiectul transformă cadrele de referință deja formate... pentru a le face mai incluzive, discriminatorii, deschise și reflective, astfel încât acestea să poată genera convingeri și opinii ce s-ar dovedi mai adevărate sau justificatoare în ghidarea acțiunilor. Învățarea transformativă implică participarea în discursul constructiv a experiențelor celorlalți pentru a evalua raționamentele ce justifică aceste opinii ipotetice și condiționează deciziile pentru acțiune în baza achizițiilor anticipate” [4, p. 91]. Fiind parte a unui grup socio-cultural distinct, subiecții, de cele mai multe ori, au tendința să accepte sistemul de valori inerent grupului din care provin, fără a reflecta critic asupra veridicității acestor convingeri moștenite: „noi adoptăm ideologia dominantă drept o modalitate firească și normală, ideologie care determină felul în care gândim și acționăm. În momentul în care realizăm că aceste convingeri sunt opresive și nu sunt în favoarea noastră, putem fi implicați în procesul învățării transformative” [2, p. 7]. Întreg procesul pe care un subiect îl parcurge și, eventual, ajunge să fie transformat, este divizat de către Mezirow în zece faze: 1 - dilema dezorientativă; 2 - auto-examinarea cu sentiment de vină și rușine; 3 - evaluarea critică a propriilor viziuni; 4 - recunoașterea că și alte persoane au trecut printr-o schimbare similară, procesul fiind însoțit de

nemulțumire de sine; 5 - explorarea opțiunilor pentru noi roluri și acțiuni; 6 - planificarea unei serii de acțiuni; 7 - achiziționarea de valori și dezvoltarea abilităților pentru implementarea planurilor propuse; 8 - încercarea noilor roluri; 9 - sporirea abilităților și a încrederii în sine pentru exersarea noilor roluri; 10 - reintegrarea în viața proprie, în baza condițiilor dictate de noua perspectivă.

În cazul în care adultul trece cu succes prin cele zece faze, ceea ce se întâmplă este o transformare a cadrelor de referință individuale, coordonatele cărora determină deciziile și acțiunile subiectului în viața de zi cu zi. Astfel, acestea devin mai deschise, incluzive, apte să genereze păreri ce demonstrează o justificare mai solidă, respectiv, servind drept un suport pentru acțiuni viitoare.

E cert, că propulsarea formabilului în situațiile de învățare transformativă stimulează dar și solicită de la acesta metacogniție. Metacogniția în învățare și studiul academic reprezintă un mecanism complex, o conduită matură orientată spre cunoașterea propriilor procese, activități mentale și emoționale de analiză și procesare a produselor acestora, focalizând eforturile prin „(auto)reglarea activă a organizării, derulării și asimilării cunoștințelor declarative, condiționale și procedurale” (Tardiff, 1992).

Structura funcțională nucleu a SMCI constă în prezența următoarelor componente:

a) metamemoria - sensibilitatea și apelul la procesele rafinate de intervenție ale

memoriei antrenate, utilizatoare de procedee convenționale și nonconvenționale;

b) metaînțelegerea - procesul de reflectare a înțelegerii profunde a conținutului constituit din valorile structurale ale textului care se studiază și valorile contextului factorial favorizant sau nu pentru învățarea independentă;

c) metarezolvarea de probleme - procesul decizional rezolutiv superior, implicat strategic în abordarea problemelor slab structurate, euristice, bazate pe scheme atipice, creative (Holsbrink și Engels, 2004);

d) autoreglarea conduitei de învățare - procesul de autoconștientizare avansată a necesității de a studia independent, de identificare a limitelor și a lacunelor, de creștere a ratei de utilitate a bazelor învățării autodirijate și de construcție a interfețelor cognitive cu alte activități sau ale altoi; domenii.

Resurse suplimentare prezente în metacogniție sunt cele aplicabile înainte și în timpul rezolvării unei sarcini de învățare sau după rezolvarea unei probleme sau finalizarea învățării.

Analitica mentală de tip metacognitiv are ținte specifice ce își simt efectele în câteva domenii majore precum:

- procesul lecturii (formarea competenței lecturale);

- formarea competențelor lingvistice;

- procesarea textelor juridice, istorice, filosofice etc.;

- conduita de transfer metodologic și procedural la texte cu conținut cvasiexperimental precum cele de la biologie,

fizică sau chimie;

- analiza și sinteza coerenței argumentative într-un text cu mesaje formative;

- rezolvarea de probleme prin reflectare, intuiție, reamintire, construcție de contexte favorizante învățării rezolutive, cum este cazul la matematică, chimie, fizică, dar și în domeniul sociouman;

- conduită interogativă asupra sensului și importanței activităților profesionale întâlnite la: profesori, juriști, fizicieni, matematicieni, biologi, economiști, manageri de resurse umane ș.a.;

- proiectarea, planificarea și elaborarea de scheme, hărți mentale, planuri de idei, rețele de date, strategii de transformare etc.;

- seturi de repere ce definesc semnificativ combinatorica tehnicilor cunoașterii declarative, procedurale, condiționale și acționale (Weinert, 2009).

Un reper operațional prezent într-o activitate cu conținut metacognitiv reflectă sarcina de lucru sub forma: „Invocând elemente componente ale competențelor enunțate mai sus, selectați și găsiți corespondențe cu practicile învățării la domeniul/disciplina dumneavoastră. Repere esențiale în construcție sunt:

a. Competențele declarative:

- cunoașterea propriilor abilități, aptitudini, deprinderi și deficitale cognitive asociate:

- cunoașterea și experiența dificultăților ce pot apărea în rezolvarea sarcinilor de învățare

- cunoașterea tehnicilor proprii de învățare, de realizare realistă a scopurilor ș.a.

b. Competențele procedurale:

- utilizarea efektivă a cunoștințelor metacognitive optimizate, a strategiilor de organizare a sarcinilor și problemelor, de simplificare, de fragmentare, de a le face limpezi. Didactica aplicată sferei învățării independente bazate pe metacogniție susține următoarea derulare procedurală/etapizare:

(1) sensibilizarea și pregătirea elevului/studentului la specificul SMCI;

(2) conștientizarea variabilelor personale, a caracteristicilor, a conținutului sarcinilor și a gradului de implicare în învățarea academică independentă;

(3) aplicarea modelelor de survolare și control cognitiv al conținuturilor învățării – cunoștințe, experiențe, scopuri explicite sau tacite, acțiuni cognitive destinate înțelegerii aprofundate a proiectului învățării;

(4) utilizarea strategiilor metacognitive generative și a stilurilor metacognitive utile în procesarea și stabilizarea elementelor critice specifice autoevaluării învățării academice performante în diferite domenii de specializare, în învățarea continuă, permanentă.

c. Competențele condiționale definesc:

- elemente ale cunoașterii prin învățare metacognitivă;

- interacțiuni între caracteristicile persoanei, ale sarcinii de lucru, asociate cu strategiile de lucru (Flavell, 1979; Veenman, 2011);

- structuri motivaționale de susținere a performanțelor învățării.

Modelul metacognitiv al învățării (MMI) a fost promovat de Palinscar și Brown (1986) pornind de la principiul psihologic cunoscut sub denumirea de „zona proximei dezvoltări” (Vîgotski, 1978).

Orientată spre utilizarea și dezvoltarea abilităților metacognitive, MMI se structurează funcțional în jurul valorilor competenței „înțelegerea de tip reconstrucitiv” și remedial, bazate pe triada cunoștințelor declarative, condiționale și procedurale, pe aspirația cursantului de a deveni progresiv autonom în deciziile privind propriile valori și activități de transfer în studiul academic.

Operațional, studiul MMI se bazează pe șase tipuri de acțiuni și procese majore:

a) înțelegerea scopurilor explicite și a obiectivelor implicite ale învățării;

b) activarea fundamentelor relevante ale cunoașterii utile încorporate de curriculumul devenit subiect al învățării academice independente;

c) concentrarea atenției pe conținuturile majore ale învățării;

d) evaluarea critică a conținuturilor alternative pe baza criteriilor de consistență internă și compatibilizare cu valorile profesionalizării;

e) monitorizarea activităților de învățare continuă pornind de la revizuirea periodică a progreselor făcute; se recomandă utilizarea de (auto)chestionare evaluative;

f) sublinierea și verificarea inferențelor, interpretărilor, predicțiilor și concluziilor, cu

evaluarea oportunităților de aplicare și transfer, în diferite domenii.

Examinând procesualitatea învățării asistate metacognitiv doi autori români (Manasia și Pârvan, 2013) arată că instrumentarea metacognitivă a învățării are o anumită evoluție în timp, ea cunoscând atât acumulări, cât și restructurări calitative.

Autorii invocă și argumentele lui Fogarty (1994), conform cărui se poate vorbi de un management specific, reflectiv, cu trei faze esențiale: planificarea; monitorizarea și controlul; evaluarea procesului și realizarea autoreglajului în învățare.

De aici ideea învățării prin metode bazate pe elemente metacognitive, de susținere, ghidaj și focalizare a gândirii. De unde rezultă și construcția tipurilor de strategii implicate în realizarea procesuală a învățării asistate metacognitiv.

Potrivit eforturilor lui Bidjerano (Manasia, 2014), strategiile operaționalizate sub semnul metacognitivității sunt bogate în gândire critică, organizare și prelucrare informațională, strategii de repetare, de management al timpului și efortului, învățare colaborativă, ajutor în rezolvarea de sarcini noi.

Asociem aici și valoarea chestionarului MSLQ (*MOTIVATED STRATEGIES FOR LEARNING QUESTIONNAIRE*), centrat pe doi factori: motivația pentru învățare și strategiile de învățare (Pintrich *ET AL*, 1993), precum și cu înțelegerea și transferul în cazul unor concepte mai complexe, cum sunt cauzalitatea, structuralitatea dinamică ș.a. (Gratzer și Mittlefehl, 2012).

Descompusă într-o structură procesuală, ÎNVĂȚAREA ASISTATĂ COGNITIV se configurează operațional după cum urmează:

a. enunțarea sarcinii de învățare și a obiectivelor asociate;

b. explicitarea contextului și a înțelegerii sarcinii de învățare;

c. negocierea unei înțelegeri comune a sarcinii de învățare;

d. identificarea și elaborarea strategiilor de rezolvare a sarcinii;

e. monitorizarea modului de rezolvare a sarcinii de învățare cu raportarea activă și permanentă a apropierii de obiectivele stabilite;

f. evaluarea constă în formularea unor judecăți de valoare privind traseul rezolvării, strategia de abordare a sarcinii de învățare, reactualizarea și valorificarea eficace a experienței anterioare, uneori și realizarea unui transfer.

Metodologia didactică asociată etapelor/fazelor precizate anterior constă, în esență, în formularea de întrebări strategice, în elaborarea unei matrice erotetice specifice, precum și a unui inventar metacognitiv.

Rezultat al unui proiect de cercetare avansată, realizat la Universitatea Harvard, SUA, centrat pe metoda învățării prin monitorizarea continuă a înțelegerii, se conturează următorul traiect procedural:

(1) delimitarea obiectivelor, a parcursurilor și responsabilităților asumate de cel ce studiază pentru ca „înțelegerea” să se producă simplu în cadrul unui modul curricular definit;

(2) identificarea „subiectelor

generative” sau a „problemelor esențiale” pentru cel care învață, de natură să-i provoace interesul, curiozitatea;

(3) identificarea și alegerea tehnicilor de monitorizare bazate pe „parcursuri” și „reprezentări clare” ale înțelegerii; acestea înseamnă explicit ca studentul să știe ce are de făcut, să fie familiarizat cu modurile posibile de a-și reprezenta și prezenta înțelegerea, concomitent cu stabilirea criteriilor pe baza cărora se pot evalua „reprezentările înțelegerii”, devenite elemente de competență;

(4) evaluarea continuă, prin feedback calitativ, a progreselor făcute în stăpânirea și controlul mecanismelor și proceselor de producere a înțelegerii superioare; se recomandă exerciții (auto)reflective, autoevaluative, cu prezența și a unor elemente remediale;

(5) transferul abordărilor învățării academice independente, realizate prin metoda monitorizării transferului pozitiv al înțelegerii în alte situații de învățare academică.

Unii autori (Gardner, 2005) vorbesc despre existența a cel puțin patru abordări sau maniere de producere a monitorizării înțelegerii în cadrul „Proiectului zero”, de la Universitatea Harvard. Se au în vedere: să înveți de la instituții semnificative; să te confrunți direct cu concepții greșite; să utilizezi cadre și metode care facilitează înțelegerea sau se axează pe înțelegere, care pun accentul pe „reprezentarea” înțelegerii și să utilizezi teoria „înțelegerilor multiple” a parcursurilor multiple, a traseelor

educaționale reușite (Dunlosky *et al.*, 2013).

În acest context am putea menționa că procesualitatea este concretizată în moduri de lucru foarte diferite, de învățări diferite, care ne dau posibilitatea să înțelegem mai bine **psihogeneza**, dar și **sociogeneza** cunoașterii, să deducem semnificațiile pe care le are primatul individului (Piaget) și primatul socialului (Vîgotsky) în materie de instruire și educație, în dezvoltarea ființei umane.

Faptul că sisteme diferite decurg din paradigme diferite, nu poate fi decât o situație benefică ce conferă fiecăruia în parte identitatea și locul ce i se cuvin în cadrul unei game mult lărgite de experiențe didactice, cu destule punți de legătură, totuși, între ele, dacă vom face abstracție de unele exclusivități teoretice, în același timp, fiecare dintre ele având șansa să stea la baza inovației și a invenției pedagogice.

Bibliografie:

- Emil Paun, Dan Potolea. Pedagogie. Fundamentări teoretice și demersuri aplicative. Iași, Polirom, 2002, 248 p.
- Gardner A. „Metacognition in basic skills instruction”, Metacognition in learning and instruction; Theory research and practice, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, 2005, pp. 17-32
- Golu, Pantelimon și Golu, Ioana. Psihologie educațională. București: Editura Miron, 2003. 196 p
- Paloș, R., Sava, S. și Ungureanu, D. Educația adulților. Iași: Editura Polirom, 2007, 256 p.
- Weinert D., P. Coltman, D.P. Pasternak, C. Sangster, V. Grau, S. Bingham, Q. Almeqdad, D. Demetriou, „The development of two observation altools for assessing metacognition and self-regulated learning in young children”. Metacognition and Learning, Vol. 4 , 2009, pp. 63-85

Note:

1. Botnari V., Lașcu L. Competența de self-management a activității de învățare la studenți-prioritate actuală a învățământului academic. În: Revista științifică Acta et Commentationes. Științe ale Educației, nr.1 (7) 2015, pp. 34-42
2. Taylor E. W. Cranton P. The Handbook of Transformative Learning: Theory, Research, and Practice, (2012). San Francisco: Jossey-Bass.
3. Kitchenham Andrew (2008). The Evolution of John Mezirow's Transformative Learning Theory. Journal of Transformative Education, 6: 104.
4. Mezirow J. Learning to Think Like an Adult. Core Concepts of Transformation Theory. In: The Handbook of Transformative Learning: Theory, Research, and Practice, 2012, San Francisco: Jossey-Bass, Taylor, Edward W., Cranton, Patricia (ed. by), pp. 73-95.

ASPECTE INTERDISCIPLINARE ALE FENOMENULUI VIOLENȚEI ÎN FAMILIE

Victoria GONȚA
dr., conf. universitar, AUM

In the article is argued and reflected the model of multidisciplinary intervention in cases of domestic violence. Are mentioned the factors that influence the dynamics of the phenomenon of violence in the world and in the Republic of Moldova, are described interdisciplinary intervention principles and mechanisms for preventing violence and recovering victims and aggressors.

Keywords: family violence, systemic approach, victim, aggressor, multidisciplinary team.

Schimbările rapide din ultima perioadă au afectat enorm calitatea institutului familiei. Astăzi se vorbește tot mai mult despre familia patogenă, care prezintă un risc deosebit pentru sănătatea mintală a tinerilor și sănătatea socială în general.

Printre „Simptomele” anomiei familiei contemporane putem enumera: alcoolismul, violența fizică și verbală între soți, adulterul și gelozia cu componente patologice, abuzul sexual al femeii și copilului, abandonul copilului și delincvența juvenilă, molestările și abandonul bătrânilor, promiscuitatea și alte fenomene și conduite deviante în familie.

Conform datelor cercetărilor criminologice, medicale, sociologice, psihologice ș.a. o mare parte din familiile contemporane au dezvoltat un mod de viață pentru care relațiile interpersonale violente au devenit o normă, un patern stabil ce trece de la o generație la alta.

În lumea contemporană problema violenței în familie atrage tot mai mult atenția științelor sociale. Acest fenomen afectează viața privată și publică a oamenilor, este un adevărat obstacol în calea realizării egalității, dezvoltării sociale și construirea unei societăți liberal-democratice.

Violența în familie ia o varietate de forme și este influențată de o gamă largă de factori, de la caracteristicile individuale ale victimei și abuzatorului, la mediul cultural și fizic în care trăiesc aceștia.

Analizele efectuate privind violența față de femei, relatează asupra complexității fenomenului datorită multitudinii de factori determinanți ai acestuia care sunt de natură: (i) istorico-culturală, (ii) socială; (iii) economică, (iv) psihologică, precum și (v) instituțională, aceștia servesc și drept bariere ce influențează asupra capacităților femeilor de a trăi într-un mediu sigur neabuziv, precum

și de a participa deplin la formarea și utilizarea rezultatelor dezvoltării durabile [1].

Factorii de natură istorico-culturală formează baza vulnerabilității femeilor față de fenomenul violenței. Aici se are în vedere, în special, persistența stereotipurilor care insistă asupra inegalității de gen, toleranței cazurilor de violență, rușinii și marginalizării sociale, ceea ce, de altfel, asigură și transpunerea intergenerațională a acestui fenomen.

Factorii socio-economici întrețin și argumentează de multe ori, ca scuză, fenomenul violenței în familie, actorii violenței transferând vina și responsabilitatea pentru comportamentul violent dar și pentru tolerarea lui, pe dificultățile de ordin socio-economic (lipsurile, șomajul, singurătatea, corupția, accesul limitat la informații și servicii, ineficiența sistemului judiciar etc.). Alteori acești factori generează de drept tensiuni emoționale și relaționale, favorizând starea de neputință și revoltă care degenează în consum de alcool și, ulterior, în violență. Astfel, factorii socio-economici constituie vulnerabilitatea socială a violenței și se atribuie la factorii de risc, ce necesită control social și politici active orientate la combaterea sărăciei.

Factorii psihologici (particularitățile psiho-emoționale și comportamentale ale victimelor și agresorilor, IQ-ul și nivelul de educație, stresul și stările generate de acesta, relațiile familiale etc.) și biologici (sănătatea fizică și mintală), influențează direct asupra manifestărilor comportamentale ale persoanei și constituie baza psihologică a violenței. Acești factori fiind susținuți de factorii mai

sus enumerați, declanșează și mențin fenomenul violenței, oferindu-i formă, intensitate, frecvență și durată.

Astfel ajungem la *concluzia*, că fenomenul violenței este unul extrem de complex și multidimensional, ce necesită o abordare sistemică, interdisciplinară, activă, susținută de politici și programe bineorientate, focusate atât pe prevenție cât și pe intervenție multiaspectuală: măsuri limitativ-restrictive (justiție), măsuri informativ-educative (educație), politici și servicii de suport social (protecție socială), recuperare psihologică a victimelor și agresorilor (psihologie-psihoterapie).

Problema violenței în familie este de natură globală, este o problemă socială deosebit de acută și în țările dezvoltate din Occident. Dar, acolo este sub controlul legii și a mentalității societății civile, inclusiv a mișcărilor în domeniul drepturilor omului avansate și mișcările feministe. La noi situația este diferită: societatea civilă este încă slabă, cultura juridică și autoritatea mecanismelor juridice nu este atât de avansată, în mare măsură oamenii sunt guvernați de concepții tradiționale, în special, de stereotipurile de gen în rezolvarea conflictelor familiale, ceea ce constituie bariere serioase în calea rezolvării problemei discutate.

Deși violența în familie este un fenomen care a însoțit din totdeauna construirea și dinamica familiei, intrarea ei în atenția științelor juridice și sociale este destul de recentă. Doar în ultimii 20 de ani, științele sociale și reglementările legale internaționale fac referință la violența în familie ca fenomen

nefast cu implicații negative în dezvoltarea socială [2, p. 7].

În conformitate cu datele Ministerului de Interne, 40% din crimele violente sunt comise în cadrul familiei; una din opt se întâmplă cu cruzime extremă, fiecare al șaselea caz - cu bătaie de joc asupra victimei. Principalele victime ale violenței în familie sunt femeile, copiii și persoanele cu handicap. Numărul bătuților, copiilor mutilați de părinții etc. se constată anual în cote de milioane de cazuri la nivel global.

Statistic, în Moldova proporțiile fenomenului violenței în familie este dificil de estimat. Cum problema violenței domestice este una care ține de aspectul intern al familiei, este foarte greu de colectat date despre situația reală referitor la câte femei/copii suferă de acest flagel. Deși, indirect sau empiric (adică în afara statisticilor) nu prezintă dificultate să ne dăm seama de anuite proporții ale fenomenului atât în Republica Moldova, cât și în lume. De notat faptul că, din nefericire, aceste cifre nu reflectă întreaga realitate care privește violența în familie și nu reprezintă decât partea vizibilă a aisbergului.

Despre violența în familie se spune că apare doar în mediile defavorizate social și material, că este cauzată de stresul vieții cotidiene și de lipsa mijloacelor necesare pentru un trai decent sau că este exercitată doar de indivizi cu probleme psihice sau dependenți de alcool și droguri. În general, o femeie (sau, după caz, un bărbat) este considerată victimă a violenței în familie doar dacă este vorba de agresiune fizică. Despre violența sexuală mulți oameni cred că se

petrece doar noaptea, pe străduțe lăturalnice, iar despre agresori, că sunt exclusiv cazuri patologice [5, p. 102].

În realitate, situațiile sunt mult mai complexe, și, atât cunoașterea în detaliu a ceea ce înseamnă violență în familie, cât și conștientizarea tuturor formelor ei de manifestare, sunt un prim pas spre soluționarea acestor probleme, care nu sunt doar o problemă a familiei, cuplului, victimelor sau agresorilor, ci un fenomen social complex. Deși nu se dispune la moment de date exacte privind violența în familie, la nivel de stat s-a recunoscut semnificația îngrijorătoare a acestei probleme.

Problema violenței în familie este studiată de reprezentanți ai diferitelor științe și școli științifice. Natura violenței a fost cercetată de F. Minushev care a determinat violența de origine biogenetică, psihologică, socială și de mediu. A. Bass, J. Berkowitz, K. Lorenz, Z. Freud, Spengler s-au ocupat de studiul agresivității personalității, care provoacă violență.

Din perspectiva pur psihologică problematica violenței a devenit o temă dezvoltată doar în ultimul sfert al secolului XX, în special în lucrările lui Bron, J. Kobrin, D. Levinson, R. Lang, E. Miller, D. Finkelhor.

În prezent problema este caracterizată prin creșterea interesului de cercetare în sociologie, în special sociologia relațiilor dintre sexe, problemele legate de egalitate și de discriminare, opresiune și violența împotriva femeilor, într-un efort de a preveni conflictele în familie și riscul de socializare distructivă. Probleme complexe legate de

violență împotriva femeilor și copiilor în familie, integrează interacțiunea interdisciplinară a științelor umane complexe: sociologie, psihologie, pedagogie, filozofie, economie, drept.

În Republica Moldova deasemenea există studii asupra fenomenului violenței în familie – studii juridice și criminologice (S. Brînză, V. Bujor, I. Miron, Gh. Gladchi, L. Mărgineanu), studii sociologice și psihologice (V. Prițcan, M. Bulgaru, V. Bodrug, S. Rusnac, V. Gonța, O. Stamatina, A. Timuș, V. Climenco, T. Toma ș. a).

Cu toate acestea, un studiu complex al violenței în familie ca un fenomen psiho-social al Republicii Moldova în contextul transformărilor sociale și culturii naționale nu a fost abordat suficient în literatura de specialitate națională. Rămân deschise întrebările cu privire la natura și cauzele violenței în societatea noastră, impactul diferitor forme de violenței asupra personalității și socializării în continuare a individului, amploarea și dinamica violenței și modalităților reale de ameliorare a problemei.

Fundamentată în baza studiului unor lucrări științifice valoroase din domeniul psihologiei, sociologiei, dreptului, altor științe și investigațiilor realizate în teren, cercetarea prezentată în acest articol constituie un segment important al unui demers științific socio-psihologic de amploare în domeniul prevenirii violenței în familie, precum și în domeniul intervenției recuperatorii atât pentru victimele violenței în familie cât și pentru agresorii familiari din cadrul cerce-

tărilor efectuate până în prezent în Republica Moldova.

Cercetările realizate în domeniul prevenirii și recuperării psiho-sociale a violenței în familie, au pus în evidență o serie de probleme, ce conferă un caracter de *noutate a rezultatelor* obținute.

Astfel, constatăm că sintagma „prevenire” trebuie reconsiderată în sensul că, prin aceasta, trebuie înțelese toate acțiunile și măsurile, ce se iau pentru preîntâmpinarea săvârșirii actelor de violență în familie. Prin urmare, măsurile de ordin economic, juridic, politic și social ce se iau pentru asigurarea unui trai decent, reducerea șomajului, reducerea inechităților sociale, întărirea rolului familiei și școlii în formarea și educarea tinerei generații, a altor instituții statale și nestatale, asigurarea logisticii necesare prevenirii violenței stradale și domestice, informarea și consilierea cetățenilor spre evitarea unor eventuale pericole privind siguranța cetățeanului, măsurile de ordin personal pe care le ia individul pentru protecția sa, măsurile coercitive împotriva acțiunilor violente, reinsertia socială sunt numai câteva acțiuni și măsuri menite să prevină și să reducă cazurile de violență în familie.

Cercetarea noastră poartă un *caracter interdisciplinar și aplicativ*, deoarece reflectă experiența de asistență practică a victimelor violenței în familie, orientată spre identificarea măsurilor de asistență integrată a cazurilor de violență.

În continuare, vom prezenta *modelul intervenției multidisciplinare* care, conform studiului nostru, a fost recunoscut atât de

victimele violenței participante în cercetare cât și de specialiștii implicați în programele de prevenire și recuperare a actorilor violenței, ca fiind mecanismul cu cel mai mare impact în soluționarea cazurilor de violență.

În ultimii ani mișcarea internațională privitoare la prevenirea și combaterea violenței în familie a elaborat și a publicat un număr impunător de documente și studii care prevăd diverse propuneri și metodologii de lărgire a drepturilor și posibilităților victimelor și de influențare prin metode recuperatorii și de sancționare a abuzatorului în familie. În acest context principala problemă constă în definirea formelor de implicare în scop de prevenire, profilaxie, recuperare.

Se remarcă patru abordări generale, principiale ale acestei probleme: definirea volumului, calității și spectrului de servicii asistențial-sociale, crearea condițiilor de readaptare a subiecților violenței în familie, sancționarea abuzatorilor, implicarea unor institute anti-penale cu caracter de mediere. Autorii contemporani relevă aceste tendințe ca principii de organizare a activității de prevenire și combatere a violenței în familie [5, p. 92].

Principiile nominalizate mai sus determină necesitatea și posibilitatea legal consfințită a creării unui sistem eficient de asistență multidisciplinară a violenței în familie în Republica Moldova.

Echipa multidisciplinară în cazurile de violență în familie reprezintă grupul constituit din specialiști desemnați de autoritățile și instituțiile locale abilitate prin lege cu funcții de prevenire și combatere a violenței în

familie, cu menirea analizei, managementului, monitorizării și intervenției în cazurile concrete de violență în familie. În conformitate cu prevederile Legii cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie această echipă întrunește reprezentanți ai poliției, justiției, asistenței sociale, secțiilor de asistență socială și protecție a familiei, direcțiilor învățământ, tineret și sport, medicinei, organizațiilor neguvernamentale, centrelor/serviciilor de reabilitare a victimei și agresorului violenței în familie, alții în funcție de oportunitatea intervenției eficiente [3, p. 78].

Formarea echipelor multidisciplinare în scop de asistență a cazurilor de violență în familie prezintă o modalitate de sporire a eficienței activității, asigurând o structură orizontală în care se realizează colaborarea dintre diverse verigi și implicarea lor în comun în funcție de configurația fiecărui caz. Oportunitatea lor a fost determinată de ineficiența structurilor verticale care: nu asigură identificarea, înregistrarea tuturor cazurilor de violență intrafamilială semnalate la diverse instanțe, astfel fiind lipsă o statistică capabilă să genereze programe nu doar de combatere, dar și de prevenire a fenomenului; nu scoate întotdeauna în evidență ambii subiecți ai cazului – victima și abuzatorul, mai ales dacă prima s-a adresat doar unor instituții de reabilitare, medicale; nu realizează serviciile de consiliere în orice circumstanțe care ar contribui la schimbarea mentalității părților, dar și formarea unei conștiințe sociale anti-violență.

Eficiența activității echipelor multidisciplinare depinde de un șir de momente.

În primul rând, este nevoie de stabilirea competențelor și atribuțiilor certe pentru fiecare din instituțiile/persoanele abilitate cu funcții de asistență a cazurilor de violență în familie. În prezența unei asemenea divizări a competențelor se evită atât dublările serviciilor și suprapunerea de responsabilități, cât și lipsa unor acțiuni necesare. Practica altor state a arătat că pentru realizarea acestui moment este nevoie de crearea grupurilor de lucru în baza protocoalelor de colaborare, care unifică aceste instituții, planifică, inițiază și monitorizează programele de intervenție, stabilește competențele furnizorilor de servicii.

În rândul al doilea, prin crearea echipelor multidisciplinare și constituirea structurilor de coordonare a activității acestor echipe se realizează managementul eficient al fiecărui caz, circuitul victimei pe traseul asistențial în condiția realizării eforturilor de înregistrare, referire și raportare a cazurilor.

Unul dintre momentele importante, care se asigură prin implicarea echipei multidisciplinare în asistența cazurilor de violență în familie, se referă la instituirea principiilor unice de activitate.

În conformitate cu Legea asistenței sociale nr. 547 din 25.12.2003, asistență socială se prezintă ca o componentă a sistemului național de protecție socială, în cadrul căruia statul și societatea civilă se angajează să prevină, să limiteze sau să înlătore efectele temporare sau permanente ale unor evenimente considerate drept riscuri sociale, care pot genera marginalizarea ori

excluderea socială a persoanelor și a familiilor aflate în dificultate [4]. Asistența socială oferă celor în nevoie posibilități de cunoaștere și de acces la servicii specializate de protecție socială, îi orientează către înțelegerea și utilizarea cadrului legislativ de protecție socială, mobilizează comunitatea, persoanele și grupurile în dificultate de a influența activ politicile sociale. Ea furnizează celor în nevoie ajutor financiar, material, moral, psihoterapie, consiliere.

Așadar, asistența socială a fenomenului violenței în familie include două componente esențiale: serviciile acordate victimei și programele de recuperare a agresorului. În primul caz este vorba de un ansamblu de instituții, programe, măsuri, activități profesionalizate de protejare și reabilitare a victimelor violenței în familie.

Serviciile acordate agresorului prin intermediul asistenței sociale au menirea înlăturării pericolului violenței în familie.

Reieșind din faptul că asistența socială acordă sau orientează spre servicii de reabilitare atât victima, cât și abuzatorului, se solicită clarificarea atitudinilor de care urmează să se dea dovadă în raport cu ambii subiecți ai cazului. Astfel, față de victimă se denotă atitudini de asigurare a confidențialității, manifestare a încrederii în capacitățile și resursele ei personale, de empatie, comprehensiune, susținere și respectare a deciziilor ei personale. În raport cu agresorul se ține cont de faptul că violența este un comportament intenționat și instrumental, aplicat cu intenție și conștiință, care nu

merită a fi tolerat, limitându-se și confidențialitatea, solicitându-se alte servicii.

Concluzii

Gradul de răspândire a violenței în familie depinde de o multitudine de factori, printre care: normele și valorile sociale, tradițiile și obiceiurile culturale, relațiile dintre sexe și generații, nivelul de dezvoltare economică, gradul de cultură și civilizație, modul de organizare și de funcționare a unor instituții sociale, posibilitatea de intervenție activă a comunității etc.

De aceea, orice strategie care își propune atenuarea sau eliminarea violenței din cadrul familiei trebuie să ia în considerare atât structurile sociale, cât și mentalitățile culturale existente, care o întrețin și o perpetuează ca problemă socială care afectează, în primul rând, spiritul comunitar.

Pentru a avea eficiență, o strategie adecvată în domeniul prevenirii și ameliorării violenței intrafamiliale, trebuie să fie fundamentată pe obiective precise și să fie

susținută efectiv de resurse umane și logistice, atât cele cu caracter guvernamental, cât și cele cu caracter nonguvernamental.

Din acest punct de vedere, inițiativele legislative având ca scop protecția mai adecvată a victimelor și sancționarea mai drastică a agresorilor, intervenția mai fermă (dar ferită de abuzuri) a autorităților, inclusiv a politicii, în detensionarea situațiilor de conflict, implicarea mai activă a asistenței sociale în cazurile de violență intrafamilială, elaborarea unor programe naționale de prevenire și educație pentru a învăța copiii și tinerii să-și rezolve conflictele prin modalități nonviolente, proiectarea unor acțiuni de asistență a victimelor și de tratament a agresorilor, sunt numai câteva dintre măsurile care ar putea constitui premisele unei strategii de amploare, la nivel național, pentru combaterea și prevenirea acestui fenomen care se manifestă atât de intens în Republica Moldova.

Bibliografie:

1. Bicu A. Dreptul la informare și contracararea violenței față de femei. București: Prohuman, 2004, 310 p.
2. Gonta V. Servicii integrate de asistență a victimelor violenței în familie. În: materialele Conferinței „Aspecte psiho-sociale în protecția copilului și familiei de violență”, UPS „Ion Creangă”, din 21 octombrie 2016
3. Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie nr. 45 din 01.03.2007, Monitorul Oficial Nr. 55-56, 18.03.2008.
4. Legea asistenței sociale a Republicii Moldova nr. 547-XV din 25 .12. 2003 a asistenței sociale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 42-44 din 12.03.2004.
5. Rusnac S.; Gonța V.; Zmuncilă L. Ghid de intervenție în cazurile de violență în familie pentru echipele multidisciplinare. Institutul de Formare și Cercetare Socială, Chișinău: ULIM, 2009, 125 p.

ANALIZA MANAGERIALĂ ÎN SPITALE ȘI ROLUL ACESTORA LA DEZVOLTAREA ECONOMICĂ

ALIONA LÎSÎI,
dr., conf. univ.
GRIGORE EMIL,
doctorand, USPEE „Constantin Stere”

Prezentul studiu analizează implicarea managerilor de spital în calitatea serviciilor oferite și investighează stilul de conducere din unitățile spitalicești. Există unele dovezi că timpul petrecut de către manageri și activitatea lor pot influența rezultatele, procesele și performanțele clinice de siguranță și calitate. Spitalele au nevoie de un management de vârf care să le ajute să funcționeze eficient. De aceea, o poziție în managementul spitalelor este atât de importantă, nu numai pentru pacienți, ci și pentru profesioniștii din domeniul medical și pentru sistemul de sănătate în ansamblu.

Cuvinte cheie: management, servicii, spital, strategie

Am pornit de la ideea că managementul spitalicesc poate fi descris ca fiind cel care proiectează structura unei unități și determină modul în care vor interacționa diferite aspecte ale instituției. Conducerea implică șase funcții de bază: planificarea, organizarea, personalul, conducerea, controlul și motivarea personalului din unitate.

Activitățile manageriale au inclus activități de strategie, cultură și activități bazate pe date, precum promovarea culturii de îmbunătățire și promovarea calității, stabilirea strategiilor/obiectivelor și furnizarea de feedback. Ușile spitalului sunt întotdeauna deschise. Indiferent de oră, medicii și personalul spitalului trebuie să fie pregătiți pentru orice - de la tratarea bolilor

care amenință viața, până la ajutorarea în situații de urgență și de ajutorare în caz de catastrofe. O bună gestionare a spitalelor poate fi adesea diferența dintre un spital bine întreținut și administrat și un mediu haotic în care suferă calitatea îngrijirii pacienților.

Rolul managementului spitalelor este strâns legat de managementul sănătății și de administrarea sistemului de sănătate, dar experiența educațională și de formare profesională este îndreptată spre construirea unei cariere într-un spațiu vast de spitalizare [5, p. 4-13]. Odată ajuns în rolul conducerii, există o mulțime de responsabilități care trebuie să fie tratate de către individ în acest rol. Spitalele sunt sisteme multiple, unde se desfășoară simultan sute de operații.

Trăsăturile managerilor și schimbările organizaționale

Managerii din unitățile spitalicești au o obligație legală și morală de a asigura o înaltă calitate a îngrijirii pacienților și de a se strădui să îmbunătățească îngrijirea. Acești manageri se află într-o poziție primordială pentru a mandata politica, sistemele, procedurile și climatul organizațional. Un manager a fost definit ca un angajat care are subordonați, supraveghează personalul, este responsabil de recrutarea și formarea personalului și deține responsabilități bugetare.

Managerii de spitale trebuie să aibă o strategie de afaceri superioară pentru a conduce spitalul în mod eficient și își concentrează atenția și o mare parte din timp asupra unor chestiuni precum bugetul unității, relațiile cu publicul în domeniul spitalelor, pe situația financiară și contractele încheiate cu companiile de asigurări sau alți plătitori afiliați unității spitalicești.

Preocupările managerilor de spitale depășesc mediul de afaceri și trebuie să-și mențină responsabilitățile etice, asigurând în același timp că toate operațiile din spital funcționează fără probleme, de la programele chirurgicale, fluxul pacientului, actualizări de înregistrări și confidențialitate, până la analiza managementul deșeurilor și întreținerea și configurarea echipamentului [9].

Unitățile spitalicești pot fi privite ca sisteme în care managementul creează arhitectura acestora. Rolul managerilor în

strategia organizațională este central, dar trebuie înțeles în contextul responsabilităților globale din cadrul unității [7, p. 87].

În consecință, s-a susținut, că este evident, că managerii din domeniul sănătății posedă un rol important și evident în calitatea îngrijirii și siguranței pacienților și că aceasta este una dintre cele mai mari priorități ale managerilor din domeniul sănătății.

Strategia organizațională este, în mare parte, o funcție bazată pe gândirea sistemelor: identificarea părților în mișcare dintr-o unitate spitalicească care adaugă valoare și asigurându-se că aceste părți funcționează împreună ca un întreg eficient. Managementul instituției trebuie să adapteze în mod activ strategia organizațională la diverse provocări, oportunități și îmbunătățiri tehnologice pentru a menține productivitatea competitivă.

Caracteristici esențiale ale managementului unității spitalicești [1, p. 14].

- Planificare. Se pregătește un plan de afaceri eficient. Este esențial să se decidă ce acțiuni se vor aplica pentru a evita confuzii ulterioare. Se planifică cum se va intenționa cu pacienții pentru a se realiza mai rapid serviciile oferite acestora.

- Organizarea. Se referă la utilizarea judicioasă a resurselor pentru a se obține cei mai buni angajați. Se pregătește un buget lunar pentru a obține, fără probleme, fluxul de numerar.

- Personal. Managementul slab al unității spitalicești ar conduce la angajații nefericiți care, în cele din urmă, creează probleme atât

pentru ei cât și pentru spital. Se impune a se recruta talentul potrivit pentru unitate.

- Conducere. Managerii trebuie să stabilească obiectivele clare pentru membrii echipei. Un lider trebuie să se asigure că membrii echipei lucrează împreună la un obiectiv comun. El este cel care decide ce ar fi corect într-o anumită situație.

- Control. Managerii trebuie să fie conștienți de ceea ce se întâmplă în jurul lor. Ierarhiile ar trebui să fie bine definite pentru un management eficient. Șefii de raportare trebuie să analizeze performanța și progresul subordonaților lor și să-i orienteze ori de câte ori este necesar.

- Gestionarea timpului. Un management eficient al timpului îi ajută pe angajați să facă ceea ce trebuie în momentul potrivit. Gestionarea timpului în mod eficient se analizează întotdeauna pe termen lung.

- Motivația. Aprecieria angajaților pentru munca lor sau aplicarea unor scheme de stimulare sunt metodele preferate de managerii pentru motivarea angajaților și îi determină pe aceștia să se implice în finalizarea sarcinilor unității spitalicești pe o perioadă mai lungă de timp.

Domeniul managementului organizațional este un domeniu transversal. În managementul organizațional, se aplică metode de management strategic, metode de management al calității și metode de eficiență.

Standardele și cadrele în domeniul managementului sau analizei organizaționale sunt: CAF, EFQM, McKinsey 7S, MIT 90's și Zachman Framework [2, p. 65].

Pentru a gestiona o organizație, într-un anumit interval de timp, făcând referire și la obiectivele sale sau la organizarea muncii și a altor resurse, se utilizează următoarele metode [3, p.34].

- BSC - Balanced Scorecard;
- ERP - Planificarea resurselor;
- MBC - Managementul competențelor;
- MBO - Management prin obiective;
- Dezvoltare organizațională și administrarea procesului;
- Management de proiect și managementul schimbării;
- SOM - Management orientat spre servicii.

Funcțiile manageriale de bază utilizate în managementul organizațional sunt: planificare, organizarea, leadership și comunicare, control [4, p.25].

Analizele parțiale utilizate în managementul organizațional sunt: BCG matrice, Factorii critici de succes, Analiza a cinci Forțe (Porter), Principiul Pareto, Analiza PESTLE, Reengineering, Obiective SMART și Analiza SWOT[6, p.278].

Schimbările organizaționale au devenit obișnuite printre spitalele românești. Investigațiile privind consecințele schimbării organizaționale sunt rare, iar rezultatele studiilor sunt incoerente. Se analizează implicațiile raționale și de performanță ale schimbării organizaționale spitalicești în România, pe trei domenii:

- a. dezvoltarea de noi aranjamente multi-instituționale;
- b. schimbarea în proprietatea tradițională și în management;

- c. diversificarea produselor/servicii spitalicești și consolidarea strategiilor organizaționale.

Schimbările organizaționale în industria spitalului au început încă din 1990. De atunci, s-a răspândit, afectând fiecare spital, mare și mic. Explozia schimbării organizaționale este cauzată în primul rând de creșterea concurenței și a incertitudinii în domeniul economic cu care se confruntă spitalele. Schimbările organizaționale implementate, vizau mediul de sănătate, supraviețuirea spitalului în zona de activare și încurajarea conducerii către noi și noi schimbări.

Schimbările organizaționale presupun îmbunătățirea structurii spitalelor și practicile pentru cerințele de mediu. În majoritatea studiilor despre schimbările organizaționale, s-a pornit de la performanța managerială a unității. Schimbările spitalicești au fost presupuse a fi independent, cel puțin în ceea ce privește efectele lor asupra spitalelor, deoarece se pot implementa simultan.

Rolul spitalelor în dezvoltarea economică și analiza statistică a acestora la nivel național și județean

Firmele multinaționale de sănătate pot juca un rol esențial în îmbunătățirea accesului la medicamente și la creșterea calității serviciilor medicale oferite cetățenilor, dar și în extinderea oportunităților economice românești [8, p. 65]. Se analizează inițiativele industriei spitalicești în trei niveluri de activitate, pe baza potențialului lor de impact, astfel:

1. Crearea de modele de afaceri incluzive: modelele de afaceri incluzive sunt „pietrele de temelie strategică” cu scopul de a extinde oportunitățile economice și de a crea noi afaceri. Pentru sectorul sănătății, modelele de afaceri incluzive includ o serie de activități, cum ar fi cele orientate către investițiile străine, către transferul de tehnologie etc.

2. Inițiative de consolidare a capacităților: în timp ce activitățile de consolidare a capacității nu conduc întotdeauna direct și imediat noi locuri de muncă, acestea au potențialul de a avea un impact semnificativ în România, oportunitățile de formare profesională sunt limitate.

3. Activități de modelare a regulilor: Unitățile spitalicești pot ajuta la modelarea „regulilor jocului” care afectează amploarea economiei, la schimbările politice și la reglementări care duc la crearea de locuri de muncă sau promovarea pe funcții ierarhice.

În diferite regiuni, instituțiile medicale joacă un rol major în vitalitatea socială și economică a zonelor de care aparțin. Spitalele oferă numeroase locuri de muncă, fiind foarte importante în zonele cu sărăcie înaltă. Industria spitalelor are capacitatea și stimulentele de a mobiliza resurse pentru revitalizarea comunității.

Directorii de spitale urmăresc minimizarea costurilor în aval, ei încearcă să ajungă, la pacienții din zonele rurale, la puncte mai puțin costisitoare din sistemul de sănătate.

Investițiile în sănătate reprezintă un element fundamental al oricărei strategii de reducere a sărăciei. Ea aduce o contribuție crucială la dezvoltarea economică și la protecția socială. Într-un sistem de sănătate eficient, îngrijirea medicală este adecvată, acceptabilă, eficientă și universală. Îmbunătățirea domeniului sănătății contribuie la scădere a ratelor de morbiditate și mortalitate în rândul populației. Fără spitale nu poate exista o dezvoltare socială și economică.

Performanța spitalului este esențială pentru eficiența sistemului de sănătate.

În cele ce urmează vom analiza pe scurt evoluția statistică în perioada 2007-2016 a unităților sanitare (categoria spitale) pe număr de clădiri, număr de paturi și resursă umană disponibilă la nivel național și județean.

În tabelul 1 am redat evoluția unităților spitalicești pe total general în perioada 2007-2016

Tabelul 1: Evoluția numărului de spital existente la nivelul României

Spitale - România	Anul									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Total general	447	458	474	503	464	473	499	527	554	567
Din care: public	425	428	431	428	367	364	365	366	367	366
privat	22	30	43	75	97	109	134	161	187	201

Sursa: <http://statistici.insse.ro/shop>

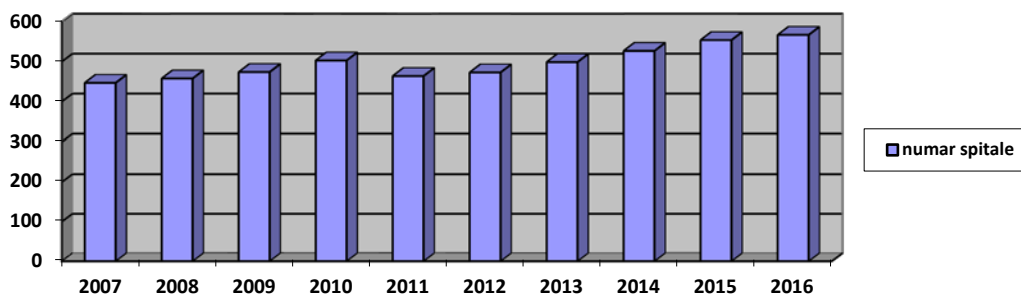

Figura nr. 1: Evoluția numărului de spital existente în România - perioada 2007-2016

Sursa: date preluate din tabelul nr. 1., datele pentru 2017 nu sunt postate pe insse

Din datele prezentate se constată o majorare cu 120 spitale în perioada celor 10 ani. Se poate observa că în primii 3 ani de

analiză, numărul acesta a crescut anual, ulterior afectați de criza mondială, în 2011 s-a înregistrat o scădere substanțială a numă-

rului de unități spitalicești, de la un total de 503 unități la doar 464. Cu toate acestea de atunci, evoluția este favorabilă, astfel anul 2016 a înregistrat un total de 567 unități spitalicești în România. Dintre aceștia cele mai multe s-au înregistrat în domeniul public, însă în 2007, numărul unităților spitalicești private cumulau aproximativ 5 % din total general, însă în 2016, numărul acestora înregistrează aproximativ 36% din

total general. Din datele redate la nivelul tabelului 1 se constată o creștere extrem de mare a numărului de unități spitalicești din domeniul privat, de la un total de 22 la un total de 201 în anul 2016. Perioada de criză nu a influențat evoluția acestora, din contră în perioada deficitară, ele s-au înmulțit vizibil

În tabelul 2 am redat evoluția unităților spitalicești din Gorj general în perioada 2007-2016

Tabelul 2: Evoluția numărului de spital existente la nivelul județului Gorj

Spitale - Gorj	Anul									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Total general	8	8	8	8	7	7	8	8	8	8
Din care: public	8	8	8	8	7	7	8	8	8	8
privat										

Sursa: <http://statistici.insse.ro/shop>

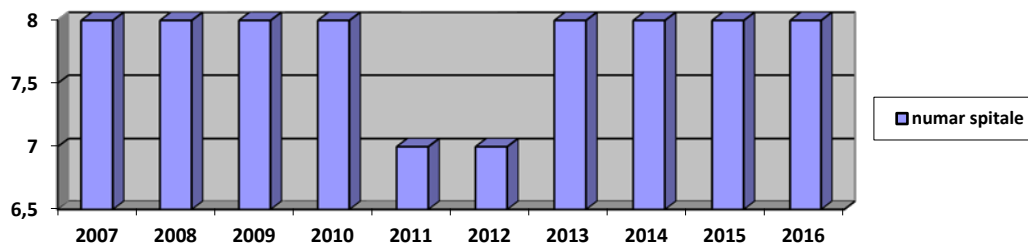

Figura nr. 2: Evoluția numărului de spital existente în Gorj - perioada 2007-2016

Sursa: date preluate din tabelul nr. 2., datele pentru 2017 nu sunt postate pe insse

Din datele prezentate se constată faptul că în județul Gorj, în perioada analizată numărul spitalelor a rămas constant, respectiv un total de 8 unități, cu excepție perioada 2011-2012 când a fost mai puțin cu o unitate. Toate acestea sunt înregistrate în domeniul

public. În Gorj nu s-a înregistrat încă spitale private.

În tabelul 3 am redat evoluția unităților spitalicești din Gorj general în perioada 2007-2016.

Tabelul 3: Evoluția numărului de paturi din spitalele existente la nivelul României

Paturi Spitale - România	Anul									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Total general	138025	138184	138915	132004	128501	129642	130708	130963	132149	132277

Sursa: <http://statistici.insse.ro/shop>

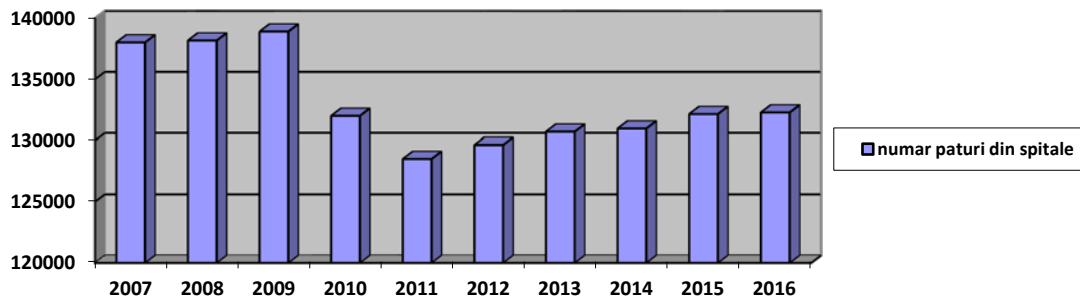

Figura nr. 3: Evoluția numărului de paturi de spital existente în România, perioada 2007-2016

Sursa: date preluate din tabelul nr. 3., datele pentru 2017 nu sunt postate pe insse

Din datele prezentate se constată o diminuare de aproximativ 6.000 paturi la nivel național, de la un total de 138.025 paturi spitalicești în 2007, la un total de 132.277 paturi în anul 2016. Cu toate că în 2006 erau declarate un total de 142.034 paturi, care s-au diminuat desființări unor unități spitalicești sau reorganizărilor de secții din cadrul spitalelor existente la nivel național.

Aceste cifre provin dintr-un total de secții, astfel:

- la secția de obstetrică și ginecologie s-a înregistrat o scădere de circa 3500 paturi din 2006 în 2016, ajungând astfel în 2016 la un total de 8734 paturi;

- la secția de nou născuți și imaturi diferența este mult mai mică de doar 700 paturi, astfel în anul 2016 se declara doar 4630 paturi;
- la secția interne, diferența tot în scădere, este de doar 4000 de paturi, anul 2016 fiind cu cele mai puține paturi înregistrate, respectiv 25834;
- la secția chirurgie numărul acestora s-a diminuat nesemnificativ, de doar 700 paturi, în 2016 înregistrându-se un total de 22.472 paturi;
- la secția de pediatrie, numărul internărilor s-a redus la un total de 7.666 paturi în 2016, cu aproximativ 2500 mai puțin decât anul 2006;

- la secția boli infecțioase numărul de paturi în 2016 a fost de 5340, cu aproximativ 7 mai mult decât anul precedent și cu 1400 mai puțin decât anul 2006;
- la tuberculoză și pneumologie s-a declarat un total de 8609 paturi, fiind și cea mai mică valoare din perioada de analiză, cu 1500 mai puțin decât anul 2006;
- la psihiatrie și neuropsihiatrie numărul a crescut, fiind una din cele patru secții care înregistrează majorări de paturi, de la un total de 17.184 în 2006 la un total de 17.257 paturi constata la nivelul lui 2016;
- la secția oftamologie, numărul internărilor s-au redus la un total de 1733 în 2016, cu 500 mai mici decât anul de început al perioadei analizate, iar la ORL numărul de paturi a fost de 2361.
- la neurologie se constată un total de 5786 paturi în 2006, valoare care prezintă o evoluție oscilantă, însă la finele anului 2016 se înregistrează un total de 5536 paturi.
- la dermato-venerologie numărul de paturi din 2016 înregistrează și cele mai mici valori de 1442 paturi;
- la celelalte secții care înregistrează creșteri, situația este astfel: oncologie constată la finele lui 2016 un total de 3631 paturi, la recuperare un total de 7922 paturi, iar la ATI un total de 5025.

Cu toate acestea, mai este o categorie denumită alte specialități, care prezintă o majorare de la un total de 1903 paturi în 2006, la un total de 4085 în anul 2016, fiind și anul cu cele mai mari valori înregistrate în perioada analizată.

În județul Gorj, numărul total de paturi disponibile în cele 7 sau 8 unități spitalicești s-au majorat de la un total de 2307 paturi la un total de 2313. În perioada 2014-2015 numărul acestora a determinat același număr de paturi, anul 2016 este anul cu cele mai mari valori.

Analizând personalul medico-sanitar pe total general și pe județul Gorj se constată:

- în anul 2006 s-a constatat un total de 46.936 medici la nivel național și 586 în Gorj;
- în anul 2016 s-a înregistrat un total de 57.304 medici la nivel național și 722 în Gorj.

În concluzie, din datele menționate se constată o majorare atât la nivelul României cât și la nivelul județului Gorj, cu toate că în județ anul 2015 a fost anul cu cei mai mulți medici declarați, respectiv 729 la număr.

Gestiunea organizațională este un stil de management comun pentru spitale. Metoda organizațională permite managerilor să descompună întreaga operațiune a unui departament în mai multe etape. Împărțirea funcțiilor operaționale în secțiuni permite conducerii să obțină o imagine clară a obiectivelor unui departament și a modului în care acesta poate fi implementat cel mai eficient. De asemenea, permite managerilor din unitățile spitalicești să răspundă rapid

factorilor care afectează așteptările interne sau externe ale unității. Cercetătorii s-au preocupat, de studierea posibilităților, ca anumite comportamente specifice să-i facă pe unii lideri mai eficienți decât alții. Trăsăturile

intrinseci ale unei persoane sunt dificil de modificat, dar putem să ne însușim comportamente universale eficiente - în măsura în care le putem identifica - devenind astfel lideri de succes.

Bibliografie:

1. Ciurea Sorin, Management, elemente aplicative, Editura Universitară, București, 2007.
2. Dogaru Mihaela, Managementul calității, Editura Universitară, București, 2016.
3. Nica Panaita, coord., Managementul organizației, concepte și practici, Editura Sedcom Libris, București, 2014.
4. Nicolescu Ovidiu, Fundamentele managementului organizației, Editura Universitară, București, 2008.
5. Stoina Cristian Nicolae, Managementul reformării sistemului de sănătate publică - fundamente teoretice și pragmatism, Management în sănătate XVI/1/2012, pp. 4-13
6. Vagu Paraschiv, Stegăroiu Ion, Strategii manageriale, Editura Pro Universitaria, București, 2014.
7. Verboncu Ion, Apostu Caius Mihai, Gogîrnoiu Denis Mugurel, Zalman Michael, Management: eficiență, eficacitate, performanțe, Editura Universitară, București, 2014.
8. Vlădescu C., Bușoi C., Politici de sănătate în Uniunea Europeană, Polirom, 2011.
9. <http://www.comunicareinsanatate.ro/consiliile-etice-din-spitale/>
10. www.insse.ro

FIDELIZAREA ȘI LOIALIZAREA CLIENȚILOR - COMPONENTĂ STRATEGICĂ DE DEZVOLTARE A AFACERII

LILIA CHIRIAC

conferențiar universitar, doctor

Customer fidelity and loyalty exerts a strong influence on the success of the economic entity, its revenue, image, and last but not least, customer retention and loyalty depend on its existence in the future. The implementation of customer fidelity and loyalty programs allows the economic entity to strengthen its position in relation to competition. This goal can be achieved by deeply studying consumer behavior both in scientific and applicative terms.

Keywords: clients, loyalty programs, competition, economic entity

Printre preocupările producătorilor și vânzătorilor se regăsește și cea legată de fidelizarea consumatorilor și implementarea programelor de loialitate, care exercită o influență majoră asupra realizării obiectivelor stabilite în cadrul entității economice.

În acest sens sunt cunoscute multiple posibilități de investigare a comportamentului de cumpărare și consum al consumatorului, printre care menționăm: conturarea modelelor comportamentale care explică aspecte ce țin de manifestările comportamentale, existența unui instrumentariu conceptual și aplicativ bogat și diversificat, existența multiplelor publicații în domeniul studiilor comportamentale, cunoașterea rezultatelor aplicării metodelor, tehnicilor și procedeele în studierea comportamentului consumatorului [5, p. 25].

Fidelizarea clienților cuprinde ansamblul măsurilor unei întreprinderi prin care se urmărește orientarea pozitivă a intențiilor comportamentale ale clienților actuali și ale clienților viitori față de un ofertant și/sau oferta/prestările acestuia pentru a obține o stabilizare, respectiv o dezvoltare a relațiilor cu acești clienți [1, p. 111].

Fidelitatea reprezintă un răspuns la comportamentul punctual, exprimat în cursul unei perioade de timp, de către un cumpărător, referitor la una sau mai multe mărci (produse, servicii), selectate din ansamblul mai multor mărci concurente, pe baza unui proces de decizie și de evaluare a ansamblului de atribute, utilizând criteriile de alegere bine precizate [6, p. 278].

Pentru a ajunge clientul de la non-client la client fidel acesta trece prin mai multe etape, etape influențate de acțiunile

companiei, și care se prezintă sub forma schemei de mai jos:

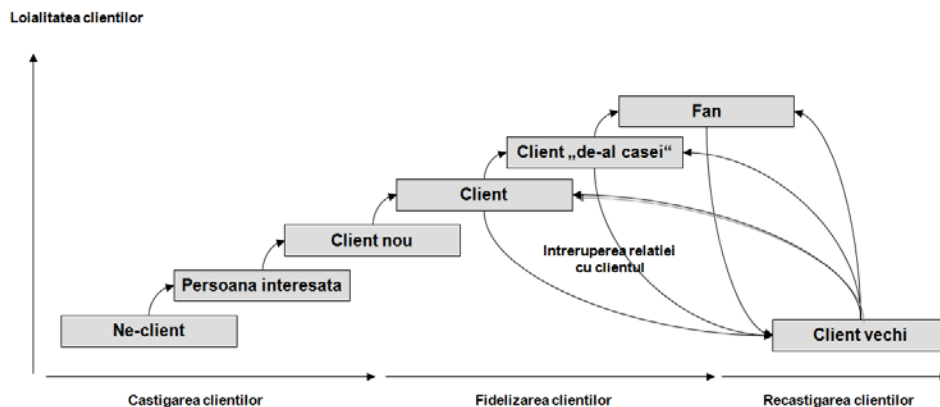

Figura 1. Ciclul de viață al unui client prin prisma fidelizării
 Sursa: ANGHEL L. Marketing. București: Editura ASE, 2000. p. 112

Printre strategiile de fidelizare a clienților, actualmente frecvent se aplică strategia Managementului Relației cu Clienții. CRM (Customer Relationship Management) reprezintă o strategie de afaceri care presupune realizarea schimbărilor de viziune și de organizare, prin care compania tinde să îmbunătățească managementul propriei firme prin schimbarea comportamentului clienților. CRM constă în obținerea și organizarea informațiilor despre clienți și utilizarea acestei informații în scopul creșterii gradului de satisfacție și implicit gradului de fidelizare a clienților, precum și focalizarea ofertelor personalizate spre categorii de clienți țintă identificate. Pentru elaborarea și implementarea strategiei de fidelizare a clienților CRM, se recomandă să

se obțină răspuns la un șir de întrebări, prezentate în figura 2.

Prin răspunsul treptat la fiecare întrebare din cadranele prezentate în figura 2 se reușește crearea strategiilor adecvate de fidelizare a clienților. Implicarea totală a companiei care a recurs la CRM va genera un rezultat satisfăcător la nivelul pieței și cerințelor economice.

Clienții cu o fidelitate sporită, sunt cei care contribuie la formarea avantajului financiar al entității economice nu doar prin repetarea cumpărărilor, dar și prin creșterea treptată a sumei investite în cumpărături. Clienții fideli aduc avantaje de imagine a entității economice, identificându-se prin mărcile sau produsele acestora și demonstrând publicului larg alegerea făcută de acesta.

Avantajele fidelizării clienților sunt multiple. Pe lângă asigurarea unui volum de vânzări constant, clienții fideli companiei au o frecvență mai mare de cumpărare și au o anumită predispoziție de a accepta schimbările de prețuri în sus mai ușor decât ceilalți clienți. De asemenea, clienții fideli

sunt cei mai buni ambasadori. Aceștia le pot recomanda altora să devină clienți ai companiei, iar puterea lor de convingere este mult mai mare decât cea a unei campanii de promovare. Toate aceste avantaje și efecte duc la creșterea cifrei de afaceri [7].

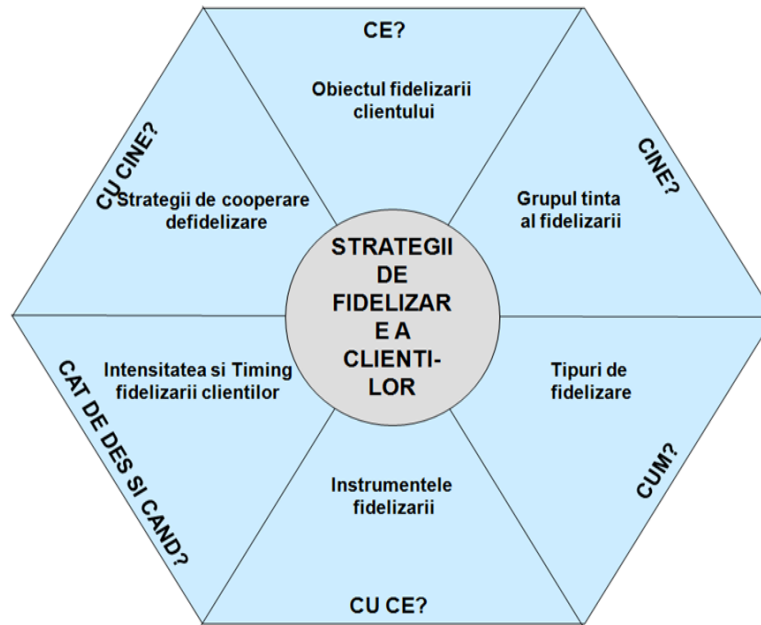

Figura 2. Strategii de fidelizare a clienților
Sursa: Pop N. Al., *Marketing strategic*, Editura Economica, București 2008

Spre deosebire de fidelizare, loializarea nu presupune o acțiune agresivă asupra clienților, ci să le câștigi sincer încrederea astfel încât, chiar dacă se practică prețuri mai mari, să vină tot la acest vânzător. Loializarea vorbește despre grija manifestată față de client. Este un efort mai mare la început când se implementează un program de loializare,

dar, cu timpul, aceste acțiuni devin mod de lucru uzual, realizat fără efort. Loializarea înseamnă să acționezi asupra produselor și serviciilor oferite și nu să acționezi asupra clienților, să le determini comportamentul, cum este în cazul fidelizării. Loializarea înseamnă să perfecționezi prestația oferită clienților în mod constant, să fii profesionist

în ceea ce faci și să obții ceea ce meriți - clienți loiali care îți pot susține fără probleme afacerea, chiar și în perioade de criză sau de declin economic [8].

Kevin Roberts definește loialitatea ca fiind „ceva pe care te poți baza întotdeauna asta ar fi cu adevărat diferit de preț. Ar fi loialitate dincolo de rațiune”.

În sens restrâns loialitatea este definită ca o cumpărare repetată a aceluiaș produs. Legat de satisfacția consumatorului s-a constatat că există o serie de elemente care contribuie la formarea unei loialități, respectiv îl împiedică să treacă la folosirea altei mărci sau produs chiar dacă nu întotdeauna corespund cerințelor. Acestea poartă denumirea de bariere tranzitive: costul căutării unui nou produs; costuri asociate învățării folosirii unui nou produs; obișnuința individului; costurile tranzacționale; aspecte emoționale; diverse forme asociate riscului și incertitudinii. Practic aceste bariere sunt fenomene cu caracter psihologic care-l împiedică pe consumator să treacă la folosirea altui produs [3, p. 60].

Pornind de la opinia lui M. Baker, precum că „este de șase ori mai scump să câștigi un client decât să păstrezi unul deja câștigat” este evident că fidelizarea și loializarea clienților este valoroasă dar și dificilă.

Din studiul Forrester *The State Of Loyalty Programs 2013*, despre programele de loialitate, aflăm câteva lucruri interesante de la cei chestionați (specialiști de marketing pentru programele de loialitate din

númeroase industrii din SUA). Întrebați fiind care sunt cele mai importante obiective ale programelor de loialitate, 70 % din ei au considerat păstrarea clienților drept cel mai important, detronând inclusiv veniturile (34%) [4, p. 33]. În această ordine de idei, se consideră oportună implementarea programelor de loialitate.

Cele mai cunoscute argumente privind creșterea bugetelor programelor de loialitate sunt [4, p. 39]:

1. Clienții loiali costă mai puțin organizația decât cei non-loiali - afirmația pornește de la presupunerea conform căreia clienții existenți cunosc mai bine produsele și serviciile, și prin urmare, costurile conversiei acestora sunt mai mici decât pentru clienții noi. „Costurile de achiziție ale unui client nou sunt atât de mari încât din punct de vedere financiar, cifrele sunt cu pozitive doar dacă clientul rămâne loial”.

2. Clienții loiali sunt mai puțin sensibili la preț decât clienții noi - acesta este de cele mai multe ori rezultatul unor reduceri disponibile în mod normal numai clienților noi, dar și selecției proprii, lucru confirmat și de studii care arată că articolele vândute ieftin pentru a atrage clienții reprezintă doar o mică parte din coșul de cumpărături al clienților existenți.

3. Clienții satisfăcuți recomandă produsele și serviciile și altor clienți, iar asta este mult mai profitabil pentru că acei clienți care vin să cumpere pe baza unei recomandări au tendința să fie de o calitate superioară, mai profitabili și să petreacă mai mult timp cu business-ul decât clienții care

vin prin canalele clasice de achiziție (publicitate, promoții).

4. Realitatea pentru multe industrii este că o îmbunătățire cu 5% a ratelor de intenție va produce o creștere a profitului între 25% și 100%, iar aceasta este baza financiară a conceptului de loialitate. În jurul acesteia sau conceput toate bugetele de loialitate.

Clienții devin tot mai pretențioși, competenți și nu răspund că în trecut la mesajele promoționale. Nu este suficient să oferi cadouri și reduceri pentru a menține clienții, este necesară o gândire laterală pentru a reuși retenția clienților în unitățile comerciale. Instrumentele tradiționale de fidelizare a clienților (acumularea punctelor de loialitate pe cardul de loialitate, transport gratuit la destinație sau preț redus) nu sunt suficiente, așa dar actualmente se recomandă utilizarea noilor instrumentelor, deoarece în lupta concurențială câștigă acea companie care reușește să identifice instrumente eficiente de fidelizare și loializare a clienților.

Gândirea laterală joacă un rol important în fidelizarea și loializarea clientului, ofertantul trebuie să propună mereu lucruri noi care să-l diferențieze de companiile concurente, prin urmare își va păstra clienții actuali, și va castiga clienți noi.

În scopul creșterii numărului de clienți, fidelizării și loializării acestora se recomandă realizarea următoarelor activități:

1. Focusarea pe identificarea beneficiilor pentru client prin prisma caracteristicilor și atributelor produselor.

2. Implementarea modelului axat pe client sau relații personalizate cu clienții.
3. Comunicarea autentică cu clientul. Încrederea companiei în raport cu produsele proprii se transmite și clientului.
4. Prezentarea explicită a informații despre produs.
5. Surprinderea clientului prin a oferi mai mult decât se așteaptă, de exemplu felicitare scrisă de mână cu ocazia zilei de naștere sau mesaje de mulțumire la prima cumpăratură.
6. Prezentarea condițiilor de returnare a produsului în caz de necorespondere cu așteptările clientului.
7. Utilizarea la maxim a beneficiilor social-media (ex. video pe Facebook despre lansarea noilor produse, extinderea gamei sortimentale etc.).
8. Promovarea feedback-ului obținut din partea clientului. Feedback-ul din parte clienților este o sursă eficientă de identificare a informației despre nevoile, așteptările, dorințele, frustrările clienților.

În spiritul fidelizării și loializării clienților, se recomandă elaborarea și implementarea programelor viabile de atragere și menținere a clienților. În situația reducerii numărului de clienți, acțiunile de identificare a cauzelor și recâștigarea emoțională sau rațională a clienților sunt indispensabile, în condițiile în care clienții au o valoare strategică pentru entitatea economică. Echilibrul între atragerea și menținerea

clienților are un caracter dinamic, argumentat prin schimbările în ordinea de prioritate a celor două aspecte, pe parcursul evoluției produsului pe piață. O explicație exhaustivă a acțiunilor de fidelizare și loializare a

consumatorilor n-a fost identificată, nici nu pot fi reliefate soluții unice pentru realizarea acestei activități, deși în acest domeniu s-au acumulat multiple observații și cercetări științifico-practice.

Bibliografie:

1. Anghel L., Marketing. București, Editura ASE, 2000. 240 p.
2. Cătoiu I., Teodorescu N. Comportamentul consumatorului. București, Editura Uranus, 2004, 302 p.
3. Cristache N. Comportamentului consumatorului. Galați, 2008, 97 p.
4. Dragnea M. This is retention. București, Editura ALL, 2016, 158 p.
5. Chiriac L., Childescu V. Clientul - element cheie în afaceri. În: Culegere de articole. Conferința Internațională Științifico-Practică. Eurasian Business Conference, cu genericul Conducere prin valori - o soluție pentru succes. Universitatea Divitia Gratiae. 1 aprilie 2017. Chișinău, pp. 25-35.
6. Lache C. Fidelizarea consumatorilor, element central al politicilor de marketing. Analele Științifice ale Universității Cooperatis Comerciale din Moldova. Chișinău, 2011, Volumul al IX-lea partea 1, pp. 278-284
7. <http://www.esimplu.ro/articole/marketing-si-vanzari/4238-fidelizarea-clientilor-aspect-important-al-profitabilitatii>
8. <http://www.spresucces.md/Articole/Vinzari/Ce-fel-de-clienti-va-doriti-Fideli-sau-Loiali>

MANAGEMENTUL PRODUSELOR APICOLE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Aliona LÎȘÎ

doctor în Științe Economice, conferențiar universitar

Diana TOPOREȚ

doctorand, Universitatea de Studii Politice Economice Europene

„Constantin Stere”

This paper aims to highlight the importance and aspects of the implementation of the management principles in the apiculture sector in the Republic of Moldova. The major problems that the beekeeping sector is currently experiencing have been identified, the results of actions already implemented, the latter being oriented towards creating favorable development conditions and materializing the provisions reflected in the National Program of Beekeeping Development in the Republic Moldova, while identifying priority directions for state involvement in the development and continued support of the beekeeping sector in the Republic of Moldova.

Keywords: *management, beekeeping sector, Republic of Moldova.*

Economia națională se apropie de un echilibru nefavorabil, marcat de rate scăzute de creștere, și poate fi caracterizată prin dezvoltare instabilă, iar sectorul agrar, din care face parte și sectorul apicol, suportă influența negativă a acesteia [1]. Fiind un sector strategic de importanță națională, sectorul apicol reprezintă un sistem complex, funcționarea căruia are loc sub impactul legal atât cu caracter economic, cât și social, climateric, dar și al altor factori specifici, care determină unicitatea acestei sfere. În condițiile actuale, caracterizate prin necesitatea stabilizării și asigurării dezvoltării eficiente a sectorului apicol, aspectele cu privire la perfecționarea

sistemului managementului devin deosebit de importante.

În anul 2006 a fost făcut primul și cel mai important pas pentru dezvoltarea sectorului apicol prin adoptarea de către Parlament a Legii apiculturii nr. 70-XVI din 30.03.2006, care a avut și are un impact pozitiv asupra evoluției apiculturii în țara noastră. [2]

Anume din acest moment se poate vorbi despre începutul unei gestionări intenționate din partea statului care ar asigura desfășurarea eficientă a activităților în sectorul apicol și care urmărește obținerea nivelului maxim de rezultate prin folosirea optimă a resurselor.

Pentru prima data măsuri concrete vizând îmbunătățirea activității în sectorul apicol și diversificarea producției apicole, au fost propuse în cadrul Programul de dezvoltare a apiculturii în Republica Moldova pentru perioada 2006-2015, aprobat în anul 2006, prin hotărârea ministrului Agriculturii. În program au fost stipulate mai multe direcții prioritare (vezi tabelul 1) printre care pot fi menționate:

- înființarea Centrului republican informațional și de marketing pentru apicultură;

- înființarea laboratorului special certificat la standardul UE pentru testarea calității mierii și celorlalte produse apicole;
- înființarea centrului de procesare a mierii;
- elaborarea standardelor republicane pentru produse apicole.

Reieșind din situația prezentată în tabelul 1, deși statul a stabilit scopuri și acțiuni concrete pentru dezvoltarea sectorului apicol, rămân încă un șir de obiective nesoluționate, care împiedică managementul eficient al sectorului vizat.

Politica statului privind dezvoltarea apiculturii în Republica Moldova

Evidențierea problemelor (situația raportată la a. 2006)	Soluțiile propușe	Gradul de implementare (situația raportată la a. 2018)
1	2	3
Lipsa unei structuri organizatorice asociative la nivel republican	1. Crearea Centrului Republican Informațional și de Marketing în Apicultură; 2. Inființarea Asociației Naționale a Apicultorilor din RM (ANARM) 3. Crearea structurii organizatorice teritoriale / republicane a Asociației Apicultorilor din RM;	Primul Centru Apicol a fost deschis în a. 2017 în Regiunea Nord a țării (or. Cupcini, Edineț) A fost fondată la data de 19.08.2006, în cadrul Congresului Apicultorilor din RM. În prezent este membru al Organizației Mondiale a Apicultorilor „Apimondia” Întrunește la moment 29 de asociații rationale ale apicultorilor, cu un efectiv peste 2,0 mii de membrii.
Lipsa unei baze normative în domeniu	1. Elaborarea și aprobarea standardelor republicane pentru produse apicole pe baza normelor internaționale; 2. Elaborarea actelor normative întru implementarea legii	Guvernul a întreprins măsuri concrete prin elaborarea unui șir de standarde naționale care reglementează activitatea apicultorilor și cerințele de producere și comercializare a produselor apicole Au fost introduce modificări și completări în Legea Apiculturii nr. 70-XVI din 30.03.2006

		S-a adoptat „Programul Național de dezvoltare a apiculturii pentru perioada anilor 2006-2015” și ulterior pentru anii 2018-2025
Nivelul scăzut al tehnologiilor aplicate în apicultură	1. Extensia în apicultură: - organizarea cursurilor de pregătire profesională a apicultorilor; - organizarea conferințelor apicole; - editarea revistelor de specialitate; - elaborarea materialelor informative pentru școlile profesionale	Anual se organizează Conferințe Raionale ale Apicultorilor; Finanțarea pregătirii profesionale a apicultorilor la școlile de meserii; Organizarea măsurilor de școlarizare și propagare a apiculturii ecologice; Finanțarea anuală a programelor speciale de cercetări științifice; Organizarea seminarelor raionale de instruire
Lipsa politicilor și strategiilor clare din partea statului privind susținerea agriculturii	1. Dezvoltarea Sistemului informational (evidența apicultorilor, dotarea tehnică a stupinei); 2. Crearea Laboratorului certificat la standardele UE pentru certificarea producției apicole	Inițierea Asociației Naționale a Apicultorilor din RM a permis de a crea o bază de date centralizată a apicultorilor și a numărului de albine deținute În cadrul Centrului Republican de Diagnostică Veterinară a fost creat un Laborator dotat cu utilaje performante, ce permit certificarea produselor apicole conform cerințelor UE. Astfel, s-a deschis exportul liber a produselor autohtone apicole în UE.
Indiferența față de promovarea produselor apicole pe piețele de desfacere	1. Dezvoltarea Sistemului de Marketing: - înființarea paginii web; - reclamă și educație prin posturile TV și radio; 2. Înființarea centrului de procesare a produselor apicole	Organizarea Evenimentelor de promovare a apiculturii și produselor apicole (expoziții, târguri, festivaluri); Dezvoltarea paginii web al Asociației Naționale al Apicultorilor; Promovarea culturii consumului mierii și stimularea comercializării locale și exportului Este în decurs de implementare, se lucrează la elaborarea proiectului centrului de procesare, atragerea investițiilor în apicultură și elaborarea programelor în scopul obținerii granturilor și finanțărilor
Lipsa programelor de dezvoltare a bazei melifere	1. Pașaportizarea stupinelor;	Prin intermediul Asociației Naționale a Apicultorilor s-a realizat Campania de pașaportizare a prisăcilor (cca 1200 din 3000 existente)

	<p>2. Aprobarea Normelor zootehnice privind creșterea și certificarea materialului genitor apicol;</p> <p>3. Elaborarea și legiferarea programului de ameliorare genetică a albinelor din RM</p>	<p>S-a efectuat atestarea de stat a stupinelor de prăsilă în scopul asigurării apicultorilor cu material biologic valoros din punct de vedere genetic</p> <p>Este în decurs de implementare, se lucrează la dezvoltarea științifică a apiculturii și creșterea continuă a potențialului productiv al rasei</p>
--	--	--

Sursa: elaborat de autor în baza surselor [2], [3].

Acțiunile deja implimentate au creat condiții favorabile de dezvoltare al apiculturii în Republica Moldova și atingerea parțială a scopurilor enunțate în Programul național de dezvoltare a apiculturii în Republica Moldova, însă, se necesită de a atrage atenția la următoarele:

- Introducerea managementului calității în apicultură;
- Elaborarea cadrului legal cu privire la producerea produselor apicole BIO, promovarea apiculturii ecologice;
- Soluționarea problemelor legate de subvenționare și certificare;
- Medierea conflictelor care apar în interiorul ramurei;
- Elaborarea materialelor de popularizare a apiculturii și a consumului de produse apicole.

Concluzii

La etapa actuală, apicultura poate cunoaște o dezvoltare adevărată și o creștere economică durabilă numai în condițiile economiei de piață și în context european.

Implicarea statului în managementul produselor apicole este prima soluție conformă cu standardele ISO care va permite producătorilor să ofere consumatorilor produse care răspund cerințelor de conformitate.

Statul trebuie să se implice în monitorizarea continuă a sectorului apicol, inclusiv modificarea elementelor esențiale, cum ar fi: produsul și caracteristicile sale, strategia de comunicare, canalele de distribuție și prețul.

Bibliografie:

1. Lupușor, A., Fală, A., Popa, A., în parteneriat cu FRIEDRICH EBERT STIFTUNG. Republica Moldova 2017. Raport de stare a țării. Chișinău, 2017.
2. Programul național de dezvoltare a apiculturii în Republica Moldova, 2018-2025.
3. Programul național de dezvoltare a apiculturii în Republica Moldova (pentru perioada 2006-2015).
4. Gâștemulte, N. Ministerul agriculturii este de prisos in ramura apiculturii. Articol publicat pe www.timpul.md, 2012.

Elena MOROI,
dr., conf. univ. UASM

The current restructuring of the world economy, the internationalization, regionalization and market globalization, the deepening of the economic integration influences considerably the positions of national economies, concrete enterprises, in comparison with others.

At the same time, considerably increase the interest and efforts of modern enterprise in getting beneficial effects both on the domestic and international markets. It is precisely competitive ability or competitiveness that is the cornerstone on which the economic power and economic strength of the economic agent is based in the conditions of a market economy, which, in fact, determines even its existence. Developing competitiveness, acquiring and maintaining competitive advantage, as well as the efficient use of the factors that influence it, becomes the main goal for all economic agents.

Keywords: *competitiveness, economic growth, gross domestic product, the value of industrial production, the value of agricultural production.*

Competitivitatea este o condiție primordială pentru fiecare economie în asigurarea unei dezvoltări durabile. În același timp, sub aspect teoretic, asupra conceptului de competitivitate nu s-a ajuns la un consens în abordare, din cauza complexității fenomenului în cauză. Totodată există o unanimitate referitor la ipoteza că competitivitatea unei economii poate fi sporită prin orientarea eforturilor spre asigurarea pe termen lung a unei dezvoltări sustenabile, ceea ce presupune în sensul cel mai general – un nivel înalt de viață al populației, respectiv un nivel înalt al veniturilor reale pe cap de locuitor și al productivității.

Termenul de competitivitate este o noțiune complexă și reprezintă caracteristica unității economice de a face față concurenței,

din partea altor entități producătoare de bunuri de pe o piață anumită. Competitivitatea este capacitatea entităților, sectoarelor, regiunilor, aflate în competiție internațională, de a asigura în mod susținut un venit relativ ridicat din valorificarea factorilor de producție precum și un venit superior din valorificarea forței de muncă.

Aspectul economic constă în dezvoltarea proceselor cărora le sunt caracteristice două direcții: – constituirea și consolidarea economiei naționale ca un tot întreg; – și procesele de dezvoltare a economiei ca un tip „de economie deschisă” restului lumii, fapt care mult timp a fost ignorat de sistemul centralizat. În pofida anumitor dereglări, economia națională în anii 2014-2016 deține un ritm mai stabilizat (tabelul1).

Tabelul 1. Dinamica creșterii economice în Republica Moldova

Indicatorii	Anii			Abaterea (+,-)	
	2014	2015	2016	2014	2015
Produsul intern brut, mil lei	112050	122563	135397	23347	12834
Formarea brută în capitalul fix, mil lei	28875	27802	30258	1383	2456
Valoarea producției industriale	35452,3	37706,6	39654,3	4202	1947,7
Valoarea producției agricole, mil lei	27254	27193	30362	3108	3169
Rata de ocupare, %	39,6	40,3	40,8	1,2	0,5
Ponderea exportului în PIB, %	66,62	61,21	59,16	-7,46	-2,05

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică din Republica Moldova

În perioada analizată Republica Moldova înregistrează o creștere pentru unii indicatori macroeconomici. Astfel, în anul 2016 produsul intern brut s-a majorat cu 20,84% față de anul 2014 și cu 10,47% față de anul 2015.

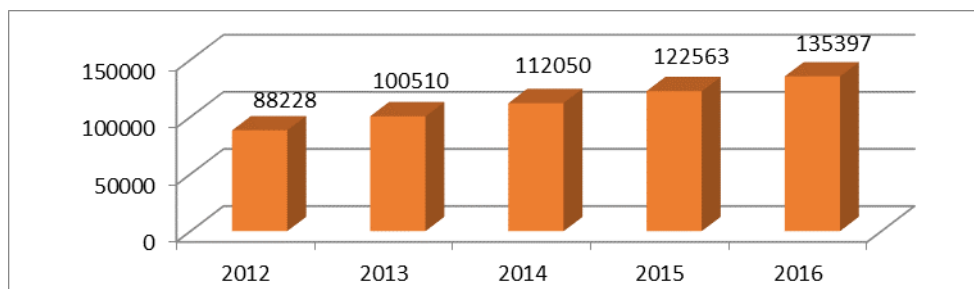

Figura 1. Dinamica produsului intern brut în Republica Moldova, mil. lei

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică din Republica Moldova.

În dinamică produsul intern brut în perioada analizată are o tendință de majorare, cauzată de creșterea numărului companiilor transnaționale și a volumului investițiilor străine directe. În anul 2016, produsul intern brut s-a majorat cu 53,46% față de anul 2012.

Majorarea volumului investițiilor străine au stimulat creșterea formării brute de capital fix în anul 2016 cu 4,79% față de anul 2014. Toate acestea au fost influențate de majorarea volumului producției industriale și agricole în perioada analizată cu 11,66% în anul de gestiune față de anul 2014.

În perioada analizată se înregistrează o tendință de micșorare a ponderii exportului în PIB. Reducerea cu 7,46% a ponderii exportului în PIB în anul 2016 față de anul 2014 denotă un nivel al competitivității economiei Republicii Moldova foarte scăzut. Această situație influențează negativ asupra

gradului de integrare a economiei Republicii Moldova în economia mondială.

Odată cu relansarea creșterii economice în Republica Moldova pe parcursul anilor 2011-2016, raportul dintre PIB per capita s-a majorat la 27,8% (figura 2).

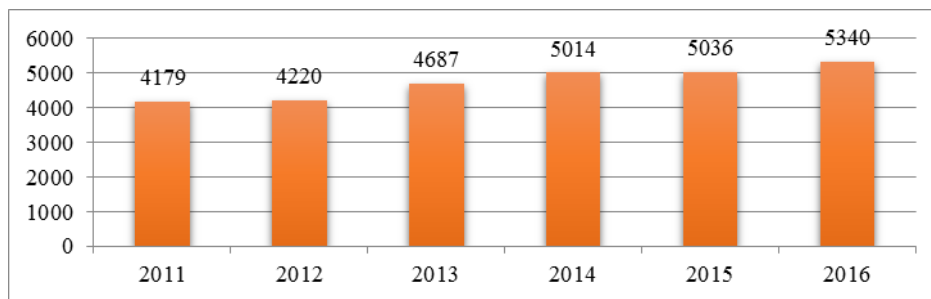

Figura 2. PIB per capita exprimat la Paritatea Puterii de Cumpărare, (USD)
Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică din Republica Moldova

Potrivit unui raport de stare a țării, realizat de „Expert-Grup” anul trecut, Republica Moldova are o economie mică și deschisă, cu dezechilibre structurale mari. În ultimii ani, potrivit raportului, aceasta a fost determinată, în principal, de către migrație și remitențe care au alimentat consumul, au combătut sărăcia și au atenuat presiunile pe piața forței de muncă. „Pe de altă parte, acestea au asigurat „zona de confort” a factorilor de decizie și nu au oferit stimulentele adecvate pentru a orienta economia spre creșterea durabilă.

Climatul de afaceri a rămas slab dezvoltat, creditele bancare – puține, iar investițiile – limitate. În consecință, un motor al economiei moldovenești –consumul

finanțat din remitențe – a funcționat bine, iar celălalt motor – exporturile susținute de investiții – a fost aproape nefuncțional. Așadar, nu este de mirare faptul că Republica Moldova înregistrează una dintre cele mai mici valori ale PIB-lui pe cap de locuitor în țările CSI și cea mai mică valoare a PIB-lui în Europa”. Această volatilitate puternică a fost determinată de o combinație de factori: situația economică dificilă din regiune, condițiile meteorologice nefavorabile și incertitudinea politică internă. Astfel, economia moldovenească are nevoie de o creștere economică robustă, pentru a fi în stare să valorifice potențialul său.

Consumul privat ridicat a fost unul dintre factorii fundamentali care au

contribuit la creșterea economică în perioada analizată (figura 3).

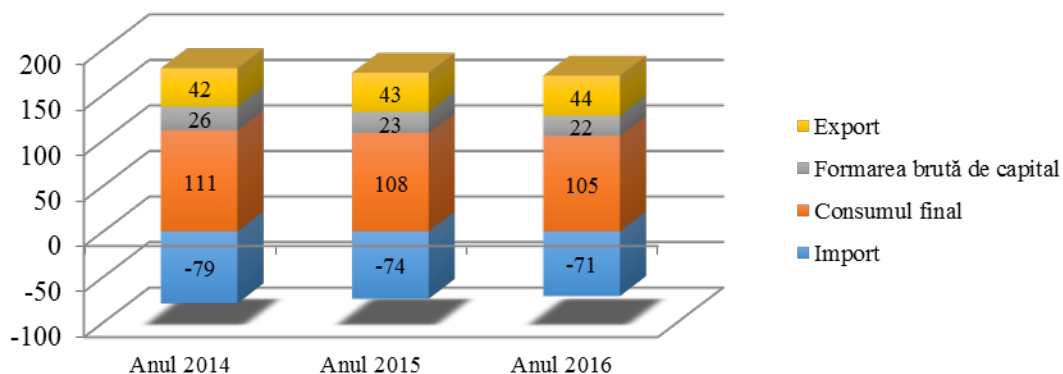

Figura 3.

Dezagregarea PIB după elemente de cheltuieli (%)

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică din Republica Moldova

Totuși, factorii care au susținut consumul privat au fost diferiți și creșterea salariilor nu în mod necesar a contribuit cel mai mult. Emigrația în Moldova a atins nivele cu totul ieșite din comun, plasând-o pe locul doi în lume după ponderea remitențelor în PIB (24,9% în 2016). Remitențele au alimentat consumul privat care a crescut direct proporțional și a depășit cu mult

valoarea PIB pe parcursul ultimilor ani.

Ponderea cea mai mare în structura produsului intern brut le revine serviciilor, care au tendință de creștere cu 51,73% în anul 2016 față de anul 2012. În concluzie putem afirma că produsul intern brut este format în mare parte din producerea bunurilor și prestarea serviciilor.

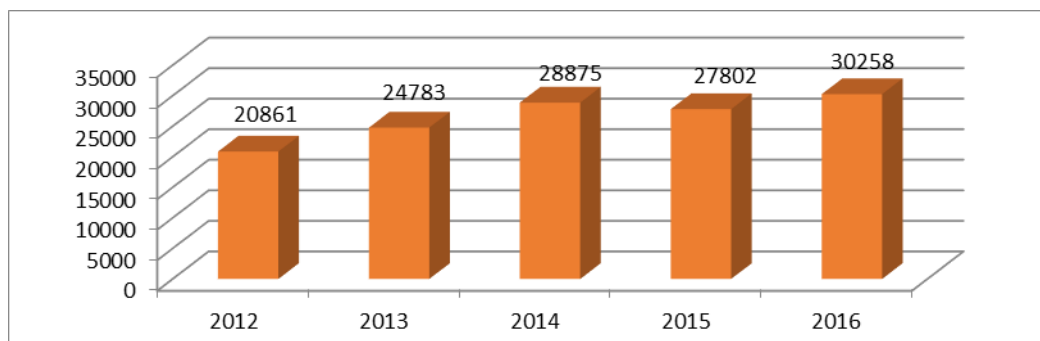

Figura 4. Dinamica formării brute de capital în Republica Moldova, mil. lei

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică din Republica Moldova

În perioada analizată formarea brută de capital a înregistrat o creștere în anul 2016 cu circa 45% mai mult față de anul 2012 și cu 8,8% față de anul 2015. Cauza principală fiind alocarea investițiilor străine în republică. Efectul pozitiv al acestei majorări constă în suplimentarea resurselor interne, contribuind astfel la reducerea deficitului între economiile interne și necesarul de investiții și în consecință la creșterea formării brute a capitalului fix. Ulterior se înregistrează treptat o creștere a investițiilor străine directe atrase concomitent cu o modificare a structurii acestora, astfel încât impactul

intrărilor de capital fix se manifestă din în ce mai puternic, datorate în opinia noastră, preocupării investitorilor străini pentru modernizarea activității și creșterea competitivității produselor.

Restructurarea întreprinderilor industriale, precum și modalitatea în care a avut loc privatizarea, inclusiv a terenurilor agricole în perioada de tranziție a avut impact major asupra structurii economice. De la o economie puternic agrară Moldova a evoluat spre o economie bazată pe servicii, unde serviciile cu o valoare adăugată joasă au crescut mai puternic (figura 5).

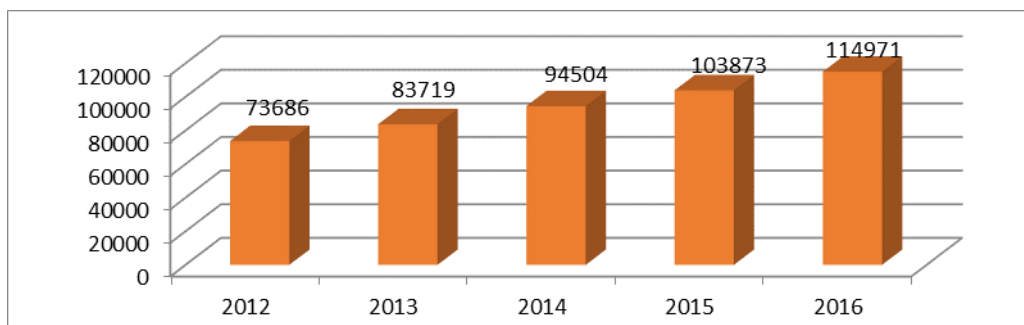

Figura 5. Dinamica Valorii Adăugate Brute în Republica Moldova, mil. lei
Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică din Republica Moldova

În Republica Moldova valoarea adăugată brută are o tendință de creștere de la 73,7 mlrd lei până la 115 mlrd lei în anul 2016. În structura valorii adăugate brute ponderea cea mai mare o dețin alte activități care au avut o contribuție importantă la formarea PIB-ului.

În dinamică produsul intern brut în perioada analizată are o tendință de majorare, cauzată de creșterea numărului compa-

niilor transnaționale și a volumului investițiilor străine directe. În anul 2016 produsul intern brut s-a majorat cu 10,47% față de anul 2015, iar față de anul 2012 cu 53,46% (figura 6).

În ceea ce privește industria, se poate constata că pierderea tradiționalelor piețe de desfacere au determinat declinul sectorului industrial în Republica Moldova, care deține 14 % din totalul valorii adăugate brute.

În ceea ce privește structura industriei există diferențe importante. Peste 49% din producția industriei prelucrătoare a Republicii Moldova este asigurată de industria alimentară și a băuturilor alcoolice, o contribuție majoră având producerea vinului. Astfel, valoarea adăugată în industrie este relativ joasă în Republica Moldova, cca. 7,7 mii USD per salariat în 2016 comparativ cu 30,3 mii USD în România. Fabricarea materialelor de construcții este a doua

ramură ca importanță pentru industria moldovenească. Recent a crescut și ponderea produselor textile și a îmbrăcăminte în totalul producției industriale. Creșterea a fost relansată în mare măsură ca urmare a influxurilor de investiții străine directe, dar în majoritatea cazurilor este vorba de companii care activează pe baza unor contracte de procesare externă (lohn agreements).

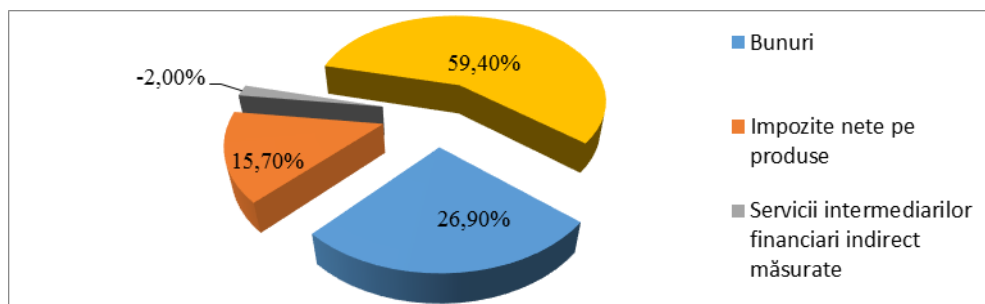

Figura 6. Analiza structurii produsului intern brut pe categorii de resurse în Republica Moldova în anul 2016

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică din Republica Moldova.

Tergiversarea și erorile admise în implementarea reformelor explică de ce pe parcursul tranziției agricultura Republicii Moldova a trecut prin una dintre cele mai acute recesiuni comparativ cu alte țări reformatoare. Producția globală agricolă în gospodăriile de toate categoriile (întreprinderile agricole, gospodăriile țărănești (de fermier) și gospodăriile populației) în anul 2016, conform estimărilor preliminare, a marcat 118,6% față de anul 2015.

Producția globală agricolă în anul 2016 a constituit în prețuri curente 30362 mil lei

sau 134,23% în comparație cu anul 2011. Majorarea producției globale agricole a fost generată de creșterea producției vegetale – cu 33,95 % și a producției animaliere – cu 38,14%.

Analiza impactului diferitor tipuri de producție asupra ritmului volumului fizic al producției agricole în anul 2016 față de anul 2015 indică, că o influență pozitivă mai semnificativă a avut creșterea producției de cereale și leguminoase boabe (cu 34,6%), floarea soarelui (cu 38,9%), fructe, nuci și pomușoare (cu 19,2%), cartofi (cu 35,0%), vite

și păsări (în masă vie) (cu 4,8%), legume (cu 12,1%), rapiță (de 2,7 ori), care a generat majorarea producției globale agricole, corespunzător, cu 8,1%, cu 4,5%, cu 1,5%, cu 1,0%, cu 0,9%, cu 0,8%, cu 0,7%.

Creșterea producției animaliere în gospodăriile de toate categoriile cu 3,1% a avut loc datorită majorării volumului producției de ouă cu 7,0% și producției de vite și păsări în masă vie cu 4,8%. Producția

de lapte s-a diminuat cu 0,8% în rezultatul micșorării efectivului mediu de vaci în întreprinderile agricole cu 10,1% și în gospodăriile populației - cu 1,9%.

În prezent, peste 86% din terenurile agricole aparțin sectorului privat. Cea mai mare parte din terenuri sunt prelucrate de gospodăriile țărănești. Acest segment de gospodării agricole determină în mare măsură evoluția din întregul sector agricol.

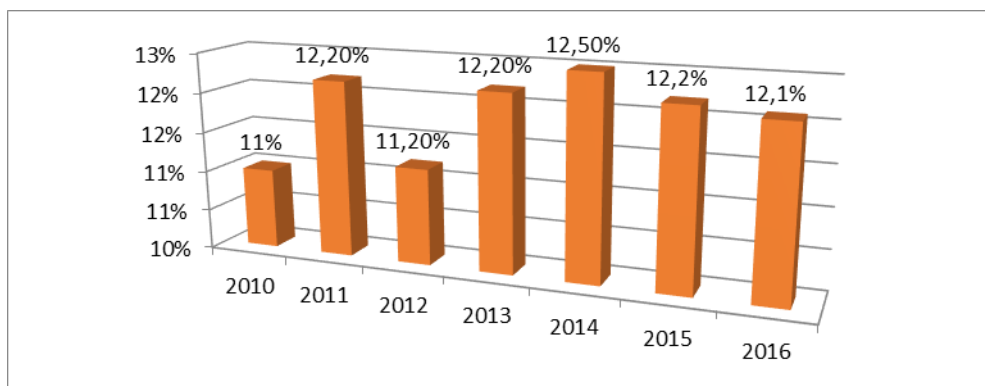

Figura 7. Ponderea agriculturii naționale în produsul intern brut

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică din Republica Moldova

Agricultura contribuie cu 12% la crearea Produsului Intern Brut, iar evoluțiile acestui sector în ultimii ani indică un curs ascendent al ponderii acesteia în dezvoltarea economică a țării. Contribuții pozitive la creșterea PIB, în anul 2016 față de anul 2015, a înregistrat agricultură, silvicultură și pescuit (+2,2%), cu o pondere de 12,2% la formarea PIB și cu o majorare a valorii adăugate brute (VAB) cu 18,2%.

Competitivitatea este acel reper pe care se bazează puterea și forța economică a agentului economic în condițiile unei economii de piață, ceea ce, de altfel, determină până și existența lui. Dezvoltarea competitivității, dobândirea și menținerea avantajului competitiv, precum și folosirea eficientă a factorilor care îl influențează, devine scopul principal spre care tind toți agenții economici.

Bibliografie:

1. Belostecinic, Gr., Chistruga, B., Iliadi, Ch., Guțu, C., Movilă, Ir., Baltag, Gr. Competitivitatea și creșterea economică în contextul economiei bazate pe cunoaștere, integrării regionale și europene. Program de Stat nr.1(32) martie 2014, pp. 11-16.
2. Chivriga Viorel, Enachi Diana, Gaibu Corina, Starea economică a R. Moldova: Diagnostic. Prognoze. Recomandări, Chișinău, IDIS Viitorul, 2015.
3. Constantin, Daniela-Luminița Cuantificarea competitivității teritoriale. Abordări exploratorii în spațiul internațional, Analiză și perspectivă economică, nr. 3, 2006.
4. Corețchi B., Sârbu O., Moroi E. Competitiveness analysis of the republic of Moldova by means of efficiency indicators of foreign trade with agricultural food products În: Lucrări științifice, Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară, București, 2014, pp. 89-99, 0,81c.a., PRINT ISSN 2284-7995, E-ISSN 2285-3952.

FEATURES OF DETERMINING INDICATORS OF OPERATING ACTIVITY IN EVALUATING THE ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISE

Alina IANIOGLO,

PhD, lecturer Faculty of Business and Economics, AUM

The article reveals the essence of indicators of operating activity: financial safety margin and operating leverage as important indicators of economic security of enterprise. They characterize the main activity of an economic entity. There were identified four levels of economic security: critical, low, medium and high levels. Corresponding formulas were determined. There was determined the level of riskiness of production and economic security by the example of an agricultural enterprise in the Republic of Moldova. Proposed method can be applied in practice to control the production process, cost structure and to increase efficiency and economic security of the enterprise as a whole.

JEL Classification: M11, D20

Keywords: economic security, break-even point, financial safety margin, operating leverage

Enterprise represents an open dynamic system, which operates in conditions of environment instability and under the influence of numerous factors. As it was noted by Hindle and Klyver, in advanced economies, during the first five years, the attrition rate of new businesses varies „from around 80 per cent to around 50 per cent of the original cohort” [1, p. 205]. In this regard, the issues of ensuring economic security become particularly important.

V.F.Gaponenko considered economic security to be a condition of enterprise, which is characterized by its ability to properly function to achieve its goals and their change, within certain limits, under existing external conditions [2]. Ensuring economic security is the basis of sustainable operation and

development of the economic entity. The economic security of enterprise represents a state that characterizes the ability of an economic entity to ensure efficient use of resources and entrepreneurial opportunities to prevent possible threats, ensure stable functioning and achieve business objectives.

In determining the level of economic security of enterprise, special attention should be paid to its main activity – production. The study of features of calculating indicators of operating activity: break-even point, financial safety margin and operating leverage, becomes increasingly important as the analysis of these values can assist enterprises in making right decisions.

The purpose of this article is to present a method of determining break-even point,

financial safety margin and operating leverage as indicators of the level of an enterprise's economic security.

Methodology

In order to achieve the purpose of this study, there were carried out an analysis of scientific literature and enterprises data, and determined the dependency between economic security of enterprise and indicators of operating activities such as: break-even point, financial safety margin and operating leverage.

Results and discussion

The economic security of the enterprise is directly related to profitability, which is seen as a prerequisite for a sustainable

$$q_{min} = \frac{FC}{p - AVC} \quad (1)$$

where: FC - fixed costs;

p - price per unit;

AVC - average variable costs, lei/q.

There should be paid a special attention to the cost structure, especially to the level of fixed costs, which have a significant impact on the profit.

The analysis of the financial safety margin provides a more objective assessment of the

$$D = \frac{q - q_{min}}{q} * 100 \% \quad (2)$$

where: q - the actual yield, q/ha.

This indicator shows how much sales level can fall before a business reaches its break-even point, starts to lose money or stops making a profit. A high financial safety margin ensures more opportunities to

development. In plant growing important conditions for achieving the profitability are managing the costs and obtaining high values of crop yields. For this purpose, it is necessary to calculate the break-even point for determining the volume of production that ensures equality between sales revenue and total cost of production. Where actual production volume is below the break-even point, the production becomes unprofitable, but in the opposite case, the enterprise will obtain profit, and thus will have the opportunity to develop [3]. The break-even point (q_{min}) can be determined by the equation:

economic security of enterprise. The financial safety margin indicates the level of actual production in terms of its critical value. A relative indicator of financial safety margin (D) is calculated as follows:

preserve profits in case of revenue decrease, and this positively affects the economic security of the enterprise.

Another indicator that reflects the condition of economic security of an enterprise is the operating leverage (L). This indicator

represents the mechanism of control of the enterprise's profit, through the optimization

$$L = \frac{\Delta Pr}{\Delta N} \tag{3}$$

where: ΔPr - the growth of gross profit;
 ΔN - the growth of revenue.

Formula of determining operating leverage may be also represented as follows:

$$L = 1 + \frac{FC}{Pr} \tag{4}$$

The operating leverage shows how many percentage points the profit of the enterprise will change with a change in revenue by one percentage point. Operating leverage characterizes the degree of an enterprise's business risk. The profit of an enterprise, whose level of operating leverage is higher, is more sensitive to changes in sales revenues. An enterprise with a higher level of operating leverage is considered to be of

of the ratio of fixed to variable costs:

higher risk. The enterprise's activity with low operating leverage is associated with lower risk, but also with smaller remuneration or net profit [4].

On the basis of formulas (2) and (4), there were calculated and presented in Figure 1 indicators of the financial safety margin and operating leverage in the production of wheat at the enterprise „Iri-Carmen” SRL in the Republic of Moldova.

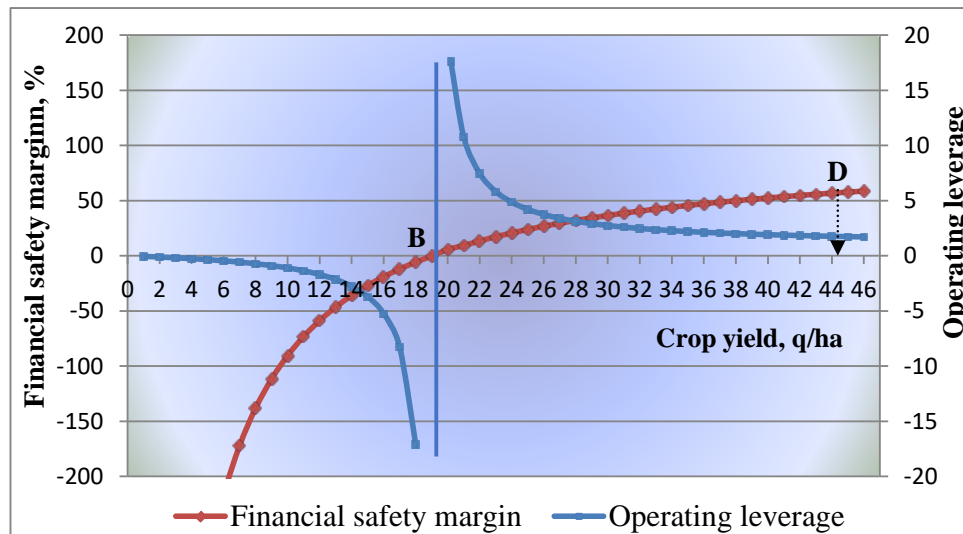

Fig. 1. Indicators of the safety margin and operating leverage in the production of wheat at „Iri-Carmen” SRL in 2016.

Source: developed based on the forms 7 and 9 AIC of „Iri-Carmen” SRL, 2016.

The analyzed indicators show the level of economic security of the main activity (production) of an enterprise. The graph of break-even points may indicate the level of

economic security of production of certain crops, as presented in Figure 2 using the example of production of wheat at „Iri-Carmen” SRL (2016).

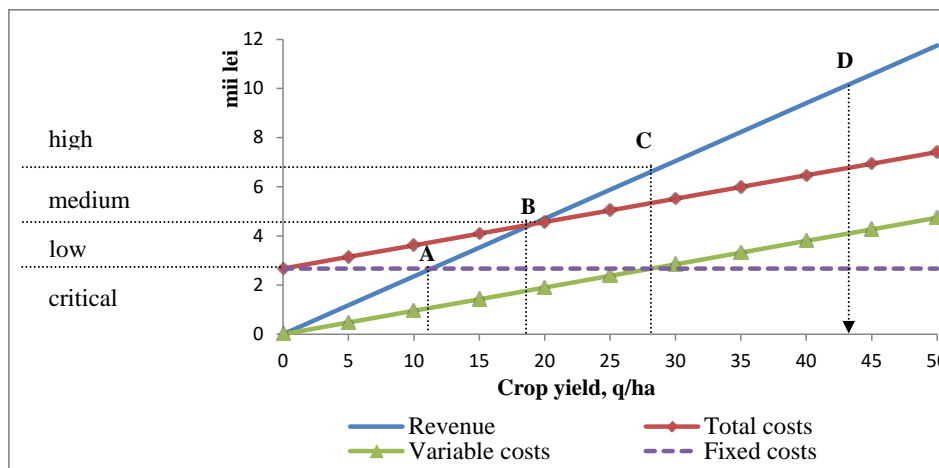

Fig. 2. Indicators of the break-even point
 (by the example of production of wheat at „Iri-Carmen” SRL, 2016)
 Source: developed based on the forms 7 and 9 AIC of „Iri-Carmen” SRL, 2016

By analogy with the method of determining the level of economic security of production, based on the values of break-even point, we considered the indicators of financial safety margin (Figure 3). There are four levels of economic security of operating component: critical, low, medium, and high.

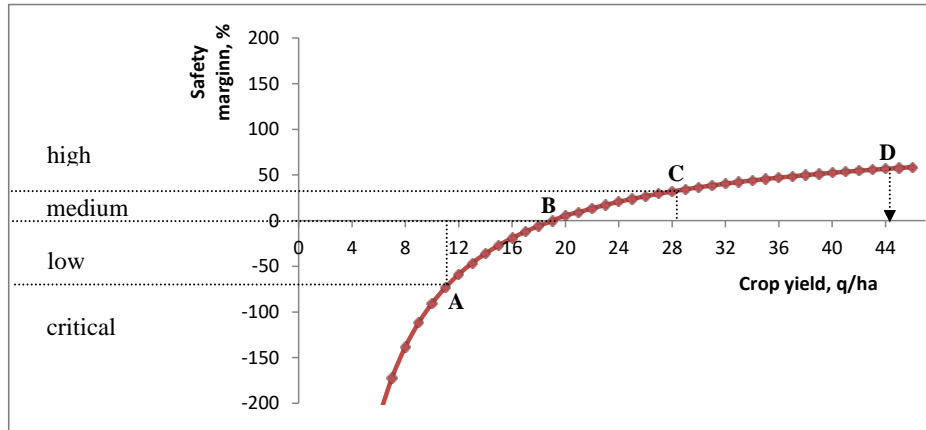

Fig. 3. Indicators of financial safety margin point
 (by the example of production of wheat at „Iri-Carmen” SRL, 2016)
 Source: developed based on the forms 7 and 9 AIC of „Iri-Carmen” SRL, 2016

The indicators of operating leverage in the production of wheat at „Iri-Carmen” SRL (2016) are presented in Figure 4.

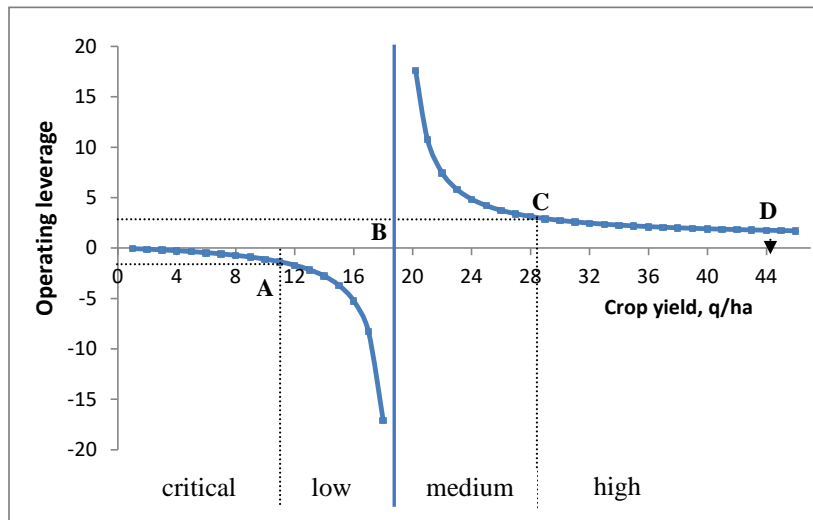

Fig.4. Indicators of operating leverage point
 (by the example of production of wheat at „Iri-Carmen” SRL, 2016)
 Source: developed based on the forms 7 and 9 AIC of „Iri-Carmen” SRL, 2016)

At the critical level, the revenue received from product sales does not cover total costs of the production. This level shows the riskiness of the business.

The enterprise is characterized by a low level of security when it reaches the intersection point of the curves of revenues

and fixed costs (point „A”). The enterprise receives revenues from sales that cover fixed costs, while variable costs remain uncovered, and therefore the enterprise suffers losses. Point „A” on the graph can be determined by the following equation:

$$N = FC \quad (5)$$

where: N - the product sales revenue.

It follows from this that production volume at the point „A”, that is, the critical production volume (q_{cr}), can be calculated as:

$$\begin{aligned} q_{cr} * p &= FC \\ q_{cr} &= \frac{FC}{p} \end{aligned} \quad (6)$$

Knowing the critical production volume, the level of financial safety margin can be calculated at the point „A” by the equation:

$$\begin{aligned} D &= \frac{q - q_{min}}{q} \\ D_{cr} &= \frac{q_{cr} - q_{min}}{q_{cr}} = \frac{\frac{FC}{p} - \frac{FC}{p - AVC}}{\frac{FC}{p}} = 1 - \frac{FC \cdot p}{FC \cdot (p - AVC)} = 1 - \frac{p}{p - AVC} = \frac{AVC}{AVC - p} = \frac{1}{1 - \frac{p}{AVC}}; D_{cr} = \frac{1}{1 - \frac{p}{AVC}} \end{aligned} \quad (7)$$

Based on Equations 4 and 5, it is proposed the operating leverage at the point „A” can be identified by:

$$L_{cr} = 1 + \frac{FC}{P_r} = 1 + \frac{FC}{N - FC - VC} = 1 + \frac{N}{N - N - VC} = 1 - \frac{p \cdot q}{AVC \cdot q} = 1 - \frac{p}{AVC}; L_{cr} = 1 - \frac{p}{AVC} \quad (8)$$

The range of the graph between points „A” and „B” represents the **law level** of security. Point „B” on the graph represents the break-even point (Equation 1). The enterprise covers all its costs, but it still does not receive any profit. The value of the financial safety margin and operating leverage in the break-even point (point „B”) is zero. After reaching the break-even point, the enterprise begins to profit with each subsequent unit of production. The range of the graph between points „B” and „C”

represents the **medium level** of security. The higher the value of the financial safety margin, the more sustainable is the activity of the enterprise.

Once the break-even point is achieved, the profit grows faster than sales volume. The closer is the actual volume of production and sales in relation to their critical volumes, the smaller is the amount of profit and, therefore, the greater is the force of the operating leverage. Even a slight drop in sales can cause a substantial drop in profit.

Reaching point „C” ensures a **high level** of security for the enterprise. This is the level to which enterprises should strive. The enterprises need profit for further

development, that is, to receive return on sales. Accordingly, we suggest to define point „C” on the basis of return on sales (R):

$$R = \frac{Pr}{N} \quad (9)$$

$$R = \frac{Pr}{N} = \frac{q \cdot p - AVC \cdot q - FC}{q \cdot p} = 1 - \frac{AVC \cdot q + FC}{q \cdot p}$$

$$q \cdot p \cdot (1 - R) - AVC \cdot q = FC$$

where: Pr - the gross profit.

It follows that the equation for production volume can take the following form:

$$q = \frac{FC}{q(1-R)-AVC} \quad (10)$$

It is considered that the normative value of return on sales is 0.2. Thus, the volume of production and sales at the point „C” can be determined by the equation:

$$q_o = \frac{FC}{0.8 \cdot p - AVC} \quad (11)$$

where: q_o - the optimal volume of production.

The optimal volume of production represents the volume of products, which provides sales that allow enterprises to receive the necessary profit for further development, that is, to reach a return on sales.

Applying Equations 2 and 10, the financial safety margin at point „C” can be calculated as follows:

$$D = \frac{q - q_{min}}{q} = \frac{\frac{FC}{q(1-R)-AVC} - \frac{FC}{p-AVC}}{\frac{FC}{q(1-R)-AVC}} = \frac{FC \cdot p - FC \cdot p \cdot (1-R)}{(q(1-R)-AVC) \cdot (p-AVC)} \cdot \frac{q(1-R)-AVC}{FC} = \frac{p \cdot R}{p-AVC} \quad D = \frac{R}{1 - \frac{AVC}{p}} \quad (12)$$

Applying Equations 4 and 10, the operating leverage at point „C” can be determined:

$$L = 1 + \frac{FC}{Pr} = 1 + \frac{FC}{V - VC - FC} = 1 + \frac{FC}{p \cdot q - AVC \cdot q - FC} = 1 + \frac{FC}{\frac{p \cdot FC - AVC \cdot FC}{q(1-R)-AVC} - FC} =$$

$$1 + \frac{FC \cdot p \cdot (1-R) - AVC}{FC \cdot (p - AVC - p(1-R) - AVC)} = 1 + \frac{p(1-R) - AVC}{p - p(1-R)} = \frac{p - p(1-R) + p(1-R) - AVC}{p - p(1-R)} = \frac{p - AVC}{p \cdot R}$$

$$L = \frac{1 - \frac{AVC}{p}}{R} \quad (13)$$

Considering that the normative value of return on sales is 0.2, the equations of the optimal financial safety margin (D_o) and optimal operating leverage (L_o) at point „C” take the form:

$$D_o = \frac{0.2}{1 - \frac{AVC}{p}} \quad (14)$$

$$L_o = \frac{1 - \frac{AVC}{p}}{0.2} \quad (15)$$

The optimal values of the analyzed indicators demonstrated the condition of production and level of economic security of enterprise.

Proposed equations for calculating indicators of operational activities for determining the level of economic security are presented in Table 1.

Table 1. Formulas for calculating indicators of operational activities for determining the level of economic security in production

Indicators	Point A	Point B	Point C
Production volume, q	$q_{kp} = \frac{FC}{p}$	$q_{min} = \frac{FC}{p - AVC}$	$q_o = \frac{FC}{q(1 - R_v) - AVC}$
Financial safety margin, D	$D_{kp} = \frac{1}{1 - \frac{p}{AVC}}$	$D = \frac{q - q_{min}}{q} = 0$	$D_o = \frac{R_p}{1 - \frac{AVC}{p}}$
Operating leverage, L	$L_{kp} = 1 - \frac{p}{AVC}$	$L = \frac{1}{D}$	$L_o = \frac{p - AVC}{R_p \cdot p}$

Source: Ianioglo⁵

By applying the presented equations and taking into account the current values of these indicators, the actual level of economic security of production can be identified on example of agricultural enterprise „Iri-Carmen” SRL (Table 2).

Table 2. Indicators of the level of economic security in the production of main agricultural crops at „Iri-Carmen” SRL, 2016.

a) depending on the crops yield

Indicators	Wheat	Corn	Sunflower
Fixed costs, lei/ha (FC)	2670.0	4135.5	5996.0
Average variable costs, lei/q (AVC)	94.9	93.3	113.5
Actual yield (q)	44.2	36.4	28.7
Selling price of products, lei/q (p)	235.0	208.9	631.2
Critical yield (q _{kp})	11.4	19.8	9.5

⁵ Ianioglo, A. Комплексная система обеспечения экономической безопасности предприятий [The comprehensive system of ensuring economic security of enterprises]. Monograph; Comrat State University, Scientific Research Center „Progress”. Comrat:B.i. (Tipogr. „Centrografic”), 2017. 161 p.

Minimum yield (q_{\min})	19.1	35.8	11.6
Optimum yield (q_o)	28.7	56.0	15.3
<i>Level of security</i>	high	medium	high

b) depending on the values of the financial safety margin

Indicators	Wheat	Corn	Sunflower
Critical financial safety margin (D_{kp})	-67.69	-80.7	-21.9
Optimal financial safety margin (D_o)	33.5	36.1	24.4
Actual financial safety margin (D)	56.9	1.7	59.6
<i>Level of security</i>	high	medium	high

c) depending on the values of the operating leverage

Indicators	Wheat	Corn	Sunflower
Critical operating leverage (L_{kp})	-1.5	-1.2	-4.6
Optimal operating leverage (L_o)	3.0	2.8	4.1
Actual operating leverage (L)	1.8	58.2	1.7
<i>Level of security</i>	high	medium	high

Source: calculated based on the forms 7 and 9 AIC of „Iri-Carmen” SRL, 2016

Analysis of indicators of operating activity in the production of crops by the example of „Iri-Carmen” SRL in 2016 showed that the enterprise reached a high level of economic security in the production of wheat and sunflower. The most vulnerable was the cultivation of corn.

There was proposed the method for analyzing the indicators of operating activities that has a practical importance in assessing the level of economic security. The analysis identified four levels of economic security: critical, low, medium, and high. The

critical level shows the riskiness of the business, while the high level indicates that enterprises obtain necessary profit for further development. One or all indicators may be applicable as they are interconnected and show the current level of security. Indicators of operating activity allow specialists to identify reserves for improving technology and increasing production efficiency to maximize profits. Therefore, the proposed method is important in determining directions of improving the economic security of an enterprise.

Bibliography:

1. Hindle K., Klyver K. Handbook of Research on New Venture Creation ed. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, Incorporated, 2011. p. 205
2. Gaponenko, V.F., Bespal'ko, A.A., Vlaskov, A.S. Jekonomicheskaja bezopasnost' predprijatij. Podhody i principy [Economic security of enterprise. Approaches and principles]. Moskva: Izdatel'stvo Os'-89, 2007.
3. Parmacli, D.M. Metodologiya nauchnyh issledovanij v ehkonomike [Methodology of scientific research in economy]. Comrat: Univ. de Stat, 2011.
4. Damodaran A. Investment valuation: tools and techniques for determining the value of any asset. 3rd ed. New Jersey: John Willey & Sons, 2012 [online]. [cited 22.02.2016]. Available from Internet: <https://books.google.ee/>
5. Ianioglo, A. Комплексная система обеспечения экономической безопасности предприятий [The comprehensive system of ensuring economic security of enterprises]. Monograph; Comrat State University, Scientific Research Center „Progress“. Comrat: B.i. (Tipogr. „Centrografic“), 2017, 161 p.

PARTICULARITĂȚILE MARKETINGULUI ÎN ORGANIZAȚII NECOMERCIALE

Georgeta MELNIC
conferențiar universitar, doctor, ASEM

În condițiile actuale, tot mai multe organizații non-profit consideră ca nu dețin audiența necesară și că mesajul pe care îl transmit este distorsionat. A venit timpul ca organizațiile necomerciale să ia lecții de la sectorul de afaceri și să utilizeze câteva tehnici de marketing de bază pentru a-și inviora activitatea. Pentru a înțelege sectorul non-profit și modul în care marketingul se aplică în acesta, este necesar să avem o viziune de ansamblu asupra societății. Societatea, viața socială în general, se prezintă ca un sistem social global structurat în subsisteme, care la rândul lor constituie sisteme de sine stătătoare cu structuri, mecanisme și funcții proprii. Sectorul non-profit, precum și organizațiile care fac parte din sector, au fost de-a lungul timpului abordate din diverse perspective sociologice, organizaționale, politice, legale, de management, economice etc.

Under the current conditions, more and more non-profit organizations consider that they do not have the necessary audience and that the message they send is distorted. The time has come for non-commercial organizations to take lessons from the business sector and to use some basic marketing techniques to revive their activity. To understand the non-profit sector and how marketing is applied in it, it is necessary to have an overall view of society. Society, social life in general, presents itself as a global social system structured in subsystems, which in their turn constitute independent systems with their own structures, mechanisms and functions. The non-profit sector, as well as organizations that are part of the sector, have been approached, over time, from various sociological, organizational, political, legal, management, economic etc. perspectives.

Activitățile organizațiilor necomerciale (non-profit) au un alt scop decât obținerea de profit. Organizațiile non-profit sunt instituții publice sau private care prezintă o ofertă pe piața bunurilor și serviciilor, având alte scopuri decât câștigul comercial (profitul). Astfel, avem de a face cu „organizații scutite de plata taxelor și care oferă servicii în diverse

domenii fără a dori să obțină profit”. Aceste organizații sunt prestatoare de servicii în folosul comunității, deci ofertante de servicii sociale, chiar dacă uneori oferă și bunuri materiale, clientul lor fiind comunitatea, ce include atât beneficiarii ofertei, cât și donatorii de fonduri.

Se consideră că ansamblul social este format din organizații care activează în trei

mari sectoare și anume cel public, privat de afaceri și sectorul privat. Sectorul public cuprinde instituțiile publice, cel privat de afaceri cuprinde organizațiile de afaceri, iar cel privat cuprinde organizațiile non-profit.

Organizațiile și sectorul non-profit sunt constituenți privilegiați ai societății civile. Cele mai multe din organizațiile non-profit sunt neguvernamentale, în sensul separării lor instituționale de instrumentele folosite de autoritățile publice.

Sectorul non-profit este o forță economică majoră, surclasând numeroase sectoare economice, fiind un generator major de locuri de muncă, dominat de domeniile tradiționale ale serviciilor publice.

Se pot distinge cinci configurații ale sectorului nonprofit, aceste configurații se aliniază tendințelor regionale, însă ele reflectă particularități naționale care trec dincolo de normele regionale. Acestea sunt: modelul orientat spre educație, cel orientat spre sănătate, spre servicii sociale, spre cultură, recreere și modelul echilibrat.

Clasificarea Internațională a Organizațiilor Non-profit/International Classification of Non-profit Organizations (ICNPO), clasificator elaborat în cadrul Johns Hopkins Comparative Non-Profit Sector Project, după care, ajustat în timp, a fost preluat și de către Organizația Națiunilor Unite (ONU), și a devenit clasificatorul de referință de studiere a sectorului non-profit în toată lumea.

Sistemul ICNPO grupează instituțiile non-profit în 12 grupe, în funcție de domeniul principal de activitate: cultură și

recreare; educație și cercetare; sănătate, servicii sociale, mediu, dezvoltare și locuințe; jurisprudență, advocatură și politică; filantropie și promovarea voluntariatului, internațional; religie; asociații de afaceri și profesionale, sindicatele; altele [4].

Definiția SMA (The System of Notional Accounts) adoptată de Organizația Națiunilor Unite afirmă că instituțiile non-profit sunt entități sociale sau legale create în scopul producerii de bunuri și servicii care să nu reprezinte pentru ele o sursă de venit, profit sau alt câștig financiar pentru persoanele care le înființează, controlează sau finanțează. În practică, se întâmplă ca ele să genereze fie surplus, fie deficit, dar orice surplus care se întâmplă să fie generat nu poate fi însusit de vreo persoană care determină instituția non-profit [4].

Domeniul public se referă la lumea „bunurilor colective”, pe când domeniul privat este cel al separării, al punerii de o parte sau al executării cu costuri personale a unui bun.

Organizațiile non-profit au dimensiuni variabile – de la foarte mici la foarte mari. Organizațiile non-profit cel mai des avute în vedere sunt organizațiile mici.

În general, statele se preocupă să creeze și să perfecționeze cadrul legal, în care organizațiile să se organizeze și să funcționeze. Legislația sttelor referitoare la sectorul non-profit este extrem de diferită, fiind marcată de particularități în fiecare țară. În interiorul Uniunii Europene legislația aparține uneia dintre următoarele două

tradiții juridice: de drept cutumiar și de drept scris.

Instituirea și funcționarea organizațiilor necomerciale în Republica Moldova este reglementată de următoarele acte normative: Legea cu privire la asociațiile obștești (1996), Legea cu privire la fundații (1999) și Codul Civil al Republicii Moldova (2003).

Legea cu privire la asociațiile obștești a fost modificată periodic pentru a o aduce în

conformitate cu Codul Civil și a stabili reguli mai permissive pentru asociațiile obștești în obținerea statutului de utilitate publică.

Cadrul juridic al sectorului asociativ din Republica Moldova recunoaște trei forme distincte de organizare: asociații obștești, fundații și instituții private. Dar majoritatea absolută a organizațiilor non-profit din Republica Moldova sunt înregistrate în calitate de asociații obștești.

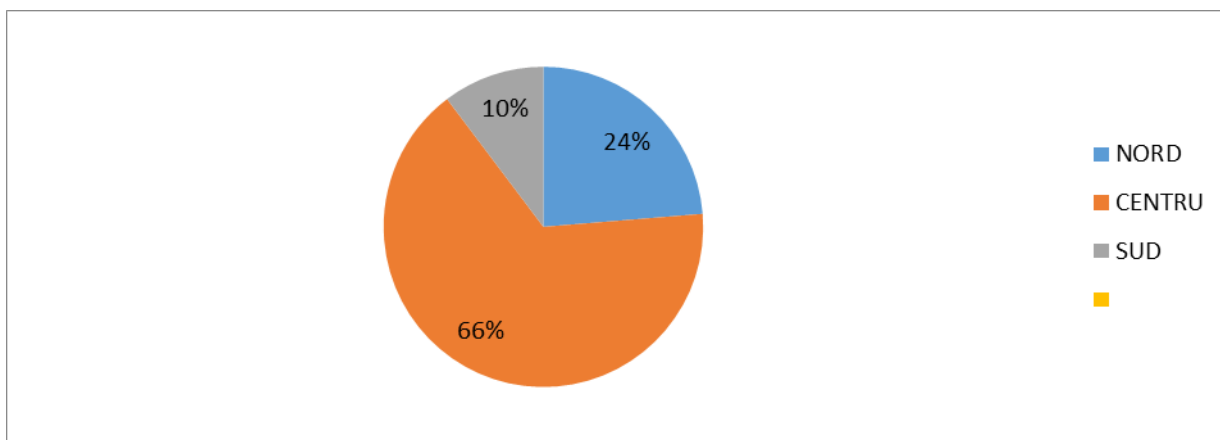

Figura 1.1. Distribuția geografică a organizațiilor non-profit din Republica Moldova [7, p.10].

Organizațiile neguvernamentale sunt distribuite inegal pe regiuni. În partea de nord a țării, de exemplu, sunt concentrate până la 24%, în centru – 66%, iar în partea de sud – 10% dintre organizațiile neguvernamentale.

Sectorul non-guvernamental al Republicii Moldova include organizații neguvernamentale la diferite niveluri: internațional, național, regional și local. Cele mai multe instituții publice la nivel național sunt în mediul urban (75%), mai ales în mun.

Chișinău (90%) și doar fiecare a patra organizație neguvernamentală este în mediul rural.

Densitatea mare a organizațiilor neguvernamentale în orașe și capitală este determinată de mai mulți factori: concentrarea potențialului intelectual și cultural, prezența nemijlocită a sponsorilor, nivelul ridicat al accesului la resursele informaționale.

Conform art. 180 al Codului civil organizația necomercială este persoana

juridică al cărei scop este altul decât obținerea de venit [1].

Organizații necomerciale sunt:

- a) asociația;
- b) fundația;
- c) instituția.

Asociație este organizația necomercială constituită benevol de persoane fizice și juridice asociate, în modul prevăzut de lege, prin comunitate de interese, care nu contravine ordinii publice și bunelor moravuri, pentru satisfacerea unor necesități nemateriale.

Asociația poate avea forma de asociație obștească, asociație religioasă, partid sau de altă organizație social-politică, de sindicat, uniune de persoane juridice, de patronat, alte forme în condițiile legii.

Fundație este organizația necomercială, fără membri, înființată de una sau mai multe persoane fizice și juridice, dotată cu patrimoniu distinct și separat de cel al fondatorilor, destinat atingerii scopurilor necomerciale prevăzute în actul de constituire.

Fundația poate fi constituită din inițiativa unei singure persoane sau a mai multor persoane fizice și/sau juridice. Fondatori persoane fizice pot fi cetățeni ai Republicii Moldova, apatrizi și cetățeni străini, care au capacitate de exercițiu.

Instituție este organizația necomercială constituită de fondator (fondatori) pentru exercitarea unor funcții de administrare, sociale, culturale, de învățământ și altor funcții cu caracter necomercial, finanțată parțial sau integral de acesta (aceștia).

Legea cu privire la fundații definește *fundația* ca o organizație necomercială, apolitică, care nu acordă asistență politică și nu sprijină niciun partid politic, fără membri, înființată în baza actului de constituire de către una sau mai multe persoane fizice și/sau juridice, dotată cu un patrimoniu distinct și separat de patrimoniul fondatorilor, care este destinat atingerii scopurilor necomerciale, prevăzute în statut [3].

Conform art. 1 al Legii cu privire la asociațiile obștești asociația obștească este o organizație necomercială, independentă de autoritățile publice, constituită benevol de cel puțin trei persoane fizice și/sau juridice (asociații obștești), asociate prin comunitate de interese în vederea realizării, în condițiile legii, a unor drepturi legitime [2].

Asociații obștești se consideră asociațiile pacifiste, de apărare și de promovare a drepturilor omului, asociațiile de femei, de veterani, ale persoanelor cu dizabilități, de tineret și de copii, societățile științifice, tehnice, ecologice, cultural-educative, sportive, uniunile de creație, comunitățile național-culturale, alte asociații ale persoanelor fizice și/sau juridice (asociații obștești) legal constituite.

Asociațiile obștești se constituie și își desfășoară activitatea în scopul realizării și apărării drepturilor civile, economice, sociale, culturale, a altor drepturi și libertăți legitime; dezvoltării activismului social și spiritului de inițiativă al persoanelor, satisfacerii intereselor lor profesionale și de amatori în domeniul creației științifice, tehnice, artistice; ocrotirii sănătății populației, antrenării acesteia în

activitatea filantropică, în practicarea sportului de masă și a culturii fizice; desfășurării activității de culturalizare a populației; ocrotirii naturii, monumentelor de istorie și cultură; educației patriotice și umanistice; extinderii contactelor internaționale; consolidării păcii și prieteniei între popoare; desfășurării altor activități neinterzise de legislație.

Asociațiile obștești se împart în asociații ce urmăresc beneficiul public și asociații ce urmăresc beneficiul mutual [3].

Asociații obștești ce urmăresc beneficiul public sunt asociațiile al căror obiect de activitate este în exclusivitate apărarea drepturilor omului, învățămîntul, dobîndirea și propagarea cunoștințelor, ocrotirea sănătății, asistența socială, cultura, arta, sportul de amatori, lichidarea efectelor calamităților naturale, protecția mediului înconjurător și alte domenii cu caracter social-util.

Asociațiile obștești ce urmăresc beneficiul mutual se constituie în vederea satisfacerii intereselor particulare și corporative ale membrilor acestor asociații.

Conform datelor Strategiei de Dezvoltare a societății civile pentru perioada 2012–2015, care se raportează la câteva studii anterioare, în Republica Moldova sunt înregistrate peste 8.200 de organizații ale societății civile (OSC), dintre care aproximativ 65% sunt localizate în municipiul Chișinău [5].

În total, 670 de organizații ale societății civile au deținut statutul de utilitate publică în diferite perioade de timp și doar aproximativ 40% dintre aceste organizații revendică permanent statutul de utilitate publică. Republica Moldova are aproximativ 2 organizații ale societății civile raportat la 1000 de locuitori, ceea ce reprezintă un număr mai mare decât în Ucraina, Federația Rusă sau alte state ex-sovietice, dar inferior țărilor aderate recent la Uniunea Europeană. Totodată, doar circa 25% din numărul total al organizațiilor ale societății civile sunt suficient de active și dezvoltă diferite proiecte și inițiative [5].

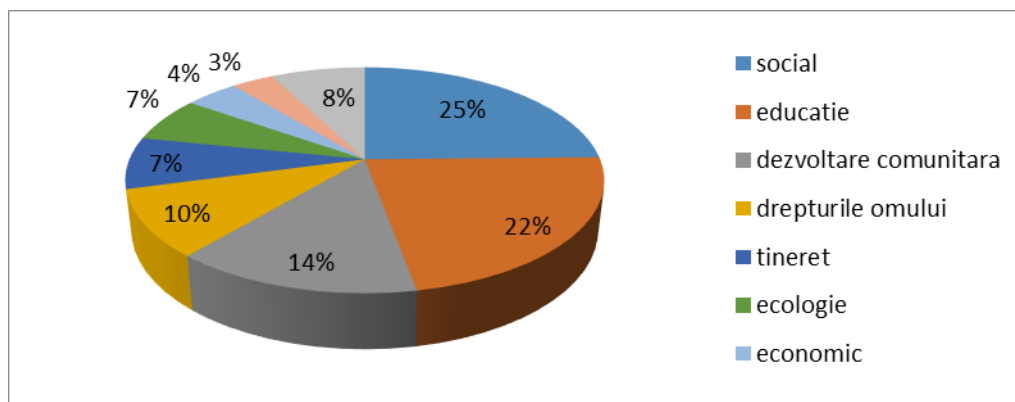

Figura 1.2 Domeniile de activitate a OSC din Republica Moldova

Termenul de marketing a apărut pentru prima dată în 1902 în Buletinul Universității din Michigan. Modul în care este înțeles conceptul de marketing este mult mai vechi decât folosirea propriu-zisă a termenului.

Marketingul non-profit se aplică în cazul organizațiilor publice sau private cu scop nelucrative. Acestea nu au ca bază a activității lor noțiunea de nevoie în sensul ei clasic, și nici obținerea unui profit ca obiectiv și indicator de performanță.

În general, specialiștii în marketing s-au ocupat de sectorul comercial acordând o mică atenție sau neluând chiar deloc în seamă sectorul non-profit. Totuși, datorită amplexării pe care a luat-o acesta în ultimul timp, marketerii și-au îndreptat acțiunile și spre el.

Organizațiile ce folosesc marketingul non-profit sunt următoarele:

- 1) Instituții educaționale: școli, licee, universități;
- 2) Biserici;
- 3) Organizații filantropice;
- 4) Asociații și organizații non-profit (pe cauze sociale specifice);
- 5) Spitale și instituții din domeniul sănătății;
- 6) Agenții guvernamentale/instituții aflate în subordinea guvernului;
- 7) Partide politice;
- 8) Instituții ale poliției, armatei etc.;
- 9) Primării, administrații locale etc.

Organizațiile non-profit trebuie să soluționeze probleme ca și firmele comerciale, și anume: definirea misiunii, stabilirea obiectivelor, planificarea strate-

giilor, implementarea acestora, monitorizarea și evaluarea rezultatelor. Organizațiile non-profit trebuie să fie foarte flexibile și dinamice pentru a se adapta permanent la condițiile mediului, ceea ce înseamnă că ele trebuie să-și schimbe misiunea de-a lungul timpului. Activitățile de marketing specifice sectoarelor non-profit sunt direcționate spre două grupuri principale:

- sponsori, contribuabili sau donatori în cazul acțiunilor caritabile. Organizațiile non-profit își îndreaptă acțiunile de marketing spre aceste grupuri pentru a strânge fonduri și a atrage resurse. În schimb, sunt oferite beneficii ca, de exemplu, publicitate favorabilă.

- receptorii, membrii sau utilizatorii.

Organizațiile non-profit sunt din ce în ce mai receptive la filozofia marketingului. Astfel, de exemplu, liceele și universitățile fac apel la tehnicile de marketing pentru a atrage elevii, studenții și fondurile necesare funcționării lor; partidele politice folosesc marketingul pentru a-și atrage electoratul și a influența comportamentul alegătorilor; bisericile adoptă practicile de marketing pentru a atrage noi adepți; organizațiile caritabile și filantropice, sindicatele, organizațiile ecologice etc. sunt, de asemenea, sensibile la concepția de marketing.

Cu cât o societate este mai liberă, mai democratică și are o economie de piață mai puternică, cu atât ea generează mai multe organizații non-profit. În sectorul non-profit oferta marketingului poate fi o persoană, o idee, un loc sau o instituție (organizație).

Oferta	Specificarea ofertei	Exemplu
1. Marketingul unui lider/persoane	A determina un public să aibă o atitudine favorabilă față de o anumită persoană	Un candidat în campania de alegeri la primăria unui oraș/sat
2. Marketingul unei idei	A influența un public să adere la o idee, o cauză socială, caritabilă etc.	Ecologismul
3. Marketingul unui loc	A atrage un public într-un anumit loc (oraș, sat, țară – branding de țară).	Orasul Chișinău, Grădina Botanică
4. Marketingul unei organizații/unei instituții	A coopta membri, donatori, voluntari etc. într-o organizație.	Un partid politic, un sindicat etc.

Figura 1.3. Oferta de marketing în sectorul non-profit [6].

Ansamblul organizațiilor non-profit reprezintă un adevărat „sector” aflat în plin avânt, cu implicații deosebite în domeniul organizării sociale, al elaborării și aplicării unor strategii de guvernare, ce oferă servicii comunitare de larg interes, care este considerat „cel de-al treilea sector” sau „sectorul independent”.

Pentru țările dezvoltate, sectorul non-profit a devenit o componentă importantă a structurii sale economico-sociale, care răspunde în condiții superioare satisfacerii unor nevoi generale, colective și chiar individuale prin distribuirea mai eficace și flexibilă a unor servicii. În majoritatea țărilor, guvernele se află într-o continuă criză financiară, mai ales când este vorba de alocarea resurselor pentru domenii de interes social și sunt incapabile să ofere servicii alternative.

Ca urmare, asistăm la creșterea importanței acestui sector, odată cu amplificarea cererii pentru servicii sociale, paralel cu reducerea relativă și uneori absolută a fondurilor disponibile, din considerente de diminuare a bugetelor guvernamentale.

Întrucât organizațiile non-profit sunt specii distincte de organizații, față de organizațiile de afaceri și cele publice, consacrate ca obiect de studiu în teoriile economice și manageriale, prima sarcină a marketingului în cadrul acestor organizații este cea de cunoaștere, iar cea de-a doua sarcină majoră a marketingului, este cea de execuție, de operaționalizare.

Activitatea de marketing a organizației trebuie să ia în considerare cele patru elemente ale mixului de marketing:

- produs,
- promovare,

- preț,
- plasare.

În funcție de specificul activităților non-profit, responsabilii de marketing vor putea introduce și alte elemente ale mixului de marketing, de exemplu, elementele mixului de marketing al serviciilor sau elemente specifice marketingului non-profit.

Marketingul cuprinde următoarele activități:

- definirea produselor și serviciilor,
- definirea pieței,
- construirea strategiei de marketing,
- cercetările de piață,
- identificarea categoriilor de clienți,
- studiul comportamentului clienților,
- marketingul intern,
- planificarea de marketing și realizarea unui plan de marketing,
- aplicarea, monitorizarea și evaluarea planului de marketing.

Dezvoltarea marketingului în contextul non-profit în Republica Moldova trebuie să rezolve următoarele probleme:

- percepția lipsei de legitimitate a marcerilor în interiorul organizațiilor,
- inadaptarea teoriei marketingului clasic la specificul activității organizației,
- inerția managerială și organizatorică internă,
- și pericolul monopolizării sectorului de către markeri iscusiți.

Se crede ca marketingul și relațiile publice sunt relele necesare ale lumii organizațiilor pentru profit și organizațiile non-profit se pot descurca foarte bine fără acestea. Cu toate acestea, tot mai multe organizații non-profit consideră ca nu dețin audiența necesară și că mesajul pe care îl transmit este distorsionat. A venit timpul ca organizațiile necomerciale să ia lecții de la sectorul de afaceri și să utilizeze câteva tehnici de marketing de bază pentru a-și inviora activitatea.

Bibliografie:

1. Codul civil al Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. din 17.05.1996, nr. 153-156BIS, cu modificări ulterioare.
2. Legea Republicii Moldova cu privire la asociațiile obștești nr.837 din 17.05.1996. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. din 22.06.2002, nr. 82-86, cu modificări ulterioare.
3. Legea Republicii Moldova cu privire la fundații nr.837 din 30.07.1999. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. din 28.10.1999, nr. 118-119, cu modificări ulterioare.
4. http://www.viitorul.org/files/4183299_md_ong_site.pdf
5. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=346217>.
6. <http://ong.ngo.md/uploads/0/images/large/manual-management-organizational-pentru-organizatiile-negovernmentale-mcssp.pdf>
7. Brighidin A., ș.a. Studiu privind dezvoltarea organizațiilor neguvernamentale din Republica Moldova. Chișinău: PNUD Moldova, 2007, p. 10

MANAGEMENTUL UNITĂȚILOR SPITALICEȘTI – OBIECTIVE, COMPETENȚE ȘI STRATEGII

Aliona LÎȘÎ,
dr. în științe economice, conf. universitar
Lucian Grigore STAICU,
doctorand, USPEE „C. Stere”

This study looks at the role of managerial leadership in hospitals, how to manage available resources, managers' core competencies, innovation orientation, and leadership differences. All health managers must be decisive, able to quickly resolve problems under pressure, and must have the superlative decision skills that are indispensable to hospital management. The article exemplifies several important qualities of hospital administrators, culture philosophy and management, taking into account the principles of team operation and management as well as international cooperation.

Cuvinte cheie: aptitudini, gestiune, management, sănătate

Prezentul studiu analizează rolul conducerii manageriale în cadrul spitalelor, modul de gestionare a resurselor disponibile, principalele competențe ale managerilor, orientarea către inovare și diferențele de conducere. Toți managerii din domeniul sănătății trebuie să fie decisivi, capabili să rezolve rapid problemele, în condiții de presiune și trebuie să aibă abilități de decizie superlative care sunt indispensabile managementului spitalelor. Articolul exemplifică câteva calități importante ale administratorilor de spitale, filosofia culturii și managementul practicat, ținând cont de principiile de funcționare și managementul echipei, precum și de cooperarea internațională.

Managementul spitalelor are rolul de a gestiona asistența medicală, cum medicii pot alege să profeseze pe medicină generală așa și managerii din domeniul sănătății pot fii specialiști într-un domeniu mai marg și să se dezvolte profesional. Decizia de a se specializa trebuie luată cu atenție, deoarece diferențele dintre asistența medicală și managementul spitalelor sunt semnificative și ușor de evidențiat în caracteristicile personale, cele mai potrivite pentru fiecare carieră.

Managerii din domeniul sănătății supraveghează aspectele de afaceri și operaționale ale unei instituții medicale, menținând integritatea financiară a organizației și sprijinind infrastructura economică a industriei. Ei înțeleg elementele structurale și

standardele administrative ale sistemului de sănătate, se exemplifică a fi mai mult oameni de afaceri, nu practicieni.

Principalele competențe ale managementului din domeniul medical, sunt:

- managerii au rolul de proiecta și analiza strategiile ce vor fii luate în unitatea spitalicească;

- sunt concentrați pe inițiativele de afaceri, pe domeniul de marketing, dar și pe domeniul financiar care este un aspecte vital pentru unitatea spitalicească. O gestiune incorectă a resurselor spitalului, ar conduce pe termen scurt la ineficiența acestuia, iar pe termen lung la faliment;

- managerul spitalului sunt cei care proiectează și analizează strategiile, sunt inițiatorii programelor de afaceri, de marketing și a celor financiare

- managerii elaborează planul de afaceri, tot ei sunt cei care îl evaluează, comunică și revizuiesc atunci când este necesar;

- stabilesc și aplicări politicile și procedurile organizaționale;

- au abilități în domeniul financiar, deoarece colectează toate informațiile financiare specifice spitalului pe care îl conduc, le analizează și interpretează, ulterior evaluează riscul și gestionează corect activele disponibile.

- printre aceste abilități și sarcini ale managerului, acestea are în obligații și recrutarea resursei umane, interviewarea viitorilor parteneri de lucru, selectând pe cei mai competenți și potriviți pentru unitatea spitalicească.

- un al rol al managerului spitalului, constituie baza de legătură între medici și alți directori, cu scopul de a majora profiturile unității spitalicești, productivitatea acesteia, dar și de a remedia eventuale conflicte prin medierea negocierilor. Managerul urmărește să comunice tuturor părților implicate informații clare, coerente și beneficie spitalului.

În ciuda numeroaselor responsabilități, managerii din domeniul medical dețin, de obicei, o distanță executivă, situată în birouri și mai puțin vizibili pacienților decât furnizorii de servicii medicale [1, p. 413]. Managerii de spitale trebuie să asigure standardele de îngrijire a calității care guvernează toate facilitățile din industria medicală, trebuie să facă acest lucru în paralel cu realizarea activităților în cadrul unui mediu extern extrem de imprevizibil. Cea mai mare provocare pentru un manager din spital, este să facă lucrurile în mod consecvent în mod corect, de fiecare dată. Provocarea este cum își atragă angajații cu ceea ce încercă să facă, astfel încât, atunci când are o politică sau un fel de a face lucruri, nu urmărește doar mecanic un set de instrucțiuni. Acesta face lucrurile cu un scop, și într-un anumit mod care să se încadrează în obiectivele spitalului.

2. Analiza strategiei manageriale - orientare spre siguranță și inovare

Strategia de regăsește în comportamentul social al indivizilor și al tuturor firmelor, deci strategia presupune baza comportamentului oricărei unități economice,

chiar dacă în anumite situații ea este implicată larg. Prin urmare orice organizație care activează pe o piață de desfacere, confruntă un anumit tip de concurență, deține o strategie explicită și implicită față de firmele concurente [5, p. 30].

Managementul strategic presupune acel proces prin care se asigură un echilibru dinamic dintre forțele care există în cadrul firmei și forțele din mediul extern care acționează asupra ei [3, p. 10].

Analizând managementul strategic și conturarea strategiilor economice, atunci se poate observa că se regăsesc în analiză noțiuni referitoare la obiectivelor unității spitalicești, la scopurile și misiunea acesteia, la politicile economice, procedurile și regulile ce trebuie aplicate de conducerea spitalului

Managerii de spitale trebuie să se colaboreze cu practicienii și să rămână vizibili în cadrul organizațiilor lor, în timp ce managerii din domeniul sănătății se pot concentra mai mult pe administrație și pe afaceri. Managerii de spitale pot atrage mai mult atenția asupra inteligenței interpersonale, asupra formării conducerii și abilităților de comunicare puternice necesare pentru a gestiona o corect serviciile de sănătate. Managerii s-ar putea baza mai mult pe cunoștințele și experiența lor în analizele cantitative și critice.

Managerul unui spital are în sarcină supravegherea strategiile de calitate și științifice ale unității spitalicești, de asemenea răspunde și de promovarea (și susținerea) cercetării medicale. În trecut, spitalele nu erau orientate spre cercetare, iar medicii

privati s-au concentrat mai puțin pe partea clinică, ducăția și cercetarea se realiza doar în spitalele publice [4, p. 14].

Un manager competitiv știe că trebuie să fie pasionat de munca sa, dar și să transmită această pasiunii personalului său. Deoarece dacă reușește să-și motiveze propria echipă, aceștia vor da tot ce e mai bun din ei, își vor duce la îndeplinire toate sarcinile de lucru, iar câștigul cel mai mare va fi pentru spital, fiind mai performant, mai eficient și mai competitiv.

Principalii indicatori de performanță, după care se orientează un manager al spitalului sunt:

- un mediu de lucru bun;
- realizarea obiectivelor în timp util;
- propuneri inovatoare pentru proiecte viitoare.

La momentul actual, majoritatea managerilor din unitățile spitalicești, consideră că sistemul de management din spitalele europene este prost gestionat. Birocrația, lipsa inovației și lipsa stimulilor pentru dezvoltarea profesională sunt situații frecvente în multe țări [6, p. 43]. Lipsa specialiștilor specializați și durabilitatea sunt principalele provocări pentru sistemele europene de sănătate.

Politica are o influență excesivă în managementul sănătății și al spitalelor publice. Pe termen scurt, managerii nu se așteaptă la schimbări substanțiale. Dar, din contră, spitalele private sunt în creștere, atrăgând profesioniști buni și tot mai mulți pacienți. Este o bună oportunitate pentru cei mai buni manageri din spitale, care s-au

implicat într-adevăr în strategiile inovative, în bune practici clinice, dar ținând cont și de siguranță și experiența pacientului.

Se cunoaște că menținerea unui sistem de management al spitalelor solide necesită diverse sarcini, precum: distribuirea resurselor într-un mod echitabil și judicios, precum și evaluarea durabilă a rezultatelor și eficacității serviciilor și tratamentului.

Pentru acest lucru, managerii s-au axat pe elaborarea și implementarea unui număr cât mai mare de strategii manageriale, precum:

- stabilirea unor priorități clare bazate pe sănătatea publică;

- elaborarea unui portofoliu accesibil de servicii și un sistem explicit de prioritizare (calitate sau similar);

- stabilirea unui indicator de referință privind calitatea, siguranța, experiența pacientului;

- elaborarea unor indicatori de eficiență și o strategie de resurse umane orientată spre dezvoltarea profesioniștilor din domeniul sănătății.

Analizând experiența managerilor din spitale, se poate menționa că în majoritatea cazurilor ei s-au axat pe siguranță pacientului, spre inovare și eficiență. Majoritatea deciziilor strategice implementate, cuprindeau aceste obiective, ele acoperau principalele aspecte ale calității asistenței medicale.

În concluzie, toate spitalele au obiective anuale în ceea ce privește experiența pacientului, siguranța pacienților, inovarea și cercetarea. Aceste obiective sunt monitorizate în permanență, iar realizarea lor are impact

în evaluarea performanțelor managerilor din spitale, la nivel regional și național.

În timp managerii s-au concentrat pe evaluarea colegială ca instrument de îmbunătățire a practicii clinice. Liderii de la unele spitale acționau ca o echipă de „recenzori” și lucreau cu profesioniști din alte spitale pentru a revizui practica clinică în procesele alese [7, p. 2].

Se concluzionează că politica generală influențează strategia, care la rândul său nu este însă numai un element pasiv în acest raport [2, p. 33].

Administratorii de spital, indiferent dacă sunt medici sau administratori veniți din domeniul afacerilor, înțeleg astfel spitalul pe care îl administrează. Ei cunosc modul în care angajați, practicieni independenți și medicii de grup interacționează cu spitalul. Analizând calitățile pe care trebuie să le aibă un lider, am identificat capacitatea acestuia de a fii corect și deschis, urmată de abilitatea de a aborda situațiile dificile într-un mod direct și transparent.

În ceea ce privește organizațiile internaționale, există câteva probleme, cum ar fi fuzurile orare și diferențele lingvistice, care necesită o analiză atentă, deși limba devine mai puțin o problemă, având în vedere faptul că limba engleză este adesea limba folosită de specialiștii din domeniul medical. Poate fi o provocare pentru colaborarea cu organizațiile internaționale în protocoalele de cercetare, având în vedere diferite probleme de reglementare guvernamentală și / sau juridică.

Dezvoltarea unui instrument simplu poate fi ușoară în această. IT-ul este în jurul nostru și numeroase companii oferă diferite tipuri de instrumente pentru furnizorii de servicii medicale. Digitizarea înregistrărilor medicale ajută la reducerea costurilor prin eliminarea concedierilor sau suprascrierea medicamentelor. Acești factori contribuie la reducerea costurilor medicale pentru pacienți și la împingerea spitalului pentru a deveni mai eficient [8, p. 1].

3. Analiza calitativă a serviciilor oferite în spitale

Fiecare unitate spitalicească ar trebui să se străduiască să ofere îngrijiri sigure, eficiente și de înaltă calitate.

Conducerea este un aspect important al majorității rolurilor administrative. Prin definiție, ele sunt roluri de conducere. În calitate de lider există mai multe lucruri de care trebuie să se țină cont. Mai întâi, un lider nu trebuie să fie prietenul tuturor. Asta înseamnă că nu se pot continua activitățile într-un mod în care, ceilalți să facă cum dorește o persoană. Un lider nu trebuie să îi facă pe ceilalți să îl placă, ci să fie clar înțeles în ceea ce spune, să exemplifice corect obiectivele dorite a se realiza, termenele maxime de realizare a acestora. Toate acestea sunt posibile dacă se implementează cele mai potrivite strategii manageriale și se bazează pe o cultură organizațională eficientă. Un lider are responsabilitatea de a asigura cadru corect al culturii organizației în care activează, cultură care să țină cont de valori cu adevărat importante. Deci, respectul,

colaborarea, talentul, inovația și descoperirea sunt valori cu adevărat importante pentru orice persoană, astfel un lider trebuie să asigure că deține cele mai bune valori în unitatea spitalicească pe care o conduce, iar comportamentul personalul este cel mai adecvat.

În concluzie, principalele abilități pe care trebuie să le dețină administratorii spitalului sunt: disponibilitate, afectivitate și capacitate.

În cele ce urmează am elaborat o scurtă analiză a performanțelor manageriale din 3 unități spitalicești, aflate în zone diferite din România. Pentru acest raport am selectat Spitalul Floreasca, Spitalul de Boli Infecțioase și Pneumoftiziologie Timișoara și Spitalul Orașănesc din Novaci. În continuare vom oferi detalii referitoare la activele fizice din cadrul spitalelor selectate. Astfel, s-a constatat că cu cât infrastructura spitalului este mai nouă, cu atât riscul de infecții este diminuat.

Spitalul Novaci oferă servicii de complexitate scăzută și frecvență ridicată, este organizat într-o clădire monobloc, alcătuită din parter și trei etaje. Clădirea a fost construită în anul 1978. Spitalul are 133 paturi.

Spitalul Floreasca pune la dispoziția pacienților servicii specializate în șapte unități, șase dintre ele construite înainte de 2000 (cea mai veche din 1934 iar cea mai nouă din 2012). Spitalul deține un total de 725 paturi.

Timișoara este o unitate spitalicească specializată pe bolile infecțioase, fiind

organizat într-o clădire veche, construită în 3 etape, 40% în 1935, și restul în 1975 și anul 2008. Deține un total de 325 paturi.

Dotarea cu echipamentele de diagnostic și tratament din spitalele selectate:

- Floreasca, deține numeroase echipamente de diagnostic: 3CT; 1 RMN; dispozitive de radiologie convenționale și portabile; 1 cameră gamma; etc.); Dar și laboratoare analitice operative și echipamente terapeutice specializate.

- Timișoara, deține ca echipamente de diagnosticare: CT, RMN și diverse echipamente dedicate identificării bolilor infecțioase. Echipament terapeutic și de laborator.

-Novaci, deține numeroase echipamente de diagnosticare, terapeutice și de laborator.

Situația personalului în spitalele evaluate variază semnificativ, astfel în 2015, situația era:

- Floreasca, deține aproximativ 1315 medici, 66 anesteziști și 848 de asistenți

- Timișoara, deține aproximativ 43 medici, 2 anesteziști și 34 de asistenți

- Novaci, deține aproximativ 27 medici, 57 de asistenți și 47 personal divers.

Următorul tabel sintetizează resursele specifice spitalului.

Tabetul 1: Echipamente și resursa umană în spitalele analizate

	Paturi	SO	Echipamente			Resurse umane		
			Imagistic	Analitic	Terapeutic	Medici	Asistenti	Posturi vacante
Floreasca	725	27	****	****	****	1315	848	444
Timișoara	324	1	***	**	*	43	11	23,5
Novaci	133	2	***	**	**	27	57	-

SO = săli de operație; * reprezintă nivelul de dotare cu echipamente, 1 reprezentând nivelul cel mai mic, iar 4 cel mai mare;

În continuare este prezentată situația specifică în spitalele selectate, astfel Floreasca este un spital de urgență de nivel I. Cu o durată medie de specializare de 6,4 la nivelul spitalului, care provine de la un total de 15 secții, cea mai mare este chirurgie cardiovasculară, secție care are o durată medie de specializare de 16. La Timișoara profilul este de boli infecțioase de nivelul II, având o durată medie de specializare pe total general de 10,9 care provine de la un total de 6 secții, cea mai mare este pneumoftiziologie 1 care

înregistrează o durată de 15,6. Iar la Novaci durata medie este de 7,4, provenită de la acuti (4,86) și de la cronici (10,15).

Deci cea mai mică durată de spitalizare, la nivel general este la Floreasca.

În încheiere analizăm situația financiară a celor trei unități spitalicești. La Floreasca se constată un surplus financiar generând venituri total de 115 mil lei, iar la Timișoara se constată că în ultimii 6 ani nu s-a înregistrat o tendință de creștere generând venituri totale de 34 mil lei. Însă la Novaci

situația este mai nefavorabilă, deoarece ultimele date menționate arată că în 2014, s-a înregistrat un total de 8235 mii lei venituri, iar cheltuielile au înregistrat un total de 8912 mii lei, ceea ce denotă un deficit.

Prin urmare cu cât este mai mare spitalul, cu atât este mai important și mai căutat, generând mai multe locuri de muncă, mai multe internări etc. Am selectat spitale diferite din zone diferite, cu toate acestea venituri se pot raporta la număr de paturi, al număr de personal și la durata medie de internare. Pe ansamblu situația ar fii la fel, deoarece mai multe internări imun utilizări mai mare a resursei disponibile, atât umană cât și materială și financiară

4. Concluzii

În principal producția medicală și producția de management nu sunt concepte contradictorii. Instituțiile medicale trebuie să facă o schimbare de paradigmă și să regândească ce înseamnă „creștere” în domeniul în care funcționează. Managerii performanți cunosc faptul că spitalele sunt ca silozuri și trebuie să identifice canale pentru a agrega mai bine datele și pentru a coopera în ceea ce privește cercetarea și tratamentul. În acest fel,

pot influența mai bine dispozitivul medical, farmaciile și agențiile guvernamentale. Pacienții ar trebui să vină mereu pe primul loc. Unii manageri pierd din vedere ceea ce este important și se concentrează doar pe cercetarea în sine. De asemenea, fiecare spital poate avea un mod diferit de a face lucruri, ar trebui să fie deschis la colaborare, mai ales dacă spitalul are o echipă performanță sau o structură de sprijin care să ajute să se îndeplinească toate sarcinile și activitățile zilnice ale unei unități spitalicești.

Obiectivul strategic ar putea să difere pentru fiecare spital, dar există câteva soluții cheie care trebuie să fie aceleași. Fiecare spital trebuie să se străduiască să ofere servicii de îngrijire sigure, eficiente și de înaltă calitate, care să adauge valoare sistemului de sănătate. Este foarte important ca obiectivele strategice specifice pe care spitalul le-ar putea avea să difere în funcție de locul unde este spitalul. Un spital nou înființat are obiective strategice diferite comparativ cu unul deja existent, deoarece se află într-o etapă diferită a evoluției sau a ciclului de viață, însă amândouă unități trebuie să adauge valoare sistemului de sănătate.

Bibliografie:

1. Burduș E. Tratat de management, ediția a-II-a. București: Pro Universitaria, 2013.
2. Nistorescu T. Management Strategic. Craiova: Universitaria, 2002.
3. Paraschiv V., Stegăroiu I., Strategii manageriale. București, Editura Pro Universitaria, 2014.
4. Școala Națională de Sănătate Publică și Management Sanitar, Editura Public H Press, București. 2006.
5. Todoruț, A.V., Management strategic, perspective teoretice și practice, Ed. Pro Universitaria, București, 2014.

6. Vlaicu Cosmin-Radu, *Birocrație și procedură în administrația publică*, Editura Universul Juridic, București, 2012.
7. Leticia Moral, Private hospital network makes efficient, innovative, and patient safety oriented healthcare possible. *J Hosp Manag Health Policy* 2018; p. 2.
<http://jhmhp.amegroups.com/article/view/4192/4993>
8. Sanghoon Jheon, Respect and strong leadership are two key principles as both a surgeon and president of SNUBH, *Journal of Hospital Management and Health Policy*, 2018, p. 1.
<http://dx.doi.org/10.21037/jhmhp.2018.02.02>
9. <http://www.spitalnovaci.ro/>

ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ

МЧЕДЛИДЗЕ МЕДЕЯ,
ассоц. профессор Еврорегионный Университет Грузии
СУХИШВИЛИ СОФИЯ,
ректор Еврорегионный Университет Грузии

Economic and environmental approaches to assessing the results of human activity on the flame are directly opposite: economists estimate these results in terms of increasing production and consumption growth, and environmentalists in terms of damage to nature and human health.

From the perspective of the transition of the economy to a sustainable type of development, its ecologization and structural adjustment, the tax system should provide for increased taxes on nature-exploiting industries and sectors at the beginning of the natural-food vertical, which will reduce the profitability of costs in their development. Here, taxes can play the role of a press that suppresses nature-intensive activities or switches this activity to an ecologically balanced one.

Forecasting the economic market using the game theory approach can be considered as one of the new methods little studied to this problem. In this method, forecasting is combined with an assessment of the situation and the choice of the most appropriate measures and means to ensure the sustainability of the economic market.

Keywords: economic market, game theory

Х век принес человечеству немало благ, связанных с бурным развитием научно-технического прогресса, и в то же время поставил жизнь на Земле на грань экологической катастрофы.

Экономический и экологический подходы к оценке результатов человеческой деятельности на планете прямо противоположны: экономисты оценивают эти результаты с точки зрения увеличения объемов производства и роста потребления, а экологи – с точки зрения

ущерба, нанесенного природе и здоровью человека. Между тем для адекватной оценки степени воздействия человека на природу должны использоваться совокупные эколого-экономические показатели.

В современных условиях разработка концепции экономического механизма природопользования возможна при выполнении следующих принципов:

- эффективная концепция рационального природопользования и соответствующий экономический

механизм природопользования могут быть разработаны и реализованы в секторах только после разработки концепции развития самих секторов и всей экономики;

- экономический механизм природопользования должен быть органической частью «глобального» экономического механизма, он не может быть локальным и охватывать только природоэксплуатирующие комплексы и отрасли; он должен быть согласован с экономическими механизмами, действующими на последующих этапах природно-продуктовой вертикали.

- экономический механизм природопользования в секторах должен формироваться на межсекторальной, межотраслевой и межрегиональной основах.

Для разработки экономического механизма природопользования в секторах (комплексах) принципиальной является постановка вопроса о целях развития этих секторов и всей экономики.

[1]

Рассмотрим проблему выбора цели развития секторов и влияние результатов этого выбора на формирование экономического механизма природопользования на примере топливно-энергетического комплекса, где возможны две концепции развития: или рост энергопроизводства, или энергосбережение.

Переход к энергосбережению и глубокой структурной перестройке

экономики требует своего механизма реализации и, соответственно, своего механизма природопользования - налоговые, кредитные ограничения на разработку новых месторождений, создание благоприятного климата для развития энергосберегающих производств, высокие штрафы за загрязнение природной среды и несоблюдение стандартов разработки месторождений, создание надежных систем противоаварийной защиты производства и пр. В случае ориентации на экстенсивный рост топливно-энергетического комплекса экономический механизм должен формироваться на основе низкой стоимости земель, отчуждаемых при добыче полезных ископаемых, низкой платы за использование недр, льготного режима для создания новых электростанций и пр.

Аналогичная ситуация сложилась и в других секторах экономики.

Определение чистого экономического эффекта природоохранных мероприятий производится с целью:

- Техничко-экономического обоснования выбора наилучших вариантов природоохранных мероприятий, различающихся между собой по воздействию на окружающую среду, а также по воздействию на производственные результаты предприятий, объединений, осуществляющих эти мероприятия;

• Экономической оценки фактически осуществленных природоохранных мероприятий.

Определение чистого экономического эффекта природоохранных мероприятий основывается на сопоставлении затрат на их осуществление с достигаемым благодаря этим мероприятиям экономическим результатом.

С позиций перехода экономики к устойчивому типу развития, ее экологизации и структурной перестройки система налогов должна предусматривать повышенные налоги на природоэксплуатирующие отрасли и секторы, находящиеся в начале природно-продуктовой вертикали, что снизит выгодность затрат в их развитии. Здесь налоги могут играть роль прессы, подавляющего природоемкую деятельность или переключающего эту деятельность на экологосбалансированную. В свою очередь обрабатывающие, обслуживающие, инфраструктурные отрасли, находящиеся ближе к концу природнопродуктовой вертикали, должны облагаться пониженными налогами, стимулирующими их развитие,

что свойственно стимулирующему и жесткому типам экономического механизма природопользования [2].

Основываясь на анализе современных подходов к прогнозированию негативных воздействий при различного рода событиях и явлениях экстремального характера, можно выделить два основных математических метода прогнозирования и оценки экономического рынка; детерминированный и вероятностный.

Для решения этой задачи должна быть выбрана оптимальная стратегия. Для оптимальной стратегии должна разрабатываться матрица, элементами, которой являются показатели, характеризующие качество выигрыша, то есть полезность и эффективность стратегии. Качество выигрыша определяется набором параметров (налоги, кредиты, разработка новых месторождений, создание благоприятного климата для развития энергосберегающих производств, высокие штрафы за загрязнение природной среды и несоблюдение стандартов разработки месторождений, создание надежных систем противоаварийной безопасности) от которых зависит интегральный показатель [3].

Матрица показателей представлена на рисунке

A	Π _j				
	Π ₁	Π ₂	Π ₃		Π _n
A ₁	a ₁₁	a ₁₂	a ₁₃		a _{1n}
A ₂	a ₂₁	a ₂₂	a ₂₃		a _{2n}
A ₃	a ₃₁	a ₃₂	a ₃₃		a _{3n}
.....
A _M	a _{m1}	a _{m2}	a _{m3}	...	a _{mn}

Наиболее простым случаем выбора подходящей стратегии является случай, когда какая-либо из стратегий по всем показателям превосходит другие, то есть матрица содержит доминирующую стратегию. В общем случае, когда ни одна стратегия не доминирует над другой, проводится анализ матрицы выигрышей. Для проведения этого анализа в ряде случаев целесообразно преобразование матрицы с введением понятия риска применения стратегии. Под риском применения стратегии, в соответствии с теорией игр и статистических решений, принимается разность между максимальным для данной стратегии природы значением показателя качества выигрыша (b_{ij}) его величиной при рассматриваемой стратегии обеспечения экономического рынка (a_{ij}), тогда

$$r_{ij} = b_{ij} - a_{ij},$$

где r_{ij} - риск при i -й стратегии

При использовании матрицы, как с элементами (a_{ij}) так и (r_{ij}) выбор оптимальной стратегии проводится по максимальному значению математического ожидания выигрыша. Величина математического ожидания выигрыша для каждой из стратегий вычисляется по формуле:

$$a_i = P_1 a_{i1} + P_2 a_{i2} + \dots + P_n a_{in}$$

где P_1, P_2, \dots, P_n - вероятность стратегии природы.

Экономический рынок неоднороден. В его структуре выделяются более мелкие по своим масштабам рынки. В связи с этим существуют различные способы классификации экономического рынка. Поэтому рассмотренный подход к определению стратегии может применяться при обосновании решений на применение мер и средств обеспечения экономического рынка с учетом всех возможных вариантов.

Библиография:

1. Мчедлидзе М.Г., Мчедлидзе Э. О., Григалашвили М. Л., О прогнозировании радиационной обстановки с использованием подхода теории игр: жур. Мермиси 2010. - 310ст

2. Рябчиков А.К. Экономика природопользования. - М.: «Элит-2000». 2001-192ст.
3. Мчедлидзе М.Г., Определение экономического ущерба от загрязнения окружающей среды при помощи логистических решений, Менеджмент розвитку соціально-економічних систем у новій економіці матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 14-15 травня 2015 року) Полтава ПУЕТ 2015 Україна, 670 ст.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ СТРАТЕГИИ НАЦИОНАЛЬНОГО БРЕНДИНГА ГРУЗИИ

НАТАЛЬЯ ЧАНТУРИЯ,

ассоциированный профессор Грузинского Технического Университета,
приглашенный специалист в Еврорегионном учебном университете

АННА КИПИАНИ,

Студентка 4 курса бакалавриата
спец. Менеджмент туризма в Еврорегионном учебном университете

Modern conditions of market economy changed the specifics of relations not only between brands of corporations, but also brands of the whole states.

Today guarantee of a welfare and competitiveness of the country is its export potential and a capability to appropriate to the goods and services the status of the international brands.

Purpose of the article. The purpose of article consists in systematization of modern international experience of forming of a brand of the state through the companies „Made in...“, identification of the main vectors of development of the Georgian branding for receipt of additional competitive advantages in case of development national and the foreign markets in the conditions of economic globalization.

It is no wonder that on an equal basis with architecture monuments, cultural heritage, tourist resorts, celebrated personalities, an important role is played by national brands of the country. The product made by the country becomes the direct instrument of communications with target audience. The existing interrelation between a brand of the territory and the products produced by the country shows that creation of positive image of the exporting country is profitable to both the companies and investors. The stronger the national brand of the country, the more popular its products in foreign markets, and vice versa - the success of individual brands makes the country more recognizable and respected in the international scene.

Scientific aim. Considering that promotion of trademarks (irrespective of, corporation it or the state), is performed under the same marketing laws, relevance and scientific aim of the chosen subject consists in use of the export potential of the country in forming of strategy of its national branding, and the methods used by the most powerful brands of the world can effectively be used in branding of the territories.

Keywords: brand, branding, national branding, Georgia

В эпоху глобализации, стирающей национальные и культурные границы, потребность страны иметь свой собственный бренд, как никогда актуальна. Государства предлагают иностранным компаниям и

иностранным гражданам некий продукт, а именно – себя, в качестве центра туризма, подходящего места для ведения бизнеса или вложения инвестиций, поставщика качественных товаров и т.д.

Каждое государство есть уникальный набор ценностей, национальных интересов, специфических особенностей, географического расположения, характеристик внутригосударственной экономической системы, социальных и политических процессов, этнических и культурных особенностей, традиций, нравов и обычаев, эволюционирующих в перманентно развивающемся сообществе людей. Проблема национального брендинга в контексте продвижения страны через компании «Made in...» достаточно широко рассматривается в работах известных западных ученых, (С.Анхольт [1], К.Динни [5], Ф.Котлер, У.Уоллинс, Дж.Хилдertiдр.) выстраивается на основе деятельности этого государства на международной арене, задачей которого, является конструирование имиджа за рубежом, положительно сказывающегося и на развитии туризма, и на привлечении инвесторов, и на общественном мнении в целом.

Чтобы привлечь деньги из-зарубежа, страна должна обладать оригинальным, узнаваемым и, главное, положительным образом – одним словом, всем тем, что входит в понятие бренда. Ряд стран и территорий уже создали такие бренды и

теперь по всем правилам ведут маркетинговые кампании по продвижению как среди своих граждан, так и за рубежом.

Цель статьи заключается в систематизации современного мирового опыта формирования бренда государства через компании «Made in...», выявлении основных векторов развития Грузинского брендинга для получения дополнительных конкурентных преимуществ при освоении национального и внешних рынков в условиях экономической глобализации.

Сегодня, наравне с памятниками архитектуры, культурным наследием, туристическими курортами, известными личностями, важнейшую роль играют национальные бренды страны. Продукт, производимый страной, становится прямым инструментом коммуникаций с целевой аудиторией. Существующая взаимосвязь между брендом территорий и продукций, производимой страной, показывает, что создание позитивного имиджа страны-экспортера выгодно как предприятиям, так и инвесторам. Чем сильнее национальный бренд страны, тем популярнее ее продукция на внешних рынках, и наоборот–успех отдельных торговых марок делает страну более узнаваемой и уважаемой на международной арене. Некоторые мировые корпорации стали настолько успешными, что их бюджеты превышают стоимость бренда целой страны.

Например, стоимость бренда Apple в 2017 году составила 234.7 млрд. долларов [8].

Для сравнения, стоимость бренда Грузии за 2017 год составляло 9 млрд. долларов. Даже бренд Новой Зеландии компанией Brand Finance [9] оценена в 111 млрд. долларов, как наиболее сильный и узнаваемый бренд территории, который ежегодно входит в десятку самых успешных брендов территорий.

Учитывая, что продвижение торговых марок (независимо от того, корпорация это или государство), осуществляется по одним и тем же маркетинговым законам, актуальность и научная цель выбранной темы состоит в использовании экспортного потенциала страны в формировании стратегии ее национального брендинга, а методы, используемые сильнейшими брендами мира, могут эффективно использоваться в брендинге территорий. Внедрение и поддержка бренда должна осуществляться как на внутреннем, так и на внешнем рынках. В этом плане целесообразно на законодательном уровне предоставлять значительные льготы национальным туроператорам.

Рассматривать государство как бренд невозможно без понятия национальной идентичности. Этот фундамент, на котором можно строить мнения, отношения и ассоциации среди целевых аудиторий. Источником идентичности бренда является набор идей, ценностей, характерных особенностей, культуры, слов, образов, которые в совокупности

создают в сознании представителей целевой аудитории определенные ассоциации с государством - брендом.

В статье представлены инструменты и методы для исследования национального брендинга, в заимосвязи между брендингом страны и ее национальными брендами (товарами и услугами), систематизированы подходы построения маркетинговой концепции бренда «Made in...», приведены примеры и рекомендации, которые могут быть использованы для развития стратегии национального бренда Грузии.

Продвижение бренда страны осуществляется по аналогии с товарными брендами. Ключевыми элементами его создания являются: индивидуальность (те достопримечательности, которые отличают страну от других туристических центров), стереотипы (устоявшиеся аксиоматические представления о стране), эмоции («душевный» образ страны), атрибутами бренда: общепринятые логотип и слоган страны. На этих составляющих строится большинство маркетинговых стратегий различных государств.

Программы создания и продвижения бренда, формирования имиджа страны в современном мире, можно и нужно реализовать с использованием инструментов маркетинга: изучение и развитие его конкурентных преимуществ, в том числе, - брендингового и имиджевого характера.

Создание бренда страны сильнейший инструмент повышения привлекательности товаров страны-производителя, т.к. бренд несет высокую прибыль и обеспечивает долгосрочное развитие. Страна, имеющая бренд, не только привлекает туристов, ее национальный бизнес и товары получают сильную поддержку в конкурентной борьбе. Целостный бренд государства складывается из множества составляющих компонентов: политический или общественный деятель данного государства, отдельные сферы жизнедеятельности государства-власть, экономика, армия, внешняя и внутренняя политики и т.д. Это именно то, что определяет репутацию, которую приобретает или приобретет государство в сознании мировой общественности в результате взаимодействий тех или иных ее субъектов, взаимодействующих с остальным миром. Поэтому, бренд страны является совокупным показателем авторитета и успешности его действий на международной арене, оценкой мнения зарубежной общественности о стране.

Изучение и систематизация информации, представленной в различных аналитических материалах зарубежных авторов, позволяют сформировать базовые основания, в разрезе которых должен создаваться страновой брендинг:

1. Стабильность во всех сферах социально-политической жизни, устойчивость внутригосударственной

системы власти и управления, политическая и экономическая предсказуемость и открытость, способствующая формированию только тех представлений, которые соответствуют действительности.

2. Привлекательность экономической системы для внешних инвесторов, связанная не только с совершенствованием государственных механизмов обеспечения их прав и гарантий на территории страны, но и с правильным внедрением потенциальным инвесторам информации акцентированием их внимания на объективных преимуществах работы с этой страной.

3. Транспарентность общества, которое характеризуется сохранением и укреплением межнационального мира, и стремлением к диалогу культур и религий.

В формировании странового брендинга главные роли играют ряд показателей, определяющих уровень развития государства.

1. Природный потенциал страны. Богатство территории природными ресурсами открывает широкие возможности для развития всех секторов экономики. Сегодня залогом благосостояния и конкурентоспособности страны является ее экспортный потенциал и способность присваивать своим товарам и услугам статус международных брендов. Однако, эксперты считают, что преобладание первичного сектора в

объеме экспорта говорит о низком уровне экономического развития государства или региона.

На сегодняшний день, в глазах посетителей, основная ценность Грузии это отдых в горах и на море, основная эмоция, которую испытывают, это бесконечное гостеприимство, подкрепленное вкусным вином или ароматным коньяком разбавленное на утро ставшим родным-Боржомом. И старые, многовековые храмы, и песни, известнейшее грузинское многоголосие, свободолобивое и мужественное. Основными статьями экспорта Грузии является именно природное сырье и конкурентоспособные экологически чистые агро-продукты - орех, вино, питьевые и минеральные воды.

Экспорт сельскохозяйственной продукции из Грузии в страны ЕС в 2016 году составил 208 млн. 186 тыс. долларов США, а это примерно 30% (\$646,426.6) от общего объема экспорта в ЕС из нашей страны [7].

Однако после подписания соглашения об ассоциации в 2014 году, когда был задействован торговый компонент (DCFTA), интерес грузинских предпринимателей к европейским рынкам значительно возрос. В свою очередь, бизнес-сектор понял, что грузинскую продукцию принимают не только на рынке СНГ, она становится популярным уже и на рынке Евросоюза.

Таким образом, национальная экономика в состоянии значительно

повысить доходы от экспорта, но нужно развивать другие секторы экономики и продавать услуги. Грузия сегодня имеет достаточный интеллектуальный и культурный потенциал, для поддержания, воссоздания и модернизации таких успешных в недалеком прошлом, направлений как киноиндустрия (кинематограф-самый мощный медиум в трансформации национальной идентичности. Это давно поняли США, и Испания, и Британия, и Южная Корея.) этно-фэшн-дизайн, живопись, которые наряду с быстро развивающимся туризмом и производством алкогольных и безалкогольных минеральных напитков, вполне в состоянии сформировать Грузинский брендинг для получения дополнительных конкурентных преимуществ при освоении национального и внешних рынков в условиях экономической глобализации.

2. Ценности жителей страны как основа позиционирования бренда производимых продуктов, и как следствие, бренда территории. Конкурентные преимущества продуктов успешных международных компаний зафиксированы в определенной ценности или совокупности ценностей, которые исповедует народ, проживающий на территории страны-экспортера. Именно это дает возможность четко позиционировать бренд и вести понятную коммуникацию с потребителями, что рождает образы, ассоциации, связанные с определенным государством, формирует

определенный имидж, и, как следствие, бренд данной территории. Например, производя часы, Швейцария демонстрирует такую ценность как точность, что может характеризовать целую нацию швейцарцев. Результатом такого восприятия Грузии могут стать вековые традиции бесконечного человеколюбия и гостеприимства грузин.

3. Формулирование измеряемых параметров бренда (рейтинги, индексы).

На сегодняшний день в мире существует несколько методик ранжирования брендов территорий. Наиболее известные – The Country Brand Index и The Anholt Nation Brands Index⁶. Экспорт является неотъемлемой составляющей всех существующих рейтингов и может значительно влиять на общее место страны в рейтинге брендов территорий. Параметры категории

⁶ Национальные бренды оцениваются по шести ключевым атрибутам, которые в свою очередь определяются 23 параметрами: экспорт (внешняя репутация и привлекательность товаров и услуг, выпускаемых в стране), государственное управление (имидж власти и восприятие качества госуправления), культура (интерес к национальной культуре и истории, оценка спортивных достижений и т.п.), люди (мнение граждан других стран о жителях страны как работниках, друзьях, партнерах по бизнесу), туризм (привлекательность страны для туризма), иммиграция/ инвестиции (привлекательность страны для инвестиций и талантов)

«экспорт» могут быть выражены такими показателями как легкость ведения бизнеса, инвестиционный климат, уровень экономической свободы страны, наличие конкуренции между компаниями внутри страны, известность торговых марок страны, уровень коррупции и т.д.

В рейтинге стран-экспортеров в 2016 году Грузия занимает 69 место [5] объем экспорта составил \$3,58 [6], По данным рейтинга Всемирного банка 2017 Года по ведению бизнеса среди 190 стран мира Грузия занимает 16-е место. Вообще Грузия по многим показателям поднялась вверх – по индексу глобальной конкурентоспособности, Грузия по сравнению с 2015-2016 годом, поднялась на 7 пунктов и среди 138 стран занимает 59-е место, и она опережает такие страны, как Румыния, Словакия, Венгрия и Хорватия. Индекс был разработан Всемирным экономическим форумом и учитывает 114 индикаторов, которые влияют на производительность и долгосрочное благосостояние. Среди наиболее успешных грузинских брендов можно назвать „Боржоми“, „Хванчкара“, „Сараджишвили“, „Автандил“

4. Определение лиц, ответственных за развитие бренда. Чаще всего личности, с которыми ассоциируется определенная территория, появляются стихийно и благодаря своим талантам и активной деятельности все больше укрепляются в сознании аудитории. Это могут быть как публичные лица государства, так и деятели культуры, спорта, науки,

искусства и т.д. Например, Австрия выпускает ряд продуктов под торговой маркой «Моцарт», а сувениры с изображением картин Густава Климта, являются, главной ассоциацией с этой страной. Крупнейший бренд США–Apple отождествляется со Стивом Джобсом–великим предпринимателем эпохи высоких технологий и т.д.

Грузия сегодня чаще всего ассоциируется с политическими деятелями и прославленными представителями культуры и спорта.

5. Заинтересованность и вовлеченность в процесс брендинга государственных институтов и их эффективное взаимодействие между собой. Такие страны как Канада, Австралия, Япония, Финляндия специально создавали платформы для продвижения программы «Made in...», которые координировали предприятия и государственные институты различных отраслей деятельности.

6. Непрерывный мониторинг рынка и особенностей целевых аудиторий, на которые направлен брендинг. Новые бренды, которые необходимо продвигать, могли бы ускоренно и эффективно развиваться на основе старых и позитивно известных брендов. Для Грузии, имеющего относительно невысокий уровень узнаваемости в мире, жизненно важно найти свое уникальное преимущество. Ключевые ценности национальной идентичности новых брендов помогут понять, кто наши конкуренты, кто наши

целевые аудитории, какие сообщения и каналы коммуникаций необходимы для того, чтобы эффективно воздействовать на них.

Таким образом, анализ международной практики продвижения брендов территорий позволил выявить основные проблемы брендинга Грузии, как экспортера и применить сценарии «работающих» моделей для рекомендаций по продвижению бренда «Грузия». Среди них целесообразно выделить историческую уникальность, многонациональность и самобытность государства, миролюбие народов, развивающую инфраструктуру, современные достижения и т.д.

Основными задачами концепции нового бренда и позиционирования страны могут быть следующие направления:

1. Продвижение национального бренда является крайне важным для любых, особенно малых государств. При этом, экономический рост и динамичное развитие отношений с другими государствами, во многом, зависят от того, каким образом сформирован и продвигается на внешнем рынке бренд страны. В этом смысле законы конкуренции и маркетингового продвижения одинаковы и на уровне государства, и на уровне бизнеса.

2. Вкладывать деньги в бренд страны выгодно всем: правительству, бизнесу, обществу. Опыт развитых стран показывает, что правительство должно

финансировать приблизительно 10-20% от общего бюджета данного направления. В то же время бизнес может выступить основным спонсором, поскольку от положительного имиджа страны, в первую очередь, выиграет он сам, а потом уже государство и население.

3. Компании «Made in...» должны быть ориентированы как на внутренний, так и на внешний рынок потребителей. Нужна программа популяризации национальных продуктов среди населения. Учитывая международный опыт, эффективными являются отдельные маркетинговые программы для стран, которые уже являются или могут стать потенциальными импортерами

4. Стратегия брендинга Грузии должна содержать четкие механизмы для создания лучших условий для ведения бизнеса внутри страны (как отечественным компаниям, так и иностранным партнерам), обеспечения позитивной информационной поддержки, позиционируя страну как надежного бизнес-партнера.

5. Сегодня грузинские экспортеры, как никогда, рассчитывают на более активную поддержку со стороны государства. Необходимо усовершенствовать национальные законодательно-нормативные акты, регулирующие внешнеэкономическую деятельность, таможенное законодательство, создать благоприятные условия для привлечения инвестиций,

создать собственное экспортное кредитное агентство и т.д.

6. Усовершенствовать и обеспечить непрерывность конкурентноспособного качества и количества изготавливаемой страной продукции, урегулировать правовые механизмы заключения международных контрактов и договоров

7. Разработка национального маркетингового инструмента продвижения как национального бренда, так и составляющих его кластеров продукции и услуг.

8. Создание качественно нового грузинского бренда, способного усилить позитивный имидж и репутацию страны, занять собственную нишу в мировом сообществе.

Бренд Грузии, как символ страны, должен быть эксклюзивным, качественно отличающимся от других стран мира и легко узнаваемым.

9. Помимо визуализации бренда и всех вытекающих дизайнерских работ, необходимо создание событий, привлекающих всеобщее внимание. Практика последних лет показывает, что в области внешнего взаимодействия наибольший эффект от восприятия образа страны другими государствами оказывает проведение комплексных крупномасштабных мероприятий и акций с участием большой группы стран и с привлечением широких кругов международной общественности.

В заключении можно отметить, что анализируя международный опыт

брендинга стран, можно сделать вывод, что страновой брендинг олицетворяет собой комплекс возможностей и гарантий реализации существенных интересов членов различных групп целевой аудитории, заинтересованных в наиболее эффективном использовании конкурентных преимуществ данной территории для жизни, бизнеса, капиталовложений, отдыха, учебы и т.д. Брендинг страны – это стратегический подход к развитию этого преимущества и

видения того, куда страна может двигаться. Без такого видения страна не сможет развиваться и конкурировать. В итоге государства должны профессионально позиционировать себя на мировом рынке: бренд и имидж страны должны стать составляющими национального капитала. Сегодня алогом благосостояния и конкурентоспособности страны является ее экспортный потенциал и способность присваивать своим товарам и услугам статус международных брендов.

Библиография:

1. Anholt S. Branding country / S. Anholt // „Brand Management”. - 2007- №1 (32), pp. 50-52.
2. Dinny K. Branding territories. The world's best practice // М.: „Mann, Ivanov and Ferber.” 2013, 336 p.
3. Brand Finance rankings. <http://www.afr.com/business/media-and-marketing/newworld-brands-the-worlds-most-valuable-but-traditional-still-rule-in-australia-20170130-gu1ice>
4. Forbes Georgia in Englis., <http://forbes.ge/news>
5. <http://www.digitalcountryindex.com/countrydetails.php?country=GE>
6. Doing Business 2017, <https://regnum.ru/news/economy/2197728.html>

RELAȚII INTERDISCIPLINARE ÎNTRE ARHITECTURĂ ȘI INGINERIE

Mariana PANU,
Facultatea de Arhitectură, AUM
Lilian PANU,
Facultatea de Arhitectură, AUM

This article discusses interdisciplinary relationships between architecture and engineering and their evolution over time. The etymology of the words architecture and engineering establishes that in antiquity one person exercised these two professions. With the evolution of techniques and materials, there is a need to introduce engineering as a separate science, which has led to a discrepancy between these two professions.

However, the need for close collaboration between these two guilds has been demonstrated.

Key-words: *architecture, engineering, science, science.*

Analiza subiectului despre interdisciplinaritatea inevitabilă între arhitectură și inginerie nu poate fi efectuată fără explicarea termenilor cheie.

Arhitectura este știința și arta de a proiecta și a construi edificii după anumite concepții estetice și reguli tehnice [5, p. 96].

Ingineria reprezintă aplicarea cunoștințelor științifice, matematice în vederea proiectării, executării, întreținerii, modificării unor structuri sau ansambluri.

Pornind de la tratatul lui Vitruviu „Despre Arhitectură”, singura carte care s-a păstrat dintre numeroasele opere antice, definim legătura antică dintre arhitect și inginer. Arhitectul era, la origine, un archi

(prim, principal) – tekton (dulgher, tâmplar), deci un șef de echipă, un meșter constructor, strâns legat de execuție și bun cunoscător al materialelor și tehnicilor artisanale. Această legătură este susținută și de ideea unității a trei însușiri ale arhitecturii, stabilite în baza principiilor de bază ale lui Vitruviu:

1. Firmatas (soliditate, stabilitate) – domeniul staticii, al tehnicilor și al materialelor de construcție și alegerea sitului, elementele ferme ale construcției, cum ar fi ceea ce numim astăzi structura de rezistență. Termenul nu se referă însă strict la structura de rezistență, ci desemnează și durabilitatea în timp a tuturor elementelor construcției.

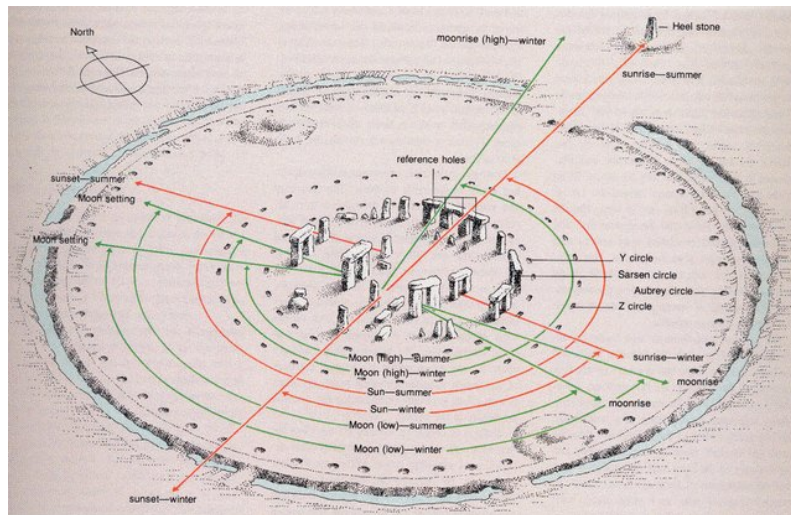
2. Utilitas (funcționalitate) - folosința clădirii și garanția unei bune funcționări. Acest termen desemnează toate deciziile de concepție și proiectare de natură a configurării construcției pentru a satisface cerințele, scopul pentru care a fost proiectată.

3. Venustas (frumusețe, expresivitate) - de la numele zeiței frumuseții, Venus, cerințe estetice/calități formale (proportii, echilibru, ornament). Vitruvius, la fel ca și arhitecții Renașterii, 1500 de ani mai târziu, erau în căutarea frumuseții formelor, proporțiilor, materialelor, compoziției, decorației, precum și a altor elemente care generează frumusețea în arhitectură și artă.

Trebuie observat faptul că în timp ce Firmitas și Utilitas se referă la concepte obiective și cuantificabile, Venustas, frumusețea, este un concept abstract, subiectiv, variabil în timp, spațiu și diferă de la individ la individ, și este foarte greu, dacă nu

imposibil, de definit precis. Însă, în accepțiunea multor istorici și arhitecți, adevărata istorie a arhitecturii și ingineriei începe din zona Greciei și Romei antice, deoarece arhitecții de aici căutau în mod susținut și științific obținerea unui rezultat nu doar rezistent și practic, ci și frumos și armonios, încă din faza de concepție, iar rezultatul se materializează sub forma unei construcții perfecte, conform proiectului.

Perioada arhitecturii preistorice este preponderent caracterizată de construcția locuințelor și a unor ansambluri megalitice, ce întruneau funcțiuni strict necesare vieții și de măsurare a timpului. Evoluția locuințelor începe de la structuri primitive din lemn și oase de animale, care frecvent erau acoperite cu lut, nămol sau piei, ceea ce denotă doar rezistența și funcționalitatea spațiilor locative create de om.

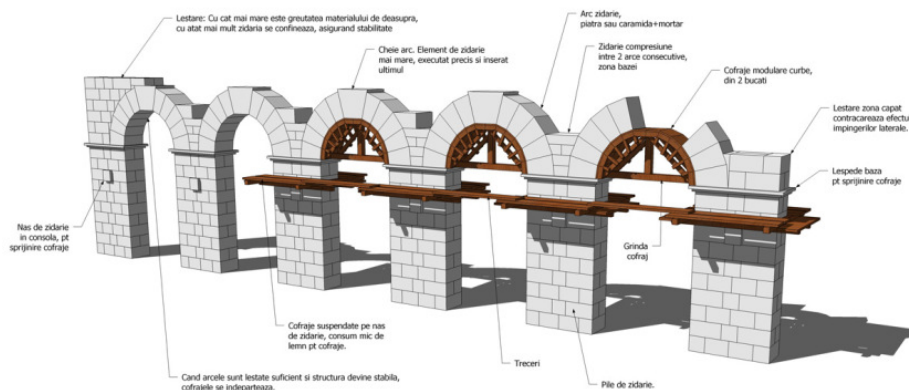

Stonehenge (după www.tes.com)

Analizând unele ansambluri megalitice, observăm legătura interdisciplinară nu doar între arhitectură și inginerie, dar și matematică, astronomie, fizică etc. Un exemplu relevant al acesteia este ansamblul megalitic Stonehenge, situat în comitatul Wiltshire din Anglia. Un experiment digital, realizat în urmă cu câțiva ani de cercetătorii de la English Heritage, arată că orientarea și structura pietrelor, precum și drumul pe care veneau oamenii spre cercul de piatră demonstrează că megaliiții de la Stonehenge sunt un calendar solstițial.

Trecerea timpului a determinat dezvoltarea construcțiilor, tipurilor acestora, materialelor utilizate și a tehnicilor de edificare. Facând trimitere la Egiptul Antic, menționăm vechile orașe egiptene care erau construite din piatră și cărămidă. Urmele descoperite ilustrează stiluri variate de temple, construite din coloane de piatră și lintouri (buiandrugii), sau fațade de piatră gravate și piramide. Unul dintre primii arhitecți cunoscuți este considerat Imhotep,

sub a cărui îndrumare a fost ridicată piramida de la Saqqarah, prima construcție monumentală din piatră. Acesta este un exemplu unde poate fi observată universalitatea arhitectului din perioada antică, acesta îmbinând profesiile de arhitect, inginer constructor și om de știință. Știința ingineriei își are rădăcinile în Roma și Grecia Antică, fiind aplicată atât în domeniul militar, cât și în aplicații civile, cum ar fi tehnologia construcțiilor, termelor, apeductelor, podurilor, drumurilor. Avântul ingineresc a fost elementul cheie care a adus bunăstare, prosperitate și a schimbat radical modul de viață al cetățenilor orașelor antice. Prima tehnologie inginerescă preluată și dezvoltată în domeniul construcțiilor a fost arcul de zidărie. Civilizațiile lumii antice, orașele Greciei Antice, respectiv Imperiul Roman au reprezentat o perioadă de dezvoltare puternică a rasei umane. În această perioadă arhitectura se situează la granița între artă și inginerie și a fost dezvoltată în mod științific și unitar.

Tehnologia română de execuție a arcelor de zidărie (după Țurcanu Costin Radu)

Odată cu Renașterea, meseriile arhitecților și inginerilor se dezvoltă treptat, îndepărtându-se de realitatea concretă a formei construite. Concepția arhitecturală se distanțează de execuția inginerescă, astfel formându-se două profesii separate, ce au o singură origine. Revoluția industrială a accentuat divizarea acestor două clase de specialiști, prin introducerea metalului ca un material de construcție tot mai des utilizat, acesta fiind mai ieftin, ușor de manipulat, ce oferă mai multe posibilități constructive. Spre deosebire de structurile de piatră sau cărămidă, utilizate de arhitecții secolului al XIX-lea, structurile din metal erau dezvoltate și întrebuințate de către ingineri. Inițial, termenul de inginer echivala cu specialist în mecanisme, însă în momentul în care a devenit evident faptul că metalul poate fi utilizat în domeniul construcțiilor, inginerii au solicitat să proiecteze și să calculeze de această dată elementele statice, cum ar fi grinzi de pod sau sisteme de acoperire a unor spații foarte mari.

Exemplul clasic al acestei perioade îl reprezintă Turnul Eiffel, construcție faimoasă pe schelet din oțel din Paris, care nu a fost întodeauna un simbol al Franței. Nemulțumirile personalităților din lumea artei, inclusiv arhitecți de vază, au izbucnit de la faza incipientă a construcției, întrucât această structură „monstruoasă” urma să umbrească toată arhitectura monumentală a Parisului. Scrisoarea de protest adresată autorităților, demonstrează indignarea oamenilor și temerile acestora: „Noi, scriitori,

pictori, sculptori, arhitecți, pasionați de frumusețea până acum intactă a Parisului, venim să protestăm cu toate forțele noastre, cu toată indignarea noastră, în numele gustului francez ignorat, în numele artei și istoriei franceze amenințate, contra ridicării, în plină inimă a capitalei noastre, a inutilului și monstruosului Turn Eiffel, pe care răutatea publicului, adesea imprimată cu bun simț și spirit justițiar, l-a botezat deja Turnul Babel. (...) Ca să vă dați seama de ceea ce spunem, e suficient să vă închipuiți pentru un moment un turn ridicol de înalt, dominând Parisul, ca un coș negru, uriaș, de uzină, strivind prin masa sa barbară Notre-Dame, Sainte-Chapelle, Turnul Saint-Jacques, Luvrul, Domul Invalizilor, Arcul de Triumf, toate monumentele noastre umilite, toată arhitectura noastră micșorată, dispărând, deci, în acest vis stupefiant. Și, vreme de 20 de ani, vom vedea turnul întinzându-se deasupra întregului oraș, fremătând încă de geniul atâtor secole, vom vedea alungindu-se, ca o pată de cerneală, umbra odioasă a coloanei odioase din bucăți de fier îmbinate” [4].

În urma acestor evenimente se accentuează discrepanța inutilă între arhitectură și inginerie. Dezvoltarea materialelor și tehnologiilor, inventate la acel moment, trebuia să consolideze interacțiunea dintre cele două ramuri, însă efectul produs a fost contrar așteptărilor.

Arhitectura secolelor XX și XXI a fost momentul decisiv în relația interdisciplinarității între arhitectură și inginerie, atestându-se noi tehnici de îmbinare a soluțiilor constructive cu cele estetice. După Sabrina Leon [1]. deosebim

mai multe tipuri de conexiuni între structura de rezistență și aspectul arhitectural al clădirilor.

1. Ornamentarea structurii de rezistență. Acest tip relație presupune proiectarea structurii de rezistență conform cerințelor spațial-volumetrică și funcționale impuse de destinația clădirii, apoi elaborarea aspectului estetic al construcției.

2. Structura de rezistență în calitate de ornament. În acest caz, structura de rezistență joacă un rol mai mult estetic decât constructiv, având uneori forme complexe, elaborate doar pentru a accentua anumite părți ale clădirii.

3. Structura de rezistență ca și arhitectură. Clădirile care se includ în acest tip de relație sunt zgârie-norii și clădirile cu deschideri mari, unde este necesară elaborarea unui proiect complex de rezistență, ce include și arhitectura în sine.

4. Structura de rezistență ca generator de formă. Structura de rezistență influențează direct arhitectura clădirii, indiferent de faptul că aceasta este aparentă sau nu, designul trebuie să fie adaptat proprietăților, necesităților și limitării scheletului ca o parte a vocabularului vizual.

5. Structura de rezistență ignorată. Uneori forma clădirii este creată fără a ține cont de scheletul portant, fapt ce este posibil datorită materialelor inovatoare, ce permit elaborarea unor compoziții îndrăznețe.

6. Structura de rezistență ca un simbol. Această categorie include clădiri reprezentate alegoric prin niște structuri, care vizual ne oferă imagini analogice unor mașinării, stații spațiale și aeronautice, ce îmbină atât esteticul, cât și criteriul tehnic.

7. Structura de rezistență și arhitectura ca forme sintetizate. Categoria dată presupune definirea formei arhitecturale prin structura de rezistență. Această metodă poate fi realizată prin șase procedee diferite:

- a. structuri spațiale;
- b. structură tip membrană;
- c. structură cu schelet;
- d. structură cu arce;
- e. structură tip cadru;
- f. pereți portanți.

8. Structura de rezistență și arhitectura ce forme contrastante. Această relație finală presupune un raport contrastant între arhitectură și structură prin prisma scării de percepere, geometrie, materiale sau textură.

În această cercetare se analizează evoluția relației interdisciplinare între arhitectură și inginerie, cele două din urmă fiind strâns legate de-a lungul timpului cu diferite ascensiuni și căderi. Practica mondială demonstrează necesitatea colaborării eficiente dintre ingineri și arhitecți în scopul elaborării unor edificii de valoare pentru societate.

BIBLIOGRAFIE:

1. Leon Sabrina, Structure as Architectural Intervention, Interdisciplinary Design: New Lessons from Architecture and Engineering, ACTAR Publishers, 2012, pp. 40-54.
2. Ioan Oprea, Carmen-Gabriea Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, Noul dicționar universal al limbii române, București - Chișinău: Litera Internațional, 2006, 1676 p.
3. Turcanu Costin Radu, Curs de Arhitectură (<https://cursarhitectura.wordpress.com>).
4. Țone Florentina, De la „inutilul și monstruosul” Turn Eiffel la cel mai cunoscut simbol al Franței (<https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/de-la-inutilul-si-monstruosul-turn-eiffel-la-cel-mai-cunoscut-simbol-al-frantei>).
5. Noul dicționar universal al limbii române, București-Chișinău: Litera Internațional, 2006.

MICRO AND SMALL BUSINESS AND GOVERNMENT SUPPORT POLICY IN GEORGIA

Vasil GAGNIASHVILI,
Faculty of Social Sciences (Business Administration)
of the Euroregional Teaching University of Georgia

Georgia is the leading country in the Caucasus region in terms of reforms, economic development and progressive democratic institutions. The priority of the country is to pass the path of Euro-Atlantic integration and offer investors a favorable environment for doing business, and to establish relationships with the subjects beyond the borders.

Key-words: *Georgia, economy, Caucasus region, borders.*

Georgia is geographically located at the crossroads of Europe and Asia and is the shortest transport route between the two regions. The unique and strategic location of the country allows for the use of growing trade flows between the European, Caspian, Central, and East Asian countries. One of the lowest and easy-to-manage tax regimes in Georgia, political stability, improved business climate with low operating costs and the business-oriented government is creating an attractive environment for investments across the country.

After signing the Deep and Comprehensive Free Trade Area Agreement with the European Union, Georgia is actively pursuing its efforts to move towards EU integration.

Over the last two years, Georgia has

experienced significant economic progress. According to the World Bank forecasts, the annual GDP indicator will increase by 5% over the next few years, creating a prospect of Georgia as one of the fastest-growing economies in the world.

The agreement on the Deep and Comprehensive Free Trade Area Agreement between Georgia and the European Union allows Georgia to conduct part of the EU market (which includes 500 million people), and with the free trade agreement with Turkey and other neighboring countries and CIS countries, Georgia offers access to the EU market. In addition, Georgia has signed GSP (preferential trade agreement) trade agreements with the United States, Japan, Canada, Switzerland and Norway.

The number of direct foreign investments is also increasing in Georgia. At

the same time, the production, which contributes more than 17% of GDP, represents an important driving force for economic development of the country. In fact, in the last five years production has grown an average annual 19% growth. In 2014, agriculture sector grew by almost 10% and industrial products - by about 7%. As for the transport and communications sector, it has increased by 13% since 2009 and accounts for almost 11% of GDP.

Georgia is consistently ranked as the TOP performer in country policy and institutional assessments (CPIA) compiled by international financial institutions (WB, ADB etc.)

- Standard & Poor's: BB- Stable (Affirmed in May 2014)

- Moody's: Ba3 Positive (Affirmed in August 2014)

- Fitch Rating: BB- Positive (Affirmed in October 2014)

- The Heritage Foundation ranked Georgia the 22nd among 178 countries Economic Freedom Ranking

Corruption Free

According to the Transparency International Global Corruption Barometer Georgia is perceived as a corruption free destination.

Best Place to Start a Business

Georgia is in top 15 best Doing Business Destinations according to World Bank.

Reasonable Tax Policy

According to 2009 Tax Misery & Reform Index, released by Forbes Business &

Financial News, Georgia is the fourth least tax burden country after Qatar, UAE and Hong Kong.

Strategic location

Located at the crossroads of Europe, Central Asia, Middle East and Africa Georgia is a key link in the shortest transit route between Western Europe and Central Asia for transportation of oil and gas as well as dry cargo.

Stable macroeconomic environment

In recent years, Georgian GDP has growth tendency.

Liberal and free market oriented economic policy

The Government of Georgia implemented reforms in tariff policy as well as in technical regulations sphere. As a result, Georgia has one of the most liberal foreign trade policies in the world, which implies the facilitated foreign trade regimes and customs procedures, low import tariffs and minimal non-tariff regulations.

Developed infrastructure

One of the top priorities for the Government of Georgia is coordinated functioning of transport fields, modernization-construction of transport infrastructure in accordance with international standards. The Government of Georgia is being implementing important infrastructure projects, which shall facilitate new cargo volumes through Georgia and increase effectiveness of functioning of transport systems.

Enhanced Economic Prospects

Signing of the Association Agreement

with European Union will encourage improvements in the rule of law and in effective governance, as well as further moves towards a well-functioning market economy through the removal of tariff and non-tariff barriers.

Key Economic Sectorial Overview:

Industrial Manufacturing and Processing

Georgia provides significant investment opportunities in manufacturing sector, which has attracted more than USD 0.5 billion foreign direct investments since 2010 - 2014*. New opportunities are expected to be grasped by Greenfield investments in export oriented manufacturing sectors, for which access to the European market would be attractive. The share of industry sector in Georgia's GDP is 17.1% in 2014*.

There are significant business opportunities in processing of the primary agricultural goods into a higher value added products and supplying equipment and services (greenhouses, storage, deep-freeze facilities, packaging etc.). Georgian agriculture offers foreign businesses the opportunity to invest in areas of unmet market demand, significant cost efficiencies and strong profit potential.

Tourism and Retail Sector

Tourism is another field, which witnessed significant growth in recent years and is considered to be an important driver of economic development and the creator of jobs as well as generator of revenues. The industry offers a wide diversification in

terms of its sub-industries: summer sea resorts, four season mountain resorts (including skiing), spa-wellness, gaming and more. In fact, from 2003 year to 2014 the number of international visitors to Georgia has increased from 300 thousand to 5,5 million.

According to Hotel Market Report, prepared by Colliers International, the highest average occupancy rates in Tbilisi are in international midscale brand hotels 75% and in international upscale brand hotels 74%. In addition, the ADR (Average Daily Rate) for International upscale hotels is - 203 USD.

With 17.4% of National GDP in 2014, trade is one of the largest economic sectors in Georgia. Annual per capita retail expenditure has doubled over the past decade. More than 9% out of total international visitors visited Georgia for shopping purposes in 2013 year.

Energy Sector

Energy sector is attractive from the perspective of both existing natural resources and developing infrastructure, as the country possesses huge hydro resources and offers untapped potential for investment. For the last years, Georgian has become net exporter of electricity and currently utilizes only 18% of its vast hydro resources. Georgian power grid is connected to the grids of all of neighboring countries, which are faced with either a structural power deficit or expensive power generation. From 2010 to 2014* Georgian energy sector has attracted almost USD 750 mln.

Transport and Logistics

Georgia is in a highly strategic location: It serves as an entry gate to the Caucasus and Central Asia as well as a stepping stone to the region. The country is the shortest route between the Black Sea and the Caspian Sea region. Construction of Baku-Tbilisi-Kars new railway line is on the final stage and it will further advance trade of goods in the whole region. The government is investing heavily in the development of road

infrastructure-highways as well as local roads. At this stage, the government has negotiations with potential investors to build a new deep sea port in Anaklia on Black sea, with an ability to receive vessels of at least 6,500 TEU capacity. The new port will bring Georgia's logistical capabilities to a new level. Therefore, Georgia wants and can be the best place for regional offices, regional stocks, and a part of various value chains.

Area:	69,700 sq. km
Population(2015)	4.5mln
Life expectancy:	76 years
Official language:	Georgian
Literacy:	99.7%
Capital:	Tbilisi
Currency (code)	Lari (GEL)
GDP (2014*)	US \$ 16.5 b.
GDP real growth rate (2014*)	4.7%
GDP per capita (2014*)	USD 3 680.8
FDI Inflows (2014*)	USD \$1 272.5 mln
Unemployment Rate 2013	14.6%
External Trade Turnover Growth in 2014	5 %

The existence of such potential of Georgia's economic growth has led to the Prime Minister's initiative, implemented by the Ministry of Economy and Sustainable Development and Agriculture for two years already within the framework of the program „Produce Georgia“, which is directed

towards development and promotion.

It should be noted that according to the data of April 2017, 246 projects are supported by the program „Produce Georgia“, with total investment of more than 565 000 000 GEL and totally 11,000 people will be employed.

Bibliography:

1. Avtandil Lapachi, Ivane Okromchedlishvili, Shalva Kereselidze: The essence and consequences of the state program „Produce in Georgia” in the development of the country; Proceedings of the International Scientific-Practical Conference „Scientific Issues of the Modernity” at Euroregional Teaching University, Georgia, 2017, pp. 115-121.
2. <http://qartuli.ge/>
3. <http://www.economy.ge/>
4. <http://www.moa.gov.ge/>

CREȘTEREA COMPETITIVITĂȚII ECONOMIEI NAȚIONALE PRIN AMELIORAREA CLIMATULUI DE AFACERI

Elena MOROI,
dr., conf. univ. UASM

The business climate is one of the basic pillars of the development and advancement of a state under various aspects. Its analysis is extremely important for strengthening companies' capacities, which are the driving force behind the prosperity and economic growth of the state. For the Republic of Moldova, strengthening the business climate is a national priority and its analysis, as well as ways of developing and improving the business climate, play a crucial and extremely important role in changing the situation and overcoming barriers to entrepreneurial activity. The existing business climate is largely characterized by financial costs and unjustified costs, which have a direct impact on the economic growth of the state, and demolish the valorisation of the country's competitive and innovative potential.

Key words: business climate, economic freedom index, small and medium enterprises, direct foreign investment.

Climatul de afaceri reprezintă unul din pilonii de bază ai dezvoltării și avansării unui stat sub diverse aspecte. În Republica Moldova există o careva ameliorare a mediului de afaceri, dar la majoritatea capitolelor stagnăm. Un indicator, care agreghează diferiți factori și reflectă importanța acestora pentru activitate economică și implicit pentru procesul de investire este Indicele Libertății Economice. O economie este cu atât mai liberă, iar intervenția statului mai mică, cu cât indicele este mai înalt.

Republica Moldova are o economie în cea mai mare parte lipsită de libertate, potrivit Indicelui de Libertate al Fundației Heritage 2018, raport care evaluează gradul

de deschidere a economiilor naționale. Potrivit studiului anual, „Indicele libertății economice 2018” (Index of Economic Freedom), publicat de Centrul de Cercetare American The Heritage Foundation, nivelul de libertate economică în țara noastră a fost de 58,4 puncte din 100 posibile cu 0,4 puncte mai multe față de anul precedent. La fel ca anul trecut, în clasamentul mondial al libertății economice, Moldova, alături de Rusia (locul 107), Belarus (108) și Ucraina (150), a intrat în grupul țărilor cu economie preponderent nelibere. În anul 2017 țara noastră este poziționată pe locul 105 în clasamentul indicelui libertății economice, din 180 de state incluse în raport.

Moldova se situează pe locul 40 din cele 44 de țări din Europa, iar scorul său global este sub media regională și mondială. Deschiderea guvernului față de investițiile străine este sub medie, sectorul financiar este relativ stabil, însă nivelul de intermediere financiară rămâne superficial, iar intervenția guvernului este semnificativă, se mai spune în raport.

Primele 10 locuri ale clasamentului au fost ocupate de Hong Kong, Singapore, Noua Zeelandă, Elveția, Australia, Irlanda, Estonia, Marea Britanie, Canada, Emiratele Arabe Unite, în care indicele libertății economice variază de la 77,6 la 90,2 puncte. Pe ultimele locuri s-au situat Venezuela – ce 25,2 puncte, și Coreea de Nord – ce 5,8 puncte, incluse în grupul de țări „reprimare” sau nelibere.

Cei mai buni indicatori ai Moldovei se înregistrează în categorii precum libertatea fiscală – 90 de puncte, povara fiscală – 85,3 puncte, libertatea comerțului – 78,3 puncte, libertatea monetară – 73,2 puncte, libertatea antreprenorială – 66 de puncte, libertatea de investiții – 55 de puncte, dreptul de proprietate – 53,5 puncte, libertatea financiară – 50 de puncte, și altele.

Rata impozitului pe veniturile persoanelor fizice este de 18 la sută, iar a impozitului pe profitul agenților economici este de 12 la sută. Sistemul de impozitare include taxa pe valoarea adăugată. Povara fiscală totală este egală cu 31,6 la sută din produsul total intern. Cheltuielile guvernamentale s-au ridicat la 38,0 la sută din PIB, în ultimii trei ani, iar deficitul

bugetar s-a cifrat la o medie de 2,1 la sută din PIB”, se arată în raport.

Republica Moldova a obținut note proaste la capitolul eficiența judiciară – 26,3 puncte, integritatea guvernării – 26,6 puncte și drepturile de proprietate – 53,5 puncte.

În general, în clasamentul actual s-au îmbunătățit 6 indicatori ai Moldovei, 4 s-au înrăutățit, 2 au rămas neschimbați.

Pe parcursul ultimilor ani climatul de afaceri s-a îmbunătățit într-o oarecare măsură. Guvernul sa orientat spre reforme, ce ar asigura un mediu facilitat pentru afaceri. Totuși, doar prima etapă a „Legii Ghilotinei” a fost implementată, în timp ce realizarea celei de-a doua faze a fost târăgănată. Mai multe proiecte de optimizare se implementează prea lent. La aceasta se mai adaugă instabilitatea mediului politic, corupția și birocrăția - factori ce mențin mediul de afaceri din Moldova mult mai nefavorabil decât în țările analizate.

În clasamentul „Doing Business 2018”, realizat de către grupul Băncii Mondiale, Republica Moldova ocupă locul 44. Reformele cadrului de reglementare au permis Republicii Moldova să avanseze în ratingul global „Doing Business” de la poziția 83 din 185 de țări în anul 2013 la poziția 44 din 190 de țări în anul 2018, țara noastră având un indice de 73% din 100% (plus 0,2 puncte procentuale în comparație cu anul 2017) și situându-se între Serbia și România.

Studiul Doing Business 2018 relevă principale probleme care influențează negativ condițiile de practicare a afacerilor în

Republica Moldova. Acestea sunt: inițierea afacerii; condițiile de import / export; protecția investitorilor; autorizațiile pentru construcții;

Inițierea unei afaceri în Moldova este un proces destul de anevoios în comparație cu alte state din regiune. Ceea ce evidențiază poziția Moldovei sunt costurile raportate la venitul pe cap de locuitor, unde țara este plasată penultima, indicând prezența unor costuri comparative mai ridicate. Aici trebuie menționat că o eventuală creștere mai evidențiată a produsului intern brut al țării ar putea modifica considerabil acest indicator.

Experții au constatat o stagnare a costului reglementării afacerii în Republica Moldova. La capitolul crearea unei afaceri, Republica Moldova a acumulat un scor de 93,76 de puncte din 100.

Deosebit de împovărătoare pentru agenții economici sunt operațiunile de export-import, întrucât și costurile asociate operațiunilor transfrontaliere depășesc media regiunii Europei de Est și Asiei Centrale. Astfel pentru o țară mică care nu dispune de o piață internă considerabilă, acest fapt ar putea reprezenta un impediment în dezvoltarea economică. Același impediment

ar putea îngreuna tranzitul de mărfuri pe teritoriul țării, în acest fel limitând extinderea serviciilor asociate, în special cele de transport.

Protecția investitorilor este mai rea ca în alte state din regiunea Europei de Est și Asiei Centrale, fapt ce denotă probleme la acest capitol. Indicele protecției investitorului este de 44,7 pentru Republica Moldova fiind sub media regiunii, care este de 5,5.

Sectorul întreprinderilor mici și mijlocii contribuie la creșterea competitivității naționale, la ameliorarea situației economice, stimulează creșterea producției, participă la crearea noilor locuri de muncă, își aduce aportul la soluționarea problemei dezvoltării regionale.

Antreprenoriatul se manifestă în economie sub o multitudine și diversitate de forme, cu rezultate foarte diferite care nu se reflectă doar în bunăstarea economică și financiară. În aceeași măsură, IMM sunt asociate cu progresul tehnologic, reducerea inechităților sociale, reprezentând o componentă indispensabilă a economiei de piață, servind drept sateliți pentru întreprinderile mari.

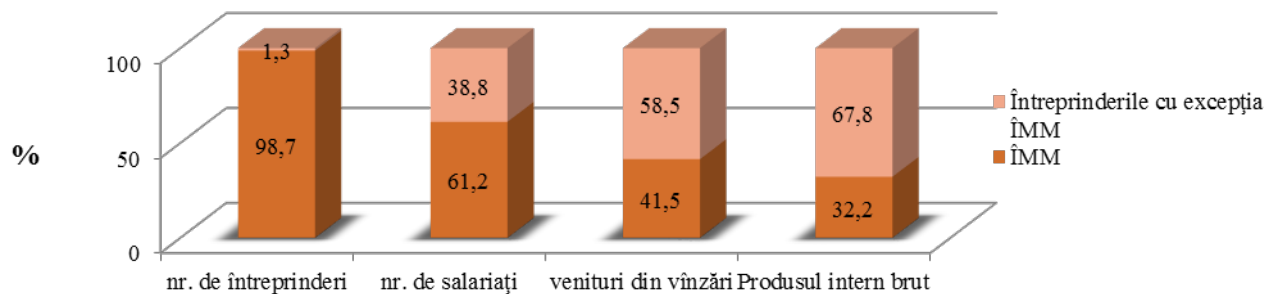

Figura 1. Ponderea întreprinderilor mici și mijlocii în totalul întreprinderilor din Republica Moldova în anul 2016 pe principalii indicatori

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică din Republica Moldova.

IMM dețin un rol important în dezvoltarea economiei Republicii Moldova, ponderea acestora la formarea PIB în anul 2016 a constituit 32%. IMM contribuie nemijlocit la crearea locurilor de muncă, stimulează concurența, contribuie la creșterea exporturilor, favorizează crearea și implementarea inovațiilor și a noilor tehnologii. În comparație cu întreprinderile mari, IMM sunt mai flexibile, reacționează mai operativ la schimbările mediului de afaceri și la cerințele crescânde ale pieței. IMM constituie cea mai răspândită formă de afacere în toată lumea.

Un alt indicator care reflectă calitatea climatului de afaceri sunt investițiile străine directe (ISD). Un volum mare al investițiilor străine directe înseamnă o încredere acordată

de către mediul de afaceri străin economiei naționale. Volumul relativ scăzut al investițiilor în Republica Moldova se pare că este condiționat în mare parte de un cadru de reglementare mai puțin favorabil în comparație cu țările din regiune.

Dezvoltarea economică optimă, în primul rând, investiții în capitalul fix a sferei productive, fapt adeverit de teoreticieni, cât și de practicieni [4, p.130], însă puțin aplicat în perioada de referință în Republica Moldova. Investițiile proprii, cât și investițiile străine directe (ISD), nu s-au caracterizat printr-o alocare clasică, conform teoriei lui J. Keynes, ci au fost utilizate, preponderent satisfăcând necesitățile de consum neproductiv (figura 2).

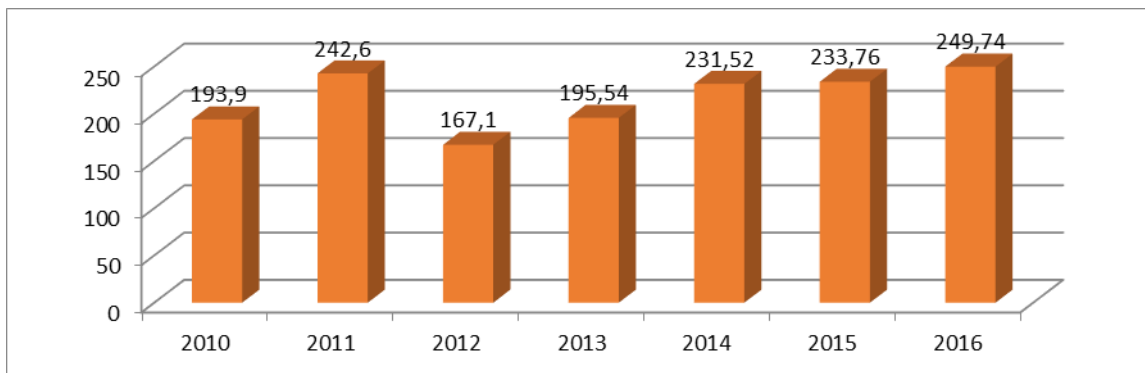

Figura 2. Dinamica investițiilor străine directe în economia Moldovei în perioada anilor 2010-2016 (în mln dolari)

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică din Republica Moldova

Analiza dinamicii investițiilor străine directe pentru perioada 2010-2016 denotă creșterea esențială a volumului acestora, dar totodată și lipsa oricărei tendințe stabile în atragerea lor. Astfel, fluxul de investiții străine directe a crescut treptat până în anul 2011, care a constituit 242,6 milioane, apoi s-a redus în anul 2012 până la 167,1 milioane dolari. O asemenea instabilitate în dinamica investițiilor se explică prin starea schimbătoare a climatului investițional în republică, mai cu seamă prin imprevizibilitatea și incertitudinea situației economice și politice a țării și riscul de țară, asociat acestei situații. În anii 2013-2016, fluxul de investiții străine directe au o tendință ascendentă. Sporirea investițiilor, în mare măsură, a contribuit la creșterea volumelor veniturilor reinvestite. În anul 2016, au fost atrase investiții străine directe în sumă de 249,74 milioane dolari, ceea ce este cu 28,8% mai mult față de anul 2010.

O asemenea instabilitate în dinamica investițiilor străine directe în perioada 2010-2016 se explică prin starea schimbătoare a climatului investițional în republică, mai cu seamă prin imprevizibilitatea și incertitudinea situației economice și politice a țării.

În Moldova creșterea semnificativă a investițiilor capitale a fost în mare măsură condiționată de influxurile de investiții străine. Rolul investițiilor străine directe europene a fost major pentru țară, acestea constituind cca. 70 % din stocul total de investiții străine directe în Moldova.

Criza din 2008-2009 a afectat semnificativ chiar și acest nivel scăzut de atragere a investițiilor străine directe. Astfel investițiile străine directe în Republica Moldova au scăzut de la 12% din PIB în 2008 la doar 2,5% din PIB în 2009. Apoi ele destul de lent au început să-și revină în perioada următoare ajungând la 3,7% din PIB în 2016, însă fără o accelerare a progresului.

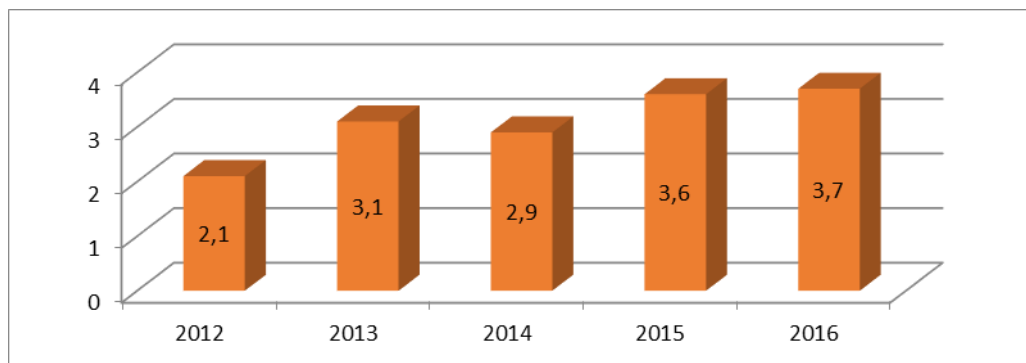

Figura 3. Ponderea investițiilor străine directe în PIB, %

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică din Republica Moldova

Deși în anii 2012-2016 stocul investițiilor străine directe în economia Republicii Moldova a crescut an de an, ponderea acestora atât în capitalul fix al țării, cât și în PIB rămâne a fi destul de modestă.

Mai relevantă este comparația efectuată pe baza ISD per capita. Cu titluri investiții străine directe pe cap de locuitor de 199,7 dolari în anul 2016 Moldova înregistrează cea mai mică valoare în acest sens în grupul de țări asemănătoare. Stocul de investiții străine în Bulgaria este aproape de șase ori mai mare, iar în România - mai mult de trei ori. Totuși, în comparație cu unele țări din CSI, precum Belarus, volumul investițiilor străine directe pe cap de locuitor în Moldova este mai mare.

Comparativ cu țările Parteneriatului Estic, Republica Moldova are printre cele mai slabe performanțe de atragere a ISD, calculat la numărul populației. Performanța Republicii Moldova este de 2 ori mai mică decât media celorlalte state ale Parteneriatul

Estic, țara noastră atrăgând doar 66\$ față de indicatorul mediu de 140\$ în grupul acestor țări: 165 USD în Belarus, 365 USD în Georgia și 419 USD în Azerbaidjan.

Conform opiniilor companiilor, investitorilor, experților, organizațiilor financiare internaționale, organizațiilor neguvernamentale, dar și reieșind din studiile efectuate până în prezent, aceste cauze pot fi generalizate în câteva principale și anume: economia locală mică, resursele naturale limitate, infrastructura fizică și socială subdezvoltată, cadrul instabil al politicilor economice, climatul de afaceri nefavorabil, neîncrederea în justiție, cât și în anumite cazuri, conexiunea insuficientă a sistemului educațional cu cerințele pieței și un mediu de afaceri monopolist/oligopolist.

Atragerea investițiilor străine rămâne o prioritate a Guvernului, despre care este menționat și în Strategia Națională de Atragere a Investițiilor și Promovarea exporturilor pentru 2016-2020.

Bibliografie:

1. Belostecinic, Gr. Creșterea competitivității economice – condiție obligatorie de accelerare a procesului de aderare a RM la UE. În: Materialele Conferinței din 26-28 octombrie 2012. Universitatea „Spiru Haret”, Brașov, România.
2. Iordan Marioara, Pelinescu Elena. Competitivitate, Performanță, Sustenabilitate, Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, București, 27 august 2014
3. Bilaș L., Spătaru S. Din start cu idei optime de afaceri /Ghid pentru antreprenori, instructori și consultanți, Proiectul BIZPRO, Chișinău, 2003.
4. Boboc R., Covaș L., Solcan A., Stihi L. Antreprenoriat: Inovație Risc- ASEM, Chișinău, 2003, 230 p.
5. Bugaian, L., Catanoi, V., Cotelnic, A. Antreprenoriat: inițierea afacerii. – Chișinău: Editura: „Levința Angela” Î.I., 2010, 344 p.

**INTERNATIONALISATION OF HIGHER EDUCATION:
TEACHING AND LEARNING CHALLENGES
IN A MULTICULTURAL CLASSROOM**

Evelina GOROBET

PhD Candidate in Philology, lecturer
Faculty of Psychology and Education Sciences

This article explores the potential of teaching intercultural competence in foreign language courses through the example of a pedagogical experience in a higher education institution.

It provides a picture of intercultural dimension of foreign language education and foreign language teachers' social and moral responsibilities. Successful intercultural interactions presuppose unprejudiced attitudes, hence learners' intercultural competence: tolerance and understanding of other cultures as well as cultural self-awareness. Intercultural communicative competence can therefore be considered as one of the central aims of foreign language education so that learners can successfully communicate with people from different linguistic and cultural worlds. However, this article calls again to the problem of assisting the integration of intercultural communicative abilities into classrooms.

Keywords: *communicative competence, intercultural competence, higher education institution, foreign language education, cultures*

Everybody talks about the internationalisation of higher education and we see it everywhere on the agenda. The global competition for talents, the emergence of international branch campuses, the debate on use of agents for recruitment of students, the internationalisation of the curriculum, all this is widely debated on all levels and around the world.

The internationalization of higher education has intensified dramatically over the last fifteen years creating far reaching opportunities. The boundaries between re-

source countries and target countries of internationalisation have started to become blurred. The positive conclusion one could draw from this picture is that internationalisation is on the rise in higher education. But there are also concerns, threats and limitations in respect with teaching practices. More specifically, concerns revolve around problems which may arise in a classroom due to different teaching and learning cultures as well as preconceived cultural traits. From a teaching perspective it is important to discuss how the familiarity of

a student with a teaching tradition can create obstacles in an international classroom and what solutions can be provided.

So, which may be those potential challenges? According to Griffiths we use the term „learning shock“ in order to refer „to experiences of acute frustration, confusion and anxiety experienced by some students... [that] find themselves exposed to unfamiliar learning and teaching methods, bombarded by unexpected and disorienting cues and subjected to ambiguous and conflicting expectations“ [10, p. 257]. Although to a great extent this shock is dependent on the individual student, a multicultural teaching and learning environment can definitely have a significant effect.

Thus, when referring to the internationalization of the classroom we can identify three main challenges related with language barriers, different learning styles and the preconceived cultural traits. Altogether, these realities pose significant limitations to teaching and lecturing practices while they also affect the assessment methods which can be used in a classroom. At the same time however, the fact must be stressed that many faculty members are not sufficiently prepared to confront the challenges which may arise in an international and intercultural classroom. The reason is that there is a similar cross-cultural environment. The lecturers and teachers have only a basic training based on the different learning styles which they might be confronted with but more importantly they are not well prepared for negotiating with other cultures.

One of the main problems with teaching in an international classroom can be limited participation. International students may have a different perception of the lecture practice and thus react differently in a more „open“ classroom environment of for instance a western classroom. They may think that it is not necessary to disrupt the lecture in order to ask questions as they deem the teacher's ideas and perceptions as authoritative and respectful. Another reason for limited participation could be a limited command of language which may discourage students from expressing themselves publicly. Even more so if the foreign students are a minority in the classroom.

Another problem with which a teacher or lecturer may be confronted with concerns the formation of groups in an intercultural classroom. I consider this to be an important challenge which undermines the ultimate goal and objective of an international classroom which is to promote interactive knowledge through a multicultural setting. It is generally believed that students who share similar cultural and educational backgrounds will tend to form groups together avoiding an interaction with native ones.

Overall, these more specific problems, if not taken under consideration and treated properly, can affect the motivation and self-image of the international student and hinder hers/his academic success. The lack of participation in the classroom or the formation of groups with always the same people that share similar cultural traits can foster the emergence of stereotypes among

the students and thus an unwillingness to open up and interact with the „others“. It is thus important that the students do not feel isolated from their local peers and the host culture.

After considering the above-mentioned problems it is worth asking what are the potential solutions to these challenges. Gopal provides an extensive discussion on the three core elements which can facilitate the acquisition of „intercultural competence“ for a teacher or lecturer [9, pp. 373-381]. These are based on Deardorff's process model of intercultural competence and center on attitudes, knowledge and comprehension and skills. Starting with attitudes, it mainly refers to the recognition from the teacher that she/he operates in a multicultural classroom. In this respect it is important to show respect and value other cultures but also self-reflect on hers/his motivations for teaching. As regards knowledge and comprehension, Gopal refers to the possibility in which faculty members receive some kind of cultural mentoring in order to become acquainted with potential cultural differences [9, p. 373-381]. Cultural selfawareness, some knowledge of how gender roles are viewed in different cultures and improving ones language skills are deemed as important. Finally, skills mainly refer to the individual's ability to self-reflect on her/his role in the classroom and choosing between being a lecturer or a teacher. Also, it refers to communication skills and specifically ones capacity to „negotiate different cultures“ by entering into a meaningful dialog which

overcomes misconceptions and fosters the building of collective meaning. It is evident that the internationalization of higher education implies a level of uncertainty regarding the level of understanding achieved between teacher/lecturer and students. It is the same kind in uncertainty that leads to the „learning shock“. For this reason, one basic solutions to this problem could be achieved through what is called a „getting to know“ strategy. Early on, from the first seminar, the students and the teacher should be allowed to present themselves. Additionally, the lecturer could pose some introductory exploratory questions in order to assess the students previous knowledge on the topic/theme to be lectured and in this way „break the ice“ within the group of students.

Faculty members can also play a central role in the formation of groups in a way forcing collaboration between students that may not necessarily share similar educational and cultural backgrounds. It is necessary to underline the importance of groups composition. Small groups that consider the composition balance between local and foreigner students with clearly defined tasks that expect every person to participate in the group work can remedy the problem.

In order to foster classroom participation, a special focus can be placed on the teaching language. For instance, when it comes to the use of English and the active participation in the classroom, the teacher/lecturer should let the students know that the use of correct language is not an aim in itself.

It is rather more important that she/he feels relaxed and confident to express herself/himself and engage in the classroom as this is valued and appreciated more highly.

Finally, *feedback to learning* is considered very important for the advancement of the student's learning. From the study by Kingston and Forland it was observed that international students needed to have more detailed feedback and one suggestion was getting it in a written form [12]. Although time consuming, it is an effort which might help students relocate themselves in the new cultural-teaching environment they operate and possibly provide them with answers on whether they are referencing and drafting their papers properly. After all, teachers do not always achieve what they think that they are achieving, making the need for more constructive feedback strategies even more imperative. Additionally, it is important that the teacher or lecturer is aware of any support facilities in the institution which are primarily directed towards international students. The support facilities may also assist international students with psychological distress that they may experience. Gabb argues that although international students may perform equally well as the

local students, they do not experience the same levels of stress and frustration [8, p. 357-368]. Due to societal, teaching and learning cultural differences they need to spend more energy into adapting into the new reality.

To conclude, it is estimated that the efforts to combat teaching discrepancies that arise from the internationalization of the classroom should have as a starting point the building of good teaching practices that address all and should not target specific international students - a strategy which would reinforce stereotypes and any isolation feelings. The aim of a teacher/lecturer that acts in an international setting needs to promote intercultural learning. She/he should aim towards a „synergy of educational cultures“, where the expectations of international students (shaped by their different cultures and philosophies) are matched by the local institution's academic rules and cultural norms. When studying abroad, especially for a short period of time, students should not be expected to replace their cultures with those in the hosting country. On the contrary, the purpose is to familiarize with the new culture and through a process of adaptation and synthesis, manage to acquire the necessary knowledge.

Bibliography:

1. Altbach, P. G., & Knight, J. (2007) The internationalization of higher education: Motivations and realities, *Journal of studies in international education*, 11(3-4), 290-305.
2. Arkoudis, S. (2006) *Teaching International Students: Strategies to Enhance Learning*, Centre for the Study of Higher Education, University of Melbourne, [Online] Available

- at:http://www.cshe.unimelb.edu.au/resources_teach/teaching_in_practice/docs/international.pdf, [Accessed: 09 May 2015].
3. Bedenlier, S., & Zawacki-Richter, O. (2015) Internationalization of higher education and the impacts on academic faculty members, *Research in Comparative and International Education*, 1-17.
 4. Biggs, J. (2003) Teaching international students, in J. Biggs (2nd ed.), *Teaching for quality learning at university*, Maidenhead: Open University Press
 5. Chalmers, D., & Volet, S. (1997), Common misconceptions about students from South-East Asia studying in Australia, *Higher Education Research & Development*, 16(1), 87-99.
 6. Crose, B. (2011) Internationalization of the Higher Education Classroom: Strategies to Facilitate Intercultural Learning and Academic Success, *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 23(3), 388-395.
 7. Entwistle, N. (2009). Teaching for understanding at university: deep approaches and distinctive ways of thinking. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
 8. Gabb, D. (2006) Transcultural dynamics in the classroom, *Journal of Studies in International Education*, 10(4), 357-368.
 9. Gopal, A. (2011) Internationalization of Higher Education: Preparing Faculty to Teach Cross-Culturally, *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 23(3), 373-381.
 10. Griffiths, D. S., Winstanley, D., & Gabriel, Y. (2005) Learning Shock The Trauma of Return to Formal Learning, *Management Learning*, 36(3), 275-297.
 11. Kingston, E., & Forland, H. (2008) Bridging the gap in expectations between international students and academic staff, *Journal of Studies in International Education*, 12(2), 204-221.
 12. Leung, K. S. F. (2006) 'Mathematics education in East Asia and the West: Does culture matter?', in Leung et al. (ed.), *Mathematics education in different cultural traditions-a comparative study of East*, Springer US
 13. OECD (2013) How is international student mobility shaping up?, *Education Indicators in Focus*, [Online] Available at: <http://www.oecd.org/edu/skillsbeyondschool/educationindicatorsinfocus.htm>, [Accessed: 09 May 2015].
 14. Orrell, J. (2006) Feedback on learning achievement: rhetoric and reality, *Teaching in Higher Education*, 11(4), 441-456.
 15. Tatar, S. (2005) Classroom participation by international students: The case of Turkish graduate students, *Journal of Studies in International Education*, 9(4), 337-355 UNESCO (2015) Global Flow of Tertiary-Level Students, [Online] Available at: <http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/international-student-flow-viz.aspx> [Accessed: 09 May 2015].

ASPECTE ALE SACRULUI ÎN POEZIA LUI GRIGORE VIERU

Raisa GÎSCĂ,

prof. drd. Colegiul „Iulia Hasdeu” Cahul, Rep. Moldova
Școala Doctorală de Filologie, Universitatea „1 Decembrie 1918”
din Alba Iulia, România

The poet Grigore Vieru admirably fulfilled the duty to instruct his readers by sacralising and emphasising the eternal values of humanity which come from God and which are directly and indirectly rendered in his writing from childhood to adulthood. The main themes that are sacralised in the poet's literary output and that mark the core lines of the human existence are: mother, homeland, childhood, love, woman, parental home, ancestral speech, national liberty etc. Grigore Vieru is a poet of genius who lived with all his being for the Romanian people, for the Romanian language and for the sufferings of his compatriots.

Key-words: poet, Gregory Vieru, the sacred, reasons, values

*„Scrie cu sufletul tău și recitește cu sufletul altora.”
Nicolae Iorga*

Într-o literatură cu o mare densitate de valori (...) drumul spre originalitate al unui poet trece prin confruntarea cu predecesorii și contemporanii săi” [3, p. 100]. Grigore Vieru este poetul care asemenea unui mesianic a parcurs drumul spre originalitate, rod al acestei experiențe fiind întreaga sa creație literară, ce oferă o nouă viziune asupra marilor teme de factură tradițională.

Considerând sacralitatea ca o trăsătură definitorie a oricărei ființe umane, indiferent de timpul în care a trăit, Mircea Eliade afirma în *Sacral și profanul* că în evoluția omului nu poate fi anulat totalmente caracterul său religios și existența sa în planul sacralului: „Oricare ar fi gradul de desacralizare a Lumii la care a ajuns, omul care a optat pentru o

viață profană nu reușește să abolească total comportamentul religios. Până și existența cea mai desacralizată păstrează încă urmele unei valorizări religioase a Lumii” [5, p. 20], deoarece, susține marele istoric al religiilor în *Nostalgia originilor*, „sacral” este un element în structura conștiinței și nu un stadiu în istoria acestei conștiințe. La nivelurile cele mai arhaice ale culturii, a trăi ca ființă umană este în sine un act religios, căci alimentația, viața sexuală și munca au o valoare sacramentală. Altfel spus, a fi sau mai degrabă a deveni om înseamnă a fi „religios” [6, p. 6].

Pornind de la această afirmație, în mod special de la ideea că însăși existența umană este echivalată cu ființarea în spațiul sacralului,

poezia lui Grigore Vieru se plasează, implicit sau explicit, pe dimensiunea relației omului cu Divinitatea, a căutării sinelui și a regăsirii prin raportarea condiției umane efemere la cea a dăinuirii eterne, dincolo de timp și spațiu, a Dumnezeirii. Motivele-cheie, sacralizate în creația literară a poetului Grigore Vieru, ce marchează liniile esențiale ale existenței umane sunt *mama, copilul și copilăria, iubirea, frumosul, femeia, vatra, casa părintescă, Patria, graiul strămoșesc, libertatea națională etc.*

În poezia *Autobiografică*, mama capătă, în condițiile unei singurătăți apăsătoare, (*Prea singuri eram în casă / Ploi cu grindină când bat*), imaginea lui Isus - Mijlocitorul între copilul ei și Dumnezeu (*Mama mea viața-ntreagă, / Stând la masă, ea și eu, / Se așeza între mine / Și Preabunul Dumnezeu*). Imensitatea credinței în Dumnezeu a măicuței din casa „*văduvă și tristă / De pe margine de Prut* [6, p. 16]” face posibil un miraculos transfer imaginar prin care chipul Mântuitorului se reflectă în ochii scăldați de lacrimi de-atâtă suferință ai mamei poetului (*Oh, și crede-așa într-Însul, / Că în ochii ei cei uzi / Chipul ei de pe icoană / Se arată și-L auzi*) [9, p. 25]. Motivul mamei este prezentat ca o metaforă prin care se substituie, de fapt, imaginea bisericii persecutate de regimul comunist, mesajul desprins din această imagine este unul profund și răscolitor totodată, necătând la faptul că regimul comunist a reușit într-o mare măsură să alunge oamenii din biserică, nu a putut niciodată să alunge frica de Dumnezeu și biserica din sufletele bunilor creștini, pentru că suferința, pe lângă faptul

că este un „rod al păcatului” este, în același timp, un sigur mijloc prin care omul se apropie de Dumnezeu.

În prefață la volumul de poezii *Curățirea fântânii* de Grigore Vieru, scriitorul Vlad Pâslaru comentează poezia *Făptura mamei*, remarcând următoarele: „Vizual, făptura mamei e ca o Sfântă Marie de pe zidurile bisericilor, care merge pe nori, fără a le simți împotrivirea, cu fața deschisă ca o lumină internă ce se îndreaptă spre oameni, zicându-le parcă: „Eu v-am adus lumina lumii! Luați-o întru desăvârșirea voastră!” Genetic, între chipul Maicii Domnului și imaginea din prima strofă atestăm o comunitate uimitoare de sensuri, *semințele ce zboară / Intre ceruri și pământ*, fiind niște raze de lumină. Spațiul *între ceruri și pământ* e hotarul între divinitate, spiritul universal și existența terestră, panteistică a oamenilor. Aici zboară semințele (ideile, credința în bine și frumos) peste care mama ar putea călca (ar putea merge). Totuși mama nu-i o ființă cerească, ci doar o asemănare cu aceasta: ai putea să mergi desemnează o acțiune prezumtivă...” [7, p. 7].

Ușoară, maică, ușoară,
C-ai putea să mergi călcând
Pe semințele ce zboară
Între ceruri și pământ.
În priviri c-un fel de teamă,
Fericită totuși ești -
Iarba știe cum te cheamă,
Steașta știe ce gândești.
(*Făptura mamei* [9, p. 16].)

Referindu-se la această poezie Ion Alexandru avea să afirme: „Un asemenea imn închinat mamei este o capodoperă de valoare universală în simplitatea cea mai de peste vârfuri a unui clasicism nepieritor, mereu modern, apropiat fiecărei generații” [2, p. 7].

Substanța poetică sacră a lui Grigore Vieru se constituie cu siguranță și în poeziile patriotice, fiind unul dintre susținătorii Renașterii Naționale a basarabenilor, Grigore Vieru înțelege că revenirea unui popor la valorile autentice, autohtone ar fi imposibilă fără (re)primirea lui Dumnezeu în sufletul neamului. Poetul îndeamnă la o redeșteptare națională în arhicunoscutul cântec *Reaprindeți candela* [11, p.34], exprimat chiar în titlul poeziei, imperativul redeșteptării era revenirea la datinile strămoșești, la icoanele și la busuiocul care au vegheat și au însoțit întotdeauna soarta acestui popor, chiar și când era aruncat în Siberii de gheață:

Reaprindeți candela-n căscioare
Lângă buuiocul cel mereu -
Degerat la mâini și la picioare,
Se întoarce-acasă Dumnezeu. (...)
Toate le ierți,
Doamne de Sus,
Cu blândețe măreață,
Chiar și pe cei
Care te-au dus
În Siberii de gheață!
(*Reaprindeți candela* [9, p. 124])

Sacrul în lirica lui Grigore Vieru reiese și din toposurile creației sale - casa părin-

tească și patria ce sunt două dintre coordonatele spațio-temporale ale poeziei vierene, încărcate cu semnificații mitice, arhetipale. Aceste cronotopuri se află într-o strânsă legătură, plăzmuind un spațiu al ființării hristocentrice, de care este legat organic, cum este legată fața cerului de pământ, fiindcă acolo și-a început drumul vieții, acolo e mama, acolo sunt prietenii, vecinii săi împreună cu care a îndurat foamea, a împărtășit durerea, a așteptat întoarcerea taților și a fraților din război, în jocurile nevinovate ale copiilor, au străbătut ulițele satului. Devenind matur și plecând de acasă, poetul este măcinat de o vină lăuntrică: „Tu mă iartă, o, mă iartă,/ Casa mea de humă, tu/ Despre toate-am scris pe lume,/ Numai despre tine, nu!” (*Casa mea*) [9, p. 16].

Poetul asociază casa cu străbunii atunci când spune: „Oamenii la noi/ Primăvara/ Scot din malul Prutului/ Lut pentru casă: Îi scot pe străbunii noștri/ Prefăcuți în lut” (*Casa*) [9, p. 67].

Generații după generații, în acest fel, oamenii își construiesc case, „frământă, dureros, lutul/ Până când/ le sângeră picioarele” și „înaintează tot mai mult” spre orizonturi, până când se contopesc cu străbunii.

În *Casa părintească* găsim un îndemn de toată admirația, prin intermediul căreia poetul ne îndeamnă să păstrăm cu sfințenie moștenirea părintească, să valorificăm amintirea părinților, fiind datoria cea mai sfântă a fiecărui om.

E păcat, nu-i drept și nu e bine
Să vinzi casa care te-a-ncălzit.

Casa părintească nu se vinde,
Nu se vinde tot ce este sfânt.
Vom pleca și noi cândva din viață
Și părinții sus ne-or întreba
Ce mai face casa lor cea dragă,
Cine are grijă azi de ea.
(*Casa părintească* [9, p. 134])

Altă entitate care ocupă un loc important și este evocată în imaginarul sacru al creației lui Grigore Vieru, fiind legată nemijlocit de casa părintească, de mama, de graiul matern, dar și de tot spațiul cotidian în care se desfășoară existența umană este Patria. Poetul însuși a propus în unul din aforismele sale o definiție pentru termenul de naționalist: „Ești naționalist în măsura în care îți aperi Limba, Credința, Istoria și Neamul”. După cum afirmă Ion Ciocanu „poetul e un atare naționalist, sinonim cu noțiunea de patriot, de fiu devotat al neamului din care descinde” [4, p. 37]. În acest context Ion Ungureanu menționează, pe bună dreptate, că „Grigore Vieru este poetul acestei triste comete pre nume Basarabia. El și-a cucerit dreptul de a fi numit poet național, poetul întregii țări. Cărțile sale au trecut Prutul devenind o permanență vibrantă în casele românilor, iar *Albinuța* sa polenizează cu hărnicie florile românismului, zburând pe deasupra sârmei ghimpate” [8, p. 3].

În întreaga sa activitate civică și literară, Grigore Vieru manifestă un devotament profund față de plaiul natal, față de țară și față de adevărul că basarabeni fac parte din marea familie a României, că toți suntem români, din acest motiv a luptat cu toată

ființa pentru trezirea conștiinței naționale, încercând să scoată la iveală acest adevăr, indiferent de împrejurări, de istorie, de conjuncturi, indiferent de orice. În nenumărate rânduri, poetul menționează faptul că am fost despărțiți, dezlipiți de „mamă”, rămânând orfani. Într-un articol al ziarului *Literatura și Arta* poetul scria: „Noi, basarabeni, suntem ca niște copii orfani. Noi, românii din Basarabia, suntem așa cum zic celebrele versuri folclorice: „Nu suntem săraci de-avere,/ ci săraci de mângâiere...” [1, p. 4]. Anume aceasta i-a servit un imbold puternic în lupta pentru propagarea adevărului, pentru reîntregirea țării și pentru trezirea conștiinței pentru unitate „care a ținut vie, de-a lungul istoriei, ființa noastră” [1].

Patria este ecoul dragostei pentru neam, este mormântul și memoria strămoșilor, este lupta pentru pace, este pâinea cea de toate zilele, este libertate, este un trai mai bun. Grigore Vieru a fost inspirat anume de aceste realități, astfel el a știut să-și cânte plaiul natal, dorul de adevăr, de libertate și de dreptate.

Prin toată poezia pentru Patrie ca un fir roșu străbate aceeași viziune originală, poetul cântându-i frumusețea și rodnicia, chiar dacă era nevoit vreo dată să recunoască de existența altor țări frumoase, dar care nu ne aparțin și nici noi nu le aparținem. Cât de departe n-ar fi, poetul revine mereu la Patrie, întreaga ființă fiindu-i legată cu trup și suflet de acest pământ:

Dacă văzul meu vreodată
În vreo luptă ar fi stins -

Te-aș găsi și orb, Moldova,
Pe acest pământ întins.
Te-aș găsi din fund de lume
Într-o lună, într-o zi,
După codru cu mireisme,
După cântec te-aș găsi.

(*Cântec tânăr* [10, p. 46])

În toată creația sa poetul Grigore Vieru a țesut cu fir de dor datoria de a-și instrui cititorii, sacralizând și punând accent pe valorile eterne ale omenirii care vin chiar din Dumnezeu, fiind rediate în mod direct și indirect, începând din copilărie și până la maturitate. Așadar, Grigore Vieru rămâne un poet de geniu care a trăit cu toată ființa sa pentru poporul român, pentru limba română și pentru împărtășirea bucuriilor și a suferințelor compatrioților săi, poezia căruia este o revărsare de doruri și probleme existențiale, formând câmpul magnetic unitar al universului său imaginar. Faptul că

Grigore Vieru a fost poetul epocii noastre, poetul simbol al neamului nostru îl confirmă și criticul și istoricul literar Iulian Boldea: „Grigore Vieru întrupează, în ansamblul literaturii române, destinul unui scriitor cu o înzestrare spirituală de excepție și, în același timp, o impecabilă conștiință a națiunii sale... Cred că latura de cea mai autentică profunzime a poeziei lui Grigore Vieru este aceea a responsabilității civice a scriitorului, a omului de cultură, care se simte, cu fiecare gest pe care îl face, cu fiecare cuvânt pe care îl rostește, adânc răspunzător de soarta neamului său, de destinul limbii în care s-a născut și în care respiră” [10, p. 149]. Deci, prima și suprema calitate și la Omul, și la Poetul Grigore Vieru este *Dragostea*, (*Dumnezeu este Dragoste!*) de mamă, de iubită, de frate, de limbă, de doină, de patrie, de... tot! fapt ce confirmă încă odată caracterul sacru al întregii sale creații.

Bibliografie:

1. Adam, Georgeta, Eminescu să ne judece. Interviu cu poetul Gr. Vieru, în „Literatura și arta”, nr. 14 (2382), 4 aprilie 1991.
2. Alexandru, Ioan, Cuvânt înainte la Grigore Vieru – Rădăcina de foc. Postfață de Victor Crăciun. Selecție și îngrijire: Arcadie Donos. București, Editura Univers, 1988.
3. Burlacu, Alexandru, Grigore Vieru între tentația orifică și mesianică, în „Basarabia” 1-2, 1996.
4. Ciocanu, Ion, Cinstirea limbii, Publicistica lui Gr. Vieru, în „Limba Română”, nr. 1-3, 2005
5. Eliade, Mircea, Sacrul și profanul, Editura Humanitas, București, 1995.
6. Eliade, Mircea, Nostalgia originilor. Istorie și semnificație în religie, Editura Humanitas, București, 1994.
7. Pâslaru, Vlad, Prefață la volumul Curățirea fântâni, Galați, Editura Porto-Franco, 1993.
8. Ungureanu, Ion, Cu prețul vieții: (din cuv. rostită la manifestarea consacrată celor 150 de ani de la Unirea Principatelor și de comemorare a poetului Gr.Vieru), în „Literatura și arta”, 26 februarie, 2009.

9. Vieru, Grigore, *Acum și în veac*, București-Chișinău, Editura Litera-Internațional, 2001.
10. Vieru, Grigore, *Fiindcă iubesc*, Chișinău, Editura Literatura artistică, 1980.
11. *În memoriam Doina și Ion Aldea-Teodorovici, Două vieți și o dragoste*, vol. I, Editura Universul, Chișinău, 2004.

ROLUL ȘI ESENȚA FACTORILOR CE FAVORIZEAZĂ COMPORTAMENTUL ETIC AL TÂNĂRULUI SPECIALIST

Natalia CĂRBUNE,

lector univ.,

UTM Departamentul Științe Socio-Umane

Ethical behavior – a behavior that corresponds to a code of ethics of the enterprise or institution in which the person concerned operates. According to the state-level legislation, ethical behavior is conditioned by the „CODE OF ETHICS AND PROFESSIONAL CONDUCT” of the Ministry of Labor, Family, Social Protection and the Elderly.

Cuvinte cheie: legislația; codul deontologic; calități personale; regulament; nivel de dezvoltare; comportamentului imoral

Comportamentul etic - o conduită ce corespunde unui cod de etică al întreprinderii sau instituției în care își desfășoară activitatea persoana în cauză.

Conform legislației la nivel de stat comportamentul etic este condiționat de „Codul De Etică și Conduită Profesională” al Ministerului Muncii, familiei, protecției sociale și persoanelor vârstnice.

Codul de etică și conduită profesională stabilește normele fundamentale și reguli morale și profesionale la care aderă toți demnitarii, funcționarii publici și personalul contractual dincadrul Ministerului Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, precum și colaboratorii instituției.

Cod de etică reprezintă un ghid în ceea ce privește comportamentul acceptabil din punct de vedere moral la nivel instituțional. Rolul codului este să ghideze comportamen-

mul moral al personalului și colaboratorilor Ministerului Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, atât în timpul activității profesionale, cât și în afara acesteia (în măsura în care afectează imaginea instituției). Obiectivul codului este să contribuie la crearea unei conduite organizaționale a integrității la nivelul Ministerului și a unei microclime etice care să determine personalul și colaboratorii să acționeze cu încredere reciprocă și în interesul cetățeanului. Codul de etică și conduită profesională pune accent pe formarea și dezvoltarea discernământului moral al personalului și colaboratorilor Ministerului în concordanță cu valorile și principiile organizaționale, și nu pe o respectare mecanică a regulilor.

Prezentul Cod are drept fundament patru valori – responsabilitate, profesionalism, integritate și transparență.

Principiul responsabilității – personalul și colaboratorii Ministerului trebuie să se asigure că prin modul în care îndeplinesc atribuțiile de serviciu sau desfășoară orice altă activitate profesională colaterală respectă interesul public, interesele legitime și drepturile cetățenilor și nu afectează demnitatea și integritatea acestora.

Principiul profesionalismului – toate atribuțiile de serviciu care revin personalului și colaboratorilor Ministerului trebuie îndeplinite cu maximum de eficiență și eficacitate, conform competențelor deținute și în cunoștință de cauză în ceea ce privește reglementările legale.

Principiul integrității în orice situație, personalul și colaboratorii Ministerului trebuie să adopte un comportament bazat pe respect, imparțialitate, obiectivitate, onestitate, egalitate de șanse și nediscriminare, deschidere și diligență față de cetățean și fără ingerințe care să afecteze interesul public, interesele legitime și drepturile cetățenilor ori prestigiul fundamental.

Principiul transparenței – personalul și colaboratorii Ministerului trebuie să promoveze guvernarea deschisă către cetățean, să asigure accesul neîngrădit la informațiile de interes public, dar în același timp să protejeze informațiile care nu sunt publice de care sunt responsabili ori de care au luat la cunoștință. Fiecare instituție are propriul său cod de etică – codul deontologic al întreprinderii.

Cod deontologic – codul de etică și deontologie a administratorilor autorizați trebuie să cuprindă ansamblul caracteristicilor ce definesc calitatea activității profesionale a administratorilor autorizați, să stabilească regulile de conduită ale administratorului în exercitarea atribuțiilor funcționale, precum și în afara acestora.

Deontologia desemnează normele de conduită și obligațiile etice din cadrul unei profesii și aplicarea anumitor norme morale particulare. Prin codurile etice se încearcă rezolvarea unor conflicte de interese în mediul intern și în relațiile externe ale organizației, respective, statuarea unor principii și cerințe care să-i facă pe manageri mai sensibil la problemele etice. Ele nu conțin precepte pur teoretice, ci stabilesc semnificații practice, utile pentru toți membrii organizației. Aceasta nu înseamnă că un cod de etică asigură automat un comportament moral sau că poate acoperi toate situațiile întâlnite în viața organizațională. Limita de acțiune a codurilor etice constă în formularea lor în termeni generali tocmai pentru că, la început, managerii și subordonații lor se află în incapacitatea de a identifica toate problemele etice care pot apărea. Universitățile și-au creat propriile coduri deontologice.

Un cod de etică trebuie să prevadă:

- modul în care membrii unei organizații să acționeze într-o situație dată;
- modul în care membrii organizației ar trebui să gândească și să se comporte;

- probleme cum ar fi: conflicte de interese, concurență, caracterul privat al informațiilor, oferirea cadourilor, oferirea/primirea sponsorizărilor politice;
- concurența dintre membrii unei profesii;
- conflictele dintre membri;
- relațiile dintre profesioniști și clienți, consumatori, surse de aprovizionare sau beneficiari;
- relațiile angajaților cu superiorii;
- relațiile dintre practicieni și specialiști într-o profesie etc.

Deontologia se referă la ceea ce este „drept”, „corect”, „just”.

Calități personale - caracteristicile individuale ale membrilor grupului organizațional reprezintă un set propriu de valori pe care îl dezvoltă fiecare persoană încă din copilărie.

Acest set de valori este influențat de familie, școală, prieteni, societate etc. Fiecare persoană învață să distingă între „bine” și „rau”, între „corect” și „incorect”, structura psihică individuală și sistemul de educație având cel mai puternic impact asupra stabilității acestui set de valori.

Extraversiunea - reprezintă gradul în care cineva este sociabil, cordial, sigur de sine. Extraverții se simt bine în situații sociale, căutând senzații și emoții, în timp ce acei care se situează la nivelul de jos pe această dimensiune (introverții) le evită. În dependență de nivelul dimensiunii se determină comportamentul etic al persoanei în organizație.

Stabilitatea emoțională - măsura în care o persoană are un nivel corespunzător de control, echilibrare, încredere în forțele proprii. Cei cu o stabilitate emoțională redusă tind spre șovăială și deprimare.

Agreabilitatea - măsura în care o persoană este prietenoasă. Persoanele agreabile se caracterizează prin încredere, loialitate, altruism, colaborare, modestie, atenție față de ceilalți. Iar cei mai puțin agreabili sunt distanți.

Conștiinciozitatea - gradul în care o persoană este responsabilă aceasta reprezintă un fundament spre realizări. Oamenii mai conștiincioși sunt de nădejde, pozitiv, competenți, ordonați, autodisciplinați, au dezvoltat simțul datoriei, dorința de reușită și capacitatea de a fundamenta. Oamenii mai puțin conștiincioși nu sunt cea mai bună achiziție pentru organizație.

Deschiderea la nou - măsura în care o persoană gândește flexibil și estefundament la idei noi. Oamenii mai deschiși tind spre activitate și inovare, cei mai puțin deschiși, deseori, se opun schimbărilor.

Codul etic al întreprinderii ar trebui să fie în perfectă coordonare cu „Regulamentul de activitate al organizației”. Regulamentul de activitate al organizației stabilește condițiile și modul de activitate a întreprinderii modalitățile posibile de atingere a obiectivelor ei care ar trebui să fie strâns legate de codul deontologic pentru a înlătura posibilitățile unui comportament neetic încă de la faza de planificare.

Odată cu avansarea nivelului de dezvoltare a organizației cresc cerințele față

de lucrători și responsabilitatea față de clienți și uneori nu este doar profitul pe prim plan, ci scopul principal este menținerea brandului la un nivel corespunzător. Pentru acesta organizațiile dezvoltă o cultură a responsabilității sociale bazată pe etică în afaceri, respect pentru drepturile consumatorului, echitate socială și economică, tehnologii pretenoase față de mediu, corectitudine în relațiile de muncă, transparență față de autoritățile publice, integritate și investiții în comunitate. Serviciile sunt orientate spre îndeplinirea tuturor cerințelor și așteptărilor îndreptățite ale părților interesate. Ea răspunde cerințelor pieței prin apropierea față de client, dorința de inovație și prețul accesibil. Totodată, mediul înconjurător, protejarea sa, responsabilitatea față de comunitate și dezvoltarea durabilă sunt deosebit de importante pentru întreprindere. Strategia de dezvoltare durabilă a organizației are la bază principiul conform căruia responsabilitatea față de om și față de mediu sunt un fundament al identității. Compania este preocupată constant de creșterea nivelului implicării angajaților săi, reprezentanților săi, sindicatelor precum și a celor din afara organizației (creditori, consumatori și investitori) în dezvoltarea și implementarea practicilor sale în domeniul responsabilității sociale.

Comportament neetic este acea conduită ce nu corespunde normelor morale stabilite de instituția în care își desfășoară activitatea persoana în cauză.

La fel cum etica se aplică în toate sferile activității umane, atât în sectorul public, cât

și în cel privat, la fel apare și comportamentul contrar eticii și moralei sănătoase. Astfel pentru a descoperi care sunt soluțiile în înlăturarea comportamentului neetic, trebuie să identificăm care sunt cauzele și factorii care îl determină. Printre cauzele apariției acestuia se regăsesc: câștigul – care duce la numeroase tentații, mai ales când se anticipează un câștig consistent și, în general este de așteptat să se adopte decizii neetice; conflictul de roluri – multe dileme etice care apar în organizații sunt în realitate forme ale conflictului de roluri care ajung să fie rezolvate neetic. O formă răspândită de conflict al rolurilor care generează comportamente neetice apare atunci când „rolul birocratic” al angajatului într-o organizație, intră în contradicție cu rolul de „membru al unui corp profesional”; competiția puternică pentru obținerea de resurse deficitare poate stimula un comportament neetic; personalitatea – oamenii puternic orientați spre valorile economice sunt mai expuși la un comportament neetic decât ceilalți. În plus, în abordarea chestiunilor morale de către oameni, există puncte de vedere diferite. În condiții normale, este rațional să ne așteptăm ca oamenii ce sunt mai conștienți de problemele morale, să fie tentați să evite deciziile neetice, iar cei cu o mare putere personală (machiavelici) vor fi mai dispuși să ia decizii neetice, folosindu-și puterea pentru promovarea interesului personal mai degrabă decât pentru binele întregii organizații.

Bibliografie:

1. „Codul de etică și conduită profesională al Ministerului Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice”, anexă la ordinul 109/29.01.2015
2. http://www.mmuncii.ro/j33/images/intranet/Rapoarte/2015_Codul_etica_conduita.pdf
3. Studiu privind standardele etice prevăzute de codul deontologic al executorului judecătoresc al Ministerului Justiției al RM Chișinău 2015
4. http://www.justice.gov.md/public/files/file/reforma_sectorul_justitiei/proiecte/proiect_standardele_etice_02.06.pdf
5. Etica Profesională Viorelia LUNGU Suport de Curs Chișinău 2011
6. Christians C., Etica mass-media, Iași, Editura Polirom, 2001

IMPACTUL VALORILOR INTERCULTURALE ASUPRA DIMENSIUNII MORALE A PERSONALITĂȚII

Diana ANTOCI

Universitatea de Stat din Tiraspol

In this article are examined the theoretical approaches regarding the following concepts: values, culture, intercultural, intercultural values, moral. There are analysed the ways of interrelation between representatives of different cultures by accessing of the moral dimensions which they possess. Lastly, moral dimensions consecutively lead to the restructuring of the personality values in the system being influenced by already formed intercultural values.

Keywords: *values, culture, intercultural, intercultural values, moral.*

Dimensiunea morală constituie esența, verticalitatea personalității, care proiectează, rezolvă, hotărăște, rezistă în varii circumstanțe vitale și sociale. Formarea moralei se produce în mediul social sub impactul diverselor valori treptat interiorizate de ființa umană. Calitatea valorilor interiorizate, circumstanțele vieții și potențialul uman constituie baza pentru formarea dimensiunii morale a personalității, care prin urmare ghidează întregul ansamblul uman.

Pentru Milton Rokeach, valoarea este o credință persistentă, precum și un mod specific de conduită sau un oarecare scop al existenței, ce este preferabil în mod personal [3, p. 42]. O valoare vizată în termeni de atitudini se caracterizează prin trei dimensiuni:

- *dimensiunea afectivă, în măsura în care se manifestă un afect pozitiv sau negativ, cu privire la un mod specific de comportament sau scop al existenței;*

- *dimensiunea cognitivă, în măsura în*

care valoarea devine o credință, o instanță ce informează într-un anumit fel faptele reale;

- *dimensiunea conativă, ce privește caracterul intențional al comportamentelor.*

Valorile au atributele unor construcții socio-culturale, în sensul că acestea sunt legate de anumite fapte sau evoluții sociale. Ele însoțesc fenomenele de socializare și le dinamizează

O încercare de definire a valorilor dintr-o perspectivă psiho-socială găsim la Gustave Nicolas Fischer [3, p. 42]. „Valorile pot fi definite ca sisteme de evaluare socială, care rezultă din interacțiunea dinamică dintre individ și societate, interacțiune prin care o societate sau un grup judecă modurile de conduită în funcție de normele culturale care le situează într-o perspectivă apreciativă mai mult sau mai puțin pozitivă. Valorile pot fi considerate norme culturale ale judecății sociale”. Din definiție propusă de savantul G. Fischer se pot extrage trei caracteristici esențiale:

- *valorile se prezintă ca un ansamblu de idei care servesc drept criteriu de evaluare a*

indivizilor, a conduitelor și obiectelor; valorile sunt instanțe evaluatoare ale tuturor comportamentelor din societate;

- valorile se organizează în jurul unor obiecte ce ocupă un loc central în acest sistem, din care emerg obiective secundare într-o ordine ierarhică descrescândă;

- valorile pot avea un caracter contradictoriu, în măsura în care coexistă norme relativ opuse, în aceeași societate, la un moment dat.

Sub termenul de valoare V. Pâslaru desemnează totalitatea lucrurilor semnificative pentru om: un lucru este recunoscut ca valoare abia în momentul în care omul se raportează în mod personal la acest lucru. Lucrurile încă necunoscute de om nu reprezintă valori, adică faptul că cineva a auzit despre un anumit lucru, dar încă nu l-a cunoscut empiric sau teoretic, nu infirmă ci confirmă declanșarea procesului de cunoaștere [4, pp. 3-8].

P. Andrei, afirmând fundamentalitatea noțiunii de valoare pentru filosofie, descoperă și esența educațională a acesteia, deoarece filosofia nu numai că explică lumea prin valori logice, dar o și transformă, în conformitate cu idealuri omenești etice[1]. Valoarea, conform aceluiași autor, „nu este un atribut nici al subiectului, nici al obiectului, ci o relație funcțională a amândurora în fenomenul valorii avem două elemente constitutive: subiectul și obiectul. Subiectul valorii este persoana, iar obiectul este lucrul”. „Valoarea este rezultatul unui proces de cunoaștere.”

Democratizarea vieții sociale, libertatea personalității în gânduri, acțiuni etc. presupune și un aflux de produse pseudo-

culturale, care nu se subordonează standardelor valorice, și poate duce la apariția a unor conflicte și producerea unor procese (enculturația, acuturația, interculturație etc.).

Răspunsurile valorice ale persoanelor, față de una și aceeași realitate, pot fi diverse, împrejurările și condiționările socio-culturale diferite conduc la reale conflicte valorice. Conflictul valoric are două dimensiuni: dimensiune cognitivă și afectivă (există două sisteme de răspunsuri (prin judecăți, credințe) privind realitatea, care creează la nivel individual o incertitudine), dimensiune socială și relațională (constă în diferențierea sistemelor de răspunsuri în funcție de persoana care răspunde, prin raportare la acestea) [1].

Conflictul nu este doar o problemă de informare, de cunoaștere propriu-zisă. El se înscrie într-o dinamică socio-cognitivă particulară. Primar, conflictul se manifestă ca un blocaj, ca o ruptură față de o anumită exterioritate. În acest caz, blocajul pune bazele unei schimbări de perspectivă, fiind o modalitate de asumare a noi valori, inițiind și o perioadă de tranziție a valorilor. Prin urmare, conflictul naște o nouă ordine a valorilor și conținuturile structurale în sistemul de valori, este motorul schimbării, factorul de destructurare necesară pentru o nouă structurare [1].

C. Cucoș conchide că valorile nu sunt date o dată pentru totdeauna, ci se transformă neîncetat. Poziționarea statică în fața valorilor este o conduită ce merită să fie pusă în chestiune. Conformitatea axiologică conduce la stereotipie și rigiditate comportamentală. Probabil, cea mai importantă „metavaloare” ar consta în originalitatea noastră în a ne raporta la valori, în a le actualiza și a le concretiza [3, p. 43-44].

P.Andrei încadrează valorile în cultură și, astfel, prin cultură propriu-zisă înțelege realizarea tuturor valorilor... Cultura este o obiectivizare a spiritului omenesc în activitate, în opere [1].

Cultura, în viziunea lui C. Clanet, poate fi definită ca un ansamblu de forme imaginare/simbolice care mediază relațiile subiectului cu alții și cu el însuși și, în plus, cu grupul și cu contextul; în același timp, în mod invers, formele imaginare/simbolice mediază relațiile la nivelul contextului, grupului și subiectului individual.

Enculturația reprezintă procesul prin care un grup cultural încorporează la descendenți elemente valorice specifice în vederea integrării optime în viața comunitară. Această acțiune nu este întotdeauna conștientă și nu presupune numai decât un cadru formal de transmitere a zestrei culturale. Prin enculturație se poate semnifica cumulum cultural achiziționat în cursul vieții, adică ceea ce este disponibil în mediu, deci fără a exista învățare deliberată, prin contrast cu socializarea, care relevă acțiunile voluntare de integrare socială. Prin urmare, inserția unei persoane în cultura sa se face, în mare parte, într-un mod inconștient. R. Dasen reduce enculturația „la o limitare progresivă a comportamentelor biologic posibil la cele care sunt socialmente acceptabile. Aceasta produce paradoxul prin care persoanele cele mai puternic enculturate sunt cele care sunt cel mai puțin conștiente de influența pe care cultura o exercită asupra lor” [3, p. 124].

Aculturația este un termen prin care se poate descrie fenomenul/procesul de împrumut al unor conduite și valori de către un grup de la un alt grup cu care primul vine în contact. Factorii gradului de aculturație sunt nivelul și

amplitudinea educației formale (ani obligatorii de școală), extensiunea câmpului de interacțiuni în rețeaua socială și de muncă, vârsta la care se intră în relație cu grupul cultural diferit, statutul socio-economic al celor în cauză etc. Termenul „aculturație” a fost introdus de antropologul american G.W. Powel în 1880 pentru a descrie transformările culturale ale imigranților în societatea americană [3, p. 126].

C. Cucoș explică întâlnirea interculturală ca o aculturație ce determină o reorganizare a valorilor personale, o altă dispunere ierarhică a lor, un fel de explozie axiologică necesară unei noi așezări.

J.W. Berry vorbește de un stres al aculturației, care se materializează în anxietate, depresie, sentimente de marginalizare și excluziune, identitate confuză, boli cu manifestare psihosomatică [3, p. 126]. Studiile transculturale au încercat să identifice factorii care favorizează apariția stresului acultural:

- modalitățile de aculturare (prin integrare, asimilare, segregare, marginalizare);*
- fazele aculturației (contact, conflict, criză, adaptare);*
- natura societății dominante (multiculturală sau asimilaționistă, cu prejudecăți sau cu discriminare deschisă);*
- caracteristicile grupului aculturat (vârsta, statusul, suportul social);*
- caracteristicile aculturației la nivel individual (atitudinal, comportamental, afectiv).*

După J.W. Berry, șase tipuri de schimbări sunt specifice fenomenului de aculturație: schimbări fizice (locuire, urbanizare etc.), schimbări biologice (noi boli, alimentație etc.), schimbări politice (pierderea autonomiei, a drepturilor etc.), schimbări economice (șomaj, salarii etc.), schimbări culturale (limbă, religie,

educație etc.) și schimbări sociale (noi relații interindividuale și intergrupale etc.). Modelul construit de J.W. Berry prezintă patru rezultate ale strategiilor de adaptare de fapt, patru tipuri de aculturație (asimilare, integrare, separare/segregare, marginalizare) [3, p. 128].

Alt proces ce se întâlnește prin intermediul democratizării, interrelaționării este interculturalitatea.

C. Clanet, prin interculturalitatea, desemnează ansamblul de procese - psihice, relaționale, grupale, instituționale – generate de interacțiunile dintre culturi, în raportul unor schimburi reciproce, în perspectiva salvagădării unei relative identități culturale, ale partenerilor respectivei relații.

Micheline Rey consideră, că „intercultural” este, în același timp, semn al:

- recunoașterii diversității reprezentărilor, referințelor și valorilor;

- dialogului și schimbului între persoanele și grupurile ale căror referințe sunt diverse, multiple și, adesea, divergente;

- interogației (aici se concretizează încă o nuanță a lui „inter”: interogație) în reciprocitate, prin raport cu viziunea egocentrică (sau socio-, etno-, culturo-, europeanocentrică) din lume și din relațiile umane;

- unei dinamici și al unei relații dialectice, de schimbări reale și potențiale, în spațiu și timp. O dată cu dezvoltarea comunicării, culturile și identitățile se transformă, și fiecare participă la transformarea altor culturi [3, p. 168].

Conform poziției lui Micheline Rey educația interculturală presupune cel puțin două dimensiuni, care se leagă indisolubil una de alta: o dimensiune de cunoaștere (care este de ordinul științei) și o dimensiune a experienței (subiectiva, relațională) [3, p. 168].

În mod sintetic, educația interculturală vizează o abordare psihopedagogică a diferențelor culturale (la nivel de personalitate, cultură, societate etc.), strategie prin care se iau în considerație specificitățile spirituale sau de alt gen (diferența de sex, diferența socială sau economică etc.), evitându-se, pe cât e posibil, riscurile ce decurg din schimburile inegale dintre culturi sau, și mai grav, tendințele de atomizare a culturilor. Abordarea interculturală, se arată într-o lucrare lui Antonio Perotti editată de Consiliul European, care nu este văzută ca o nouă știință, nici o nouă disciplină, ci o nouă metodologie ce caută să integreze, în interogația asupra spațiului educațional, datele psihologiei, antropologiei, științelor socialului, politicii, culturii, istoriei [3, p. 108].

Educația interculturală vizează dezvoltarea unei educații pentru toți, în spiritul recunoașterii diferențelor ce există în interiorul aceleași societăți, și se referă mai puțin (sau deloc) la realizarea unei educații pentru culturi diferite, ceea ce ar presupune staticism și o izolare a grupurilor culturale. Educația interculturală privilegiază interacțiunea și dialogul, curajul de a ieși din sine și dorința de proiecție în celălalt.

Cercetările de psihologie „interculturală” („cross-cultural”, în engleză) studiază direct interacțiunea dintre indivizi și grupuri de origini culturale diferite. C. Clanet definește substantivele intercultural și interculturale ca „ansamblul proceselor prin care indivizii și grupurile interacționează în timp ce fac parte din două sau mai multe ansambluri ce se reclamă din culturi diferite...” [3, p. 109-110].

Demorgon relevă că și „culturile trebuie, întâi de toate, să fie considerate nu produse ale trecutului pe cale de dispariție, ci matrici de acțiune și de gândire, care se testează în funcție de constrângeri noi”. Ne raportăm la elementele

culturale ca la ceva care transcende datele limitate ale unei existențe determinate [3, p. 121].

Demorgon observă că „Metaculturalitatea este postulată ca acel nivel al cunoașterii și al existenței care face posibil un anumit tratament al tuturor culturilor umane ca ansamblu” [3, p. 122]. Metavalorile exced, prin constrângere și putere de semnificare, sistemele axiologice particulare. Interculturalitatea reprezintă instrumentul prin excelență al punerii în scenă a dialecticii universal-particular.

Suntem și vom fi asaltați de varii culturi, cu sau fără voința noastră, în circumstanțe diferite. Se pun mai multe probleme: suntem în măsură să le primim; vom fi capabili ca, în condițiile unei presiuni mari, să distingem valorile de nonvalori; ce poate și ce trebuie să facă educația pentru raportarea autentică a indivizilor la cultură?

Competența culturală autentică nu se poate dobândi în lipsa unei competențe axiologice. În condițiile democratizării valorilor, competența axiologică nu rezidă numai în capacitatea discriminării corecte a valorilor, ci presupune instituirea operativă de grile și repere valorice din perspectiva cărora să fie raportate și interpretate diferite produse culturale [3, p. 122].

C. Cucos insistă asupra dezvoltării curajului autonomiei axiologice, care constituie vectorul libertății spirituale ale personalității. Este important să nu ne alertăm atunci când lumea nu se mai încadrează în grilele noastre de examinare. În cazul dat trebuie să dăm dovadă de mai multă înțelegere și maleabilitate (ușurință de adaptare). Sunt valori pe care nu le vedem din cauza miopiei noastre, sau există lucruri pe care nu le percepem pentru că nu avem încă „organe de simț”. Să ne desfășurăm și să îmbrățișăm tot ceea ce merită, căci valori sunt destule. Dacă există o

criză în planul valorilor, ea nu este numai a producerii valorilor, ci și a reperelor noastre de validare valorică, ce nu sunt restructurate îndeajuns și oportun [3, p. 288].

Prin urmare, apare întrebare: trebuie să acceptăm totul? Democratizarea vieții sociale presupune și un aflux de produse pseudo-culturale, care scapă standardelor valorice. Idealul ajungerii la o autonomie axiologică pare să împace pozitiv atât tendințele proliferării culturale, cât și cerința asigurării libertății individuale de alegere a valorilor.

Dobândirea autonomiei personale trebuie corelată și cu cea a altor actori cu care individul vine în contact și care trebuie luată în seamă și respectată. Autonomia nu este pur și simplu o ajustare a mijloacelor la scopuri individuale, ci, mai ales, predispoziția de interogație asupra legitimității acestor mijloace și, de asemenea, de grija dacă nu cumva alții sunt utilizați, manipulați, împiedicați de a se manifesta ca ființe libere.

Este adevărat că autonomia presupune detașarea de alții, de puterea acestora, dar se presupune o anumită reciprocitate în sensul că alții trebuie să nu depindă de puterea mea de constrângere, să aleagă în mod autonom, să reprezinte un punct de vedere, chiar opus celui sugerat de mine.

Autonomia personală nu poate exista fără o autonomie culturală. Dintr-o anumită perspectivă, valorile culturale sunt cele mai variabile. Timpul și contextul socio-cultural pot eclipsa ori converti valorile științifice, artistice, filosofice, politice etc. existente la un moment dat în nonvalori (după cum unele produse culturale, inițial indezirabile, sfârșesc prin a fi însușite drept valori) [3, p. 47].

Astfel, cercetarea variilor abordări teoretice referitor la multiple concepte conexe cu valori interculturale ne permite să le interpretăm ca o sinteză de manifestări a varietății și diversității diferențelor culturale, care constă în cultivarea unor comportamente, convingeri, atitudini de respect și de deschidere față de diversitate, ce se dobândesc prin permanentă comunicare, interrelaționare și decentrare atentă și optimă față de propriile poziții, standarde culturale.

Referitor la formarea dimensiunii morale a personalității, J. Ardoino insistă asupra faptului că „acțiunea educativă nu are ca finalitate formarea pentru o anumită morală, ci vizează emergența subiectului, acționând asupra dezvoltării personale, în cadrul dinamicii raporturilor de forțe sociale, pentru cucerirea unei mai mari autonomii sau a unei mai mici alienări, permițând, astfel, elaborarea unor fundamente necesare întregii vieți morale” [3, p. 44]. Educația axiologică este necesară pentru dezvoltarea valorilor în cadrul personalității. Axându-se pe valori deja existente, încercându-le, trăindu-le afectiv, sintetizăm valori noi și prin exersarea acestora, le evidențiem, le demonstrăm, și venim însuși ca valoare, confirmând faptul de unicitate și irepetabilitate.

În literatura de specialitate americană referitoare la educația morală sunt descrise și analizate mai multe modele posibile ale dezvoltării morale. În lucrarea lui W. Kay *Moral Development – A Psychological Study of Moral Education From Childhood To Adolescence* sunt prezentate șase asemenea modele:

- modelul dezvoltării intelectuale – permite înțelegerea dezvoltării morale ca un proces secvențial, similar în formă cu modelul

înțelegerii conceptuale mereu lărgite;

- modelul atitudinal – dezvoltarea morală este considerată un proces al formării aliludimilor morale. Acest model constituie fundamentul pe care poate fi construit un sistem practic al educației morale;

- modelul evoluționist – dezvoltarea morală poate fi înțeleasă în termenii moralității specifice unui stadiu particular al dezvoltării;

- modelul etic – este focalizat pe recompensele și, mai ales, pedepsele aplicate în educația morală;

- modelul sociologic – descrie și analizează dezvoltarea cumulativă în care trăsăturile nou apărute ale moralității coexistă cu cele precedente. Elementul subordonat (al vechii moralități), persistând încă, este abia tolerat într-o comunitate străină;

- modelul psihologic – explică formarea morală în termenii unei secvențe a turmelor maturizării și dezvoltării psihosociale [5, p. 8-24].

Morala este o formă a conștiinței sociale care reflectă ansamblul concepțiilor, ideilor și principiilor (normelor) care călăuzesc și reglementează comportarea (conduita) oamenilor în relațiile personale, în familie, la locul de muncă și în societate în general. Conținutul moralei include într-un tot unitar idealul moral, valorile, normele și regulile morale prin care se reglementează raporturile omului cu ceilalți oameni, cu societatea. [5, pp. 8-24].

V. Botnari a desfășurat o analiză privind specificul dezvoltării morale la copii și a ajuns la concluzie că evoluția ontogenetică a dezvoltării morale a personalității atestă particularități inconstabile, fapt ce solicită și exigențe

educaționale mult trăite cognitiv dar și afectiv de către toți cei ce își asumă marea responsabilitate de la formatori de profiluri morale a reprezentanților speciei *Hommosapiens*. [2, pp. 24-41].

Educația este transportător a unui etos eminent spiritual. Ea nu numai că facilitează accesul individului la averea culturală, dar se convertește în instanță culturală sui-generis. M.Rey determină educația ca „producătoare de cultură (și nu numai reproductivă). Acest lucru îi conferă o responsabilitate: Îi revine acesteia (alegere eminentemente etică) sarcina de a selecta între o perspectivă segregacionistă sau asimilaționistă, care construiește închiderile și imperialismele culturale de mâine, și o perspectivă a partajului și schimbului, care stimulează diversificarea intereselor culturale, curiozitatea, creativitatea, deschiderea și împărtășirea” [3, p. 182].

Pentru fiecare cultură este specific un model educațional, care duce la formarea unui sistem valoric autonom relativ stabil în cadrul personalității. Varii modele culturale, într-un mediul societal, treptat interrelaționează și în consecință condiționează sistemul de valori al personalității, care, prin urmare, evoluează, realizându-se succesiv în valori interculturale care treptat progesează în spațiu și în timp, formând noi standarde culturale.

Poziționarea interculturală nu se reduce la o prezentare cumulativă a unor cunoștințe despre valorile altora, ci înseamnă cultivarea unor atitudini de respect și de deschidere față de diversitate. Această atitudine se naște printr-o permanentă comunicare cu alții și printr-o deconstrucție atentă și optimă față de propriile norme culturale.

Bibliografie:

1. Andrei P. Filosofia valorii. Iași: Polirom, 1997., 240 p.
2. Botnari V. Dezvoltarea morală: evoluție ontogenetică și exigențe educaționale. În: Educația morală a elevilor: Ghid metodologic. Chișinău: Univ. de Stat din Tiraspol, Liceul Teoretic „Orizont”, 2014, pp. 24-41.
3. Cucoș C. Educația. Dimensiuni culturale și interculturale. Iași: Polirom, 2000. 288 p.
4. Pâslaru Vl. Valoare și educație axiologică: definiție și structurare / Didactica Pro, 2006, nr.1 (35), pp. 3-8.
5. Silistraru N. Educația morală a elevilor. În: Educația morală a elevilor: Ghid metodologic. Chișinău: Univ. de Stat din Tiraspol, Liceul Teoretic „Orizont”, 2014. pp. 8-24.

ȘCOALA DOCTORALĂ: TENDINȚE CONTEMPORANE ȘI PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE

Svetlana TOLSTAI

Universitatea de Stat din Moldova

Today, career success is increasingly conditioned by frequent returns to training institutions, including returning to universities to adapt new knowledge, skills and competences, to update initial academic and professional training, and for continued scientific development. It is stated that in the knowledge society the only skill that is not old is the ability to learn. The finality of the new PhD as part of the initial training in higher education implies not only the acquisition and development of research and science skills but also the training of PhD students for a variety of jobs in the most diverse economic and social sectors of a knowledge-based society

Keywords: Knowledge-based society, „the university of the future”, doctoral school, The Bologna Process, Educational system

Societatea umană a parcurs diferite etape în evoluția sa de la cea de vânători-culegători, agrară, industrială, informațională și până la cea în care trăim, numită societatea cunoașterii.

Noțiunea de *Societatea cunoașterii* (Knowledge Society) este utilizată astăzi în întreaga lume, fiind o prescurtare a termenului Societate bazată pe cunoaștere (Knowledge-based society) [2]. Societatea cunoașterii presupune:

- O extindere și aprofundare a cunoașterii științifice și a adevărului despre existență.

- Utilizarea și managementul cunoașterii existente sub forma cunoașterii tehnologice și organizaționale.

- Producerea de cunoaștere tehnologică nouă prin inovare.

- O diseminare fără precedent a cunoașterii către toți cetățenii prin mijloace noi, folosind cu prioritate Internetul și cartea electronică și folosirea metodelor de învățare prin procedee electronice (e-learning).

- Societatea cunoașterii reprezintă o nouă economie în care procesul de inovare (capacitatea de a asimila și converti cunoașterea nouă pentru a crea noi servicii și produse) devine determinant (Economia nouă este economia societății informaționale și a cunoașterii)

- Societatea cunoașterii este fundamental necesară pentru a se asigura o societate sustenabilă din punct de vedere ecologic,

- Societatea cunoașterii are caracter global și este un factor al globalizării.

- Societatea cunoașterii va reprezenta și o etapă nouă în cultură, pe primul plan va trece cultura cunoașterii care implică toate formele de cunoaștere, inclusiv cunoașterea artistică, literară [2, 3].

Cunoașterea nu mai este numai un proces mental uman, ci și unul al sistemelor de inteligență artificială, al organizațiilor industriale, economice și sociale, al organizațiilor care cuprind oameni acționând în colaborare cu agenți software, roboți inteligenți și rețeaua Internet, al artefactelor inteligente conștiente (în perspectivă) care acționează sub sau fără supravegherea omului. Societatea cunoașterii este fundamental necesară pentru a se asigura o societate sustenabilă din punct de vedere ecologic, deoarece fără cunoaștere științifică, cunoaștere tehnologică și managementul acestora nu se vor produce acele bunuri, organizări și transformări tehnologice (poate chiar și biologice) și economice necesare pentru a salva omenirea de la dezastru ecologic în secolul al XXI-lea [7].

Societatea cunoașterii are caracter global și este un factor al globalizării. Prin cei doi vectori: informațional și sustenabil, Societatea cunoașterii va avea un caracter global, în cadrul căreia și informația și cunoașterea vor deveni de asemenea globale. Societatea cunoașterii va reprezenta și o etapă nouă în cultură, pe primul plan va trece cultura cunoașterii care implică toate formele de cunoaștere inclusiv cunoașterea artistică, literară etc. Astfel se va pregăti terenul pentru o societate viitoare Societatea

conștiinței, a adevărului, moralității și spiritului.

În ultima decadă a secolului XX și începutul secolului XXI, cunoașterea a căpătat înțelesuri și semnificații noi față de filozofiile clasice și moderne. Cunoașterea nu este numai un proces mental, ci, cu anumite limite specifice, și un proces al sistemelor de inteligență artificială, al organizațiilor industriale, economice și sociale. Cunoașterea este una dintre nevoile fundamentale ale omului și are ca obiect explicarea lumii, iar sporirea cunoașterii, ca și creația artistică, își găsesc justificarea în ele însele. În activitatea de cercetare, principala activitate de dezvoltare a cunoașterii, se operează cu date, informații și cunoștințe, cu teorii și sisteme, teorii și previziuni, teorii și modele, sisteme și structuri, toate aceste concepte fiind elemente constitutive ale unui sir continuu de acumulări cognitive în scopul generării de noi cunoștințe [3].

Astăzi se exprimă tot mai mult convingerea că viitorul umanității depinde într-o largă măsură de dezvoltarea culturală, științifică și tehnică ce poate fi realizată în centrele de cultură, de cunoaștere și creștere devenite adevărate universități. Misiunea de cultivare a atitudinilor, de transmitere a cunoștințelor și de formare a principiilor și deprinderilor înalt calificate pe care universitățile trebuie să și-o asume în fața noilor generații implică, în zilele noastre, ca ea să se adreseze ansamblului societății în mod egal, societate al cărei viitor social, cultural și economic necesită în mod special un considerabil efort de pregătire

permanentă. Universitatea este chemată să asigure generațiilor viitoare o educație și o pregătire care să le permită să contribuie la menținerea echilibrului din mediul natural și din cel al vieții, formarea la fiecare absolvent a acelor noi trăsături de personalitate în măsură să le asigure integrarea rapidă la dinamica des schimbătoare a societății viitoare.

Referindu-se la „universitatea viitorului”, Mircea Malița evidențiază următorii factori care susțin perenitatea universității, rațiuni pentru care universitatea este considerată drept instituție stabilă a viitorului, ocupând un loc central [5].

Universitatea este multidisciplinară. Cum viitorul se pronunță în favoarea mai multor discipline și a unei specializări largi, este bine ca în fiecare sistem de învățământ să existe două căi de explorare a unui domeniu: ca profesie și ca disciplină. Universitatea nu acordă o diplomă profesională, ci o licență polivalentă într-un câmp al științei.

Universitatea presupune educația permanentă. Tot ce este particular în conceptul de universitate, specific sau restrâns ca sferă de aplicație devine general, larg și cuprinzător. În termenii viitorului, se pune problema generalizării învățământului universitar. Universitatea devine un loc de care ești legat și la care revii periodic, care ține evidența atât a pregătirii, cât și a nevoilor de pregătire.

Universitatea integrează știință, învățatură și producție. Universitatea este considerată o instituție capabilă să facă legătura cu ceilalți factori de cercetare și de producție, esențiali

societății de mâine. Nu faptul că universitatea are săli de curs îi conferă supremație sau ascendent. Laboratorul este partea ei modernă și semnificativă, în lipsa căruia universitățile devin mai puțin susceptibile de a se adapta la nou.

Universitatea tratează corespunzător informația. Universitatea își dezvăluie o nouă vocație atunci când promite să fie un centru documentar adecvat uriașei revărsări informaționale. Existența centrelor de calcul permite universităților să facă investigații în așa numita problemă a găsirii informației.

Universitatea are un ritm special de lucru, ritm criticat uneori pentru lentoarea sa, invidiat alteleori pentru absența de sarcini instantanee. Lucrări publicate, expuneri, comunicări, descoperiri nu au putut fi încheiate decât după decenii de trudă. Putem să ne întrebăm în favoarea cărui ritm se pronunță viitorul. Universitatea este o instituție pe termen lung. Are în structura sa răgazul necesar pentru a urmări obiective fundamentale ale societății, ca progresul științei. Tipul de activitate umană va fi mai apropiat în viitor de tipul investigației universitare [5,7].

Astăzi succesul în carieră este tot mai condiționat de reveniri frecvente în instituțiile de formare, inclusiv reveniri în universități pentru a aciziționa noi cunoștințe, aptitudini și competențe, pentru a actualiza formarea academică și profesională inițială, dar și pentru dezvoltarea continuă științifică. Se afirmă că în societatea cunoșterii singura aptitudine care nu se învechește este aptitudinea de a învața.

Societatea cunoașterii, informatizarea educației, perenitatea informațiilor, procesul de globalizare și construire a Uniunii Europene, problematica lumii contemporane, decalajul existent între sistemele de învățământ din Europa, țările din zona Pacificului și America de Nord, dinamica accentuată a piețelor muncii, multiplicarea furnizorilor de educație superioară și creșterea competiției atât între universități cât și dintre universități și diverși agenți din mediul socio-economic sau cultural etc., au dus la profunde și multidimensionale transformări la nivelul universităților europene, în vederea sporirii competitivității acestora pe plan internațional, fapt ce a impus un nou mod de gândire și concepere a întregului sistem de învățământ superior. Expresia cea mai elocventă a acestor schimbări este Procesul Bologna, cel mai puternic curent de reformă manifestat la nivelul învățământului superior european din ultimul deceniu [6].

Studiile doctorale în universitățile europene au devenit principalele platforme de formare a cercetătorilor de excelență prin vizibilitatea și impactul asupra cercetărilor europene și internaționale. Valoarea și importanța studiilor doctorale devin o problemă-cheie întru crearea spațiului european de cunoaștere. Această abordare este determinată de următorii factori:

- procesul de globalizare și regionalizare a format o nouă structură a pieței forței de muncă, care necesită o calificare profesională mai specială;

- lansarea apelului Comunității Europene cu privire la educație și cercetare, care pretinde să transforme Europa în cea mai competitivă economie mondială bazată pe cunoaștere;

- punerea în aplicare a inițiativei europene pentru dezvoltarea sistemului de învățământ prin lansarea procesului de la Bologna, care vizează crearea unui spațiu european de învățământ superior prin reforme orientate către o cooperare mai eficientă între universitățile europene, în scopul de a spori calitatea studiilor, a promova mobilitățile studenților și a profesorilor și pentru a spori nivelul de angajare în muncă [1, 4, 6].

Sistemul educațional național din Republica Moldova parcurge o perioadă în care învățământul superior european este implicat în cel mai amplu și semnificativ proces de reformă, lansat în anul 1999 prin „Declarația de la Bologna” a miniștrilor învățământului din țările europene. Obiectivul fundamental al acestui proces este creșterea calității învățământului universitar, a excelenței în cercetarea științifică, în spiritul performanței și competitivității la nivel mondial. Noua Europă este angajată în edificarea unei societăți și economii bazate pe cunoaștere, în care educația și cercetarea științifică au un rol primordial, universitățile urmând să aibă o contribuție esențială în acest proces.

Sistemul de pregătire doctorală din Republica Moldova s-a achembat prin Hotărâre de Guvern HG Nr. 1007 din 10.12.2014 pentru aprobarea Regulamentului

privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III. Modul de educație doctorală conform Codului Educației aprobat în 2014 pune pe principii durabile dezvoltarea cercetării prin doctorat pentru a asigura calitatea și eficiența pe baza noilor structuri de organizare a studiilor superioare de doctorat ciclul III, care să permită intensificarea durabilă a procesului de pregătire, sporind responsabilitatea de organizare și cooperare științifică pentru doctoranzi.

Dinamica Procesului Bologna, ce a dus la o reconfigurare a sistemului de studii, a însemnat o nouă filozofie a învățământului superior și, implicit, o reconsiderare a rolului studiilor doctorale în formarea inițială pentru producerea și transmiterea științei. Dacă până nu demult doctoratul era recunoscut ca studii postuniversitare orientate la cei care doresc să facă o carieră de profesor în cadrul sistemului de învățământ, procesul de la Bologna recunoaște studiile de doctorat ca studii superioare ciclul III.

În abordarea nouă, doctoratul reprezintă o etapă de formare inițială în cadrul unui proces de învățare de-a lungul întregii vieți. Al treilea ciclul de studii universitare are ca rezultat un alt fel de absolvent decât tradiționalul doctorat în științe.

Activitatea de cercetare, bazată pe o gândire creativă, constituie principalul factor al activității intelectuale și rezultatele activității creative îndeplinesc toate cerințele determinante ale revoluției științei și tehnicii: apariția noutății științifice și tehnice, valoarea tehnică superioară a acestei noutăți, utilitatea ei imediată sau de perspectivă – ca formă

superioară de materializare a gândirii creatoare – contribuie la realizarea de noi tehnologii sau la perfecționarea calității celor existente, la crearea de noi produse, cu un înalt nivel calitativ, la ridicarea nivelului de organizare (prin automatizare) a proceselor de producție în economie, la perfecționarea continuă a tuturor categoriilor de mijloace tehnice, la creșterea gradului de competitivitate pe piața internațională.

Prin pregătirea pentru știință și pentru economie și societatea cunoașterii se asigură nu numai dezvoltarea competențelor teoretice și metodologice, dar și formarea unor abitudini practice pentru ca educabilul să devină proactiv în contexte noi. Finalitatea noului doctorat ca parte a formării inițiale în învățământul superior presupune nu numai dobândirea și dezvoltarea de aptitudini de cercetare și de producere a științei, ci și pregătirea doctoranzilor pentru o varietate de joburi (funcții și poziții) în cele mai diverse sectoare de activitate economică și socială a unei societăți bazate pe cunoaștere [5, 3, 4].

Viitorul absolvent de doctorat trebuie să obțină nu numai cea mai performantă competență în domeniul specializat de studii, dar și aptitudini personale și manageriale generice pentru:

- a extrage și sintetiza rapid cunoștințe noi în contexte / împrejurări noi;
- a descoperi soluții inovative, care răspund unor probleme / situații complexe;

- a dezvolta strategii prin combinarea multiplelor perspective posibile de abordare;
- a promova creativitatea și capacitatea de a comunica eficient;
- a forma, conduce și lucra în echipă;
- a prezenta proiectele în vederea obținerii de mijloace pentru finanțarea lor;
- a asigura un bun management al timpului și al resurselor implicate în cercetare;
- a promova monitorizarea permanentă a calității și performanței [7].

Ca parte integrantă a Universității de Stat din Moldova, facultate de Psihologie și Științe ale Educației este pe deplin angajată în procesul de reformare, în conformitate cu obiectivele Declarației de la Bologna. Din 2015 s-a deschis Școala Doctorală Psihologie și Științe ale Educației (ȘDPȘE).

Misiunea asumată de ȘDPȘE corespunde unei instituții academice moderne, integrată în aria europeană a învățământului superior și cercetării, fiind un centru de cercetare științifică și de inovare, dar și

oferind un cadru optim de pregătire academică pentru profesie, prin preluarea și aplicarea cunoașterii avansate. În consonanță cu misiunea și obiectivele Universității de Stat din Moldova, misiunea ȘDPȘE se subsumează misiunii generale de a promova învățământul și cercetarea în concordanță cu exigențele unei societăți bazate pe cunoaștere și pe educație continuă și integrate în circuitul european și mondial. Școala Doctorală de Psihologie și Științe ale Educației este focalizată pe dezvoltarea unor programe de cercetare performante în domeniul psihologiei și științelor ale educației în scopul producerii unui plus de cunoaștere teoretică și empirică, de diseminare internațională și națională a rezultatelor, de racordare a practicii psihologice și educaționale la evidențele fundamentate științific.

Misiunea noastră este de a-i ajuta pe doctoranzi în vederea dezvoltării abilităților lor teoretice și de cercetare pentru a deveni specialiști recunoscuți internațional, cadre universitare competitive și lideri ai secolului XXI.

Bibliografie:

1. American Association of Colleges and Universities. (2007). College learning for the new global century. Washington, DC: AACU.
2. Anderson, S., Cavanagh, J. and Lee, T. (2005) Field Guide to the Global Economy, 2nd edition, Institute for Policy Studies, Washington DC.
3. Drăgănescu, M., (2007), „Societatea Constiinței”, Bucuresti, Institutul de Cercetări pentru Inteligență Artificială.
4. Iancu St., (1999), „Aplicarea și utilizarea cunostiințelor”, Tribuna economică, nr. 28.
5. Malița Mircea: Schimbările în educație nu trebuie să se vadă, altfel intrăm în „zâzania universală”, Elvira Gheorghiuță, Mediafax.ro, 21 Feb 2013

6. Mansell, R., (1998), and When Uta, „Knowledge Societies: Information Society for Sustainable Development”, Oxford University Press, (Ch.I, Building innovative societies).
7. Roșca I.Gh. Societatea cunoașterii. București: Editura Economică, 2006